

VOORUITZICHTEN

Economische vooruitzichten 2014-2019

Juni 2014

.be

Vooruitzichten

Een van de belangrijkste opdrachten van het Federaal Planbureau (FPB) bestaat erin de beleidsmakers te helpen anticiperen op de toekomstige evolutie van de Belgische economie.

Onder de verantwoordelijkheid van het INR maakt het FPB aldus twee keer per jaar, in februari en september, kortetermijnvoorzichten voor de Belgische economie - de *Economische begroting* - met het oog op, zoals de naam aangeeft, de opmaak van de Rijksbegroting en de controle ervan. Op verzoek van de sociale partners, publiceert het FPB in mei de *Economische middellangetermijnvoorzichten* in een internationale context. In het verlengde daarvan worden, in samenwerking met regionale instellingen, de *Regionale economische vooruitzichten* opgesteld. De *Nime Outlook* beschrijft één keer per jaar middellangetermijnvoorzichten voor de wereldeconomie. Het FPB publiceert om de drie jaar *Langetermijnenergievoorzichten voor België*. Ook om de drie jaar maakt het, in samenwerking met de FOD Mobiliteit en Vervoer, *Langetermijnvoorzichten voor transport in België*. Tot slot maakt het FPB jaarlijks in samenwerking met de ADSEI *Bevolkingsvoorzichten* op lange termijn.

Overname is toegestaan, behalve voor commerciële doeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay - Wettelijk depot: D/2014/7433/13

VOORUITZICHTEN

Economische
vooruitzichten
2014-2019

Juni 2014

Bijdragen

Deze publicatie werd verwezenlijkt door de leden van de Algemene Directie van het FPB:

Algemene coördinatie verzekerd door Michel Englert, Igor Lebrun en de equipe "Vooruitzichten en analyses op middellange termijn": Delphine Bassilière, Francis Bossier en Ingrid Bracke

Bijdragen:

Equipe "Kortetermijnvoorzichten en conjunctuur": Bart De Ketelbutter, Ludovic Dobbelaere en Filip Vanhorebeek

Equipe "Arbeidsmarkt": Koen Hendrickx, Maritza Lopez-Novella, Luc Masure en Peter Stockman

Equipe "Openbare financiën": Vincent Frogneux, Gina Gentil, Laurence Laloy, Thérèse Père en Michel Saintrain

Equipe "Sociale bescherming, demografie en toekomstverkenning": Raphael Desmet, Greet De Vil, Nicole Fasquelle, Christophe Joyeux, Bertrand Scholtus, Marie Vandresse, Saskia Weemaes en Peter Willemé

Vertaaldienst:

Christelle Castelain, Miguel Louis en Farid Mourabit

Informaticacel:

Geert Bryon, Adinda De Saeger en Dominique Van Der Wal

Federaal Planbureau

Kunstlaan 47-49, 1000 Brussel

tel.: +32-2-5077311

fax: +32-2-5077373

e-mail: contact@plan.be

<http://www.plan.be>

Inhoudstafel

1. Synthese	1
2. Internationale omgeving en financiële markten	11
2.1. Internationale omgeving op korte en middellange termijn	12
2.2. Risico's en onzekerheden	19
3. Macro-economische en sectorale evoluties	21
3.1. De effectieve en potentiële groei van het bbp	23
3.2. De componenten van de economische groei	25
3.2.1. Algemeen overzicht	25
3.2.2. De buitenlandse handel	26
3.2.3. De binnenlandse vraag	27
3.2.4. Evolutie per bedrijfstak	35
3.3. Prijzen en kosten	39
3.4. Institutionele sectoren	44
4. De arbeidsmarkt	49
4.1. Demografie en arbeidsaanbod	52
4.2. Loonvorming en productiviteit in de sector der ondernemingen	59
4.2.1. Arbeidskosten: samenstelling en macro-economische determinanten	59
4.2.2. Nominale arbeidskosten per eenheid product en aandeel van arbeid in de toegevoegde waarde	64
4.3. Werkgelegenheid	66
4.4. Werkloosheid en arbeidsreserve	77
5. Overheidsfinanciën	83
5.1. Gezamenlijke overheid	85
5.1.1. Rekening van de gezamenlijke overheid	85
5.1.2. Structurele evoluties	85
5.1.3. Schuld	88
5.2. Staatshervorming	89
5.3. Federale overheid	93
5.4. Sociale zekerheid	99
5.5. Gemeenschappen en gewesten	107
5.6. Lagere overheid	112
5.7. Rekeningen volgens entiteit	114
6. Energieverbruik en broeikasgasemissies	117
6.1. Evolutie van de vraag naar energie	118
6.1.1. Evolutie van het energieverbruik en de energie-intensiteit van het bbp	118
6.1.2. Sectorale analyse van het energieverbruik, structuur van het elektriciteitsproductiepark, bijdrage van hernieuwbare energie	119
6.2. Evolutie van de energiegebonden CO ₂ -emissies	125
6.2.1. Evolutie van de totale energiegebonden CO ₂ -emissies en de energiegebonden CO ₂ -intensiteit van het bbp	125
6.2.2. Sectorale analyse van de energiegebonden CO ₂ -emissies	126
6.3. Evolutie van de niet-energiegebonden CO ₂ -emissies en overige broeikasgasemissies	129

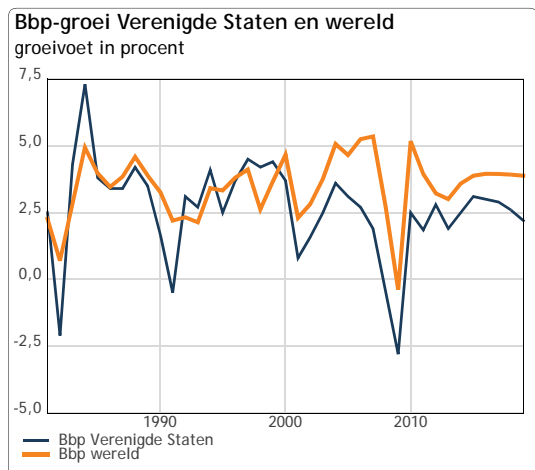
6.4.	Totale broeikasgasemissies	131
6.4.1.	Evolutie van de broeikasgasemissies gedurende de projectieperiode	131
6.4.2.	Belgische vooruitgang met betrekking tot de doelstellingen omtrent broeikasgasemissies van het Klimaat- en Energiepakket	133
7.	Bijlagen	135
7.1.	Belangrijkste hypothesen van de projectie	137
7.2.	Macro-economische resultaten	143
7.3.	Sectorrekeningen	149
7.4.	Openbare Financiën	154
7.5.	Resultaten per bedrijfstak	164

Lijst van kaders

KADER 1 -	Methodologie voor de opmaak van de hypothesen inzake de internationale omgeving	15
KADER 2 -	Hypothesen over externe immigratie in de Demografische vooruitzichten	53
KADER 3 -	De modellering van de publieke uitgaven voor medische zorg	104
KADER 4 -	Beleid en maatregelen	121
KADER 5 -	Minimumstreefcijfer van 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het totale verbruik van de EU-vervoerssector	124
KADER 6 -	Europees Emissiehandelssysteem	128
KADER 7 -	Belgische doelstelling binnen het Kyoto-protocol	132
KADER 8 -	Wat na 2020?	134

1. Synthese

Het herstel van de wereldeconomie zou zich voortzetten in 2014 en vervolgens verstevigen...

De vertraging van de wereldeconomie begon in 2011 en eindigde in de loop van vorig jaar. De groei van de wereldeconomie werd aangezwengeld door een nieuwe fase van uitzonderlijke monetaire versoepeling in de Verenigde Staten en door een expansief budgettair en monetair beleid in Japan. De Europese Centrale Bank verlaagde haar herfinancieringsrente tweemaal in 2013 en handhaafde de ongelimiteerde kredietverlening aan de Europese banksector. Die verschillende maatregelen zorgden voor een terugkeer van de rust op de financiële markten en droegen bij tot de herneming van het consumenten- en producentenvertrouwen. Daardoor zou de groei van de wereldeconomie aantrekken van 3 % in 2013 tot 3,6 % dit jaar en

3,9 % in 2015. Voor de periode 2016-2019 wordt een gelijkaardig groeitempo voorzien, waardoor de *output gaps* van de meeste geavanceerde economieën ten vroegste tegen 2019 zouden verdwijnen.

...zodat de eurozone opnieuw zou aanknopen met een positieve groei tijdens de periode 2014-2019...

Na een recessie die anderhalf jaar aansleepte, knoopte de eurozone in de loop van 2013 opnieuw aan met een positieve kwartaalgroei. Op jaarbasis zou het bbp evenwel met 0,4 % zijn gedaald. Door het aanzienlijk vertrouwensherstel als gevolg van het verdwijnen van de vrees voor het uiteenvallen van de eurozone, het minder restrictief begrotingsbeleid en de sterkere Europese uitvoer zou het bbp van de eurozone met 1,1 % groeien in 2014. De Europese Unie zou het in haar geheel genomen beter doen, met een bbp-groei van 1,5 %. Het herstel van de Europese economie zou zich bevestigen in 2015, waardoor de groei zou uitkomen op 1,5 % voor de eurozone en 1,8 % voor de EU als geheel. Over de periode 2016-2019 zou de gemiddelde groei respectievelijk 1,5 % en 1,9 % bedragen.

...terwijl de inflatie relatief laag zou blijven.

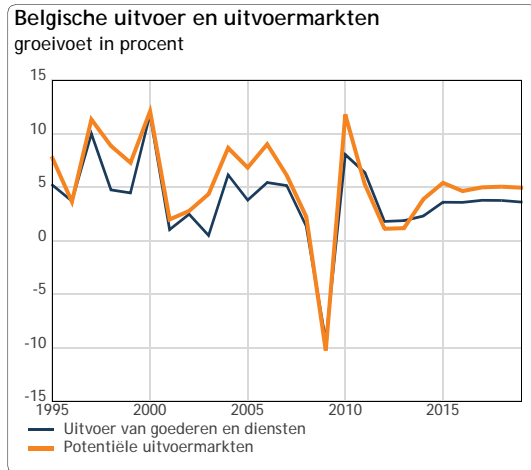
De inflatie in de eurozone, gemeten aan de hand van de geharmoniseerde consumptieprijsindex, koelde aanzienlijk af van 2,5 % in 2012 tot 1,3 % in 2013. Die terugval is voor een groot deel te wijten aan de daling van de grondstoffenprijzen, maar ook aan de zwakke economische groei. De aanhoudende daling van de grondstoffenprijzen en een beperkte onderliggende inflatie zouden de inflatie in 2014 verder doen vertragen tot amper 0,8 %, wat ruimschoots lager is dan de middellangetermijndoelstelling van de Europese Centrale Bank. De inflatie zou pas vanaf 2015 geleidelijk hernemen en aan het einde van de projectieperiode uitkomen op 1,6 %.

Het internationaal scenario gaat gepaard met risico's.

Bovenstaand internationaal scenario gaat gepaard met verschillende onzekerheden. Allereerst zou de verwachte normalisering van het monetair beleid in de Verenigde Staten (terugschroeven of beëindigen van de kwantitatieve versoepeling, verhoging van de beleidsrente) een belangrijk neerwaarts risico kunnen vormen. Het zou kunnen leiden tot een forse wereldwijde stijging van de rentetarieven voor overheden en bedrijven, tot een correctie op de aandelen- en obligatiemarkten en tot bijkomende kapitaalvlucht uit de opkomende eco-

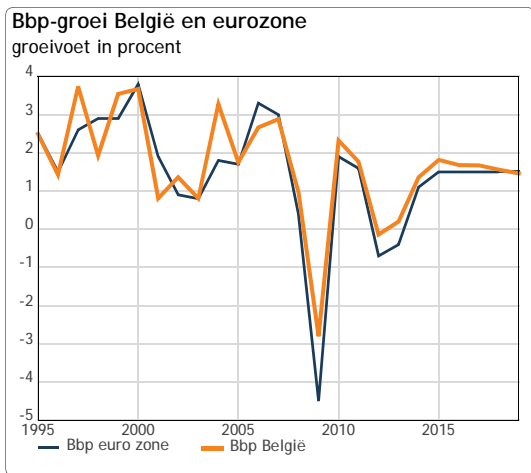
nomieën. Ten tweede blijft er een risico op een heropflakking van de Europese schulden crisis zolang de Europese bankensector ondergekapitaliseerd blijft en niet geruggesteund wordt door een volwaardige bankenunie. Ten slotte valt een sterke groeivertraging in China, gezien de pogingen om het barsten van de kredietzeepbel te voorkomen, niet uit te sluiten.

Na een zwakke prestatie in 2013, zou de groei van de potentiële uitvoermarkten zich geleidelijk herstellen.

De groei van de potentiële uitvoermarkten van België bleef zwak in 2013 (1,2 %), maar zou aantrekken in 2014 (3,9 %) en 2015 (5,4 %) onder impuls van het groeiherstel bij onze voornaamste handelspartners. In de periode 2016-2019 zouden de uitvoermarkten groeien met gemiddeld 4,9 % per jaar. Dat cijfer ligt echter aanzienlijk lager dan het gemiddelde vóór het uitbreken van de crisis (6,5 % per jaar over de periode 2000-2007) en wordt voornamelijk verklaard door de schuldafbouw van de privé- en overheidssectoren in Europa en door de negatieve impact van de demografie op het arbeidsaanbod bij de voornaamste handelspartners.

Het Belgisch bbp zou iets sneller groeien dan dat van de eurozone.

Na meerdere kwartalen van negatieve groei zette de Belgische economie in het tweede kwartaal van 2013 een herstelbeweging in (+0,2 % ten opzichte van het eerste kwartaal) dankzij een herneming van de uitvoer. De bbp-groei trok in de tweede jaarhelft verder aan met 0,3 % per kwartaal onder invloed van het internationaal conjunctuurherstel. Door een ongunstig startpunt bleef de jaargroei van het Belgisch bbp evenwel beperkt tot 0,2 %. In 2014 zou de uitvoergroei verder aantrekken (+2,3 %) en zou de binnenlandse vraag hernemen (+1,2 %), wat resulteert in een bbp-groei van 1,4 % op jaarbasis. Dat herstel zou aan kracht winnen in 2015 (1,8 %). Daarna zou de Belgische bbp-groei gemiddeld 1,6 % per jaar bedragen.

Alle componenten van de binnenlandse vraag zouden bijdragen tot het economisch herstel...

Na een groei van 1,3 % in 2014 en 1,7 % in 2015, zou de particuliere consumptie in de overige jaren van de projectieperiode toenemen met gemiddeld 1,5 %. De overheidsconsumptie zou, zonder nieuwe maatregelen, een groei van 1 % per jaar laten optekenen. Die volumegroei is het resultaat van uiteenlopende ontwikkelingen, waarbij de uitgaven voor gezondheidszorg gemiddeld met 2,3 % per jaar toenemen, terwijl de loonmassa van de federale overheid zou dalen, ook wanneer geen rekening wordt gehouden met de overstap van personeel naar de gefedereerde entiteiten. De totale investeringen zouden opnieuw aanknopen met een positieve groei in 2014 (1,6 %), verder aantrekken in 2015 (3,2 %) en vervolgens een meer bescheiden groeitempo aannemen (gemiddeld 2,5 % per jaar tussen 2016 en 2019). Die evolutie wordt grotendeels bepaald door de dynamiek van de bedrijfsinvesteringen (2,6 % dit jaar, 3,4 % in 2015 en gemiddeld 2,8 % nadien). Ook de investeringen in woningbouw hernemen. Hun groei zou aanvankelijk relatief bescheiden blijven (1,4 % in 2014), vervolgens versnellen tot 2,4 % in 2015 en 2,6 % in 2016, maar nadien vertragen. De evolutie van de overheids-

investeringen zou voor een groot deel bepaald worden door de electorale investeringscyclus van de lagere overheid, met een daling in 2014 (-5,9 %), een stijging van gemiddeld 5,7 % over de periode 2017-2018 en vervolgens een terugval in 2019 (-8,2 %). Ten slotte zou de bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei respectievelijk 0,2 en 0,1 procentpunt bedragen in 2014 en 2015. Die bijdrage zou net positief blijven (0,1 ppt) in de periode 2016-2019.

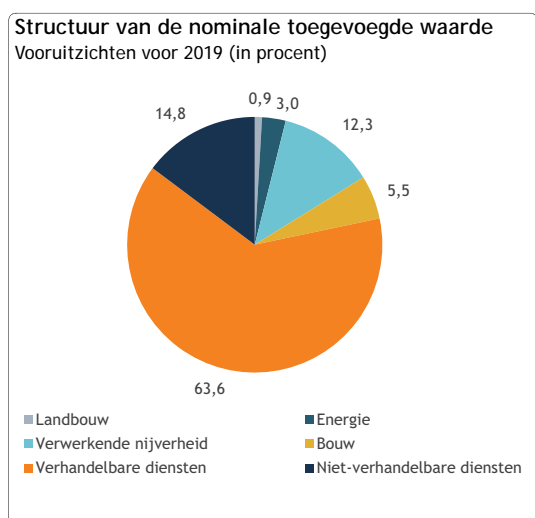
...tegen de achtergrond van een zwakke inflatie.

De Belgische inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP), bedroeg 1,1 % in 2013, tegenover 2,8 % het jaar voordien. Die afkoeling werd voornamelijk verklaard door de dalende energieprijzen, maar ook door de groeivertraging van de loonkosten per eenheid product en het in rekening brengen van de kortingen die worden toegekend tijdens de solden. Daarenboven was het tijdelijk opwaarts effect op de inflatie van het onderwerpen van de erelonen van de advocaten aan de btw (vanaf januari 2012) uitgewerkt. De gezondheidsindex (die geen rekening houdt met het prijsverloop van benzine, diesel, alcoholhoudende dranken en tabaksproducten) steeg met 1,2 %.

De verdere afkoeling van de inflatie in 2014 (0,7 % zowel voor het NICP als voor de gezondheidsindex) zou opnieuw het gevolg zijn van het prijsverloop van de energieproducten, evenals van de niet-bewerkte levensmiddelen. De inflatie zou relatief laag blijven in 2015 (1,1 %), aangezien de energieprijzen blijven dalen. Op middellange termijn zou de groei van het NICP (en van de deflator van de particuliere consumptie) versnellen, maar gemiddeld niet meer dan 1,5 % per jaar bedragen. Dat groeitempo zou duidelijk lager blijven dan de inflatie over de periode 2008-2013, die gemiddeld 1,9 % bedroeg volgens de deflator van de particuliere consumptie en 2,3 % op basis van het NICP.

Een gelijkaardig groeitempo voor de verhandelbare diensten, de verwerkende nijverheid en de bouwnijverheid tijdens de periode 2014-2019.

De zwakke conjunctuur tijdens de jaren 2012-2013 tastte de activiteit van de bedrijfstakken in verschillende mate aan. De verwerkende nijverheid en de bouw werden het hardst getroffen en zagen hun toegevoegde waarde in totaal met respectievelijk 3,0 % en 0,7 % terugvallen. Minder conjunctuurgevoelige activiteiten, zoals de dienstensectoren, de landbouw, de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en de niet-verhandelbare diensten, hielden beter stand. In de periode 2014-2019 zou de groei van de verwerkende nijverheid nauw aansluiten bij de bbp-groei (gemiddeld 1,6 % per jaar). De toegevoegde waarde in de bouwnijverheid (groei van 1,8 % per jaar) zou voordeel halen uit de dynamiek van de woningbouw investeringen. De verhandelbare diensten zouden een vergelijkbare groei laten optekenen (1,8 % per jaar), terwijl de

landbouw (1,1 %), energie (0,8 %) en de niet-verhandelbare diensten (0,8 %) achterop zouden blijven. Het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale Belgische toegevoegde waarde zou vrijwel stabiel blijven (12,4 % in 2013 en 12,3 % in 2019 in nominale termen), wat een breuk betekent met de neerwaartse trend van

de afgelopen 40 jaren. Het aandeel van de verhandelbare diensten zou verder stijgen, maar merkbaar trager dan tijdens het vorig decennium (57,9 % in 2000, 62,5 % in 2013 en 63,6 % in 2019 in nominale termen).

Het saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland zou opnieuw positief worden vanaf 2014.

Sinds 2008 is het saldo van de lopende verrichtingen van België (definitie nationale rekeningen) onafgebroken achteruitgegaan, met uitzondering van een toename in 2010. In 2012 en 2013 werd het saldo zelfs negatief. De verslechtering van de afgelopen twee jaren is vooral het resultaat van een forse daling van het saldo van de factorinkomens, alsook van een aanzienlijke stijging van de lopende overdrachten aan het buitenland. In 2014 zou het saldo van de lopende verrichtingen opnieuw licht positief worden. Die verbetering zou zich in 2015 doorzetten door een ruilvoetverbetering en een positieve bijdrage van de netto-uitvoer in volume. De daaropvolgende jaren zou het saldo zich handhaven op ongeveer 0,5 % van het bbp.

Een lichte afname van de broeikasgasemissies tussen 2014 en 2019...

De broeikasgasemissies zouden licht afnemen tijdens de projectieperiode. In 2019 zouden ze uitkomen op 112 miljoen ton CO₂-equivalenten, d.i. meer dan 20 % onder het niveau van het referentiejaar 1990 (1995 voor de gefluoreerde gassen). Die evolutie is vooral toe te schrijven aan de jaarlijkse afname van de energiegebonden CO₂-emissies als gevolg van de structurele tendens om meer gebruik te maken van minder vervuilende of hernieuwbare energiebronnen. Ook de emissiereductie van CH₄ en van gefluoreerde gassen zou daartoe bijdragen. De niet-energiegebonden CO₂-emissies en de N₂O-emissies, daarentegen, zouden jaarlijks blijven toenemen.

...maar bijkomende inspanningen zijn nodig om de doelstellingen tegen 2020 te bereiken.

Tegen 2020 moet België voldoen aan een reeks doelstellingen in het kader van het Europees Klimaat- en Energiepakket. Zo zou de uitstoot van industriële installaties die onderworpen zijn aan het Europees CO₂-emissiehandelssysteem (ETS-sectoren), op Europees niveau, moeten dalen met 21 % ten opzichte van 2005. De emissies van de niet-ETS-sectoren moeten met 10 % dalen. Daarenboven heeft de Europese Unie voor elke lidstaat specifieke doelstellingen gedefinieerd in het kader van de Effort Sharing Decision (ESD). Voor België bedraagt de reductiedoelstelling voor de niet-ETS-sectoren 15 % tegen 2020. De ESD voorziet dat die globale doelstelling wordt vertaald in een lineair reductiepad met jaarlijkse doelstellingen in niveau. Volgens onze vooruitzichten zouden de emissies van de niet-ETS-sectoren over de periode 2013-2019 onder die jaarlijkse doelstellingen blijven. Wat betreft hernieuwbare energie heeft België een doelstelling van 13 % hernieuwbare energie in het bruto energie-eindverbruik en een minimumstreefcijfer van 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het verbruik van de transportsector tegen 2020. In 2019 zou het aandeel hernieuwbare energie, bij ongewijzigd beleid, ongeveer 9 % van het bruto energie-eindverbruik bedragen en ongeveer 6 % in de transportsector (zonder rekening te houden met het gebruik van hernieuwbare elektriciteit in die laatste).

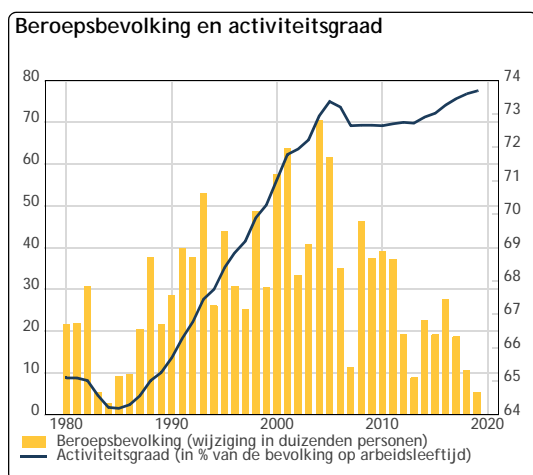
De loonevolutie in 2013-2014 in de marktsector wordt gekenmerkt door een bevrozing in reële termen...

Om het concurrentievermogen van de Belgische economie te versterken, heeft de regering bij koninklijk besluit een bevrozing opgelegd van de brutolonen vóór indexering en na toepassing van de baremieke verhogingen. In 2013 stegen de nominale bruto-uurlonen in de ondernemingen met 2,0 %. In 2014 zouden ze toenemen met 0,9 %, onder invloed van de indexering en het verdwijnen van de carenzdag voor arbeiders. De nominale arbeidskosten per uur zouden iets trager groeien (0,8 %), gelet op nieuwe werkgeversbijdrageverminderingen en een versterking van de loonsubsidies. Aangezien de productiviteitsgroei nog lager zou zijn dan de groei van de nominale arbeidskosten, zouden de nominale arbeidskosten per eenheid product stijgen met 0,1 % in 2014.

...en zou vanaf 2015 een bescheiden groei laten optekenen.

Na 2014 houdt het loonscenario geen rekening met nieuwe bevrozingen van de brutolonen vóór indexering. In overeenstemming met de evolutie van de werkloosheid, de productiviteit en de loonwig, zou de groei van de nominale arbeidskosten per uur gemiddeld 2,2 % per jaar bedragen over de periode 2015-2019. De nieuwe werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies die in drie fases worden toegekend (2015, 2017 en 2019) in het kader van het Pact voor competitiviteit en werkgelegenheid zouden de groei van de arbeidskosten weliswaar afremmen maar tevens ten goede komen aan de werknemers in de vorm van een stijging van de brutolonen. Voor de nominale bruto-uurlonen betekent dat een gemiddelde jaarlijkse groei van 2,3 %, zodat, gegeven een indexering van ongeveer 1,4 % per jaar, de groei van de bruto-uurlonen vóór indexering 0,9 % per jaar zou bedragen. Bij een jaarlijkse productiviteitsgroei in de marktsector van 1 % zouden de nominale arbeidskosten per eenheid product tijdens de periode 2015-2019 stijgen met gemiddeld 1,3 % per jaar, wat iets trager is dan de groei van de deflator van de toegevoegde waarde. Het aandeel van de arbeidskosten in de totale toegevoegde waarde van de ondernemingen zou zo afnemen van 63,2 % in 2013 tot 62,2 % in 2019.

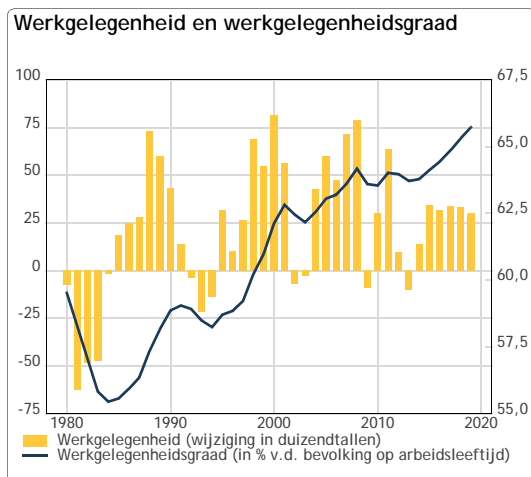
De beroepsbevolking zou blijven toenemen, maar aanzienlijk trager dan vroeger.

Tijdens de periode 2014-2019 zou de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) met slechts 46 000 personen toenemen, tegenover een stijging van 251 000 tijdens de afgelopen zes jaren. Bovendien zou die groei behoorlijk vertragen vanaf 2017 en zelfs licht negatief worden tegen 2019, aangezien de afnemende bijdrage van het migratiesaldo niet langer de negatieve 'natuurlijke' evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd compenseert. Ondersteund door een positieve bijdrage van de activiteitsgraad, zou de beroepsbevolking niettemin met 104 000 eenheden toenemen over de periode 2014-2019. Die stijging zou zich vooral voordoen in de periode 2014-2017 (22 000 personen per jaar) en vervolgens sterk vertragen (slechts 5 000 personen in 2019) als

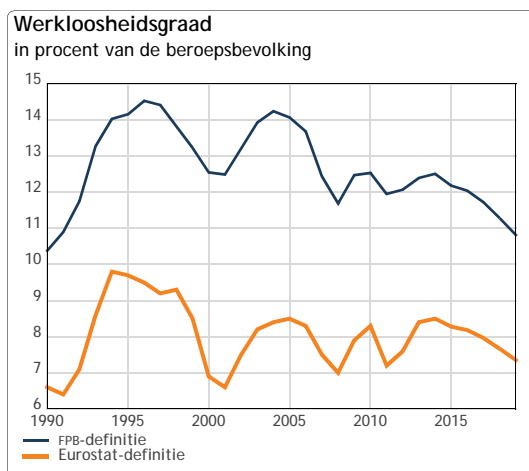
gevolg van de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd en de groeivertraging van de activiteitsgraad van de 50-64-jarigen. De hervormingen ter beperking van het aantal vervroegde uitredingen zouden dan immers op kruissnelheid komen.

Zwakke werkgelegenheidsgroei in 2014, gevolgd door een sterkere herneming.

De binnenlandse werkgelegenheid viel ietwat terug in 2013 (-0,2 %), hoewel die aanzienlijk beter standhield voor de zelfstandigen (+0,9 %) dan voor de werknemers (-0,4 %). In 2014 zou de jobcreatie opnieuw voorzichtig toenemen, zowel voor de zelfstandige als de loontrekkende werkgelegenheid (stijging van 0,3 %). De verhandelbare diensten zouden een groei van 28 000 banen laten optekenen, terwijl de werkgelegenheid zou blijven krimpen in de andere bedrijfstakken, in het bijzonder in de verwerkende nijverheid (-10 000 banen). De netto-jobcreatie zou pas vanaf 2015 beduidend worden en gemiddeld 32 000 banen per jaar bedragen over de periode 2015-2019. In de verhandelbare diensten zou de werkgelegenheid in totaal met 192 000 eenheden toenemen, terwijl de daling in de verwerkende nijverheid beperkt zou blijven tot 30 000 eenheden. Al bij al zou de werkgelegenheidsgraad¹ stijgen van 63,7 % in 2013 tot 65,7 % tegen 2019. Volgens de definitie die gehanteerd wordt in het kader van de EU2020-strategie (gemeten op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten, leeftijdscategorie 20-64 jaar), zou de werkgelegenheidsgraad 69,2 % bedragen in 2019, wat aanzienlijk lager is dan de doelstelling van 73,2 % die België beoogt tegen 2020.

De werkloosheidsgraad zou pas vanaf 2015 dalen.

De zwakke jobcreatie in 2014 zou niet volstaan om de groei van de beroepsbevolking op te vangen, waardoor het aantal werklozen blijft toenemen (+9 000 personen, tegenover +18 000 personen in 2013). Vanaf volgend jaar zou hun aantal echter beginnen dalen. Tijdens de periode 2015-2019 zou het aantal werklozen in totaal met 81 000 personen afnemen, zodat de werkloosheidsgraad zou terugvallen van 12,5 % in 2014 tot 10,8 % in 2019 en dus opnieuw het niveau van het begin van de jaren negentig zou bereiken. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad (op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten) zou 7,3 % bedragen in 2019, tegenover 8,5 % in 2014.

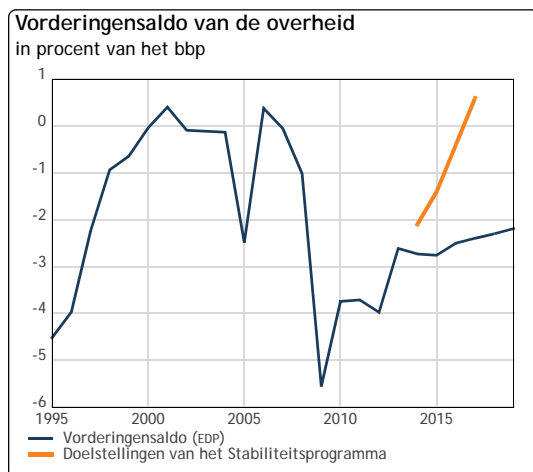
Het overheidstekort onder de grens van 3 % van het bbp.

Het tekort van de gezamenlijke overheid daalde aanzienlijk in 2013, tot 2,6 % van het bbp² en dook daarmee voor het eerst sinds 2009 onder de grens van 3 % van het bbp. Begin juni heeft de Europese Commissie dan ook aanbevolen aan de Ministerraad van Europese Unie om de procedure bij buitensporige tekorten, die aan België werd opgelegd in 2009, op te heffen. De daling van het vorderingensaldo onder de grens van de buitensporigetekortprocedure gebeurde in economisch ongunstige omstandigheden en kan worden toegeschreven aan zowel structurele als eenmalige budgettaire maatregelen. De weerslag van de eenmalige maatregelen in 2013 en 2014 zou echter doorwegen op de evolutie van het overheidstekort in 2014 en 2015. Zonder bijkomende maatregelen en ondanks de aantrekkende economische groei en de verwachte daling van de rentelasten, zou het tekort licht toenemen (2,7 % in 2014 en 2,8 % in 2015). Daarna zou het langzaam krimpen van

1. Administratief concept, gemeten als de verhouding tussen het totaal aantal werkende personen (met inbegrip van de 65-plussers) en de bevolking tussen 15 en 64 jaar.
2. Volgens de definitie conform de procedure bij buitensporige tekorten.

2,5 % in 2016 tot 2,2 % in 2019. De primaire finale uitgaven zouden zich stabiliseren vanaf 2016 (48,1 % à 48,2 % van het bbp), aangezien de forse stijging van de sociale uitgaven gecompenseerd wordt door de zeer gematigde groei van de overige overheidsuitgaven. De vergrijzing zou bijdragen tot de toename van de sociale uitgaven, in het bijzonder de pensioenuitgaven, vooral door de snelle stijging van het aantal gepensioneerden (gemiddeld +1,6 % per jaar tijdens de projectieperiode). De verplichte heffingen zouden licht toenemen (van 45,4 % van het bbp in 2014 tot 45,7 % in 2019) dankzij de evolutie van de belastingen op het gezinsinkomen en ondanks de reeds besliste bijkomende socialebijdrageverminderingen. In structurele termen, zou het vorderingensaldo niet verbeteren op middellange termijn.

Er zijn aanzienlijke budgettaire maatregelen nodig om de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma te behalen.

Het Belgische Stabiliteitsprogramma beoogt een structureel begrotingsoverschot van 0,75 % van het bbp tegen 2017 en vertaalt die doelstelling in een traject van effectieve saldi: -2,1 % van het bbp in 2014, -1,4 % in 2015, -0,4 % in 2016 en 0,6 % in 2017. Dat traject zou beantwoorden aan de aanbevelingen geformuleerd door de Europese autoriteiten om de budgettaire houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn te verzekeren. Het verschil tussen de doelstelling van het Stabiliteitsprogramma voor 2017 en het tekort in de projectie (2,4 %) bedraagt 3,0 % van het bbp. Om die kloof te overbruggen zijn aanzienlijke budgettaire maatregelen nodig.

Herverdeling van het tekort tussen de beleidsniveaus als gevolg van de staatshervorming.

Zonder informatie over de beleidsmaatregelen die de gefedereerde entiteiten zullen nemen in het kader van hun nieuwverkrege bevoegdheden als gevolg van de zesde staatshervorming, gaan deze vooruitzichten ervan uit dat de entiteiten bij het uitoefenen van die bevoegdheden de huidige maatregelen en bepalingen handhaven. De hervorming heeft vooralsnog dus geen impact op het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid. Ze gaat evenwel gepaard met een overdracht van lasten naar de gefedereerde entiteiten van 0,3 % van het bbp in 2015 en 0,6 % vanaf 2016. Deze projectie veronderstelt dat die overdracht niet gecompenseerd wordt en dus leidt tot een herverdeling van de tekorten tussen de beleidsniveaus. In 2015 zou Entiteit II (gefedereerde entiteiten en lagere overheid) een tekort van 0,3 % van het bbp laten optekenen, tegenover een tekort van 2,4 % van het bbp voor Entiteit I (federaal niveau, met inbegrip van de sociale zekerheid). De vermindering van het tekort op middellange termijn zou zich situeren in Entiteit I, waarvan het tekort zou afnemen tot 1,9 % van het bbp aan het einde van de projectieperiode. Het tekort van Entiteit II zou aanhouden (0,3 % van het bbp in 2019) en zelfs een piek van 0,6 % bereiken in 2016 in lijn met de investeringscyclus van de lagere overheid in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2018.

Lichte afname van de schuldgraad bij ongewijzigd beleid, maar onvoldoende om te beantwoorden aan de Europese vereisten.

De overheidsschuld bereikte 101 % van het bbp in 2013 en zou nog ietwat toenemen in 2014. Daarna zou de schuld zeer geleidelijk dalen en tegen 2017 opnieuw onder de grens van 100 % uitkomen. De Europese wetgeving vereist evenwel dat België, na een overgangperiode van 3 jaar volgend op het verlaten van de procedure wegens een buitensporig tekort, zijn overheidsschuld jaarlijks terugschroeft met ongeveer 2 % van het bbp. Bij ongewijzigd beleid zou die doelstelling niet gehaald worden in deze vooruitzichten.

De "Economische Vooruitzichten 2014-2019" werden opgesteld aan de hand van de beschikbare informatie op 26 mei 2014.

TABEL 1 - Voornaamste macro-economische resultaten

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Gemiddelde van de periodes	
								2008-2013	2014-2019
Vraag en productie (kettigeuro's, referentiejaar 2005)^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren ^a	0,8	1,3	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,0	1,5
- Consumptieve bestedingen van de overheid	0,6	1,1	0,8	1,0	0,8	1,0	1,2	1,3	1,0
- Bruto-investeringen	-1,5	1,6	3,2	3,0	2,9	2,6	1,4	-1,2	2,4
. Ondernemingen ^b	-0,4	2,6	3,4	3,2	2,9	2,5	2,6	-0,7	2,9
. Overheid	-6,1	-5,9	3,9	3,2	6,0	5,4	-8,2	1,9	0,7
. Woongebouwen	-2,6	1,4	2,4	2,6	2,2	2,0	1,4	-2,8	2,0
- Voorraadwijziging ^c	-0,6	-0,1	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2	-0,0
- Totale binnenlandse vraag	-0,3	1,2	1,7	1,7	1,5	1,5	1,3	0,4	1,5
- Uitvoer van goederen en diensten	1,9	2,3	3,6	3,6	3,8	3,8	3,6	1,7	3,5
- Totale finale vraag	0,7	1,7	2,6	2,6	2,6	2,6	2,4	1,0	2,4
- Invoer van goederen en diensten	1,3	2,1	3,6	3,7	3,7	3,8	3,5	1,8	3,4
- Bruto binnenlands product	0,2	1,4	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	0,4	1,6
- Bruto binnenlands product (lopende prijzen)	1,8	2,6	3,4	3,3	3,3	3,3	3,2	2,2	3,2
- Bruto binnenlands product per hoofd (reëel)	-0,4	0,8	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	-0,4	1,1
- Reëel bruto nationaal inkomen	-0,1	1,7	1,9	1,6	1,5	1,4	1,4	-0,1	1,6
Prijzen en kosten^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,2	0,8	1,2	1,4	1,5	1,6	1,6	1,9	1,4
- Gezondheidsindex	1,2	0,7	1,2	1,4	1,5	1,6	1,6	2,2	1,3
- Bruto-investeringen	1,0	1,4	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8	2,0	1,7
- Uitvoer van goederen en diensten	-0,5	0,6	0,9	1,5	1,7	1,9	2,0	1,4	1,4
- Invoer van goederen en diensten	-0,6	0,2	0,7	1,5	1,8	2,1	2,1	1,8	1,4
- Ruilvoet	0,2	0,4	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	0,0
- Bruto binnenlands product	1,6	1,2	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	1,5
- Langetermijnrente (10j.)									
. Nominaal	2,4	2,2	2,3	2,6	2,8	3,0	3,2	3,6	2,7
. Reëel	1,2	1,4	1,2	1,2	1,3	1,4	1,6	1,7	1,3
- Kortetermijnrente (certificaten, 3m.)									
. Nominaal	0,1	0,1	0,1	0,3	0,6	1,1	1,5	1,0	0,6
. Reëel	-1,1	-0,7	-1,1	-1,2	-0,9	-0,5	-0,1	-0,9	-0,7
Werkgelegenheid									
- Werkgelegenheid (in duizendtallen)	4545,8	4559,4	4593,6	4625,3	4658,9	4691,9	4721,7	4507,3	4641,8
. Wijziging in duizendtallen	-9,7	13,6	34,2	31,7	33,6	33,0	29,8	27,2	29,3
. Wijziging in %	-0,2	0,3	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
- Werkloosheid, definitie FPB (in duizendtallen)	654,5	663,4	648,3	644,1	629,1	606,8	582,4	636,4	629,0
. Wijziging, in duizendtallen	18,2	8,9	-15,1	-4,2	-15,0	-22,3	-24,4	3,5	-12,0
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB	12,4	12,5	12,2	12,0	11,7	11,3	10,8	12,2	11,8
- Werkzoekenden (in duizendtallen)	583,7	603,4	593,3	589,3	574,8	553,3	530,1	550,5	574,0
. Wijziging, in duizendtallen	24,5	19,8	-10,2	-4,0	-14,5	-21,4	-23,3	9,7	-8,9
- Productiviteit per uur (marktbedrijfstacken) ^(*)	0,4	0,7	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	-0,1	1,0
Inkomens									
- Reëel uurloon (marktbedrijfstacken) ^(*)	0,8	0,1	0,7	1,1	0,9	0,9	0,8	0,6	0,8
- Loonkosten per eenheid product (marktbedrijfstacken) ^(*)	1,4	0,2	0,7	1,6	1,3	1,6	1,4	2,5	1,1
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren ^(*)	0,5	1,3	1,7	1,6	1,7	1,7	1,5	0,7	1,6
- Spaarquote van de particulieren ^a	14,9	14,9	14,8	14,8	15,0	15,1	15,1	15,7	15,0
- Loonmassa in % van het nationaal inkomen	52,7	52,1	51,7	51,7	51,6	51,7	51,6	51,6	51,7
- Winstmarge van de ondernemingen ^d	29,9	30,7	31,3	31,4	31,7	31,7	32,0	30,2	31,5
- Brutorendement van de kapitaalvoorraad ^e	16,2	17,0	17,6	17,8	18,1	18,2	18,4	16,2	17,9

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Gemiddelde van de periodes	
								2008-2013	2014-2019
Overheidsfinanciën									
- Verplichte afhoudingen ^(**)	45,6	45,4	45,5	45,5	45,5	45,6	45,7	43,9	45,5
- Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de gezamenlijke overheid ^f									
. in miljard euro	-10,0	-10,7	-11,2	-10,5	-10,4	-10,3	-10,1	-12,4	-10,5
. in % van het bbp	-2,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3	-2,2	-3,4	-2,5
- Overheidsschuld ^f									
. in % van het bbp	101,1	101,6	101,1	100,5	99,7	98,9	98,0	97,3	100,0
Verrichtingen met het buitenland									
- Netto-uitvoer									
. in miljard euro	6,6	8,8	9,8	10,0	10,5	10,6	11,3	5,6	10,2
. in % van het bbp	1,7	2,2	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5	1,6	2,4
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland									
. in miljard euro	-0,7	1,4	2,0	2,1	2,3	2,2	2,7	2,6	2,1
. in % van het bbp	-0,2	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,5
Groei van de bedrijfstakken^(*) (toegevoegde waarde tegen basisprijzen in volume)									
- Industrie (totaal), waarvan	-1,2	0,9	2,0	1,7	1,8	1,5	1,3	-0,9	1,5
. Verwerkende nijverheid	-0,7	0,9	2,2	1,9	1,9	1,4	1,3	-2,2	1,6
. Bouw	-1,7	1,5	2,1	1,8	1,9	2,0	1,4	1,2	1,8
- Marktdiensten, waarvan	0,7	1,5	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	0,9	1,8
. Vervoer en communicatie	-0,6	0,9	2,1	2,2	2,3	1,9	2,0	0,5	1,9
. Overige marktdiensten ^g	0,9	1,6	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7	1,0	1,8
Niet-verhandelbare diensten	0,8	0,8	0,6	0,8	0,7	0,8	1,0	0,8	0,8

a. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

b. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de bruto-investeringen van de overheid.

c. Bijdrage tot de bbp-groei.

d. Bruto-exploitatieoverschot in % van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen - marktsector zonder landbouw.

e. Bruto-exploitatieoverschot in % van de kapitaalvoorraad tegen vervangingskost - marktsector zonder landbouw.

f. EDP definitie (procedure bij buitensporige tekorten).

g. Inclusief handel en horeca, krediet en verzekeringen, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

(*) Groeivoeten in %.

(**) Geheel van fiscale en parafiscale afhoudingen in verhouding tot het bbp.

2. Internationale omgeving en financiële markten

De afkoeling van de wereldeconomie, die in 2011 begon en zich doorzette in 2012, kwam in 2013 tot een einde. De groei van de wereldeconomie werd aangezwengeld door een nieuwe fase van uitzonderlijke monetaire versoepeling in de Verenigde Staten die de activaprijzen ondersteunde, een expansief budgettair en monetair beleid in Japan en een minder restrictief begrotingsbeleid in de eurozone.

De totale mondiale groei zou niet uitkomen boven 3,6 % in 2014 (na 3,0 % in 2013), terwijl die duidelijk hoger was in de periode 2010-2011 (gemiddeld 4,6 %) en vóór de financiële crisis (gemiddeld 4,8 % in de periode 2003-2007). Het economisch herstel zou in 2015 meer uitgesproken zijn met een groei van het mondiaal bbp van 3,9 %.

Het macro-economisch scenario voor de periode 2016-2019 veronderstelt een krachtiger groei van de wereldeconomie dan tijdens de periode 2012-2015, waarbij de output gaps ten vroegste in 2019 gedicht kunnen worden in de meeste geavanceerde economieën. In de eurozone en de EU zou de groei gemiddeld respectievelijk 1,5 % en 1,9 % bedragen over de periode 2016-2019. De Amerikaanse groei zou gemiddeld 2,7 % bedragen tijdens die periode.

Na een uitgesproken vertraging in 2012 en 2013 (onze uitvoermarkten groeiden gemiddeld met slechts 1,2 % tijdens die twee jaren, zou de groei van de potentiële uitvoermarkten van België duidelijk aantrekken in 2014 en 2015 onder invloed van het groeiherstel bij onze belangrijkste handelspartners. Op middellange termijn zou de groei van onze uitvoermarkten opnieuw uitkomen op gemiddeld 4,9 % (periode 2016 -2019). Dat groeitempo ligt lager dan het gemiddelde tempo van vóór het uitbreken van de crisis.

Terwijl de inflatie in de eurozone, gemeten aan de hand van de geharmoniseerde consumptieprijsindex, in 2012 nog 2,5 % bedroeg (2,6 % voor de Europese Unie), daalde ze merkbaar in 2013 (1,3 % voor de eurozone en net iets meer voor de Europese Unie). Die terugval is voor een groot deel te wijten aan de daling van de grondstoffenprijzen, maar wordt tevens verklaard door de zwakke economische groei.

De aanhoudende daling van de grondstoffenprijzen en een nog steeds beheerste onderliggende inflatie zouden leiden tot een nieuwe afkoeling van de inflatie in 2014, die gemiddeld niet meer dan 0,8 % zou bedragen.

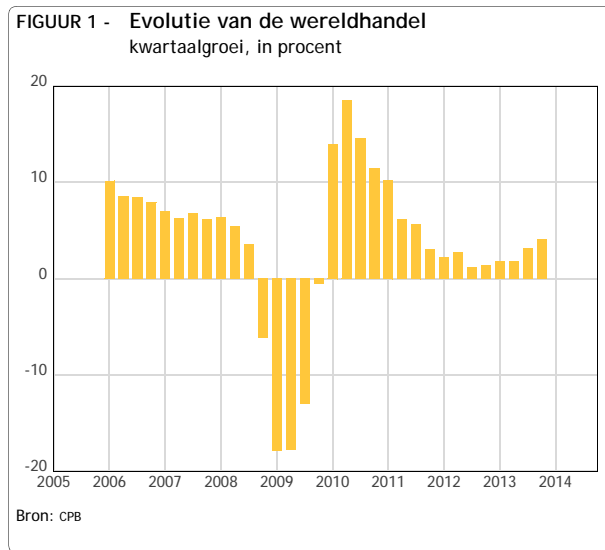
Tijdens de overige projectieperiode zou de inflatie geleidelijk aantrekken tot 1,3 % in 2015 voor de eurozone (1,6 % voor de EU) en 1,6 % op middellange termijn. Dat matig groeitempo weerspiegelt een beperkte evolutie van de grondstoffenprijzen, een verdere gematigde stijging van de loonkosten per eenheid product, de toename van de reële korte rente en een aanhoudend negatieve output gap tot op het einde van de projectieperiode.

Het gekozen internationaal scenario gaat nog steeds gepaard met grote onzekerheden.

De verwachte normalisering van het monetair beleid in de Verenigde Staten (terugschroeven of beëindigen van de kwantitatieve versoepeling, verhoging van de beleidsrente) zou een belangrijk neerwaarts risico kunnen inhouden. Die koerswijziging zou namelijk kunnen leiden tot een forse wereldwijde stijging van de rentetarieven voor overheden en bedrijven, tot een correctie op de aandelenmarkten en tot een bijkomende kapitaalvlucht uit de opkomende economieën. Zolang de Europese banksector ondergecapitaliseerd blijft en niet wordt geruggensteund door een volwaardige bankenunie, blijft ook het risico bestaan op een heropflakking van de schulden crisis. Ook valt een sterke groeivertraging in China als gevolg van pogingen om het uiteenspatten van de kredietzeepbel te voorkomen niet uit te sluiten. Die risico's zouden het scenario van een verder herstellende wereldeconomie in het gedrang kunnen brengen.

2.1. Internationale omgeving op korte en middellange termijn

Groei van de mondiale economische groei.

De afkoeling van de wereldeconomie, die in 2011 begon, zette zich door in 2012, maar kwam in de loop van 2013 tot een einde. De groei van de wereldeconomie werd aangezwengeld door een nieuwe fase van uitzonderlijke monetaire versoepeling in de Verenigde Staten die de activaprijzen ondersteunde, een expansief budgettair en monetair beleid in Japan en een minder restrictief begrotingsbeleid in de eurozone. De terugkeer van de rust op de financiële markten leidde ook tot een herneming van het consumenten- en producentenvertrouwen. Het herstel was aanvankelijk aarzelend, maar won aan kracht in de tweede helft van vorig jaar. Het groeiprofiel van de wereldeconomie wordt ook weerspiegeld in de evolutie van de wereldhandel (zie figuur 1), hoewel die laatste doorgaans wordt

gekenmerkt door meer uitgesproken bewegingen.

De groei van de wereldeconomie zou verder aantrekken in de loop van 2014 en 2015. De mondiale groei bleef in 2013 nog beperkt tot 3 %, maar zou dit jaar 3,6 % bereiken en verder toenemen tot 3,9 % in 2015 onder invloed van zowel de geavanceerde als de opkomende economieën.

Er bestaan echter veel onzekerheden omtrent dat scenario (zie deel 2.2.).

Europese Unie en eurozone: het groeiherstel van 2014 zou bevestigd worden in 2015.

Na een recessie die anderhalf jaar aansleepte, knoopte de eurozone als geheel weer aan met een licht positieve groei in het tweede kwartaal van 2013 (0,3 %). In de zuidoostelijke landen kwam de recessie ook ten einde, maar de groeiverschillen tussen de lidstaten van de eurozone blijven zeer groot. De aanzienlijke verbetering van het vertrouwen doet een groeiversnelling in de komende kwartalen vermoeden. De belangrijkste reden voor de verdere heropleving is te vinden in de verminderde vrees voor het uiteenvallen van de eurozone, wat zich weerspiegelt in afgenomen renteverschillen op de Europese obligatiemarkten. Bovendien zou het budgettair beleid in 2014 minder restrictief zijn dan in voorgaande jaren en zou de Europese uitvoer ook moeten profiteren van de aantrekkende wereldeconomie. Op jaarbasis zou de bbp-groei van de eurozone in 2014 evenwel beperkt blijven tot 1,1 % (na -0,4 % in 2013). De nog steeds hoge schulden (van zowel de overheid als de privésector), de zeer hoge werkloosheid en de kredietschaarste in een aantal eurolanden zouden immers ook in 2014 nog wege op de groei.

De Europese Unie presteerde in 2013, in navolging van de eurozone, zeer matig, met een bbp dat met slechts 0,1 % toenam. In 2014 zou de Europese Unie het iets beter doen dan de eurozone, met een bbp-groei van 1,5 %.

Het herstel van de Europese groei zou zich bevestigen in 2015 en, voor zover het vertrouwen zich blijft herstellen en de binnenlandse vraag herneemt, zou de groei uitkomen op 1,5 % in de eurozone en op 1,8 % in de EU in haar geheel.

Verenigde Staten: groeiversnelling in 2014 en 2015.

Ondanks de bijzonder restrictieve begrotingsmaatregelen hield de groei van de Amerikaanse economie in 2013 behoorlijk stand (gemiddeld 1,9 %). De bbp-groei versnelde van gemiddeld 0,4 % per kwartaal in de eerste jaarhelft tot 0,9 % in de tweede jaarhelft. In het laatste kwartaal van vorig jaar bedroeg de economische groei 0,8 %, ondanks de tijdelijke sluiting van overheidsdiensten die de overheidsconsumptie drukte. De particuliere consumptie en de uitvoer bleken bijzonder krachtig, maar de woningbouw werd afgeremd door de oplopende hypotheekrente. Dit jaar zou de groei op jaarbasis verder aantrekken tot 2,5 %. Een minder restrictief budgettair beleid, de aanzienlijke schuldafbouw van de Amerikaanse gezinnen en de positieve vermogens-effecten (door stijgende vastgoedprijzen en aandelenkoersen) zouden de particuliere consumptie stimuleren. Daarenboven zorgt de ontginning van schaliegas en -olie voor aanzienlijk lagere energieprijzen dan in Europa en Azië. Door de oplopende capaciteitsbezettingsgraad zouden ook de bedrijfsinvesteringen dit jaar meer bijdragen tot de bbp-groei dan in 2013.

De verschillende bovenvermelde gunstige elementen zouden ook in 2015 spelen en de groei van het Amerikaanse bbp doen uitkomen op 3,1 %.

Japan: na een heropleving in 2013 remt de groei geleidelijk af.

Onder impuls van een ambitieus budgettair en monetair relanceprogramma kende de Japanse economie een sterke groei tijdens de eerste twee kwartalen van 2013. De groei werd vooral gedreven door de particuliere consumptie en de uitvoer, die op hun beurt geholpen werden door de forse depreciatie van de yen. De Japanse groei zwakte evenwel af in de tweede jaarhelft van 2013 en de vooruitzichten voor 2014 zijn onzeker gelet op de verhoging van de btw-voet van 5 % tot 8 % in het tweede kwartaal van 2014. Vermoedelijk heeft die verhoging geleid tot een vervroeging van een aantal consumptieve uitgaven in Japan. Dat zou de economische groei in het eerste kwartaal van 2014 ten goede zijn gekomen, maar een negatief effect hebben op de groei in de volgende kwartalen. In zijn geheel genomen zou het effect gemiddeld negatief zijn voor het jaar 2014 en een nieuwe btw-verhoging voor 2015 zou de particuliere consumptie het volgende jaar niet stimuleren. Bovendien is het weinig waarschijnlijk dat de overheidsconsumptie in 2014 even dynamisch blijft als vorig jaar. De verwachting is dus dat de Japanse bbp-groei bescheiden blijft in 2014 en 2015 (1,3 %).

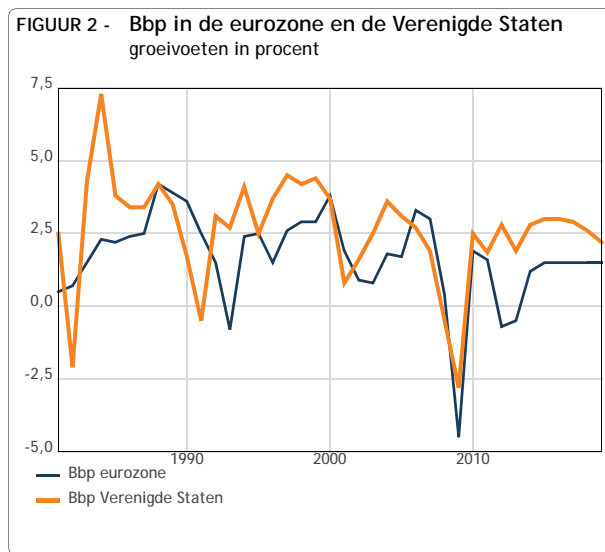
Opkomende economieën: verwachte groeivertraging voor China.

Toen de financiële crisis losbarstte, zwengelden de Chinese autoriteiten de groei van de Chinese economie zeer snel weer aan door een sterke toename van de kredietverlening voor investeringen. Dat leidde tot een krachtige maar bijzonder onevenwichtige economische groei die gepaard gaat met een vastgoedhousse en een explosie van de schuldgraad van bedrijven en lagere overheden. De Chinese overheid probeert momenteel de kredietgroei af te remmen zonder een crash van de huizenmarkt of een al te scherpe groeivertraging te veroorzaken. Voor 2014 wordt een bbp-groei van 7,5 % verwacht, wat vergelijkbaar is met de twee voorgaande jaren (7,7 %), en voor 2015 een lichte terugval tot 7,3 %.

De economieën van de overige opkomende landen en de ontwikkelingslanden kenden een zekere groeiversnelling in de tweede jaarhelft van 2013. Die betere prestatie kwam voort uit een spel van twee tegenstrijdige krachten. Enerzijds had hun uitvoer baat bij de activiteitsgroei van de geavanceerde economieën en anderzijds werd hun binnenlandse vraag beteugeld door minder gunstige financieringsvoorwaarden en een soms ontoereikende infrastructuur. Die omstandigheden zouden aanhouden in 2014.

In totaal zou de economische groei van de opkomende landen en de ontwikkelingslanden (met inbegrip van China), na 4,7 % in 2013, uitkomen op 4,9 % in 2014 en 5,3 % in 2015 (tegenover gemiddeld nog 6,3 % tussen 2010 en 2012).

De middellangetermijngroei maakt het mogelijk de output gaps geleidelijk te dichten.

Het internationaal macro-economisch scenario op middellange termijn is gebaseerd op de “World Economic Outlook” van het IMF (zie kader 1). Dat scenario veronderstelt voor de periode 2016-2019 een krachtigere groei van de wereldeconomie dan voor de periode 2012-2015 (gemiddeld 3,9 % voor 2016-2019, tegenover 3,4 % voor 2012-2015), waardoor de output gaps ten vroegste in 2019 gedicht kunnen worden in de meeste geavanceerde economieën. Voor de eurozone en de EU zou de groei over de periode 2016-2019 gemiddeld respectievelijk 1,5 % en 1,9 %, bedragen. De Amerikaanse groei zou gemiddeld 2,7 % bedragen tijdens die periode. Er moet worden opgemerkt dat het scenario voor de middellange termijn rekening houdt met budgettaire beleidsmaatregelen die de regering – naar

alle waarschijnlijkheid – zal nemen. Bij gebrek aan verdere informatie wordt aangenomen dat de structurele primaire balans wordt behouden.

De groei van de potentiële uitvoermarkten veert op in 2015 en stabiliseert op middellange termijn.

Na een uitgesproken vertraging in het begin van het decennium (onze uitvoermarkten groeiden gemiddeld met slechts 1,2 % in 2012 en 2013), zou de groei van de potentiële uitvoermarkten van België duidelijk aantrekken in 2014 en 2015 onder invloed van het groeiherstel bij onze belangrijkste handelspartners. Op middellange termijn zou de groei van onze uitvoermarkten opnieuw uitkomen op gemiddeld 4,9 % (periode 2016-2019), wat lager is dan het gemiddelde tempo van vóór het uitbreken van de crisis. Verschillende factoren zouden immers wegen op de groeimogelijkheden van onze belangrijkste partners: de schuldafbouw in de financiële sector die een toename van de kapitaalkosten en een strengere kredietverlening met zich meebrengt, de afbouw van de overheidsschuld die de budgettaire marges van de regeringen zou blijven inperken en, ten slotte, minder gunstige demografische evoluties voor de toename van het arbeidsaanbod op middellange termijn.

KADER 1 - Methodologie voor de opmaak van de hypothesen inzake de internationale omgeving

De internationale omgeving van de middellangetermijnvooruitzichten bestaat uit een geheel van hypothesen die afkomstig zijn van verschillende bronnen.

Voor 2014 en 2015 komen de groeivooruitzichten voor de handelspartners van België overeen met de hypothesen in de Economische Begroting van juni 2014.

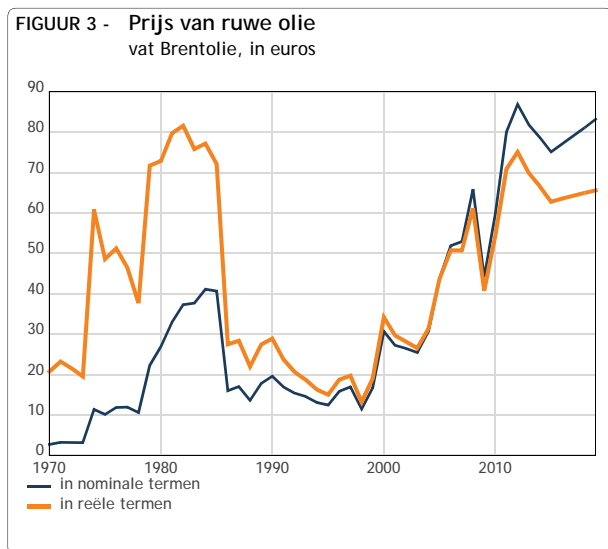
Voor de periode 2016-2019 is de belangrijkste bron het IMF-scenario van april 2014 ("World Economic Outlook", april 2014). Er zij genoteerd dat:

- de hypothesen inzake de wisselkoersen, de rentevoeten en de grondstoffenprijzen voor 2014 en 2015 gebaseerd zijn op termijnmarktnoteringen van midden mei;
- de *potentiële uitvoermarkten* de evolutie volgen van de mondiale invoer gewogen op basis van het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België;
- de *wereldprijzen* gewogen worden op basis van het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België (voor de uitvoerprijzen) en op basis van het relatieve belang van de verschillende bevoorradingmarkten (voor de invoerprijzen);
- de nominale bilaterale *wisselkoersen* constant worden gehouden vanaf 2016.

TABEL 2 - Internationale omgeving en financiële indicatoren
groeivoeten in procent, tenzij anders vermeld

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Gemiddelde 2008- 2013	2014- 2019
Potentiële uitvoermarkten voor België	1,1	1,2	3,9	5,4	4,7	5,0	5,1	5,0	1,9	4,9
bbp eurozone	-0,7	-0,4	1,1	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	-0,3	1,4
bbp Verenigde Staten	2,8	1,9	2,5	3,1	3,0	2,9	2,6	2,2	1,0	2,7
Consumptieprijzen in de eurozone	2,5	1,3	0,8	1,3	1,3	1,5	1,5	1,6	1,9	1,3
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in dollars										
Uitvoer	-4,8	1,9	3,0	1,3	2,0	2,0	2,0	2,0	0,2	2,0
Invoer	-4,9	2,1	3,1	1,8	2,0	2,0	2,0	2,0	-0,8	2,2
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in euro										
Uitvoer	3,1	-1,3	-0,3	1,2	2,0	2,0	2,0	2,0	0,6	1,5
Invoer	3,0	-1,1	-0,2	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0	-0,3	1,6
Olieprijs (Brent, dollar per vat)	111,7	108,7	108,0	103,1	105,8	108,6	111,4	114,3	94,9	108,5
Olieprijs (Brent, euro per vat)	86,8	81,8	78,7	75,1	77,0	79,0	81,1	83,2	69,8	79,0
Wisselkoersen: EUR/USD (x 100)	128,6	132,8	137,3	137,4	137,4	137,4	137,4	137,4	136,6	137,4
Nominale kortetermijnrente (interbancair op 3 maanden)										
Eurozone	0,6	0,2	0,3	0,2	0,4	0,8	1,2	1,6	1,5	0,8
Verenigde Staten	0,3	0,3	0,2	0,5	1,5	2,4	3,1	3,5	0,8	1,9
Nominale langetermijnrente (10 jaar)										
Eurozone	3,2	2,7	2,3	2,4	2,7	2,9	3,1	3,3	3,5	2,8
Verenigde Staten	1,8	2,3	2,7	3,0	3,3	3,6	3,8	3,9	2,8	3,4
Belgische rentevoeten										
Korte termijn (schatkistcertificaten op 3 maanden)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,6	1,1	1,5	1,0	0,6
Lange termijn (OLO 10 jaar)	3,0	2,4	2,2	2,3	2,6	2,8	3,0	3,2	3,5	2,7

Energieprijzen: daling tussen 2013 en 2015; gematigde stijging op middellange termijn.

De Brentprijs bedroeg in 2012 gemiddeld 87 euro (111,7 dollar) en zette in 2013 een daling in die zich zou doorzetten in 2014 en 2015. Die neerwaartse beweging, die in het begin van de projectieperiode vooral te wijten is aan een verzwakking van de vraag van de opkomende landen en aan een geringere invoer van olie door de Verenigde Staten, zou de Brentprijs doen dalen tot slechts 75,1 euro per vat in 2015 (103,1 dollar), wat lager is dan de gemiddelde prijs in 2011. Ondanks het huidige herstel van de wereldeconomie, wordt een stijging van de olieprijs op korte termijn weinig waarschijnlijk geacht, gelet op een toereikend globaal aanbod, de hogere energie-efficiëntie en de niet-conventionele productie van olie. Volgens het aangenomen scenario zou de prijs van een vat ruwe olie vanaf 2016 op-

nieuw beginnen stijgen, zij het gestaag en niet meer dan 0,6 % in reële termen¹. Die ontwikkeling zou leiden tot een nominale prijs van 83,2 euro (114,3 dollar) op het einde van de periode (zie figuur 3).

Terwijl de Brentprijs in nominale termen spectaculair is gestegen sinds de jaren '70 en '80, is de evolutie ervan in reële termen duidelijk meer genuanceerd (zie figuur 3): gedefleerd met het indexcijfer van consumptieprijzen van de zone, zou de olieprijs in euro nog steeds ruimschoots onder het niveau van het begin van de jaren tachtig blijven.

De niet-energetische grondstoffenprijzen, die sinds 2012 dalen, zouden geleidelijk stijgen op middellange termijn.

Na de vrij aanzienlijke stijgingen tussen 2008 en 2011 zijn de prijzen van niet-energetische grondstoffen enigszins gedaald sinds 2012 als gevolg van de groeivertraging wereldwijd en, in het bijzonder, in de opkomende economieën. De daaltrend is algemeen maar blijkt meer uitgesproken voor de voedingsgrondstoffenprijzen (in 2013 als gevolg van betere oogsten) en geringer voor de industriële grondstoffenprijzen.

Op middellange termijn zouden de wereldprijzen zonder energie langzaam stijgen en een jaarlijks groeitempo van ongeveer 2 % bereiken.

Afkoelende inflatie in de eurozone.

Terwijl de inflatie in de eurozone, gemeten aan de hand van de geharmoniseerde consumptieprijsindex, in 2012 nog 2,5 % bedroeg (2,6 % voor de Europese Unie), daalde ze aanzienlijk in 2013 (1,3 % voor de eurozone en net iets meer voor de Europese Unie). Die terugval is voor een groot deel te wijten aan de daling van de grondstoffenprijzen, maar wordt tevens verklaard door de zwakke economische groei.

De aanhoudende daling in grondstoffenprijzen en een nog steeds beheerste onderliggende inflatie zouden leiden tot een nieuwe afkoeling van de inflatie in 2014, die gemiddeld niet meer dan 0,8 % zou bedragen.

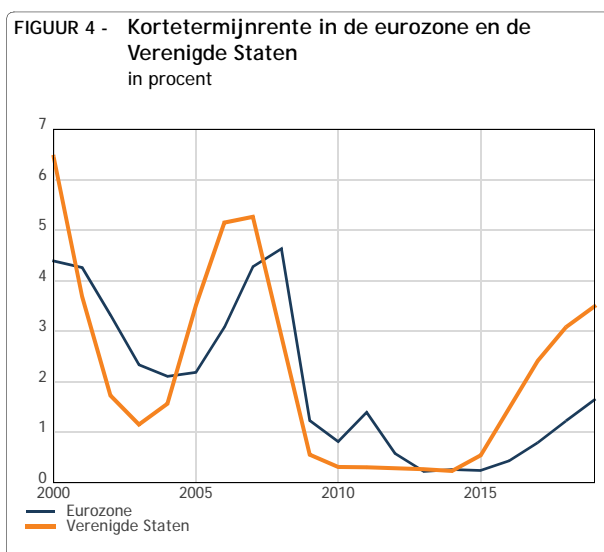
Tijdens de overige projectieperiode zou de inflatie geleidelijk aantrekken tot 1,3 % in 2015 voor de eurozone (1,6 % voor de EU) en 1,6 % op middellange termijn. Dat matig groeitempo weerspiegelt een beperkte evolutie

1. Het scenario inzake internationale energieprijzen is afkomstig van "EU Energy, Transport and GHG emissions Trends to 2050 - Reference scenario 2013", European Commission, december 2013.

van de grondstoffenprijzen, een verdere gematigde stijging van de loonkosten per eenheid product, de toename van de reële korte rente en een aanhoudend negatieve output gap tot op het einde van de projectieperiode.

De kortetermijnrente blijft zeer laag aan het begin van de periode en zou pas stijgen na 2014.

De Europese Centrale Bank verlaagde haar herfinancieringsrente in 2013 twee maal met 25 basispunten tot 0,25 % omwille van toegenomen deflatievrees. De ECB verlengde bovendien de periode voor ongelimiteerde kredietverlening aan de Europese banksector en bijkomende maatregelen lijken waarschijnlijk. De Amerikaanse centrale bank opperde in de loop 2013 voor het eerst het idee om het maandelijkse bedrag aan kwantitatieve versoepeling (85 miljard dollar) te verminderen, maar startte met de effectieve uitvoering pas in januari van dit jaar. In de loop van 2014 zal het bedrag (nu 45 miljard dollar) vermoedelijk verder teruggeschroefd worden, maar blijft de beleidsrente ongewijzigd laag.

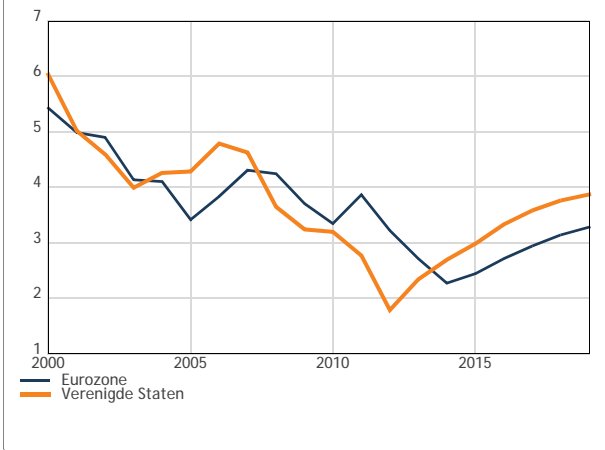
Tegen 2019 zou de kortetermijnrente in de eurozone slechts geleidelijk oplopen tot 1,6 % (of ongeveer 0 % in reële termen). Dat strookt met de wens van de monetaire autoriteiten om de rente op termijn te normaliseren. In de Verenigde Staten hield de Amerikaanse centrale bank de beleidsrente in 2012 op bodentarif (0-0,25 %) en gaf ze ook aan dit nog geruime tijd te blijven doen. De interbancaire rente zou zodoende onder 1 % blijven in 2014 en 2015 en vervolgens gestaag toenemen tot 3,5 % in nominale termen tegen 2019.

Langetermijnrente: verdere daling in 2013, gevolgd door een trage stijging

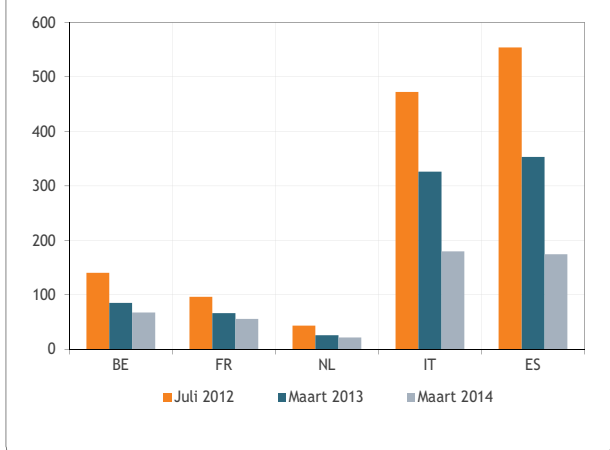
Toen de Amerikaanse centrale bank in mei 2013 zinspeelde op een mogelijke vermindering van de kwantitatieve versoepeling, stegen de rentetarieven wereldwijd, in het bijzonder in de opkomende economieën. De toename van de Amerikaanse langetermijnrente bleef al bij al beperkt tot ongeveer 100 basispunten, terwijl de gemiddelde langetermijnrente in de eurozone met ongeveer 50 basispunten steeg. Daarbij nam de langetermijnrente van de kernlanden weliswaar toe, maar ze daalde in de probleemlanden door de verminderde vrees voor het uiteenvallen van de eurozone, waardoor de renteversillen tussen de lidstaten van de eurozone afnamen. De Amerikaanse langetermijnrente zou op jaarbasis toenemen van 2,3 % vorig jaar tot 2,7 % in 2014, terwijl de gemiddelde langetermijnrente in de eurozone zou terugvallen (van 2,7 % in 2013 tot 2,3 % in 2014).

Op middellange termijn zou de rente stijgen in zowel de Verenigde Staten als in Europa, zij het zeer geleidelijk aan, en tegen 2019 zou de reële rente niet meer dan 1,9 of 1,7 % bedragen.

FIGUUR 5 - Langetermijnrente in de eurozone en de Verenigde Staten in procent

FIGUUR 6 - Rentever verschillen op overheidsobligaties verschillen, in procentpunt t.o.v. Duitse overheidsobligaties op 10 jaar

2.2. Risico's en onzekerheden

Bovenstaand internationaal scenario gaat gepaard met tal van onzekerheden. Allereerst zou de verwachte normalisering van het monetair beleid in de Verenigde Staten (terugschroeven of beëindigen van de kwantitatieve versoepeling, verhoging van de beleidsrente) een belangrijk neerwaarts risico kunnen inhouden. Die koerswijziging zou namelijk kunnen leiden tot een forse wereldwijde stijging van de rentetarieven voor overheden en bedrijven, tot een correctie op de aandelenmarkten en tot een bijkomende kapitaalvlucht uit de opkomende economieën (flight to quality).

Zolang de Europese banksector ondergekapitaliseerd blijft en niet wordt geruggensteund door een volwaardige bankenunie, blijft ook het risico bestaan op een heropflakking van de schulden crisis in Europa.

Ook valt een sterke groeivertraging in China als gevolg van pogingen om het uiteenspatten van de kredietzeepbel te voorkomen, niet uit te sluiten. Die risico's zouden het scenario van een verder herstel van de wereldeconomie in het gedrang kunnen brengen.

Op langere termijn zouden de geavanceerde economieën kunnen terugvallen in een langdurige periode van lage groei als gevolg van het onvermogen om de problemen die door de financiële crisis werden onthuld grondig aan te pakken en om voldoende vraag te genereren om de werkloosheid duurzaam te verlagen. Die periode van quasi-stagnering zou een weerslag hebben op de potentiële economische groei via ontoereikende investeringen en een afnemend arbeidsaanbod.

Hoewel een periode van deflatie weinig waarschijnlijk wordt geacht, bestaat in deze projectie evenwel het risico op een te zwakke inflatie. Dat zou leiden tot toenemende reële rentevoeten en negatieve gevolgen hebben voor de groei en de reële schuldgraad.

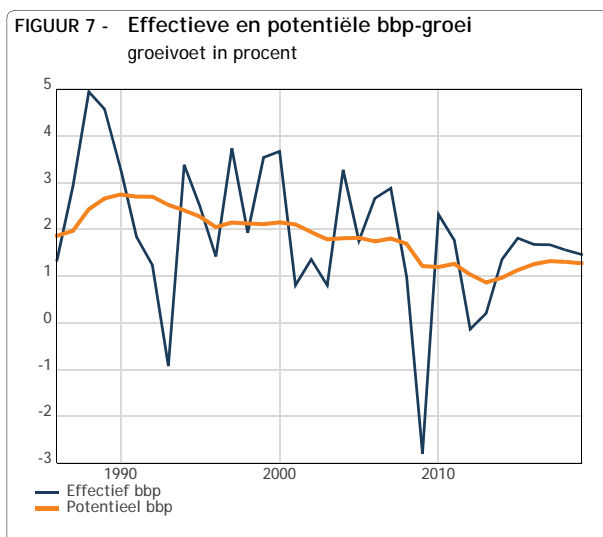
Ten slotte moet worden gewezen op een eventuele escalatie van geopolitieke spanningen. Dat zou een impact hebben op het vertrouwen van de economische actoren en op de groei van de wereldeconomie.

Omgekeerd kan een sterker dan verwacht vertrouwensherstel in de eurozone en een krachtigere investeringsgroei in de VS leiden tot een meer uitgesproken herneming van de wereldeconomie.

3. Macro-economische en sectorale evoluties

Na verschillende kwartalen van negatieve groei zette de Belgische economie in het tweede kwartaal van 2013 een herstelbeweging in (+0,2 % op kwartaalbasis) dankzij een herneming van de uitvoer. De bbp-groei trok verder aan tot gemiddeld 0,3 % per kwartaal tijdens de tweede helft van 2013, onder invloed van een verdere internationale conjunctuuropleving. Door een ongunstig startpunt bleef de jaargroei van het Belgisch bbp evenwel beperkt tot 0,2 %. Tegen de achtergrond van een gunstigere internationale omgeving zou de uitvoer in 2014 aantrekken en zou de binnenlandse vraag aanknopen met een positieve groei, waardoor de bbp-groei zou uitkomen op 0,4 % per kwartaal en 1,4 % op jaarbasis. In 2015 zou de groei van alle componenten van het bbp, met uitzondering van de overheidsconsumptie, verder versnellen, zodat het in 2014 ingezette herstel zich zou voortzetten en de Belgische economie een groei van 1,8 % zou optekenen.

Bij het uitblijven van bijkomende budgettaire maatregelen zou de particuliere consumptie op middellange termijn (2016-2019) toenemen met gemiddeld 1,5 % per jaar en de overheidsconsumptie met 1,0 %. De investeringen zouden stijgen met gemiddeld 2,5 % per jaar en de netto-uitvoer zou voor 0,1 procentpunt bijdragen tot de Belgische bbp-groei, die zou uitkomen op gemiddeld 1,6 %.

Over de periode 2014-2019 zou de potentiële groei zich stabiliseren ten opzichte van de periode 2008-2013 (gemiddeld 1,2 %), maar aanzienlijk kleiner zijn dan vóór het uitbreken van de financiële crisis (1,8 %) (cf. figuur 7). De jaargroei zou evenwel een dieptepunt hebben bereikt in 2013 (0,9 %) en geleidelijk aantrekken tot 1,3 % tegen 2016.

Tijdens de periode van stagnering 2012-2013 zou de output gap, bepaald als verschil tussen het effectief bbp en het potentieel bbp uitgedrukt in procent van die laatste, aanzienlijk zijn opgelopen tot -2,2 % in 2013. Dankzij het voorziene herstel in 2014 en 2015 zou de output gap gehalveerd worden. Vervolgens zou die langzamer krimpen en pas tegen 2019 volledig verdwenen zijn.

De zwakke conjunctuur in 2012-2013 heeft de activiteit van de bedrijfstakken in verschillende mate aangetast, waarbij de industriële bedrijfstakken het zwaarst werden getroffen. De minder conjunctuurgevoelige bedrijfstakken, zoals de 'dienstencheques', 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'niet-verhandelbare diensten', hebben echter beter standgehouden. Wat de werkgelegenheid betreft, hebben slechts vier bedrijfstakken een terugval weten te vermijden tijdens de periode 2012-2013: de 'dienstencheques', 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening', 'overige marktdiensten' en 'energie'. Op middellange termijn zou het relatief aandeel van de marktdiensten in de activiteit en de werkgelegenheid verder toenemen. In 2019 zouden de marktdiensten 63,6 % van de nominale toegevoegde waarde van de economie en 63,9 % van de werkgelegenheid vertegenwoordigen, tegenover respectievelijk 62,4 % en 61,1 % in 2012. Het aandeel van de verwerkende nijverheid in de Belgische nominale toegevoegde waarde zou zich nagenoeg stabiliseren op middellange termijn (12,3 % in 2019 t.o.v. 12,6 % in 2012). Het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid zou echter verder krimpen (10,2 % in 2019 t.o.v. 11,7 % in 2012).

De inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, vertraagde aanzienlijk van 2,8 % in 2012 tot 1,1 % in 2013 en zou niet meer dan 0,7 % bedragen in 2014. Ze zou vervolgens geleidelijk aantrekken tussen 2015 en 2019 en zich stabiliseren rond 1,6 % aan het einde van de projectieperiode.

Het vorderingensaldo van de Belgische economie, dat sinds het begin van de jaren negentig steeds positief was, ging aanzienlijk in het rood in 2012 en bleef licht negatief in 2013. Het saldo zou in de projectieperiode opnieuw positief worden dankzij de herneming van de nationale spaarquote en ondanks de geleidelijke toename van de bruto-investeringen. De rekeningen van de particulieren zouden, zoals in het verleden, overschotten boeken in de grootteorde van 2,6 % van het bbp, terwijl het vorderingensaldo van de vennootschappen, dat negatief was in 2013, licht positief zou worden. In totaal zouden de overschotten, voornamelijk van de particulieren, volstaan om het aanhoudend (maar slinkend) tekort van de overheidsrekeningen te compenseren, maar het vorderingenoverschot van de Belgische economie zou slechts 0,5 % van het bbp bedragen in 2019.

3.1. De effectieve en potentiële groei van het bbp

De potentiële groei stabiliseert zich gemiddeld over de periode 2014-2019 tegenover 2008-2013...

Over de periode 2014-2019 zou de gemiddelde jaarlijkse potentiële groei zich stabiliseren ten opzichte van de periode 2008-2013 (1,2 %) maar aanzienlijk kleiner zijn dan vóór het uitbreken van de financiële crisis (1,8 %). De jaargroei zou een dieptepunt hebben bereikt in 2013 (0,9 %) en vervolgens geleidelijk aantrekken tot 1,3 % tegen 2016.

...maar met een hogere bijdrage van de uurproductiviteit...

De groeivertraging van de structurele arbeidsproductiviteit ligt aan de basis van de historische daling van de potentiële groei. Die neerwaartse trend versnelde tijdens de crisis, van 0,8 % in 2007 tot 0,3 % in 2010. Volgens deze vooruitzichten zou de arbeidsproductiviteit langzaam aantrekken en pas in 2017 haar niveau van vóór de crisis bereiken. Tijdens de periode 2014-2019 zou de structurele productiviteit gemiddeld met 0,8 % per jaar toenemen, wat toch een groeitempo is dat gevoelig hoger ligt dan tijdens de crisisperiode. De terugval van de productiviteitsgroei tijdens de voorbije dertig jaar kan worden toegeschreven aan de bijdrage van zowel de kapitaalintensiteit (groei van de kapitaalvoorraad per gepresteerd uur) als de totale factorproductiviteit. Tijdens de projectieperiode zou de bijdrage van de kapitaalintensiteit zich slechts deels herstellen. De bijdrage van de totale factorproductiviteit, daarentegen, zou aan het einde van de periode opnieuw een niveau bereiken dat vergelijkbaar is met dat van de eerste helft van de jaren 2000.

TABEL 3 - Effectief bbp, potentieel bbp en determinanten
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

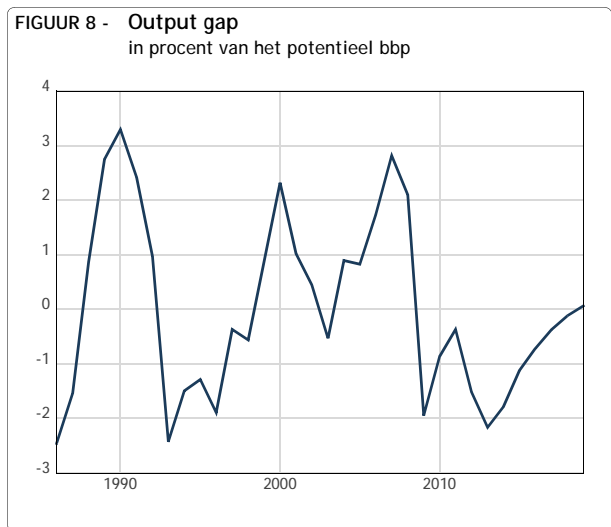
	1996-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Effectief bbp	2,5	2,1	0,4	1,6
Potentieel bbp	2,1	1,8	1,2	1,2
Bijdragen:				
- Structurele productiviteit per uur	1,5	0,9	0,4	0,7
waaronder:				
kapitaalintensiteit	0,5	0,3	0,1	0,2
totale factorproductiviteit	0,9	0,6	0,3	0,6
- Potentiële werkgelegenheid (in uren)	0,6	0,9	0,8	0,5
waaronder:				
bevolking op arbeidsleeftijd	0,1	0,5	0,7	0,5
activiteitsgraad	0,7	0,5	0,0	-0,2
niet-inflatoire werkloosheidsgraad	-0,1	0,1	0,2	0,2
arbeidsduur	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0

...terwijl de groei van de potentiële werkgelegenheid aanzienlijk zou vertragen.

In een eerste fase heeft de bijdrage van de potentiële werkgelegenheid de schok als gevolg van de financiële crisis goed doorstaan, met slechts een marginale daling tussen 2007 en 2011. Die weerstand wordt verklaard door een sterke groei van de bevolking op arbeidsleeftijd¹ en een niet-inflatoire werkloosheidsgraad die sinds het begin van de jaren 2000 blijft dalen. Vanaf 2012 is het groeitempo van de bevolking op arbeidsleeftijd vertraagd, en werd de bijdrage van de activiteitsgraden zelfs negatief. Die nieuwe trends zouden zich bevestigen in de projectie, waardoor de groei van de potentiële werkgelegenheid gemiddeld duidelijk minder hoog zou zijn dan in de periode 2008-2013.

1. Volgens de regels van de referentiemethode van Europese Unie voor de berekening van het potentieel bbp wordt de bevolking op arbeidsleeftijd bepaald door de leeftijdscategorie 15-74 jaar. In hoofdstuk 4 zijn de analyses over de determinanten van het aanbod gebaseerd op de leeftijdsklasse van 15-64 jaar.

De negatieve output gap zou tegen 2015 halveren en vervolgens langzaam verdwijnen over de rest van de projectieperiode.

Op basis van de berekening van de output gap, gedefinieerd als het verschil tussen het effectief en het potentieel bbp in procent van die laatste, bereikte de Belgische economie in 2007 haar laatste conjuncturele piek (de vorige dateert van het begin van het millennium). De recessie van 2009 veroorzaakte een negatief productieverval. De output gap werd gevoelig verkleind door het herstel in 2010-2011, maar dook vorig jaar, als gevolg van de stagnering, onder de grens van -2 %. Dankzij het voorziene herstel in 2014 en nog meer in 2015 zou de output gap gehalveerd worden. Daarna zou het negatief productieverval langzamer verdwijnen.

3.2. De componenten van de economische groei

3.2.1. Algemeen overzicht

Tijdens de volgende zes jaar (2014-2019) zou de bbp-groei gemiddeld aanzienlijk hoger zijn (1,6 % per jaar) dan tijdens de crisisperiode 2008-2013. Ondanks dat herstel, zou de verwachte economische groei duidelijk onder het gemiddelde blijven van het eind van de jaren 90 en het begin van de jaren 2000, daar de netto-uitvoer en vooral de binnenlandse vraag kleinere groeibijdragen leveren.

Ten opzichte van de periode 2008-2013 zouden de particuliere consumptie en, in meerdere mate, de investeringen grotere bijdragen leveren in de projectieperiode 2014-2019. De investeringen zijn immers zeer conjunctuurgevoelig en leverden over de afgelopen zes jaar gemiddeld een negatieve bijdrage tot de bbp-groei. Niettegenstaande het algemeen klimaat van herstel zou de groeibijdrage van de overheidsconsumptie lager zijn dan tijdens de periode 2008-2013, hoewel de vooruitzichten niet anticiperen op mogelijke toekomstige budgettaire saneringsmaatregelen na 2014.

De bijdrage van de netto-uitvoer zou op middellange termijn positief zijn, zoals gemiddeld genomen ook het geval was tussen 1996 en 2007. Tijdens de afgelopen zes jaren was die bijdrage gemiddeld nul.

Na enkele kwartalen van negatieve groei zette de Belgische economie in het tweede kwartaal van 2013 een herstelbeweging in (+0,2 % op kwartaalbasis) dankzij een herneming van de uitvoer. De bbp-groei trok verder aan tot gemiddeld 0,3 % per kwartaal tijdens de tweede helft van 2013, tegen de achtergrond van een verdere internationale conjunctuuropleving. Door een ongunstig startpunt bleef de jaargroei van het Belgisch bbp evenwel beperkt tot 0,2 %. In 2014 zou de uitvoergroei verder aantrekken en zou de binnenlandse vraag stijgen, wat resulteert in een bbp-groei van 0,4 % per kwartaal en 1,4 % op jaarbasis. Dat herstel zou verder toenemen in 2015 (1,8 %) en vervolgens aanhouden (jaarlijks gemiddelde groei van 1,6 % tijdens de periode 2016-2019).

TABEL 4 - Bijdragen tot de bbp-groei
jaargemiddelden in procentpunt

	1996-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Binnenlandse bestedingen	2,1	1,9	0,4	1,5
- Particuliere consumptie	1,1	0,6	0,5	0,8
- Overheidsconsumptie	0,4	0,4	0,3	0,2
- Totale investeringen	0,7	0,6	-0,3	0,5
- Investerings in woongebouwen	-0,0	0,2	-0,2	0,1
- Bedrijfsinvesteringen ^a	0,7	0,4	-0,1	0,4
- Overheidsinvesteringen	0,0	0,0	0,0	0,0
- Voorraadvorming	-0,2	0,2	-0,1	-0,0
Netto-uitvoer	0,5	0,3	-0,0	0,1
- Uitvoer	4,1	3,0	1,2	3,1
- Invoer	-3,6	-2,8	-1,3	-2,9
Totaal (bbp-groei)	2,5	2,1	0,4	1,6

a. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de overheidsinvesteringen.

De evolutie van de verschillende componenten van de economische groei wordt in detail besproken in de volgende paragrafen.

In 2013 kende het bbp een zeer zwakke maar positieve groei (0,2 %) en liet het bruto nationaal inkomen (bni) een licht negatieve groei optekenen (-0,1 %), voornamelijk als gevolg van een afnemend (en in 2012 reeds negatief) saldo van de inkomsten uit vermogen voor België ten opzichte van het buitenland. De ruilvoetverbetering die wordt verondersteld voor 2014 en, in mindere mate, voor 2015 zou een iets sterkere groei van het bni mogelijk maken (respectievelijk 1,7 % en 1,9 %) dan van het bbp (1,4 % en 1,8 %) in beide jaren. Tegen de

achtergrond van een lichte verslechtering van de ruilvoet (-0,1 %) zou in de periode 2016-2019 de gemiddelde jaarlijkse bni-groei (1,5 %) net onder de bbp-groei (1,6 %) uitkomen.

3.2.2. De buitenlandse handel

De netto-uitvoer leverde in 2013, net zoals in 2012, een aanzienlijk positieve bijdrage tot de economische groei.

De potentiële uitvoermarkten van België, berekend op basis van de invoergroei van de voornaamste handelspartners, lieten in 2013, net als het voorgaande jaar, een zeer zwakke groei optekenen (1,2 %), voornamelijk door een negatieve bbp-groei in de eurozone en het verlies aan concurrentievermogen van de zone (als gevolg van de appreciatie van de euro ten opzichte van een groot aantal valuta, zie hoofdstuk 2). Tegen die achtergrond nam het Belgisch uitvoervolume, net als in 2012, licht toe (1,9 %). Tezelfdertijd kende ook het invoervolume, gezien de krimp van de binnenlandse vraag, een zwakke groei (1,3 %). De bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei bedroeg daardoor 0,5 procentpunt in 2013, dus nog meer dan in 2012 (0,4 procentpunt), terwijl de binnenlandse vraag een negatieve groeibijdrage leverde.

De terugval van de internationale energieprijzen leidde, in combinatie met de appreciatie van de euro, tot een daling van de Belgische invoerprijzen¹ (-0,6 %) en uitvoerprijzen² (-0,5 %). De Belgische ruilvoet verbeterde ietwat in 2013 (0,2 %), na drie opeenvolgende jaren van verslechtering.

Rekening houdend met dit prijseffect en een ruimschoots positief volume-effect, steeg de nominale netto-uitvoer³ van 1,1 % van het bbp in 2012 tot 1,7 % in 2013.

Herneming van de buitenlandse afzetmarkten en de uitvoergroei in 2014 en meer nog in 2015.

Het herstel van de internationale en, in het bijzonder, de Europese conjunctuur begon in de loop van 2013, zou zich voortzetten in 2014 en zich verder versterken in 2015, waardoor de groei van de potentiële uitvoermarkten van België aanzienlijk zou versnellen (tot respectievelijk 3,9 % en 5,4 %). Dat zou ook gelden voor de uitvoer (2,3 % en 3,6 %). Samen met een aantrekkende Belgische binnenlandse vraag, zou daardoor de volumegroei van de invoer versnellen (2,1 % en 3,6 %). De bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei zou 0,2 procentpunt bedragen in 2014 en 0,1 procentpunt in 2015.

De verwachte evolutie van de prijzen in 2014 en 2015 zou zeer vergelijkbaar zijn met die van 2013. De groei van de Belgische invoer- en uitvoerprijzen zou vrij zwak blijven (respectievelijk 0,2 % en 0,6 % in 2014 en 0,7 % en 0,9 % in 2015) als gevolg van de daling van de internationale energieprijzen en de stabilisering (in 2015) en zelfs de appreciatie (in 2014) van de wisselkoers van de euro ten opzichte van een groot aantal valuta, waaronder de Amerikaanse dollar.

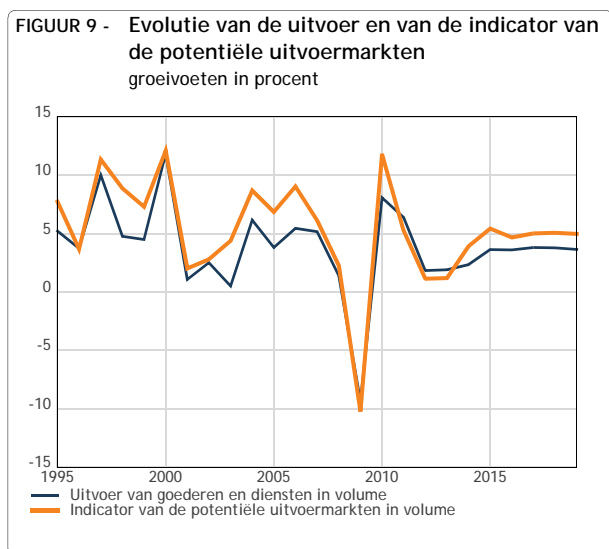
De combinatie van een ruilvoetwinst en een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei leidt tot een herneming van het aandeel van de nominale netto-uitvoer in het bbp (+0,5 procentpunt in 2014 en +0,2 procentpunt in 2015 om uit te komen op 2,4 % van het bbp).

1. Uitgedrukt in euro. De evolutie van de invoerprijzen wordt toegelicht in deel 3.3. van dit hoofdstuk.

2. Uitgedrukt in euro.

3. Gedefinieerd als de totale uitvoer verminderd met de totale invoer uitgedrukt in lopende prijzen.

Vanaf 2016 een terugkeer naar een trendmatige groei van de componenten van de buitenlandse handel en een stabilisering van het aandeel van de nominale netto-uitvoer in het bbp.

Tijdens de periode 2016-2019 zouden de relevante uitvoermarkten voor België opnieuw aanknopen met een groeitempo dat vergelijkbaar is met het gemiddelde van de periode 2000-2012 (4,9 % per jaar). Die trendmatige groei van de buitenlandse afzetmarkten zou, samen met de stabilisering van de euro/dollarkoers en met loonkosten per uur die in België iets trager stijgen dan de uurproductiviteit (reële gemiddelde jaarlijkse groei van respectievelijk 0,9 % en 1,0 %), leiden tot een volumegroei van de Belgische uitvoer van gemiddeld 3,7 % per jaar, wat vergelijkbaar is met de groei tijdens de periode 2000-2012 (3,4 %). Het groeiverschil tussen de potentiële uitvoermarkten en de effectieve uitvoer zou blijven bestaan, waardoor de uitvoer markt-

aandeel blijft verliezen ten belope van 1,2 procentpunt per jaar op middellange termijn (zie figuur 9). De structurele verliezen aan marktaandeel van België vloeien voort uit het verlies aan kostencompetitiviteit, maar ook uit een (ongunstige) specialisatie van ons land in producten met een zwakke groei¹.

Onder impuls van een finale vraag² waarvan de gemiddelde groei ook vergelijkbaar is met die van het recente verleden (2,6 % tegenover 2,3 % over de periode 2000-2012), zou de invoer opnieuw een groeitempo (3,7 %) bereiken dat aansluit bij het groeitempo over de periode 2000-2012 (3,4 %). Ondanks die stijging van de invoer, zou de netto-uitvoer, uitgedrukt in volume, een (licht) positieve bijdrage leveren tot de economische groei (+0,1 procentpunt gemiddeld over de periode 2016-2019, net zoals over de periode 2000-2012).

De ruilvoet zou gemiddeld licht verslechteren over de periode 2016-2019 (-0,1 %). Tegen de achtergrond van een gestage maar relatief beperkte stijging van de grondstoffenprijzen vanaf 2016 en de algemene evolutie van de overige internationale prijzen, zouden de invoerprijzen gemiddeld met 1,9 % per jaar toenemen, d.i. nauwelijks meer dan de uitvoerprijzen (1,8 %). Dat groeitempo is ook vergelijkbaar met het gemiddelde tijdens de periode 2000-2012 (2,3 % voor de invoerprijzen en 1,9 % voor de uitvoerprijzen).

Op middellange termijn zou het aandeel van de nominale netto-uitvoer in het bbp zich stabiliseren op 2,4 %, aangezien het licht negatief prijseffect gecompenseerd zou worden door het licht positief volume-effect.

3.2.3. De binnenlandse vraag

a. Inleiding

Na twee opeenvolgende jaren van terugval (-0,6 % in 2012 en -0,3 % in 2013) zou de binnenlandse vraag in volume, in navolging van het nationaal en internationaal conjunctuurherstel, opnieuw aanknopen met een positieve groei (1,2 %) in 2014 (zie tabel 1). Bij ongewijzigd budgettair beleid zou dat groeitempo verder aantrekken in 2015 (1,7 %) en vervolgens geleidelijk vertragen tot 1,3 % in 2019.

1. Voor meer details omtrent dit onderwerp, zie Bogaert, H. en Kegels, C., 'Concurrentievermogen van België - Uitdagingen en groeipistes', Planning Paper 112, Federaal Planbureau, November 2012.

2. Gedefinieerd als de som van de binnenlandse vraag en de uitvoer.

De evolutie van de verschillende componenten van de binnenlandse vraag wordt geanalyseerd in de volgende delen.

b. Particuliere consumptie¹

In 2013 werd de koopkracht van de particulieren ondersteund door de afkoelende inflatie; de particuliere consumptie knoopte opnieuw aan met een positieve groei.

De particuliere consumptie in reële termen, die in 2012 voor het eerst in twintig jaar tijd een daling kende (-0,3 %), knoopte in 2013 opnieuw aan met een positieve groei (0,8 %), dit ondanks een toename van het aantal werklozen en een slechts licht positieve groei van het reëel beschikbaar inkomen van de huishoudens² (0,5 %). De vertraging van het reëel beschikbaar inkomen in vergelijking met 2012 (1,2 %) wordt voornamelijk verklaard door twee componenten. Ten eerste vertraagde de loonevolutie voor de huishoudens aanzienlijk van 1,2 % in 2012 tot 0,7 % in 2013. Het totale looninkomen, uitgedrukt in reële termen, afkomstig van de privésector en ontvangen door de huishoudens, stagneerde vrijwel (0,2 %, versus 1,2 % in 2012) als gevolg van de dalende werkgelegenheid in de privésector en van de door de regering besliste bevroering van de bruto-uurlonen vóór indexering. Ten tweede was er een sterke toename van het totaalbedrag aan belastingen op het inkomen van de gezinnen uitgedrukt in reële termen (4,6 % in 2013 tegenover 0,4 % in 2012), dit als gevolg van een aantal fiscale maatregelen (o.a. fraudebestrijding en fiscale regularisatie) en van relatief minder terugbetalingen bij inkohieringen (zie hoofdstuk 5).

Anderzijds zijn er twee elementen die de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren in 2013 ondersteunden. Alle gezinsinkomens die aangepast worden aan het indexcijfer kregen in 2013 een indexering die groter was dan de inflatie, gezien, enerzijds, de vertraging waarmee de hoge inflatie in 2012 haar weerslag heeft op de indexering van de inkomens en, anderzijds, de aanzienlijke afkoeling van de inflatie in 2013 (t.o.v. 2012). Zo werden de lonen uit de privésector, de lonen uit de overheidssector en de sociale uitkeringen geïndexeerd met respectievelijk 2,0 %, 2,3 % en 2,0 %, terwijl tegelijkertijd de toename van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen slechts 1,1 % bedroeg.

Na een herneming met 1,2 procentpunt in 2012 is de spaarquote van de particulieren³ in 2013 licht gedaald (-0,3 procentpunt) tot 14,9 % (zie figuur 10).

Aansluitend op de verbetering van het algemeen economisch klimaat, een sterke toename van de koopkracht en van de consumptieve bestedingen van de particulieren in 2014 en 2015.

In het kielzog van de conjunctuurverbetering zouden zowel de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (1,3 %) als die van hun consumptieve bestedingen in reële termen (1,3 %) aantrekken in 2014. De spaarquote van de particulieren zou zich stabiliseren op 14,9 %.

Het totale looninkomen van de Belgische particulieren zou, uitgedrukt in reële termen, een zwakkere groei laten optekenen in 2014 (0,6 %) dan in 2013 (0,7 %), maar de koopkracht van de particulieren zou niettemin aantrekken tot 1,3 %. Hoewel de bruto-uurlonen vóór indexering voor een tweede opeenvolgende jaar worden bevroren, zou de groei van de lonen van de privésector ontvangen door de gezinnen, in reële termen, een sterkere groei (0,8 %) laten optekenen dan in 2013 omdat de werkgelegenheid in de privésector opnieuw toeneemt (0,5 %). De lonen in de openbare sector, daarentegen, kenden nog een reële groei van 2,1 % in 2013, maar zouden afnemen met 0,1 %. Die daling kan worden toegeschreven aan twee elementen: enerzijds een

1. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

2. Voor een gedetailleerde analyse van de verschillende soorten inkomens, zie afdeling 3.4 van dit hoofdstuk.

3. Het sparen van de particulieren in procent van hun beschikbaar inkomen.

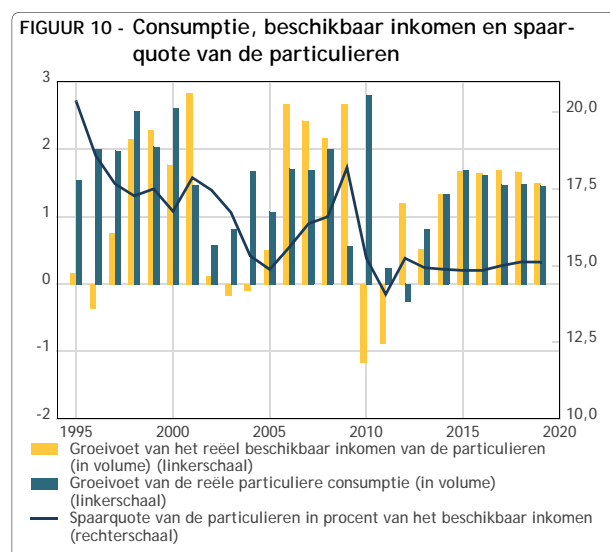
sterkere daling in 2014 (-0,5 %) dan in 2013 (-0,1 %) van de overheidstewerkstelling en anderzijds het nageoeg ontbreken van loonindexering in de openbare sector in 2014 (0,2 %, terwijl het NICP stijgt met 0,7 %).

De sociale uitkeringen ontvangen door de particulieren zouden, uitgedrukt in reële termen, ook minder snel stijgen (1,2 % in 2014 tegenover 2,5 % in 2013), vooral als gevolg van hun niet-indexering in 2014.

Het merendeel van de overige componenten van het beschikbaar inkomen draagt echter bij tot hun groei (groeiversnelling, ten opzichte van 2013, van het reëel inkomen van de zelfstandigen; forse groeivertraging van de sociale bijdragen en van de belastingen op inkomen en vermogen). Bovendien wordt de koopkracht van de particulieren ondersteund door een nieuwe afkoeling van de inflatie. Parallel met de geleidelijke herneming van de activiteit, ten slotte, zouden de vooruitzichten voor de Belgische arbeidsmarkt verbeteren: op jaarbasis stijgt de werkgelegenheid opnieuw in 2014, maar onvoldoende om het overschot van de beroepsbevolking op te vangen. Dat leidt tot een nieuwe stijging van het aantal werklozen, zij het minder sterk dan in 2013. De werkloosheidsgraad¹ zou zo nog iets toenemen (12,5 %).

De evolutie van de consumptieve bestedingen (1,7 %) en van de koopkracht (1,7 %) van de particulieren zou in 2015 dynamischer zijn dan in 2014. Bovendien zou de stijging van het reëel beschikbaar inkomen anders zijn samengesteld: sterkere groei van de lonen (1,5 %) en de sociale uitkeringen (2,5 %) ontvangen door de gezinnen, maar ook van de door hen betaalde belastingen op inkomen en vermogen (3,7 %). Hoewel de inflatie versnelt ten opzichte van 2014, zou ze historisch gezien op een vrij laag niveau blijven (1,1 %).

Parallele groei van de consumptie en de koopkracht van de particulieren op middellange termijn (2016-2019).

In het zog van een relatief gunstig economisch klimaat, zou de groei van het beschikbaar inkomen van de gezinnen in de periode 2016-2019 aansluiten bij de waarnemingen uit het verleden (gemiddeld 1,6 %). Dankzij een positieve groei van zowel het brutoloon per uur vóór indexering (gemiddeld 1,0 % per jaar vanaf 2016, na twee jaren van bevriezing) als van de werkgelegenheid (0,7 %), zou het totale looninkomen² ontvangen door de gezinnen, in reële termen, stijgen met gemiddeld 1,6 % per jaar. De netto-inkomens uit vermogen (gemiddelde reële groei van 2,9 %) zouden ondersteund worden door de herneming van de rentevoeten. Tegelijkertijd zouden de belastingen op het gezinsinkomen en -vermogen met gemiddeld 2,5 % per jaar stijgen en de door de gezinnen ontvangen sociale uitkeringen met 2,0 %.

In een context van relatief gematigde inflatie (gemiddeld 1,5 % voor de periode 2016-2019) en van een daling van de werkloosheidsgraad – na drie jaren van ononderbroken stijging – stemmen de particulieren hun consumptie (gemiddelde groei van 1,5 %) af op de evolutie van hun beschikbaar inkomen. Daardoor zou de particuliere spaarquote licht toenemen tot 15,1 % in 2019.

1. Administratief concept, inclusief de volledige uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.
2. Zie hoofdstuk 4 voor een gedetailleerde bespreking van de evolutie van de lonen.

De structuur van de particuliere consumptie zou weinig veranderen in de projectieperiode.

De structuur van de binnenlandse consumptieve bestedingen zou niet aanzienlijk wijzigen tijdens de projectieperiode (cf. tabel 5¹). Niettemin kunnen enkele evoluties worden vermeld.

De meest uitgesproken evolutie betreft het aandeel van de energiebestedingen (verwarming, elektriciteit en brandstoffen) in het gezinsbudget, dat zeer gevoelig is voor schommelingen van de internationale energieprijzen. Die prijzen zouden dalen tijdens de periode 2013-2015 – vooral wanneer ze worden uitgedrukt in euro. De internationale energieprijzen zouden vervolgens opnieuw stijgen, zij het in een tempo dat nauwelijks hoger is dan de Belgische inflatie (reële groei van ongeveer 1 %). Aansluitend op die evoluties op wereldvlak, zouden de energieprijzen voor de Belgische particulieren gemiddeld dalen met 1,5 % per jaar tijdens de periode 2012-2015 en weer toenemen met 1,2 % tijdens de periode 2016-2019. Tezelfdertijd zou het volume van het particulier energieverbruik zich nagenoeg stabiliseren. Het aandeel van de energiebestedingen in het gezinsbudget zou bijgevolg afnemen van 8,8 % in 2012 tot 7,2 % in 2015 en 6,7 % in 2019, of het laagste percentage dat opgetekend werd sinds 1995.

In 1980 bedroeg het aandeel van het gezinsbudget voor voeding en drank 21,3 % in België. In 1990 bedroeg het slechts 18,9 % en in 2000 nog amper 13,8 %. Omdat er mogelijk een dieptepunt werd bereikt, lijkt er een einde te zijn gekomen aan die daaltrend. Tussen 2001 en 2012 is het aandeel voor voeding en dranken nooit lager geweest dan 13,7 % van het totale gezinsbudget (of hoger dan 14,8 %). In deze projectie zou het aandeel zich verder stabiliseren op middellange termijn (rond 14,7 %).

Een andere belangrijke uitgavenpost van het gezinsbudget betreft de huurprijzen. Hun aandeel in de totale uitgaven van de Belgische gezinnen steeg ononderbroken tussen 1980 (13,0 %) en het midden van de jaren 90 (16,0 %). Het aandeel heeft zich sindsdien gestabiliseerd en is vervolgens zelfs lichtjes gedaald tussen 2000-2012 (minimaal 15,2 % en maximaal 15,9 %). Op middellange termijn zou het zich stabiliseren rond 15,3 %.

Het aandeel van het gezinsbudget dat wordt besteed aan diensten (vervoer, gezondheidszorg, huishoudelijk diensten, communicatie, vrije tijd, onderwijs en cultuur) is in de loop van de tijd aanzienlijk toegenomen, van 14,8 % in 1980 tot 18,4 % in 2012. Die trend zou zich voortzetten, daar, naast kleding en schoeisel, de verbruikscategorieën met de sterkste volumegroei in de projectie de diensten m.b.t. communicatie, vervoer, vrije tijd, onderwijs en cultuur zijn. De energie-uitgaven (uitgezonderd elektriciteit) laten als enige uitgavenpost een gemiddelde volumedaling optekenen op middellange termijn. Het verbruikte volume van de tabaksproducten zou stagneren.

1. Zie de statistische bijlage voor meer gedetailleerde resultaten.

TABEL 5 - Structuur en groei van de particuliere consumptie
groei in procent

	Structuur in lopende prijzen					Jaarlijkse gemiddelde groei (in volume)	
	1980	1998	2005	2012	2019	2008-2013	2014-2019
- Voeding en drank	21,3	14,8	14,2	14,5	14,5	1,4	0,8
- Tabak	1,9	1,9	2,1	1,8	1,7	-1,9	-0,0
- Kleding en schoeisel	7,8	5,8	4,7	4,9	5,3	2,5	2,4
- Huur	13,0	15,8	15,7	15,3	15,2	1,4	1,2
- Medische zorgverlening, gezondheids- uitgaven	3,8	4,5	5,0	5,5	5,4	1,5	1,3
- Energie	8,9	7,1	7,8	8,8	6,7	0,2	-0,1
- <i>Verwarming en elektriciteit</i>	5,4	4,1	4,5	5,4	4,2	1,2	0,0
- <i>Transport (brandstoffen)</i>	3,5	3,0	3,3	3,3	2,6	-1,3	-0,3
- Overige goederen en diensten	43,3	50,0	50,4	49,4	51,2	0,9	2,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,0	1,5

c. Investeringen

Trage maar ononderbroken toename van het aandeel van de investeringen in het bbp tijdens de projectieperiode.

In 2013 vertegenwoordigden de investeringen 19,9 % van het bbp¹. De huidige middellangetermijnvooruitzichten worden gekenmerkt door een stijging van het aandeel van de investeringen in het bbp, dat zou opklimmen van 19,9 % in 2014 tot 21,1 % in 2019. Die toename is integraal toe te schrijven aan de bedrijfsinvesteringen², met een aandeel in het bbp dat stijgt van 13,5 % tot 14,5 %. Het aandeel van de overheidsinvesteringen in het bbp is quasi identiek in 2014 (1,5 %) en 2019 (1,6 %), net zoals dat van de woningbouwinvesteringen door de gezinnen (5,5 % en 5,6 %). Het aandeel van de investeringen in het bbp in 2019 blijft wel nog aanzienlijk onder dat van vóór het uitbreken van de crisis. De crisis werd echter voorafgegaan door een periode van bijzonder dynamische groei van de investeringen: in 2008 vertegenwoordigden ze namelijk 22,3 % van het bbp.

Na twee opeenvolgende jaren (2012-2013) van negatieve groei, knopen de bedrijfsinvesteringen gemiddeld opnieuw aan met hun trendgroei.

In 2012 en 2013 zorgde het sombere economische klimaat voor een afbrokkeling van het ondernemersvertrouwen, waardoor de bedrijfsinvesteringen, ondanks een relatief lage langetermijnrente, terugvielen met respectievelijk 2,3 % en 0,6 %.

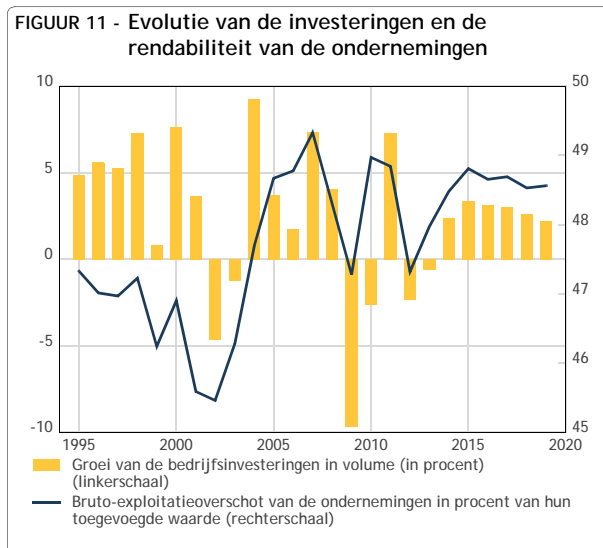
Aangedreven door betere afzetperspectieven begon het ondernemersvertrouwen tijdens het tweede kwartaal van 2013 te hernemen en bereikte het, net als de industriële capaciteitsbezettingsgraad, in het vierde kwartaal opnieuw zijn langetermijngemiddelde. Na een periode van overcapaciteit lijkt er dus opnieuw ruimte te ontstaan voor uitbreidingsinvesteringen. Op dezelfde manier draagt de bedrijfsrendabiliteit³ (zie figuur 11), die sinds 2012 aanzienlijk toenam als gevolg van de dalende energieprijzen in euro en de bevrozing van de brutouurlonen vóór indexering, ook bij tot een beter investeringsklimaat en komt het ten goede aan de autofinancieringsmogelijkheden voor projecten. De bedrijfsinvesteringen zouden daardoor met 2,3 % toenemen in 2014.

1. In nominale termen.

2. Bij 'ondernemingen' gaat het, tenzij anders vermeld, om alle bedrijfstakken behalve 'Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen', 'Onderwijs' en 'Particuliere huishoudens met werknemers'. Dit concept stemt overeen met onze definitie van 'marktbedrijfstakken'.

3. Berekend als het bruto-exploitatieoverschot van de ondernemingen in procent van de bruto toegevoegde waarde van de ondernemingen. Dat cijfer werd niet gecorrigeerd voor het inkomen van de zelfstandigen.

In 2015 zou de groei van de bedrijfsinvesteringen nog versnellen tot 3,3 %, tegen de achtergrond van een verdere herneming van zowel de binnenlandse als de buitenlandse activiteit. Ondanks de terugkeer naar een positieve loonevolutie zou de bedrijfsrendabiliteit blijven toenemen, vooral onder invloed van een versnelling van de productiviteitsgroei en een nieuwe daling van de energieprijzen uitgedrukt in euro. De langetermijnrente zou daarentegen licht toenemen.

Op middellange termijn (2016-2019) zou de gemiddelde jaarlijkse groei van de bedrijfsinvesteringen uitkomen op 2,7 %, wat identiek is aan het gemiddelde tijdens de periode 1980-2012. We merken echter op dat die gemiddelde groei het resultaat is van een steeds minder sterk groeitempo op middellange termijn dat zou vertragen van 3,1 % in 2016 tot 2,2 % in 2019. De groeivertraging van de bedrijfsinvesteringen op middellange termijn loopt parallel met die van het Belgisch bbp (en dus ook met die van de binnenlandse afzetmarkten), maar wordt eveneens verklaard door de trage maar ononderbroken stijging van de langetermijnrente (van 2,6 % in 2016 tot 3,2 % in 2019), waardoor de kostprijs van de productiefactor kapitaal toeneemt. Daarenboven zou tezelfdertijd de groei van de bedrijfsrenda-

biliteit stagneren (en zelfs licht terugvallen). Zo zou het groeitempo van de reële uurproductiviteit op middellange termijn gemiddeld 1 % per jaar bedragen, wat nauw aansluit bij dat van de uurloonkosten vóór indexering (0,9 %). De ruilvoet zou zich nagenoeg stabiliseren (gemiddeld -0,1 %).

Na een forse daling tussen 2008 en 2013 zouden de woningbouwinvesteringen opnieuw aanknopen met een groei.

Behalve in 2010 zijn de woningbouwinvesteringen van de gezinnen, uitgedrukt in volume, tijdens de periode 2008-2013 elk jaar gedaald (gemiddelde jaarlijkse groei van -2,8 %). Het algemeen ongunstig klimaat en de aanhoudende onzekerheid over de toekomst – met name die van de arbeidsmarkt – tijdens die periode hebben het consumentenvertrouwen¹ doen kelderen en de beslissingen om grootschalige en langdurige projecten te realiseren, zoals de bouw of renovatie van woongebouwen, ondermijnd. Bovendien hebben de banken de toekenningsvoorwaarden voor hypothecaire kredieten verstrengd na de financiële en bancaire crisis.

Zoals de gematigde stijging van het aantal woningbouwprojecten aangeeft (volgens een bevraging onder architecten) zou de woningbouwsector er dit jaar op vooruitgaan met 1,4 % in volume wegens de verbetering van het consumentenvertrouwen en van de koopkracht. Daarnaast zouden de financieringsvoorwaarden gunstig blijven dankzij de lage hypothecaire rente.

Vervolgens (2015-2019) zou de groei van de woningbouwinvesteringen van de gezinnen versnellen (gemiddelde jaarlijkse groei van 2,1 % in volume), ondanks de geleidelijke toename van de financieringskosten. De hypothecaire rente zou stijgen op middellange termijn, maar historisch gezien op een laag niveau blijven. Daarenboven zou de koopkracht van de gezinnen aantrekken ten opzichte van het recente verleden. De werkloosheidsgraad, ten slotte, een indicator van het vertrouwen van de gezinnen, zou vanaf 2015 een daling inzetten (na drie opeenvolgende jaren van stijging).

1. Gemeten op basis van de evolutie van de indicator van het consumentenvertrouwen gepubliceerd door de Nationale Bank van België.

Na een aanzienlijke terugval tussen 2008 (6,4 %) en 2013 (5,4 %), zou het nominaal aandeel in het bbp van de woningbouwinvesteringen zich quasi stabiliseren in de projectie en uitkomen op 5,6 % in 2019 (zie figuur 12). Dat niveau zou vergelijkbaar zijn met het gemiddelde in de loop van de jaren negentig.

Het groeiprofiel van de overheidsinvesteringen wordt in belangrijke mate beïnvloed door het investeringsbeleid van de lagere overheid.

In 2012 waren de gezamenlijke overheidsinvesteringen als volgt samengesteld: 50,0 % door de lagere overheid, 38,4 % door de gemeenschappen en de gewesten, 10,7 % door de federale overheid en 0,8 % door de sociale zekerheid.

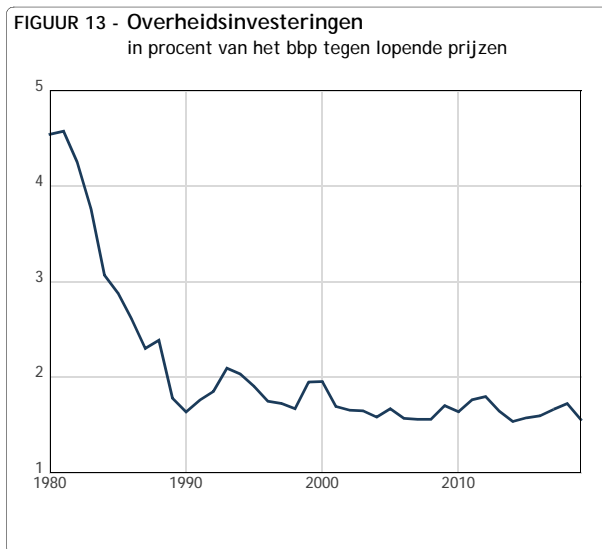
In 2013 en 2014, twee jaren die volgen op de jongste gemeente- en provincieraadsverkiezingen, zouden de investeringen van de lagere overheid aanzienlijk zijn gekrompen (respectievelijk -17,1 % en -7,9 % in volume), geheel volgens de traditionele electorale cyclus van de investeringen. Tezelfdertijd zou de andere grote component van de overheidsinvesteringen, de investeringen van de gemeenschappen en de gewesten¹, in 2013 zijn gegroeid (+2,7 % in volume) en in 2014 opnieuw dalen (-3,1 %). In totaal zouden de gezamenlijke overheidsinvesteringen een gelijkaardige terugval kennen in 2013 (-6,1 %) en 2014 (-5,9 %).

In 2015 en 2016 zouden de overheidsinvesteringen opnieuw aanknopen met een positieve groei (respectievelijk 3,9 % en 3,2 %). In 2015 zou die toename voornamelijk het resultaat zijn van de aanhoudend sterke investeringsgroei van de lagere overheid (9,0 %) en, zij het in mindere mate, van de investeringsgroei van de gemeenschappen en de gewesten (3,5 %). In het daaropvolgende jaar, daarentegen, zou een belangrijk aandeel van de totale overheidsinvesteringsgroei afkomstig zijn van de federale overheid (20,0 %), terwijl de investeringen van de lagere overheid en van de gemeenschappen en de gewesten een eerder bescheiden groei zouden kennen (respectievelijk 2,1 % en 0,3 %).

In 2017 en 2018 zou de investeringsgroei van de gezamenlijke overheid meer dan 5 % bedragen (respectievelijk 6,0 % en 5,4 %), uitsluitend onder impuls van de lagere overheid die, volgens de electorale investeringscyclus, meer zou investeren in infrastructuurwerken in de aanloop naar de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2018 (groei van respectievelijk 16,7 % en 10,7 %).

In het postelectoraal jaar 2019 zou de forse groei van de twee voorgaande jaren zijn weerslag hebben: een aanzienlijke daling van het totaal van de overheidsinvesteringen (-8,2 % in volume).

1. Waarvoor in het verleden geen cyclus werd waargenomen.

Het nominaal aandeel van de overheidsinvesteringen in het bbp blijft historisch gezien laag sinds de structurele daling in de jaren tachtig (zie figuur 13). In de projectie zou dat aandeel afnemen van 1,8 % in 2012 tot 1,5 % in 2014, zich stabiliseren tot 1,6 % in de periode 2015-2016, opnieuw ietwat toenemen in 2017-2018 (1,7 %) en vervolgens dalen tot 1,6 % in 2019. We merken daarbij op dat de Belgische overheidsinvesteringsquote in 2012 identiek was aan het gemiddelde van de eurozone.

d. Overheidsconsumptie

Zwakke groei van de overheidsconsumptie tijdens de projectieperiode.

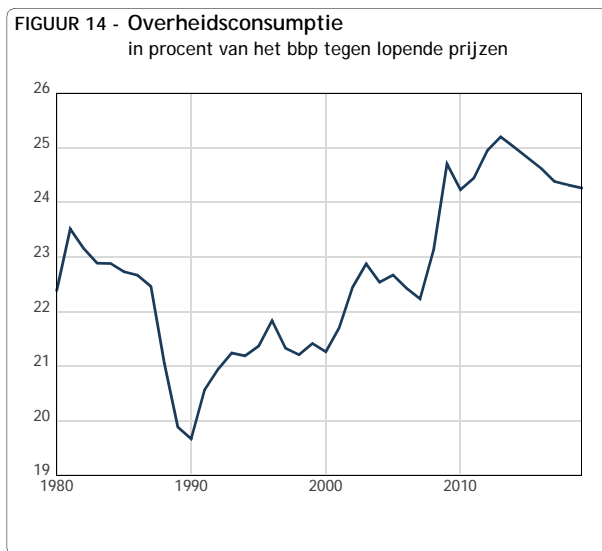
In 2013 was de volumegroei van de overheidsconsumptie bescheiden (0,6 %). De licht positieve reële groei van de loonmassa van de overheidssector¹ (0,9 %) en van de uitgaven voor geneeskundige zorgen² (0,7 %) – die uitzonderlijk laag was ten opzichte van de voorgaande jaren – werden gedeeltelijk gecompenseerd door de volumedaling (-1,8 %) van de netto-aankoop van goederen en diensten. We merken op dat de volumegroei van de overheidsconsumptie sinds 2010 enkel in 2012 (1,4 %) de grens van 1 % overschreed.

Rekening houdend met de beslissingen die gekend waren toen deze vooruitzichten werden afgesloten, zou de netto-aankoop van goederen en diensten in 2014 opnieuw aanknopen met een positieve groei (1,0 %), na vier opeenvolgende jaren van terugval (gemiddelde jaargroei van -2,9 % over de periode 2010-2013). De gezondheidszorguitgaven zouden aanzienlijk toenemen ten opzichte van 2013 en een groei (3,0 %) laten optekenen die meer aansluit bij het verleden. Ten slotte zou de loonmassa van de overheidssector in reële termen stagneren (0,1 %) door de daling van de overheidstewerkstelling (-0,5 %). De totale overheidsconsumptie zou dit jaar groeien met 1,1 %.

Zelfs zonder mogelijke toekomstige saneringsmaatregelen zou de volumegroei van de overheidsconsumptie vanaf 2015 elk jaar uitkomen rond 1 %, wat in historisch opzicht vrij laag is (t.o.v. 1,9 % voor de jaren 2000 en 1,8 % voor de jaren 90) maar wel vergelijkbaar met het gemiddeld groeitempo tijdens de jaren 80 (1,1 %), toen er tevens een begrotingssanering werd doorgevoerd.

De groei van de uitgaven voor gezondheidszorg (gemiddeld 2,3 % over de periode 2015-2019) zou systematisch hoger zijn dan die van de totale overheidsconsumptie, in tegenstelling tot de groei van de netto-aankoop van goederen en diensten (-0,5 %) en van de loonmassa (0,4 %). De zwakke groei van die laatste wordt vooral verklaard door de stabilisering, gemiddeld over de periode 2015-2019, van de overheidstewerkstelling (terwijl die tussen 2008 en 2012 nog steeg met gemiddeld 0,8 % per jaar).

1. De term 'loonmassa' dient hier in ruime zin begrepen te worden (met inbegrip van de fictieve bijdragen die vooral de ambtenarenpensioenen, de kinderbijslag van de ambtenaren en de terbeschikkingstellingen omvatten).
2. Het gaat meer bepaald om de sociale uitkeringen in natura, die vooral bestaan uit gezondheidszorguitgaven.

Het aandeel van de overheidsconsumptie in het bbp in lopende prijzen zou dalen van 25,2 % in 2013 tot 24,3 % in 2019. De verschillende componenten van de overheidsconsumptie worden in detail geanalyseerd in hoofdstuk 5.

3.2.4. Evolutie per bedrijfstak

De zwakke conjunctuur in 2012-2013 heeft de activiteit van de bedrijfstakken in verschillende mate aangetast, waarbij de industriële bedrijfstakken het zwaarst werden getroffen.

De toegevoegde waarde van de volledige Belgische economie is vrijwel gestagneerd in 2012 (-0,2 %) en 2013 (+0,3 %). Uit de gemiddelde jaarlijkse volumegroei van elk van de bedrijfstakken tijdens de periode 2012-2013 (zie tabel 6) blijkt dat de minder conjunctuurgevoelige bedrijfstakken die periode van forse groeivertraging logischerwijs beter zijn doorgekomen. Zo lieten de 'dienstencheques' (8,2 %), 'landbouw' (1,9 %), 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (1,6 % zonder 'dienstencheques') en de 'niet-verhandelbare diensten' (1,0 %) een aanzienlijk hogere groei optekenen dan het gemiddelde voor de volledige economie. De bedrijfstak 'krediet en verzekeringen' kende ook een behoorlijke groei (0,8 %). Vier bedrijfstakken die voornamelijk gericht zijn op de binnenlandse markt, zagen hun toegevoegde waarde stagneren, in navolging van de binnenlandse vraag (-0,4 %): 'overige marktdiensten' (0,2 % zonder 'dienstencheques'), 'handel en horeca' (0,1 %), 'consumptiegoederen' (0,0 %) en 'bouwnijverheid' (-0,3 %). De bedrijfstakken die het zwaarst terugvielen, behoren tot de nijverheid: 'uitrustingsgoederen' (-3,3 %), 'energie'¹ (-2,6 %) en de 'intermediaire goederen' (-1,6 %).

De vaststelling dat de verwerkende nijverheid het hardst getroffen werd door de conjunctuurvertraging tijdens de periode 2012-2013 moet echter enigszins genuanceerd worden door een vergelijking met de vorige recessie. In 2009 daalde de toegevoegde waarde van de verwerkende nijverheid met 13 % (na een daling van 0,7 % in 2008), terwijl de toegevoegde waarde van de marktdiensten slechts met 1,8 % terugviel (na een stijging van 2,3 % in 2008). In 2012-2013 daalde de activiteit van de verwerkende nijverheid met gemiddeld -1,5 % per jaar, terwijl de activiteit van de marktdiensten vrijwel stabiel bleef (gemiddeld +0,3 % per jaar). De impact van de huidige conjunctuurvertraging zou dus relatief minder geconcentreerd zijn in de verwerkende nijverheid, omdat alle componenten van de finale vraag meer gelijkmatig worden getroffen (dan in 2009).

1. We merken op dat die periode uitzonderlijk was voor de component 'elektriciteit' van de bedrijfstak 'energie', aangezien een deel van de nationale productie vervangen moest worden door ingevoerde elektriciteit wegens de stopzetting van bepaalde kerncentrales.

Tijdens de periode 2014-2019, is er, in procent van de totale toegevoegde waarde, een lichte toename van de marktdiensten, een daling van de niet-verhandelbare diensten en een stabilisering van de verwerkende nijverheid.

Tijdens de periode 2014-2019, waarin de groei van de voornaamste componenten van het bbp opnieuw zou aansluiten bij hun groeitrend, zou de reële toegevoegde waarde van de totale economie gemiddeld met 1,6 % per jaar stijgen (zie tabel 6), hetgeen iets minder zou zijn dan tijdens de periode 1995-2011.

De landbouw en de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid zouden doorgaans in een gelijkaardig of trager tempo groeien, met uitzondering van de 'intermediaire goederen' (2,2 %) en de 'bouwnijverheid' (1,8 %). Die laatste bedrijfstak zou in de projectie immers genieten van een groei van de woningbouwinvesteringen die aanzienlijk sterker zou zijn dan in het recente verleden.

De groei binnen de dienstensector zou gelijkaardig of hoger zijn dan het gemiddelde voor de volledige economie tijdens de periode 2014-2019, met uitzondering van de bedrijfstakken 'handel en horeca' (1,2 %) en 'niet-verhandelbare diensten' (0,8 %) die, net als in de periode 1995-2011, gemiddeld trager zouden stijgen.

Die evolutie van de reële toegevoegde waarde heeft, samen met de prijsstijging van de toegevoegde waarde van elke bedrijfstak, uiteraard gevolgen voor de structuur van de Belgische economie. De projectieperiode wordt gekenmerkt door een nieuwe stijging van het economisch gewicht van de marktdiensten. Na een groei van 6,2 procentpunt (ppt) tussen 1995 en 2012, zou hun aandeel op middellange termijn nog toenemen met 1,2 ppt tot 63,6 % in 2019 (zie tabel 6). Het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale toegevoegde waarde was over de periode 1995-2012 teruggevallen van 19,5 % tot 12,6 % en zou in de projectie nagenoeg stabiel blijven (12,3 % in 2019). De twee overige industriële bedrijfstakken 'energie' en 'bouwnijverheid', zouden hun aandeel zien dalen in de projectie (met respectievelijk 0,3 ppt en 0,4 ppt ten opzichte van 2012¹) tot 3,0 % en 5,5 %. Het aandeel van de 'landbouw' zou zich op middellange termijn stabiliseren en uitkomen op een wel zeer laag niveau: sinds 1995 is het aandeel van de landbouw in de nominale toegevoegde waarde gehalveerd tot amper 0,7 % in 2012. De 'niet-verhandelbare diensten', ten slotte, beperkt in hun groei door de recente budgettaire besparingsmaatregelen, zouden zo hun aandeel in de totale toegevoegde waarde op middellange termijn zien dalen tot niet meer dan 14,8 % in 2019, hetgeen 0,3 ppt minder is dan in 2012 maar 0,9 ppt meer dan in 1995.

1. Noteer dat voor de 'bouwnijverheid' de helft van deze daling reeds in 2013 is gebeurd.

TABEL 6 - Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen in procent

	Structuur in lopende prijzen				Structuur in volume (referentiejaar 2005) ^a				Jaarlijkse gemiddelde groeivoet (in volume)		
	1995	2000	2012	2019	1995	2000	2012	2019	1995-2011	2012-2013	2014-2019
Landbouw	1,5	1,3	0,7	0,8	1,0	1,0	0,9	0,8	0,6	1,9	1,1
Energie	3,6	3,5	3,3	3,0	3,3	3,3	3,6	3,3	2,7	-2,6	0,8
Verwerkende nijverheid	19,5	18,4	12,6	12,3	16,5	17,2	13,5	13,4	0,8	-1,5	1,6
- Intermediaire goederen	8,9	8,4	5,8	6,2	7,7	8,2	6,4	6,6	1,2	-1,6	2,2
- Uitrustingsgoederen	4,6	4,4	2,8	2,3	3,2	3,8	2,2	2,2	-0,1	-3,3	1,7
- Verbruiksgoederen	6,1	5,6	4,0	3,7	5,6	5,2	5,0	4,6	1,0	0,0	0,6
Bouw	5,4	5,2	5,9	5,5	5,1	4,9	5,6	5,6	2,4	-0,3	1,8
Marktdiensten	56,2	57,9	62,4	63,6	58,6	59,2	62,5	63,5	2,3	0,3	1,8
- Vervoer en communicatie	8,0	7,8	7,4	7,2	8,1	8,1	8,0	8,1	1,8	-0,7	1,9
. Vervoer over land	2,7	2,7	2,0	1,8	2,8	2,7	2,1	2,0	0,1	-0,1	1,2
. Vervoer over water en luchtvaart	0,5	0,3	0,3	0,2	0,3	0,5	0,4	0,4	2,8	8,4	1,8
. Vervoersondersteunende activiteiten en communicatie	4,8	4,8	5,1	5,2	5,0	4,9	5,5	5,6	2,6	-1,4	2,2
- Handel en horeca	13,7	13,1	14,1	14,0	17,2	14,2	14,2	14,0	0,7	0,1	1,2
- Krediet en verzekeringen	6,5	6,1	6,5	6,0	5,0	5,7	6,3	6,5	3,2	0,8	2,1
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,0	6,4	7,8	8,1	6,3	7,0	7,2	7,5	2,6	1,6	2,1
- Overige marktdiensten	21,8	24,4	26,2	27,9	22,7	24,2	26,5	27,1	3,0	0,2	1,9
- Dienstencheques	0,0	0,0	0,3	0,3	0,0	0,0	0,3	0,3	-	8,2	2,2
Niet-marktdiensten	13,9	13,6	15,1	14,8	15,6	14,3	13,8	13,2	0,9	1,0	0,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,9	0,1	1,6

a. Aangezien de reeksen in kettingeuro's niet additief zijn, kunnen er verschillen zijn tussen (sub-)totalen en de som van hun componenten.

Op middellange termijn blijft de werkgelegenheidsgroei voornamelijk plaatsvinden in de marktdiensten en daalt de industriële werkgelegenheid verder.

De macro-economische en sectorale evoluties van de werkgelegenheid worden gedetailleerd besproken in hoofdstuk 4 (deel 4.3). Slechts enkele belangrijke elementen worden hieronder aangehaald.

Net zoals de toegevoegde waarde, is de binnenlandse werkgelegenheid vrijwel gestagneerd in 2012 (+0,2 %) en 2013 (-0,2 %). We merken allereerst op dat de zelfstandige werkgelegenheid in die jaren (respectievelijk +1,2 % en +0,9 %) duidelijk beter stand heeft gehouden dan de loontrekkende werkgelegenheid (respectievelijk 0,0 % en -0,4 %). In termen van gemiddelde jaarlijkse groei van de werkgelegenheid tijdens de periode 2012-2013, hebben slechts vier bedrijfstakken een terugval weten te vermijden: 'dienstencheques' (6,6 %), 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (1,8 %), 'overige marktdiensten' (1,0 %) en 'energie' (0,8 %). Het banenverlies in relatieve termen was bijzonder groot in de 'landbouw' (-2,4 %), de 'verwerkende nijverheid' (-1,7 %) en 'transport en communicatie' (-1,6 %) en iets minder uitgesproken in 'krediet en verzekeringen' (-0,9 %), de 'bouwnijverheid' (-0,6 %), 'handel en horeca' (-0,6 %) en de 'niet-verhandelbare diensten' (-0,4 %).

De sectorale evolutie tijdens het recente verleden (1995-2012) leert dat de werkgelegenheidsgroei werd gedragen door marktdiensten (met name de 'overige marktdiensten', 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'dienstencheques') en werd belemmerd door de dalende werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid. Die evolutie zou zich opnieuw voordoen in de projectie. Over de volledige projectieperiode (2014-2019) zou de totale binnenlandse werkgelegenheid dus toenemen met gemiddeld 0,6 % per jaar. Vijf bedrijfstakken zouden een positieve gemiddelde jaargroei laten optekenen: 'dienstencheques' (2,2 %), 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (2,1 %), 'overige marktdiensten' (1,9 %), 'transport en communicatie' (0,6 %) en 'bouwnijverheid' (0,5 %). In drie bedrijfstakken, 'handel en horeca', 'krediet en

verzekeringen' en 'niet-verhandelbare diensten' zou de werkgelegenheid gemiddeld vrijwel stagneren. In de overige bedrijfstakken zou de werkgelegenheid dalen: 'landbouw' (-2,7 %), 'verwerkende nijverheid' (-1,3 %) en 'energie' (-0,7 %).

In 2019 zou 63,9 % van de binnenlandse werkgelegenheid zich bevinden in de marktdiensten (tegenover 61,1 % in 2012), 17,8 % in de niet-verhandelbare diensten (tegenover 18,6 %), 17,2 % in de nijverheid¹ (tegenover 19,0 %) en 1,1 % in de landbouw (tegenover 1,3 %).

Sinds de jaren tachtig daalt de groei van de uurproductiviteit ononderbroken in zowel de nijverheid als de marktdiensten maar lichte herneming op middellange termijn.

Na twee jaren van terugval (-0,2 % in 2011 en -0,6 % in 2012), zou de uurproductiviteit in de marktbedrijfstakken in 2013 opnieuw hebben aangeknoopt met een positieve groei (0,4 %). De herneming zou aan kracht winnen in 2014 (0,7 %) alsook de volgende jaren (gemiddeld 1,0 % tijdens de periode 2015-2019). Historisch gezien hebben de productiviteitswinsten in de marktbedrijfstakken een daling gekend: terwijl deze nog gemiddeld 2,9 % bedroegen in de jaren 80, waren ze nog 1,9 % in de jaren 90 en slechts 0,7 % tijdens de periode 2000-2013 (zie tabel 7).

Die afname wordt deels verklaard door een vertraging van de productiviteitsgroei binnen de bedrijfstakken (zie deel 3.1) en deels door een compositie-effect: het aandeel in de Belgische economie van de diensten, die gekenmerkt worden door een lagere productiviteit dan die van de verwerkende nijverheid, is namelijk onafgebroken gestegen (en zou dat blijven doen op middellange termijn), wat de groei van de totale productiviteit afremt.

De vertraging van de productiviteitsgroei sedert de jaren 80 deed zich voor in zowel de nijverheid als de marktdiensten. Het verschil in productiviteitsgroei tussen beide bedrijfstakgroepen bedroeg 2,8 ppt in de jaren 80, 1,7 ppt in de jaren 90, 1,1 ppt tijdens de periode 2000-2013 en zou op middellange termijn ietwat toenemen tot 1,4 ppt. Dat verschil is doorgaans nog iets groter wanneer enkel rekening wordt gehouden met de productiviteitsgroei in de verwerkende nijverheid, die het gevoeligst is voor internationale concurrentie: 4,2 ppt in de jaren 80 en 2,4 ppt in de jaren 90. Dat was echter niet het geval in de jaren 2000 (2000-2013): 1,0 ppt. Op middellange termijn zou er opnieuw een groter verschil zijn in het voordeel van de verwerkende nijverheid (2,2 ppt).

TABEL 7 - Evolutie van de arbeidsproductiviteit per uur in de marktbedrijfstakken
periodegemiddelde, in procent

	1980-1989	1990-1999	2000-2013	2014-2019
Industrie	4,5	3,0	1,5	2,0
- waaronder verwerkende nijverheid	5,9	3,7	1,4	2,8
Marktdiensten	1,7	1,3	0,4	0,6
- Vervoer en communicatie	4,4	2,5	1,9	1,3
- Handel en horeca	0,1	0,7	1,2	1,2
- Krediet en verzekeringen	1,8	6,2	3,0	2,2
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (inclusief dienstencheques)	1,1	0,5	-0,6	0,1
- Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	1,3	-1,0	-0,8	0,1
Totaal	2,9	1,9	0,7	1,0

1. Bepaald als de som van de verwerkende nijverheid, de bouwsector en de energiesector.

3.3. Prijzen en kosten

Terwijl de inflatie nog 2,8 % bedroeg in 2012, is ze aanzienlijk gedaald in 2013 (1,1 %) en zou ze nog amper 0,7 % bedragen in 2014. De groei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen zou vervolgens geleidelijk aantrekken vanaf 2015 en zich stabiliseren rond 1,6 % op het einde van de periode.

Afkoelende inflatie in 2013.

De Belgische inflatie, gemeten als de groei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP), bedroeg 1,1 % in 2013 tegenover 2,8 % het jaar voordien. Die vertraging wordt vooral verklaard door de terugval van de energieprijzen en een methodologische aanpassing bij het berekenen van het NICP. De gezondheidsindex (die geen rekening houdt met het prijsverloop van benzine, diesel, alcoholhoudende dranken en tabaksproducten) kende een groei van 1,2 % (tegenover 2,6 % in 2012).

De evolutie van de deflator van de particuliere consumptie werd grotendeels bepaald door de energieprijsschommelingen op de internationale markt, maar ook door ontwikkelingen op de binnenlandse markt.

De olieprijs verdubbelde bijna tussen 2009 en 2012 (van gemiddeld 61,5 dollar in 2009 tot 111,7 dollar in 2012), maar daalde in 2013 met ongeveer 3 % in dollar en zelfs met 6 % wanneer de appreciatie van de euro in rekening gebracht wordt (van 86,8 euro in 2012 tot 81,8 euro in 2013).

De afname van de olieprijs had uiteraard zijn weerslag op de prijs van de olieproducten: stookolie daalde met 5,4 % en de motorbrandstoffen met bijna 4 % in 2013. Merk op dat de prijzen voor gas en (in mindere mate) elektriciteit vooral daalden als gevolg van een sterkere concurrentie tussen leveranciers.

De onderliggende inflatie¹ droeg eveneens bij tot de daling van de inflatie in 2013. De afkoeling van de onderliggende inflatie wordt deels verklaard door de groeivertraging van de loonkosten per eenheid product, maar is tevens het gevolg van een methodologische wijziging. Vanaf 2013 wordt in de berekening van het NICP rekening gehouden met de kortingen die gegeven worden tijdens de koopjes in januari en juli. Dat had een neerwaarts effect van iets meer dan 0,2 procentpunt op de gemeten inflatie in 2013. Daarnaast had het onderwerpen van de erelonen van notarissen aan de btw vanaf januari 2012 een opwaartse invloed op de inflatie in 2012. Dat effect verdween in 2013 en droeg zo ook bij tot de vertraging van de inflatie in 2013.

Verdere afkoeling van de inflatie verwacht in 2014.

De verdere vertraging van de inflatie die verwacht wordt voor 2014 (tot 0,7 %, tegenover 1,1 % in 2013) is het gevolg van het prijsverloop van de energieprijzen en andere uitgesloten producten (om de onderliggende inflatie te berekenen), terwijl de onderliggende inflatie licht aantrekt.

De Brentolieprijs in euro zou gemiddeld met ongeveer 4 % afnemen in 2014. Die daling zou bijna even sterk zijn als in 2013 en opnieuw voortvloeien uit een (lichte) daling van de olieprijs in dollar en een appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar. Daardoor zouden benzine en diesel in 2013 en 2014 nagenoeg dezelfde negatieve bijdrage leveren tot de inflatie. De negatieve bijdrage van huisbrandolie zal wel sterker zijn in 2014 omdat de prijs van huisbrandolie sinds begin 2013 geregistreerd wordt in het NICP op basis van de zogenaamde betalingsbenadering², waarbij de prijs in 2013 nog beïnvloed werd door de hogere prijzen in 2012. De elektriciteitsprijzen zijn volledig losgekoppeld van de olieprijsen sinds begin 2013 en de aardgasprijzen sinds het

1. De onderliggende inflatie wordt berekend door het NICP te zuiveren voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en voor het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten (energieproducten, tabak, alcohol, voedingsmiddelen).

2. Binnen de betalingsbenadering worden de huisbrandolieprijzen geregistreerd als een gewogen 12-maandelijkse voortschrijdend gemiddelde. Tot eind 2012 werd de prijs van huisbrandolie tijdens de lopende maand geregistreerd in het NICP (de zogenaamde verwervingsbenadering).

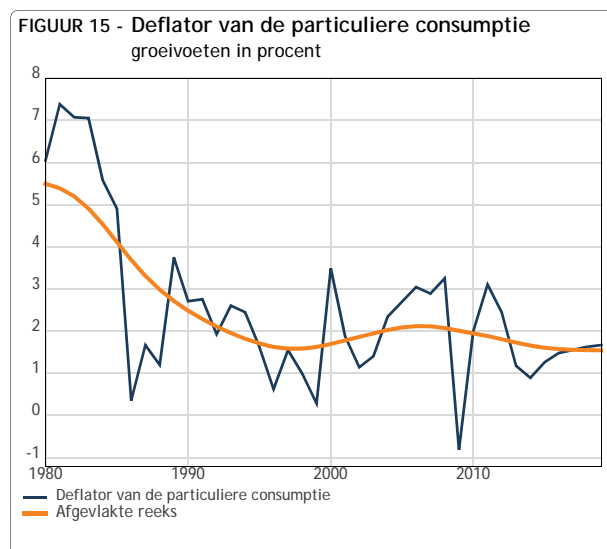
vierde kwartaal van 2013¹. Terwijl de aardgasprijzen zich in 2014 gemiddeld op nagenoeg hetzelfde niveau zouden situeren als in 2013, zouden de elektriciteitsprijzen fors afnemen als gevolg van de daling van de btw-voet op elektriciteit van 21 tot 6 % voor particulieren. Die maatregel zou de groei van het NICP en van de gezondheidsindex in 2014 verlagen met bijna 0,3 procentpunt².

De bijdrage van de 'overige uitgesloten producten' tot de inflatie zou in 2014 geringer zijn dan in 2013 door de beperktere toename van de prijzen voor onverwerkte voedingsproducten (vooral vlees, verse groenten en fruit). De prijzen voor tabaksproducten zouden dit jaar ongeveer even sterk stijgen als vorig jaar omdat de accijnzen in beide jaren werden verhoogd. Merk op dat het onderwerpen van de erelonen van advocaten aan de btw (vanaf 1 januari 2014) geen impact heeft op het NICP, maar wel op de deflator van de particuliere consumptie (bijdrage tot de groei van 0,04 procentpunt).

Ten slotte is de toename van de onderliggende inflatie uitsluitend te wijten aan het verdwijnen van het neerwaarts effect van de koopjes op de inflatie. Zonder het koopjeseffect zou de onderliggende inflatie in 2014 lager zijn dan in 2013, als gevolg van de zeer beperkte groei van de loonkosten en het aantrekken van de productiviteitsgroei. We merken ook op dat de evolutie van de onderliggende inflatie in de loop van 2014 beïnvloed zal worden door de wijziging van de seizoenszuivering van een aantal getuigen in het 'nieuwe' indexcijfer.³ Dat leidt tot een hogere (onderliggende) inflatie in het tweede en het vierde kwartaal en tot een lagere inflatie in het eerste en het derde kwartaal.

Globaal genomen zou de inflatie (NICP) gemiddeld 0,7 % bedragen voor het volledige jaar 2014 (ook 0,7 % voor de gezondheidsindex). De inflatie zou met een groei van 1,1 % relatief laag blijven in 2015, terwijl de energieprijzen zouden blijven dalen. De bijdrage van de energieprijzen tot de inflatie zou evenwel minder negatief worden doordat de invloed van de daling van de btw-voet op elektriciteit grotendeels verdwijnt.

Inflatie van gemiddeld 1,5 % tussen 2016 en 2019...

Op middellange termijn zou de groei van het NICP (net zoals die van de deflator van de particuliere consumptie) versnellen maar gemiddeld niet meer dan 1,5 % bedragen, wat aanleunt bij de doelstelling van prijsstabiliteit zoals gedefinieerd door de ECB. De inflatie zou aanzienlijk lager zijn dan tijdens de periode 2008-2013. Gecorrigeerd voor het prijsverloop van volatiele componenten, zou de inflatie zich op middellange termijn ook stabiliseren in lijn met het verloop van de binnenlandse kosten. Net als de totale inflatie, zou de onderliggende inflatie gemiddeld 1,5 % bedragen tussen 2016 en 2019.

1. Daarmee respecteren de energieleveranciers de Koninklijke Besluiten van 21 december 2012 (Belgisch Staatsblad 15 januari 2013, blz. 1376-1377) die bepalen dat de elektriciteits- en aardgasprijzen vanaf 1 april 2013 enkel mogen worden berekend op basis van beursnoteringen van de Centraal West-Europese elektriciteits- en aardgasmarkten. Voor de aardgasprijzen werd evenwel een overgangsregeling voorzien, waarbij de leveranciers onder specifieke voorwaarden nog olieprijs mochten opnemen in hun tarifieringsformules tot eind 2014.
2. Voor meer informatie zie: Expertengroep Concurrentievermogen en Werkgelegenheid (EGCW), "Analyse van de twee hervormingsvoorstellen: verlaging van de btw op elektriciteit en verlaging van de loonlasten in specifieke zones", november 2013, p. 3-23, URL : http://www.plan.be/admin/uploaded/201311061559070.report_GECE.pdf.
3. Vanaf januari 2014 wordt het NICP berekend op basis van een nieuwe korf van producten en diensten en heeft het als basisjaar 2013 in plaats van 2004. Om het NICP met basisjaar 2013 te berekenen werden ten opzichte van het NICP met basisjaar 2004 ook een aantal methodologische wijzigingen doorgevoerd. Zie http://statbel.fgov.be/nl/binaries/CPI2014_nl_tcm325-240435.pdf voor meer informatie.

... dankzij een beperkte stijging van de invoerprijzen en de binnenlandse kosten.

De gematigde inflatie op middellange termijn weerspiegelt de beperkte toename van de invoerprijzen zonder energie. De evolutie van de internationale energieprijzen zou meer 'neutraal' zijn: na de forse stijging in het begin van het decennium en de daling in 2014 en 2015, zou de olieprijsstijging in reële termen (gecorrigeerd voor de wereldwijde inflatie) niet meer dan 0,6 % bedragen. De voedingsgrondstoffenprijzen zouden stabiel blijven in reële termen. Ook de gematigde toename van de binnenlandse kosten zou de inflatie mee stabiliseren. Ten slotte zou het behoud van een negatieve output gap tot het einde van de projectieperiode de groei van de prijzen afremmen.

Het verloop van de binnenlandse prijzen weerspiegelt de invloed van de grondstoffenprijzen en de fiscale maatregelen.

De groei van de prijzen van de particuliere consumptie per categorie weerspiegelt grotendeels het verloop van de grondstoffenprijzen (voor energie en voeding) dat hierboven beschreven wordt (cf. tabel 8), alsook de fiscale maatregelen.

Zo heeft de prijs van de categorie 'voeding-dranken-tabak' in het verleden aanzienlijke stijgingen gekend, vooral als gevolg van de sterke prijschommelingen van de voedingsgrondstoffen op de internationale markten en van de verhogingen van de accijnzen op tabak en alcohol tijdens de afgelopen jaren. Uitgaande van vooruitzichten zonder forse stijgingen van de grondstoffenprijzen en zonder nieuwe maatregelen inzake accijnzen, zou de groei van die categorie niet meer dan 1,8 % bedragen over de periode 2014-2019. De in het kader van de begroting 2014 genomen fiscale maatregelen zouden uiteindelijk slechts een vrij beperkte impact hebben in het begin van de periode.

De energieprijzen dalen sinds 2013 en die trend zou zich doorzetten tot 2015 mede dankzij de lagere btw-voet op elektriciteit. Zonder nieuwe schokken op de energetische grondstoffenprijzen of nieuwe fiscale aanpassingen (de btw-voet op elektriciteit wordt verondersteld op 6 % te blijven), zouden de energieprijzen vervolgens gematigd stijgen (gemiddelde groei van 1,2 % over de periode 2016-2019).

De groei van de dienstenprijzen in 2014 zou opwaarts beïnvloed worden door het onderwerpen van de erelonen van advocaten aan de btw en neerwaarts door de zwakke groei van de loonkosten. Aangezien voor de toekomst geen nieuwe fiscale maatregelen gepland zijn, zou de stijging van de dienstenprijzen – hoewel ze versnelt (als gevolg van het aantrekken van de loongroei) – dus beperkt blijven tot gemiddeld 1,4 % over de periode 2014-2019.

TABEL 8 - Prijzen van de particuliere consumptie
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

	1990-1995	1996-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Macro-economische deflator	2,3	1,5	2,2	1,9	1,4
- Voeding, dranken, tabak	1,0	1,8	2,9	2,7	1,8
- Overige goederen	1,7	1,0	1,1	1,2	1,6
- Huur	3,7	1,7	2,1	1,4	1,4
- Overige diensten	2,9	1,1	2,3	1,4	1,4
- Energie	1,4	4,3	2,2	5,7	-0,4
Macro-economische deflator, voeding, dranken, tabak en energie niet meegerekend	2,8	1,2	2,1	1,4	1,4
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2,6	1,8	2,0	2,4	1,3

Lichte daling van de bijdrage van de binnenlandse kosten tot de groei van de prijzen van de finale vraag.

De bijdrage van de binnenlandse kosten tot de groei van de prijzen van de finale vraag zou licht dalen ten opzichte van de vorige periode: ze zou gemiddeld 0,8 procentpunt bedragen tijdens de periode 2014-2019, t.o.v. 1,0 procentpunt gedurende de periode 2008-2013. Die evolutie zou het gevolg zijn van een matiging in de groei van de loonkosten per eenheid product die zich helemaal in het begin van de periode zou voordoen (zie tabel 9).

De bijdrage van de loonkosten tot de inflatie: matiging op korte termijn, versnelling op middellange termijn¹.

Terwijl de bijdrage van de loonkosten per eenheid product tot de groei van de binnenlandse kosten in 2012 nog bijzonder hoog was (als gevolg van een aanzienlijke loonindexering en een daling van de uurproductiviteit), zou die bijdrage gevoelig dalen in 2013 en nog meer 2014. De nominale uurloonkosten, die in 2012 nog toenamen met 3,7 %, zouden slechts met 1,9 % zijn gestegen in 2013. In 2014 zou die groei terugvallen tot 0,9 %, voornamelijk door de zeer beperkte indexering dat jaar. Daarnaast zou de toename van de uurproductiviteit in de marktsector versnellen (+ 0,2 % in 2013 en + 0,9 % in 2014). De loonkosten per eenheid product, die met 4,4 % gestegen waren in 2012, zouden slechts met 1,4 % zijn toegenomen in 2013 en met amper 0,2 % groeien in 2014. De bijdrage van de loonkosten tot de groei van de binnenlandse kosten zou over de periode 2013-2014 gemiddeld slechts 0,2 procentpunt bedragen. In 2015, het jaar waarin de loonstop tot een einde komt zouden, zonder nieuwe maatregelen, de loonkosten versnellen (1,7 % groei van de nominale loonkosten per uur), maar een verdere versnelling van de productiviteitswinsten zou de stijging van de loonkosten per eenheid product afremmen.

Na 2015 zou het groeitempo van de uurloonkosten geleidelijk aantrekken tot ongeveer 2,4 % per jaar. De loonindexering zou ongeveer 1,5 % bedragen, de brutolonen vóór indexering zouden gemiddeld met 1,0 % per jaar stijgen en de sociale bijdragevoeten zouden dalen. Onder invloed van de productiviteitsgroei (gemiddeld 1,1 % per jaar) zouden de loonkosten per eenheid product gemiddeld toenemen met 1,5 % per jaar en hun bijdrage tot de groei van de binnenlandse prijzen zou uitkomen op 0,4 procentpunt. Dat is weliswaar hoger dan tijdens de periode 2013-2015, maar nog steeds lager dan tijdens de periode 2008-2013 (0,8 procentpunt).

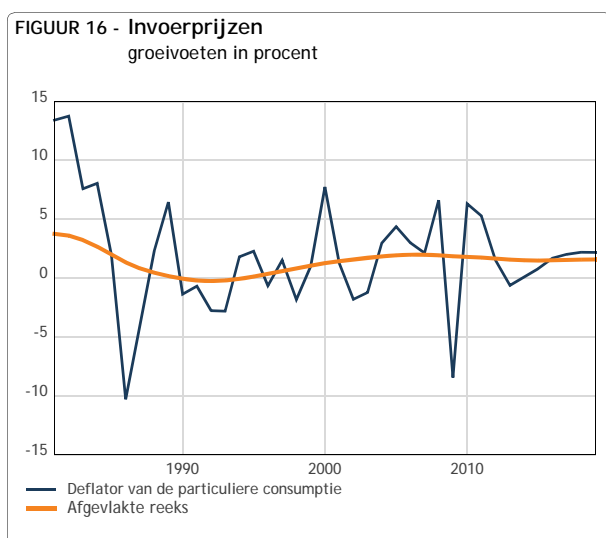
Beperkte bijdrage van de niet-loongebonden factoren tot de inflatie.

Niet-loongebonden factoren kunnen eveneens een invloed uitoefenen op de stijging van de prijzen. De bijdrage van de indirecte belastingen (na aftrek van subsidies) is altijd relatief beperkt geweest en zelfs geleidelijk terugggevallen van 0,3 procentpunt tussen 1990 en 1995 tot 0,1 procentpunt tussen 1996 en 2007. Tussen 2008 en 2013 werd zelfs een nulbijdrage opgetekend. Gelet op de relatief kleine omvang van de verhogingen van de indirecte belastingen die beslist werden voor 2014, zouden de netto indirecte belastingen een beperkte bijdrage blijven leveren tot de groei van de deflator van de finale vraag (binnenlandse vraag en uitvoer).

Overigens zou de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de groei van de deflator van de finale vraag gemiddeld 0,5 procentpunt per jaar bedragen tijdens de projectieperiode, wat iets hoger is dan tijdens de periode 2007-2013.

1. De loonkosten zijn in hoofdstuk 3 gedefinieerd volgens het concept nationale rekeningen, i.e. zonder correctie met de loonsubsidies. De evolutie en de vorming van de arbeidskosten, die wel worden gecorrigeerd met de loonsubsidies, worden meer gedetailleerd voorgesteld in hoofdstuk 4.

Invoerprijzen: beperkte groei in het begin van de periode, lichte versnelling op middellange termijn.

De invoerprijzen (prijzen van alle door België ingevoerde goederen en diensten) daalden in 2013 als gevolg van de prijsdaling van de energieproducten en van de overige ingevoerde grondstoffen. In 2014 zouden de invoerprijzen nagenoeg stabiel zijn (gemiddelde stijging van 0,2 %) tegen de achtergrond van een aanhoudende prijsdaling van de ingevoerde grondstoffen. Daarna zou het groeitempo van de invoerprijzen geleidelijk aantrekken tot 0,7 % in 2015 en tot gemiddeld 1,9 % over de periode 2016-2019. Een dergelijke evolutie weerspiegelt de hypothese dat de inflatie in de eurozone onder controle blijft en dat de grondstoffenprijzen (energie en andere) vanaf 2016 gematigd stijgen. Al bij al zouden de invoerprijzen met 1,4 % per jaar toenemen tijdens de periode 2014-2019.

De bijdrage van de ingevoerde kosten tot de groei van de deflator van de finale vraag was negatief in 2013, zou in de buurt van nul blijven in 2014 en vervolgens ietwat stijgen tijdens de periode 2015-2019 (tot 1 procentpunt aan het einde van de projectieperiode). Zonder nieuwe externe schokken zou de relatief beperkte bijdrage van de ingevoerde kosten één van de bepalende factoren zijn voor het behoud van een inflatie die aanleunt bij de doelstelling van de ECB.

TABEL 9 - Binnenlandse kosten en invoerprijzen
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

	1990-1995	1996-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Nominale uurloonkosten ^a (ondernemingen)	5,4	2,3	2,4	2,2	2,0
Reële uurloonkosten (ondernemingen)	3,1	0,8	0,1	0,3	0,7
Nominale uurloonkosten per eenheid product (ondernemingen)	3,1	1,1	0,9	2,1	1,1
Invoerprijzen	-0,6	1,5	1,6	1,7	1,4
Bbp-deflator	2,7	1,2	2,2	1,8	1,5
Bijdrage tot de groei van de deflator van de finale vraag (in procentpunt)					
- Binnenlandse kosten	1,7	0,7	1,3	1,0	0,8
- Loonkosten per eenheid product ^b	1,0	0,5	0,4	0,8	0,3
- Netto indirecte belastingen ^c	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1
- Overige kosten (= winstmarges)	0,4	0,1	0,7	0,2	0,5
- Invoerprijzen	-0,3	0,9	0,5	0,8	0,6

a. De loonkosten in deze tabel zijn gedefinieerd volgens het concept nationale rekeningen, i.e. zonder correctie met de loonsubsidies.

b. Totale economie.

c. Na aftrek van de subsidies, inclusief de loonsubsidies.

3.4. Institutionele sectoren

Het vorderingensaldo van de Belgische economie, dat sinds het begin van de jaren negentig traditiegetrouw positief was, ging aanzienlijk in het rood in 2012 en bleef negatief in 2013. In de projectie zou het saldo opnieuw positief worden dankzij het herstel van de nationale spaarquote ondanks de geleidelijke toename van de bruto-investeringen. De rekeningen van de particulieren zouden, zoals in het verleden, overschotten boeken in de grootteorde van 2,6 % van het bbp, terwijl ook het vorderingensaldo van de vennootschappen, dat negatief was in 2013, licht positief zou worden tot het einde van de periode. In totaal zouden de overschotten, voornamelijk van de particulieren, volstaan om het aanhoudend (maar slinkend) tekort van de overheidsrekeningen te compenseren, maar het vorderingenoverschot van de Belgische economie zou slechts 0,5 % van het bbp bedragen in 2019.

Het vorderingensaldo van de particulieren zou lichtjes dalen in het begin van de projectieperiode maar opnieuw stijgen op middellange termijn.

Het vorderingensaldo van de particulieren, dat traditiegetrouw ruimschoots positief is, zou ietwat gedaald zijn in 2013 (van 2,9 % van het bbp in 2012 tot 2,7 % in 2013). Die terugval zou zijn voortgekomen uit een sterke aangroei van het tekort van de kapitaaloverdrachten (voornamelijk als gevolg van de EBA-operatie). De bruto spaarquota (hier gedefinieerd als het brutosparen van de particulieren in verhouding tot het bbp) kende ook een neerwaartse evolutie. Het vorderingensaldo van de particulieren zou verder dalen in 2014, vooral onder invloed van een aanhoudende verzwakking van het sparen. Tussen 2015 en 2019 zou de spaarquote van de particulieren zich, net zoals de bruto-investeringsgraad, stabiliseren, maar zou het tekort van de kapitaaloverdrachten slinken (verdwijning van het effect van de EBA). Het vorderingenoverschot van de particulieren zou een lichte heropleving kennen tijdens de projectieperiode en op het einde van de periode 2,6 % van het bbp bedragen (zie figuur 17). Dat cijfer komt overeen met het waargenomen gemiddelde voor de periode 2010-2013, maar ligt nog beduidend onder dat van 2009 (5,0 %), toen de particuliere spaarquote zeer sterk was gestegen.

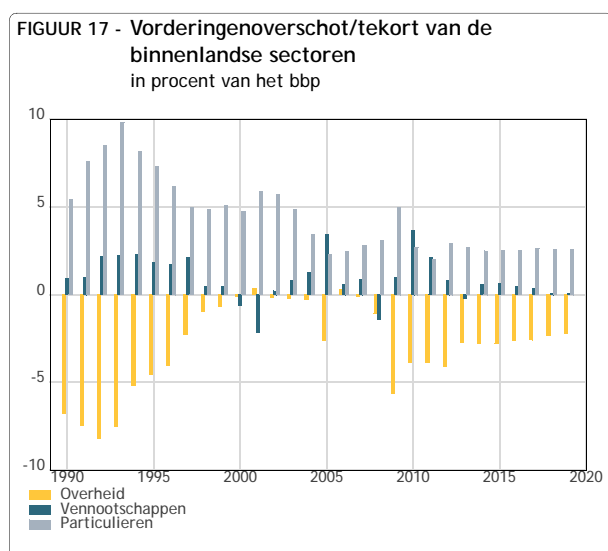
Het vorderingensaldo van de vennootschappen nauwelijks positief aan het einde van de projectieperiode.

Het vorderingensaldo van de vennootschappen bedroeg in 2010 nog 3,7 % van het bbp, daalde aanzienlijk in de daaropvolgende jaren en zou negatief zijn geworden in 2013 (vooral als gevolg van de sombere conjunctuur en, dus, van de daling van het primair inkomen van de vennootschappen). Vanaf 2014 zou het brutosparen van de vennootschappen zich herstellen onder gunstigere economische omstandigheden. Dat zou evenwel gepaard gaan met een geleidelijke toename van hun investeringsquote. Het vorderingensaldo van de vennootschappen zou een piek van 0,7 % van het bbp bereiken in 2015, maar vervolgens opnieuw afnemen en uitkomen op slechts 0,1 % aan het einde van de periode (zie figuur 17).

TABEL 10 - Overzicht van de verrichtingen van de grote sectoren van de economie
in procent van het bbp

	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2019
1. Particulieren							
1.1. Bruto beschikbaar inkomen	67,3	63,3	59,8	61,5	61,6	61,3	60,8
waarvan bruto primair inkomen	80,9	78,0	73,5	74,1	74,5	73,8	73,5
waarvan netto lopende overdrachten	-13,7	-14,6	-13,7	-12,6	-12,9	-12,4	-12,6
1.2. Consumptie	54,0	53,2	51,5	53,0	53,0	52,8	52,1
1.3. Brutosparen	13,8	10,7	9,0	9,5	9,3	9,2	9,3
1.4. Kapitaaloverdrachten	0,4	-0,0	-0,4	-0,4	-0,8	-0,8	-0,6
1.5. Bruto-investeringen	6,9	6,0	6,3	6,4	5,8	5,9	6,0
1.6. Vorderingenoverschot/tekort	7,3	4,7	2,3	2,7	2,7	2,5	2,6
2. Vennootschappen							
2.1. Bruto beschikbaar inkomen	14,2	14,1	15,1	16,6	12,4	13,1	13,4
waarvan bruto primair inkomen	16,1	16,7	17,8	18,4	15,5	16,4	17,1
waarvan netto lopende overdrachten	-1,8	-2,6	-2,7	-1,7	-3,1	-3,4	-3,7
2.2. Brutosparen	13,7	13,5	14,5	15,7	11,7	12,4	12,9
2.3. Kapitaaloverdrachten	0,1	0,6	2,9	0,6	0,7	0,7	0,8
2.4. Bruto-investeringen	11,9	14,7	14,0	12,6	12,6	12,5	13,6
2.5. Vorderingenoverschot/tekort	1,9	-0,6	3,4	3,7	-0,2	0,6	0,1
3. Overheid							
3.1. Bruto beschikbaar inkomen	19,4	23,8	24,4	22,3	24,1	23,8	23,9
3.2. Consumptie	21,4	21,3	22,7	24,2	25,2	25,0	24,3
3.3. Brutosparen	-2,0	2,6	1,7	-1,9	-1,1	-1,3	-0,4
3.4. Kapitaaloverdrachten	-0,6	-0,7	-2,6	-0,3	0,0	-0,0	-0,3
3.5. Bruto-investeringen	1,9	2,0	1,7	1,6	1,6	1,5	1,6
3.6. Vorderingenoverschot/tekort	-4,5	-0,1	-2,6	-3,9	-2,7	-2,8	-2,3
4. Gezamenlijke binnenlandse sectoren							
4.1. Bruto nationaal sparen	25,5	26,8	25,1	23,3	19,9	20,4	21,7
waarvan privé sparen	27,5	24,2	23,5	25,2	21,0	21,6	22,1
4.2. Bruto-investeringen	20,7	22,6	21,9	20,7	20,1	20,0	21,2
4.3. Kapitaaloverdrachten	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
4.4. Vorderingenoverschot/tekort	4,6	4,1	3,1	2,5	-0,2	0,3	0,5

Overheid: behoud van een negatief overheidssaldo in de projectie.

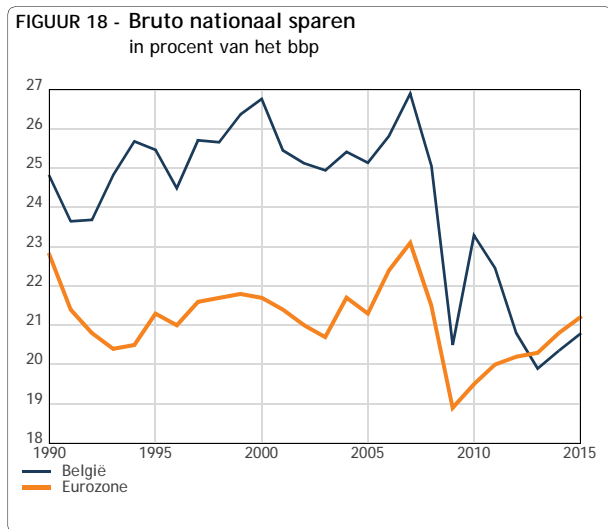

In 2013 vertoonde de rekening van de gezamenlijke overheid¹ een tekort van 2,7 % van het bbp, wat een aanzienlijke verbetering is ten opzichte van 2012. Deze verbetering was voornamelijk het resultaat van maatregelen van de verschillende entiteiten in het kader van de begroting 2013. In 2014 zou het tekort heel licht toenemen (2,8 %). Zonder bijkomende maatregelen zouden de financieringsbehoeften van de overheid tijdens de rest van de projectieperiode weliswaar dalen maar nog steeds belangrijk blijven, waardoor het tekort in 2019 nog 2,3 %² van het bbp zou bedragen.

1. Voor een gedetailleerde toelichting bij de evolutie van de overheidsrekening, zie hoofdstuk 5.

2. Volgens de EDP-definitie zou het overheidssaldo -2,6 % van het bbp bedragen in 2013, -2,7 % in 2014 en -2,2 % in 2019.

Brutosparen van de gezamenlijke binnenlandse sectoren: geleidelijke heropleving in de projectie, maar het gemiddelde van de voorbije 13 jaar wordt niet bereikt.

De nationale spaarquote¹, die wordt verkregen door de brutospaarquoten van de verschillende binnenlandse sectoren samen te tellen, bereikte met 19,9 % van het bbp een historisch dieptepunt in 2013 (tegenover meer dan 25 % over de periode 2000-2009). De daling van de spaarquote heeft zich sinds 2010 voortgezet en kan vooral worden toegeschreven aan een aanzienlijke verslechtering van de spaarquote van de vennootschappen. Met 20,3 % – een verbetering ten opzichte van 2013 – zou de nationale spaarquote in 2014 ver onder het gemiddelde van de laatste 13 jaar blijven (zie figuur 18) en, net als in 2013, lager zijn dan in de rest van de eurozone (20,8 % voor de eurozone in 2014). Het verschil tussen België en de eurozone,

dat in 2000 nog 5,1 % van het bbp bedroeg in het voordeel van België, is vervolgens fors geslonken tot amper 0,6 % in 2012. Het verschil is zelfs negatief geworden in 2013 en zou dat ook blijven in 2014 en 2015 (zie figuur 18).

Vanaf 2015 en in een context van conjunctuurverbetering zou het geleidelijk herstel van de nationale spaarquote zich voortzetten, waardoor die laatste zou uitkomen op 20,3 % van het bbp in 2014 en 21,7 % in 2019.

Het vorderingensaldo van de totale economie blijft positief maar beperkt gedurende de volledige projectieperiode...

Het vorderingensaldo van de totale economie (het nationale spaarvolume minus de kapitaalverrichtingen) was reeds negatief in 2012 en boekte in 2013 opnieuw een tekort gezien de terugval van de binnenlandse spaarquote en ondanks de gelijktijdige vermindering van de bruto-investeringen. Het vorderingstekort van de gezamenlijke binnenlandse sectoren bedroeg in 2012 0,3 % van het bbp en zou ook in 2013 in die grootteorde hebben gelegen.

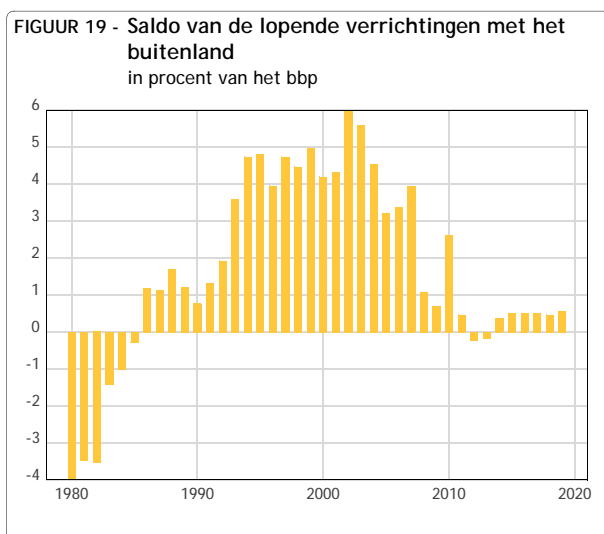
Tijdens de projectieperiode zou het vorderingensaldo van de totale economie opnieuw positief worden, ondanks het belangrijk en aanhoudend vorderingstekort van de overheid. Het zou zelfs geleidelijk stijgen tussen 2014 en 2015 en zich vervolgens stabiliseren op middellange termijn om 0,5 % van het bbp te bereiken op het einde van de periode. Die evolutie van het vorderingensaldo, zou een weerspiegeling zijn van het trage herstel van de binnenlandse spaarquote en de parallelle en vergelijkbare groei van de investeringsquote. Het vorderingenoverschot van België zou in zijn geheel genomen relatief beperkt blijven in de projectie, vooral in vergelijking met de veel grotere overschotten uit de jaren 90 en tijdens een groot deel van het afgelopen decennium.

...door een aanzienlijke verzwakking van het buitenlands saldo van België.

De verzwakking van de nettopositie van België ten opzichte van het buitenland zou voortvloeien uit de forse afname van de externe overschotten. Sedert enkele jaren zijn de lopende externe overschotten namelijk drastisch gedaald: na een niveau van bijna 4 % van het bbp in 2007 is onze handelsbalans geleidelijk aan teruggezaakt en zelfs negatief geworden in 2012 en 2013. De verslechtering van onze buitenlandse rekeningen die af-

1. Bruto nationaal sparen in verhouding tot het bbp.

gelopen twee jaren is voornamelijk het gevolg van een aanzienlijke achteruitgang van het saldo van de factorinkomens¹, alsook van een gevoelige stijging van de lopende overdrachten aan het buitenland².

Over de periode 2014-2019 zou het lopend buitenlands saldo³ opnieuw positief worden. In 2014 en 2015 zou de verbetering toegeschreven kunnen worden aan de ruilvoetverbetering (daling van de energieprijzen) en aan een positieve bijdrage van de netto-uitvoer in volume. In de daaropvolgende jaren zouden kleine positieve volume-effecten teniet worden gedaan door een lichte ruilvoetverslechtering. In zijn geheel genomen zou het lopend buitenlands saldo echter hoogstens 0,6 % van het bbp bereiken (en gemiddeld 0,5 % van het bbp voor de periode 2014-2019). We herinneren eraan dat het lopend buitenlands overschot tijdens de periode 1995-2010 gemiddeld 3,9 % van het bbp bedroeg.

1. Terwijl het saldo voor de goederen en diensten tezelfdertijd geneigd was te groeien, vooral dankzij positieve volume-effecten en, in 2013, een verbetering van de ruilvoet.
2. Het saldo van de lopende overdrachten was sterk achteruitgegaan in 2012 en daalde verder in 2013 door de groeiende uitgaven voor de financiering van de EU.
3. In definitie "nationale rekeningen".

4. De arbeidsmarkt

In de afgelopen zes jaar ondersteunden wijzigingen in de activiteitsgraden de groei van het arbeidsaanbod nog nauwelijks, omdat sterke toenames van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen teniet werden gedaan door afnames of minstens een verlies van dynamiek in de jongere- en middenleeftijdsklassen. Op middellange termijn zwakt die laatste factor af, terwijl de recente eindeloopbaanhervormingen (pensioen-, TBS- en brugpensioenhervorming) een nieuwe impuls geven aan de toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen, die bovenop de nog steeds positieve impact van cohorte-effecten bij vrouwen komt.

Daar staat tegenover dat de demografische stimulans aan de groei van het arbeidsaanbod op middellange termijn wegvalt. Het natuurlijk verloop van de bevolking op arbeidsleeftijd is fors negatief en wordt slechts ternauwernood goedge maakt door een positief migratiesaldo, dat zelf trouwens ook al sterk afnam de jongste jaren en geleidelijk verder afzwakt tijdens de tweede helft van de projectieperiode. Per saldo neemt de beroepsbevolking slechts toe met 104 000 personen (een gemiddelde groei van 0,29 % per jaar), gevoelig minder dan tijdens de afgelopen zes jaar (+188 000 personen).

Die toename versnelt nog wel tijdens de periode 2014-2017 (+21 900 personen per jaar), maar zwakt nadien sterk af (nog +5 300 personen in 2019), naarmate de demografische bijdrage sterker negatief wordt en een aantal van de eindeloopbaanhervormingen op kruissnelheid komen. De macro-economische activiteitsgraad viel sterk terug in de periode 2006-2007, stagneerde sindsdien, maar zou op middellange termijn terug klimmen, minder sterk naar het einde van de periode weliswaar, en uitkomen op 73,7 % in 2019 tegen 72,7 % vorig jaar.

Om het concurrentievermogen van de Belgische economie te versterken, heeft de regering na de mislukking van het interprofessioneel overleg voor de periode 2013-2014, bij koninklijk besluit de brutolonen vóór indexering en na baremieke verhogingen bevroren. In 2013 stegen de nominale bruto-uurlonen in de ondernemingen met 2 % per jaar; in 2014 zouden ze door de afschaffing van de carenzdag voor arbeiders en de indexering nog eens met 0,9 % per jaar stijgen. De groei-voet van de nominale arbeidskosten per uur (rekening houdend met de loonsubsidies) kwam in 2013 uit op 2,2 %. In 2014 zouden de nominale arbeidskosten minder snel stijgen dan de brutolonen (0,8 % versus 0,9 %) als gevolg van nieuwe werkgeversbijdrageverminderingen (compensatie van de afschaffing van de carenzdag, vierde en vijfde aanwervingen, voor de horeca in ruil voor antizwartwerkmaatregelen) en loonsubsidies (sociale maribel, overuren in de bouw en horeca in ruil voor antizwartwerkmaatregelen). Aangezien de productiviteitsgroei toch nog lager zou vallen dan de groei van de nominale arbeidskosten, zouden de nominale arbeidskosten per eenheid product stijgen met 0,1 % in 2014.

Voor de periode 2015-2019 houdt het loonscenario geen rekening met nieuwe brutoloonblokkeringen vóór indexering. De groei van de arbeidskosten zou vanaf 2015 beperkt blijven tot 2,2 % in overeenstemming met de evolutie van de werkloosheid, de productiviteit en de loonwage. De bijkomende werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies die in het kader van het concurrentiepact van eind 2013 in drie etappes zullen worden toegekend (2015, 2017, 2019), zullen de arbeidskostengroei afremmen maar zullen deels ook ingepalmd worden door de werknemers in de vorm van hogere brutolonen. Voor de nominale bruto-uurlonen betekent dit een gemiddelde groei met 2,3 %, zodat gegeven een indexering van ongeveer 1,4 % per jaar, de groei van de bruto-uurlonen vóór indexering gemiddeld 0,9 % per jaar zou bedragen. Aangezien de productiviteitsgroei in de marktsector beperkt blijft tot 1 % per jaar, zouden de nominale arbeidskosten per eenheid product toenemen met gemiddeld 1,3 % per jaar over de periode 2015-2019. Gemiddeld zou het aandeel van de arbeidskosten in de toegevoegde waarde van de ondernemingen zich in dit decennium stabiliseren op het niveau van het vorige decennium (62,2 %).

De daling van de parafiscale lasten in 2014-2019 wordt in de eerste plaats veroorzaakt door de bijkomende werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies, maar ook door de cyclische daling van de ontslagvergoedingen naarmate de economie weer opveert en de structurele rem op de aangerekende bijdragen via de afbouw van de brugpensioenen. Ook wordt verondersteld dat de gewesten vooralsnog de modaliteiten van de lastenverlagingen waarover ze de bevoegdheid

zullen krijgen krachtens de Zesde Staatshervorming (activeringen, dienstencheques, de meeste doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen), niet zullen wijzigen.

De werkende bevolking stagneerde tijdens de jongste twee jaar (+10 500 personen in 2012; -9 400 personen in 2013), onder de invloed van een nieuwe conjuncturele inzinking. Die was – in vergelijking met de periode net na het uitbreken van de financiële crisis – meer evenwichtig gespreid over alle componenten van de finale vraag, zodat de werkgelegenheid nu sterker geraakt werd in takken die toeleveren aan de binnenlandse vraag (bouwnijverheid; handel en horeca). Met het oppikken van de marktactiviteit, trekt de werkgelegenheids groei dit jaar voorzichtig terug aan (+13 600 personen). Vanaf volgend jaar komt hij op een hoger niveau te liggen (+32 500 personen per jaar tijdens de periode 2015-2019). De macro-economische werkgelegenheidsgraad (verhouding van totale werkzame bevolking en bevolking van 15 tot 64 jaar; administratieve cijfers) klimt van 63,7 % tot 65,7 % in 2019. Ook de werkgelegenheidsgraad zoals gedefinieerd in het kader van de EU2020-strategie (enkel leeftijdscategorie 20-64 jaar; gemeten op basis van de EAK) stijgt gevoelig, naar 69,2 % in 2019, wat weliswaar nog ruim verwijderd is van de doelstelling van 73,2 % die België heeft onderschreven voor 2020.

Aangezien de werkgelegenheid bij de overheid licht daalt op middellange termijn, komt de toename van de werkende bevolking (+175 900 personen) volledig op het conto van de marktbedrijfstakingen, waar de toegevoegde waarde met 1,7 % per jaar stijgt en de productiviteitswinsten eerder bescheiden blijven (gemiddeld 0,9 % per jaar). De sterkhouders bij uitstek op het vlak van jobcreatie blijven de 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (+70 900 banen) en de 'overige marktdiensten' (+116 300 banen), maar de groei van de dienstenchequewerkgelegenheid (+16 100 banen) verzwakt gevoelig. In de verwerkende nijverheid blijven banen verloren gaan (-40 200 eenheden), terwijl de werkgelegenheid in de bouw en in de handel en horeca herstelt van de recente inzinking en de werkgelegenheid in de tak vervoer en communicatie zelfs opmerkelijk beter presteert dan tijdens de afgelopen vijf jaar.

Onder demografische druk zal een toenemend aantal 50-plussers de volgende jaren (netto) uitstromen uit de werkzame bevolking (96 200 personen per jaar). Om te voorzien in de vervangingsnoden die dergelijke uitstroom genereert én tegelijk tegemoet te komen aan de uitbreiding van de werkgelegenheid (+29 300 personen per jaar), zullen jaarlijks 125 600 personen gerekruteerd moeten worden in de leeftijdsklassen beneden 50 jaar, waarvan het gros (113 600 personen) in de klasse beneden 30 jaar. De stijgende druk op de vervangingsvraag wordt op middellange termijn dan nog enigszins ingetoomd door de eindloopbaanhervormingen, die meer mensen langer aan de slag houden. Die hervormingen spelen veel sterker bij ambtenaren dan bij andere werknemers, zodat in de tak overheidsadministratie en onderwijs - bij een licht krimpend personeelsbestand - de rekruteringsbehoeften beduidend lager komen te liggen dan vroeger. Dat laat de markt-takken - die alle hun rekruteringsbehoeften zien stijgen - dus meer ruimte om te putten uit de opeenvolgende lichten nieuwkomers op de arbeidsmarkt.

Desondanks zou op middellange termijn de werkloosheid gevoelig afnemen (met 72 100 personen). De werkloosheid was in de jaren na de financiële crisis al veel minder sterk gestegen dan verwacht (+53 800 personen in de periode 2008-2013). Dat komt door de bijzonder zwakke productiviteitsgroei in die periode, waardoor de werkgelegenheid toch bleef groeien, en door de negatieve schokken op de activiteitsgraden in de jongere- en middenleeftijdsklassen, die de groei van de beroepsbevolking afremden. Ook dit jaar stijgt de werkloosheid nog in jaargemiddelden (+8 900 personen), hoewel hij in de tweede jaarhelft kwartaal-op-kwartaal begint af te nemen. Nadien zakt hij onafgebroken, relatief sterker in 2015 (-15 100 personen) dan in 2016 (-4 200 personen), onder invloed van de beperking van de inschakelingsuitkeringen in de tijd, terug substantiëler vanaf 2017 (-20 600 personen per jaar) wanneer de groei van de beroepsbevolking sterk terugvalt.

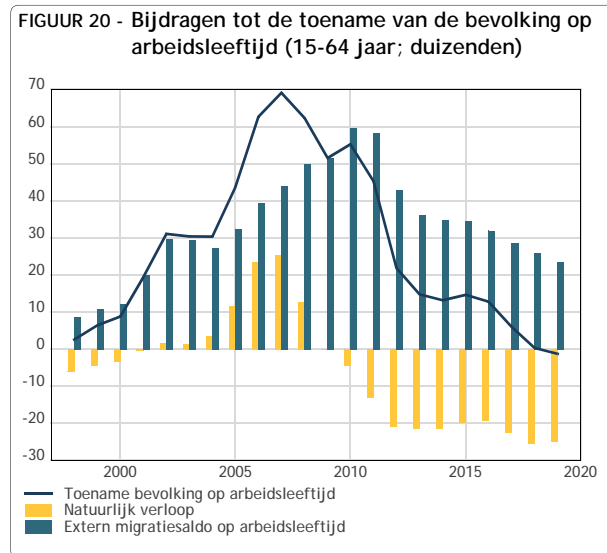
De werkloosheidsgraad (ruime administratieve definitie) loopt dit jaar nog licht op, van 12,4 % tot 12,5 %, maar valt terug tot 10,8 % in 2019. Dat historisch laag niveau (ongezien sinds het begin van de jaren negentig) moet om twee redenen genuanceerd worden. In de eerste plaats zou de werkloosheidsgraad sterker terugvallen in de oudere leeftijdsklassen dan in de klasse 15-49 jaar. In die laatste klasse komt hij uit op 10,6 % in 2019, nog steeds licht boven het niveau van 2008 (10,2 %). In de tweede plaats zijn nu wellicht lagere niveaus van de administratieve werkloosheidsgraad nodig om te kunnen spreken van oplopende spanningen op de arbeidsmarkt, omdat de strengere opvolging van het zoekgedrag een groep werklozen uit de administratieve statistieken heeft doen verdwijnen. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad – in principe een betere indicator van het effectieve aanbodoverschot op de arbeidsmarkt – zou tegen 2019 zakken

tot 7,3 %, nog steeds boven de niveaus van 2001 (6,6 %) en 2008 (7,0 %). Daar staat dan weer tegenover dat de forse daling van de werkloosheidsgraad zich voordoet bij eerder bescheiden effecten op de werkgelegenheid van de recente arbeidsmarkt- en eindeloopbaanhervoormingen. Via onze modellering op middenlange termijn doen die laatste immers vooral de werkloosheid stijgen in vergelijking met een situatie van ongewijzigd beleid.

4.1. Demografie en arbeidsaanbod

In 2012 (het laatste volledige observatiejaar) halveerde de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd, door sterkere uitstroom op 65 jaar en - vooral - krimpende immigratie.

Bij het opstellen van deze Vooruitzichten hadden de laatst gekende bevolkingscijfers betrekking op 1 januari 2013. In jaargemiddelden is 2012 dus het laatste observatiejaar. De bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar) nam in dat jaar toe met 21 900 personen, slechts half zo veel als in 2011 (+45 300 personen).

Ongeveer één derde van die terugval wordt verklaard door een negatiever natuurlijk verloop van de bevolking op arbeidsleeftijd¹ (zie figuur 20). Dat is het gevolg van het feit dat de omvang van de bevolkingscohorten die 65 jaar worden, en dus de bevolking op arbeidsleeftijd verlaten, bleef toenemen. Sinds 2010 werd het natuurlijk verloop van de bevolking op arbeidsleeftijd daardoor negatief. De overige twee derden van de terugval komen op het conto van een minder positief extern migratiesaldo op arbeidsleeftijd. Nochtans verhoogde de immigratie uit EU-lidstaten die zwaar getroffen werden door de financiële crisis (Griekenland, Ierland, Italië, Spanje en Portugal). Dat werd echter ruimschoots gecompenseerd door veel minder sterke immigratie uit de niet-EU-landen, via een vermindering van het aantal toegekende verblijfsvergunningen om humanitaire en medische redenen en na strengere regels voor de toekenning van eerste verblijfsvergunningen in het kader van gezinshereniging.

dering van het aantal toegekende verblijfsvergunningen om humanitaire en medische redenen en na strengere regels voor de toekenning van eerste verblijfsvergunningen in het kader van gezinshereniging.

Een aanhoudend negatief natuurlijk verloop...

De demografische vooruitzichten die aan de basis liggen van onze projectie van het arbeidsaanbod², vertrekken van de geobserveerde situatie op 1 januari 2013, en projecteren opeenvolgende situaties op 1 januari³, op basis van hypothesen inzake fertiliteit, mortaliteit en migratie. Uit figuur 20 blijkt dat het natuurlijk verloop van de bevolking op arbeidsleeftijd negatief blijft gedurende de hele projectieperiode. Die tendens versterkt nog licht in de tweede helft van de periode, naarmate sterker bevolkte cohorten 65 jaar worden, terwijl de instroom van 15-jarigen vrijwel stabiel blijft. Dat het aantal overlijdens op arbeidsleeftijd licht afneemt met 100 à 200 eenheden per jaar, is daarbij nauwelijks van tel.

...en een nieuwe neerwaartse aanpassing van de verwachte immigratie...

Het natuurlijk verloop van de bevolking op arbeidsleeftijd ligt op middellange termijn vrijwel vast. Het wordt bepaald door de bestaande bevolkingsstructuur en wordt nauwelijks beïnvloed door de hypothesen die gemaakt worden in de Demografische vooruitzichten. De onzekere factor bij de projectie van de bevolking op arbeidsleeftijd ligt daarentegen bij de migratiestromen, voornamelijk dan bij de immigratie van niet-Belgen.

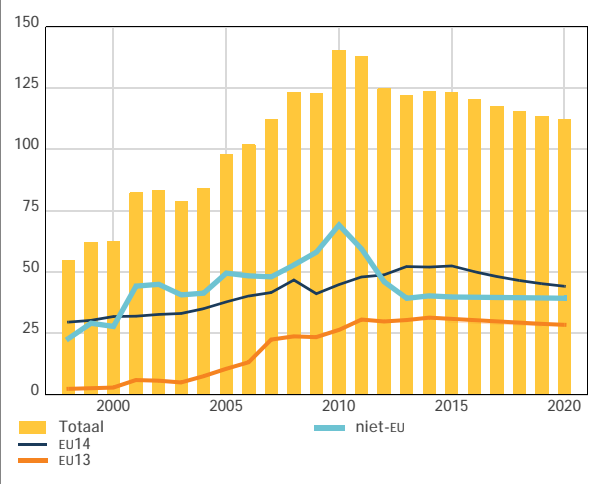
1. Voor de totale bevolking wordt het natuurlijk saldo gedefinieerd als het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen. Dat saldo geeft het 'natuurlijk verloop' van de bevolking, de toename in afwezigheid van externe migratiestromen. Voor de bevolking op arbeidsleeftijd kan naar analogie een natuurlijk verloop (toename in afwezigheid van migratie) berekend worden als het verschil tussen enerzijds de instroom op arbeidsleeftijd (cohort die 15 jaar bereikt) en anderzijds de uitstroom uit arbeidsleeftijd (cohort die 65 jaar wordt) plus de sterfgevallen op arbeidsleeftijd.
2. Demografische vooruitzichten 2013-2060. Bevolking, huishoudens en prospectieve sterftecoëfficiënten. FPB-ADSEI, april 2014.
3. Het jaargemiddelde 2013 is dus gedeeltelijk gebaseerd op een observatie, vanaf jaargemiddelde 2014 gaat het louter om projecties.

De hypothesen die daarvoor gehanteerd worden in de jongste Demografische vooruitzichten (zie kader) impliceren dat het migratiesaldo op arbeidsleeftijd nog verder gekrompen zou zijn in 2013, nagenoeg constant blijft tot en met 2015 en nadien geleidelijk verder afzwakt (figuur 20). In vergelijking met de vorige Demografische vooruitzichten wordt het migratiesaldo op arbeidsleeftijd (opnieuw) vrij fors naar beneden herzien.

KADER 2 - Hypothesen over externe immigratie in de Demografische vooruitzichten

Voor de externe immigratie van niet-Belgen worden er in de jongste Demografische vooruitzichten hypothesen gebruikt per nationaliteitengroep¹, respectievelijk voor ingezetenen van de 'oude' EU-lidstaten exclusief België (EU14), van de 'nieuwe' EU-lidstaten (EU13) en van niet-EU-landen. Binnen EU14 worden aparte hypothesen gemaakt voor respectievelijk de groep van eerder vermelde EU-lidstaten in crisis en de overige landen, binnen EU13 worden Bulgarije, Roemenië en het geheel van resterende landen apart behandeld.

FIGUUR 2A - Externe immigratie van niet-Belgen in de loop van het kalenderjaar
duizenden

De immigratie uit de vijf EU-lidstaten in crisis wordt op korte termijn afhankelijk gemaakt van de (door de Europese Commissie voorspelde) evolutie van het verschil in werkloosheidsgraad tussen die landen en België. Dat zorgt voor een aanhoudend hoge instroom tijdens de periode 2013-2015 (rond 21 000 personen per jaar). Vanaf 2016 volgt een geleidelijke daling naar pre-crisisniveau die voltooid zou zijn tegen 2020 (10 000 personen per jaar). De immigratie uit de overige EU14-lidstaten bedroeg 30 000 personen in 2012, maar zou tegen 2020 geleidelijk terug opklimmen naar precrisisniveau (34 000 personen per jaar). Voor het geheel van EU14 stijgt het aantal immigranten van 49 000 personen in 2012 tot 52 000 personen in 2013-2015, om dan geleidelijk terug te vallen tot 45 000 personen in 2019 (figuur 2a).

Voor de immigratie uit EU13 wordt in de Demografische vooruitzichten rekening gehouden met een index voor

de relatieve economische aantrekkelijkheid van België, berekend als het verschil in bbp per hoofd tussen België en de EU13-landen². Daar bovenop zou de volledige openstelling van de Belgische arbeidsmarkt voor Bulgaren en Roemenen vanaf 1 januari 2014 gepaard gaan met een extra impuls aan de immigratie uit die landen in de periode 2014-2015. De jaarlijkse immigratie uit de EU13-landen steeg van 3 000 personen in 2000 tot 30 000 personen in 2012, piekt rond 31 000 personen in 2014-2015 en zou daarna terugvallen tot 29 000 personen in 2019.

De immigratie uit de niet-EU-landen ten slotte, wordt eveneens bepaald door een index voor de relatieve economische aantrekkelijkheid van België, nu berekend als het verschil in bbp per hoofd tussen België en alle overige EU-landen. Bovendien werd ook rekening gehouden met de verdere gevolgen van de verstrengde wetgeving inzake gezinsherenigingen en de verdere afname van het aantal machtigingen tot verblijf om humanitaire en medische redenen. De immigratie uit niet-EU-landen piekte - o.a. door de collectieve regularisatiecampagne - in 2010 op 69 000 personen, zakte tot 46 000 personen in 2012, zou in 2013 verder teruggevallen zijn tot 39 000 personen en dan nagenoeg constant blijven tot in 2019.

Globaal daalde het aantal niet-Belgische immigranten van 138 000 personen in de loop van 2011 tot 125 000 personen in de loop van 2012, zou ook in de loop van 2013 een verdere afzwakking hebben plaatsgevonden (122 000 personen), maar zou de instroom licht aandikken in 2014-2015 (123 à 124 000 personen) om vervolgens geleidelijk af te kalven tot 114 000 personen in 2019.

1. Strikt genomen dus niet per landengroep van herkomst. Om niet te schaden aan de leesbaarheid, maken we in de tekst dit onderscheid niet.
2. Er werd gebruik gemaakt van de langetermijnvoorzichten van het bbp per hoofd die voor de Europese lidstaten worden opgesteld door de Europese Commissie in het kader van de Werkgroep 'Vergrijzing' ('Ageing Working Group') van het Comité voor de Economische Politiek: "The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060)", prepared jointly by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG). Zie: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/2012-ageing-report_en.htm.

...zorgen er voor dat de bevolking op arbeidsleeftijd steeds minder sterk stijgt en uiteindelijk zelfs begint te dalen,...

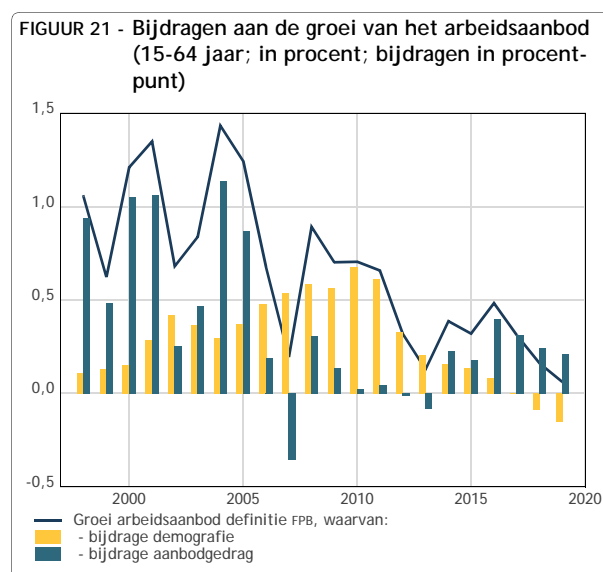
De toename van de bevolking op arbeidsleeftijd zou in 2013 dan verder teruggevallen zijn (+14 800 personen), blijft vrijwel op datzelfde peil in de periode 2014-2016, maar vermindert verder in de tweede helft van de periode, om uiteindelijk zelfs licht negatief te worden in 2019 (-1 300 personen). Over de gehele periode 2014-2019 (zie tabel 12 aan het einde van de afdeling) bedraagt de toename afgerond 46 000 personen, gevoelig minder dan tijdens de afgelopen zes jaar (+251 000 personen), maar ook ruim de helft minder dan wat in de vorige editie van de Demografische vooruitzichten voor 2014-2019 werd verwacht (+100 000 personen). Het aandeel van de leeftijdsklasse 50-64 jaar blijft oplopen, ten koste van de leeftijdsklassen 25-49 jaar en 15-24 jaar. De gemiddelde groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (tabel 11) bedroeg nog 0,59 % tijdens de afgelopen zes jaar, maar zakt tot 0,10 % op middellange termijn, terugvallend van 0,18 % in 2014 tot -0,02 % in 2019.

TABEL 11 - Determinanten van het arbeidsaanbod (15 tot 64 jaar)¹
jaarlijkse groei in procent, bijdragen aan de jaarlijkse groei in procentpunt (ppt)

	2002- 2007	2008- 2013	2011	2012	2013	2014	2015- 2018	2019	2014- 2019
1. Groei bevolking op arbeidsleeftijd	0,65	0,59	0,63	0,30	0,20	0,18	0,12	-0,02	0,10
2. Groei activiteitsgraad	0,19	-0,02	0,03	0,02	-0,07	0,21	0,20	0,08	0,18
2A. Bijdrage demografie	-0,24	-0,09	-0,02	0,02	0,00	-0,02	-0,08	-0,13	-0,08
2B. Bijdrage aanbodgedrag	0,43	0,07	0,04	-0,01	-0,08	0,22	0,28	0,21	0,26
15-24 jaar	-0,15	-0,23	-0,20	-0,24	-0,29	-0,11	-0,03	0,00	-0,04
25-49 jaar; vrouwen	0,18	0,04	0,02	-0,03	-0,03	0,01	0,00	0,03	0,01
25-49 jaar; mannen	-0,05	-0,11	-0,10	-0,05	-0,11	-0,06	-0,03	0,00	-0,03
50-64 jaar; vrouwen	0,33	0,28	0,25	0,22	0,24	0,28	0,24	0,14	0,23
50-64 jaar; mannen	0,11	0,08	0,08	0,08	0,10	0,11	0,10	0,04	0,10
3. Groei arbeidsaanbod (=1+2)	0,85	0,57	0,66	0,32	0,13	0,39	0,32	0,06	0,29
3A. Bijdrage demografie (=1+2A)	0,41	0,49	0,61	0,33	0,20	0,16	0,03	-0,15	0,02
3B. Bijdrage aanbodgedrag (=2B)	0,43	0,07	0,04	-0,01	-0,08	0,22	0,28	0,21	0,26

1. Arbeidsaanbod gedefinieerd als beroepsbevolking volgens concept FPB (inclusief niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen).

...waardoor de demografische bijdrage aan de groei van het arbeidsaanbod nagenoeg opdroogt.

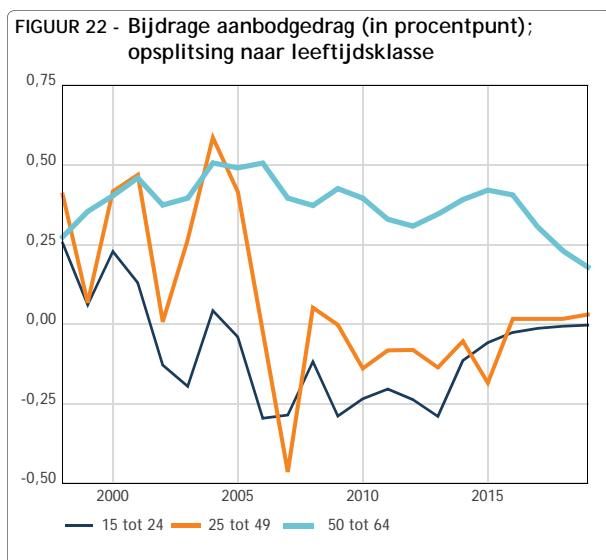

Niet alleen neemt de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd af, bovendien neemt ook nog eens het gewicht van bevolkingsgroepen met relatief lagere activiteitsgraden toe. Dat drukt de groei van de macro-economische activiteitsgraad¹ (tabel 11, lijn 2A: gemiddeld met 0,08 ppt per jaar), méér bovendien naarmate de periode vordert. De globale demografische bijdrage aan de groei van het arbeidsaanbod bedroeg nog 0,20 ppt in 2013, maar wordt negatief vanaf 2017 en valt zelfs terug tot -0,15 ppt op het einde van de periode (figuur 21). Gemiddeld over de periode valt de bijdrage van de demografie ternauwernood positief uit (tabel 11, lijn 3A: 0,02 ppt per jaar). Dat staat in sterk contrast met het afgelopen decennium, waarin die bijdrage tussen de 0,40 à 0,50 ppt lag.

1. Verhouding tussen totale beroepsbevolking (15 jaar en meer) en bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar).

Sinds 2006 ondersteunen wijzigingen in het aanbodgedrag nog nauwelijks de groei van de beroepsbevolking...

Sinds 2006 dragen wijzigingen in het aanbodgedrag¹ gemiddeld genomen nog nauwelijks bij tot de groei van de beroepsbevolking (figuur 21). Nochtans bleef (tabel 11; figuur 22) de bijdrage van de leeftijdsklasse 50-64 jaar gedurende die gehele periode sterk positief, het gevolg van het verlies aan relatieve belangrijkheid van het brugpensioen als piste voor vervroegde uittreding en – vooral – van de stijgende participatie van opeenvolgende vrouwelijke cohorten, nog eens ondersteund door het geleidelijk optrekken van de officiële pensioenleeftijd voor vrouwen tot 65 jaar.

De sterke toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen werd echter volledig gecompenseerd door negatieve of teruglopende bijdragen in de overige leeftijdsklassen. Daarvoor zijn er enkele gegronde redenen. Zo lijken de hervormingen in het hoger onderwijs zowel geleid te hebben tot een verlenging van de gemiddelde studieduur als van het aantal personen dat zich aanbiedt voor hogere studies, wat mee de structurele daling van de activiteitsgraden in de jongste leeftijdsklassen kan verklaren. Mogelijk is er ook een bijkomend effect van de economische crisis. In de klasse 25-49 jaar dooft de positieve cohortegerelateerde dynamiek in de evolutie van de vrouwelijke activiteitsgraden dan weer langzaam uit. Al die elementen volstaan echter niet als verklaring. Ook louter

administratieve ingrepen – zoals de verstrengde controles op actief zoekgedrag van uitkeringsgerechtigde werklozen – zouden hebben gewogen op de evolutie van de (via administratieve cijfers gemeten) activiteitsgraden².

...zodat die de afgelopen twee jaar sterk terugviel, in lijn met de afnemende demografische impuls.

Ook in de periode 2012-2013 bleef de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden onder 50 jaar sterk negatief, respectievelijk -0,24 ppt en -0,29 ppt in de klasse 15-24 jaar en -0,08 ppt en -0,14 ppt in de klasse 25-49 jaar³. In 2012 werden die negatieve bijdragen vrijwel ongedaan gemaakt door de toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd, zodat de globale bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden slechts licht negatief was (-0,01 ppt). De sterke terugval van de groei in de beroepsbevolking in dat jaar (van 0,66 % tot 0,32 %) was het gevolg van de afzwakking van de demografische impuls, die nagenoeg halveerde.

In 2013 zou met de voorlopige en onvolledige cijfers waarover we nu beschikken, de bijdrage in de oudere leeftijdsklassen licht hoger zijn uitgevallen dan in 2012 (0,34 ppt tegen 0,30 ppt). In 2013 worden immers de eerste gevolgen zichtbaar van de hervorming van het TBS-stelsel in het onderwijs (speelt in de leeftijdsklasse 55-59 jaar) en van de verstrenging van de voorwaarden om op vervroegd pensioen te gaan (van belang voor de klasse 60-64 jaar). Toch blijft – met deze voorlopige cijfers – de toename van de activiteitsgraad voor de

1. Gedefinieerd als het geheel van wijzigingen in de activiteitsgraden per leeftijd, geslacht en regio van woonplaats.

2. Zie de analyse in de vorige editie van deze Vooruitzichten.

3. Voor 2012 zijn die cijfers dan nog geflatteerd. Vanaf januari 2012 worden werkzoekenden die aan de slag gaan als uitzendkracht door de VDAB immers niet langer onmiddellijk uitgeschreven, maar enkel indien blijkt dat zij op het einde van de maand minstens 10 dagen gewerkt hebben. Het aantal werkzoekenden komt daardoor ongeveer 6 000 personen hoger te liggen dan bij behoud van de oude methodologie. Onze cijfers voor werkloosheid en beroepsbevolking werden niet gezuiverd voor die methodologische breuk. Dat impliceert dat de onderliggende toename van de beroepsbevolking in 2012 overschat is met ongeveer 6 000 personen, voornamelijk in de leeftijdsklassen onder 50 jaar.

klasse 60-64 jaar enigszins onder onze eerdere verwachtingen. Globaal over alle leeftijden zou de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden negatiever geworden zijn (-0,08 ppt). Samen met een verdere afkalving van de demografische bijdrage (0,20 ppt) zorgt dat voor een bijzonder magere groei van de beroepsbevolking in 2013 (0,13 %), wat 0,35 ppt lager ligt dan onze inschatting in de Vooruitzichten van vorig jaar. Die negatieve herziening is voor 0,15 ppt het gevolg van een minder sterke bevolkingsgroei en voor 0,20 ppt van een minder sterke dan verwachte bijdrage van de evolutie van de activiteitsgraden (verspreid over alle leeftijdsklassen).

Op middellange termijn zouden de activiteitsgraden in de klasse 15-49 jaar minder sterk afnemen...

We gaan er van uit dat de bijdrage van veranderingen in de activiteitsgraden in de klasse 15-24 jaar op middellange termijn geleidelijk minder negatief wordt. De bijdrage in de klasse 25-49 jaar wordt terug (licht) positief vanaf 2016, uitsluitend bij vrouwen dan nog, waar cohorte-effecten nog in beperkte mate een rol spelen. Bij het opstellen van die hypothesen is rekening gehouden met de hervorming van het systeem van inschakelingsuitkeringen (de vroegere wachttuitkeringen) voor werkloze schoolverlaters. Die zorgt voor een strengere controle op actief zoekgedrag in de betrokken doelgroep en beperkt bovendien de uitkeringen in de tijd. Dat zal o.a. leiden tot bijkomende schorsingen van uitkeringstrekkers en tot de verhoging van het aantal personen dat beroep doet op een leefloon. De hypothese in deze vooruitzichten is dat een gedeelte van die groep zich minstens tijdelijk zou terugtrekken uit de arbeidsmarkt (of ten minste niet langer als werkzoekende geregistreerd worden), met een negatief effect op de activiteitsgraden in de betrokken leeftijdsklassen. De strengere controles zijn in principe van toepassing op alle gerechtigden op een inschakelingsuitkering en komen op kruissnelheid tegen 2015. De beperking van de uitkeringen in de tijd speelt vanaf 2015, geldt voornamelijk voor personen ouder dan 32 jaar, en zorgt voor een belangrijke negatieve schok op de activiteitsgraden tussen 33 en 50 jaar in 2015 (figuur 22).

...terwijl de recente eindeloopbaanhervormingen de activiteitsgraden in de klasse 50-64 jaar verder doen stijgen,...

Een aantal andere arbeidsmarktmaatregelen die einde 2011 beslist werden, hebben daarentegen positieve effecten op de groei van de beroepsbevolking, uitsluitend in de oudere leeftijdsklassen. Zo heeft de gedeeltelijke uitdoving van het TBS-stelsel (Vlaamse Gemeenschap) of de verhoging van de instapleeftijd in TBS (Franstalige Gemeenschap) een positieve invloed op vooral de vrouwelijke activiteitsgraden in de leeftijdsklasse 55-59 jaar. Tegen 2017 zouden die maatregelen een maximale impact bereiken.

De hervorming van het brugpensioenstelsel komt bovenop de maatregelen die al afgesproken werden in het Generatiepact, en speelt vooral vanaf 2015, omdat vanaf dan de instroom op 58 en 59 jaar aan banden wordt gelegd. De hervorming zorgt voor belangrijke positieve niveauschokken op de activiteitsgraden voor die specifieke leeftijden in de periode 2015-2017, die zich dan weer sterker bij mannen doen gelden. Het aantal bruggepensioneerden, dat de afgelopen twee jaar al fors zakte (met respectievelijk 4 200 en 3 700 personen), daalt nog eens met 18 600 personen op middellange termijn (waarvan een daling met 15 500 personen enkel en alleen in de periode 2015-2017). Die daling vindt plaats ondanks het feit dat de vergrijzing van de loontrekken- de werkgelegenheid een sterke stijging van de instroombasis voor het brugpensioen met zich meebrengt.

De verhoging van de minimumleeftijd en de verstrenging van de loopbaanvoorwaarde voor vervroegd pensioen zou vorig jaar al de eerste effecten hebben gehad op de activiteitsgraden in de klasse 60-64 jaar, en blijft gedurende de gehele periode extra stimulansen geven aan de groei van het arbeidsaanbod in die klasse, in afnemende mate weliswaar vanaf 2018.

Die maatregelen – in combinatie met de blijvend positieve impact van cohorte-effecten bij vrouwen – zorgen er voor dat de bijdrage van het aanbodgedrag in de klasse 50-64 jaar klimt van 0,34 ppt vorig jaar tot 0,42 ppt in 2015. Naar het einde van de periode valt zij terug op slechts 0,18 ppt, vooral omdat het zwaartepunt van

de TBS-hervorming en de brugpensioenhervorming dan achter de rug liggen. Gemiddeld over de periode ligt de bijdrage in deze klasse (0,33 ppt per jaar) daarmee vrijwel even hoog als tijdens de afgelopen zes jaar.

...wat echter lang niet opweegt tegen het verlies aan demografische ondersteuning.

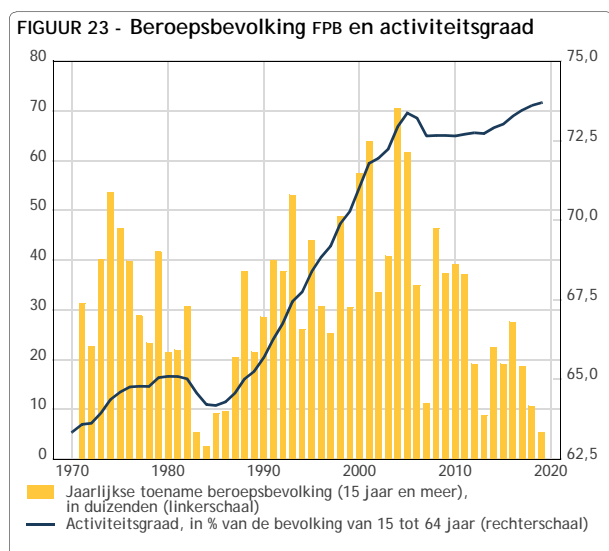
Omdat de bijdragen in de klassen onder 50 jaar minder negatief zouden worden dan tijdens de afgelopen zes jaar, ligt de totale bijdrage van gedragswijzigingen nu (0,26 ppt per jaar) gevoelig hoger dan toen (gemiddeld 0,07 ppt per jaar). Dat compenseert echter lang niet het wegvallen van de demografische bijdrage, zodat de gemiddelde groei van de beroepsbevolking nu (0,29 % per jaar) slechts de helft bedraagt van die van toen (0,57 % per jaar), en deze keer volledig gedragen wordt door wijzigingen in de activiteitsgraden.

De groei van het arbeidsaanbod trekt weliswaar nog aan tijdens de periode 2014-2016, maar valt daarna fors terug.

De groei van de beroepsbevolking kent een omgekeerd U-vormig profiel in projectie (figuren 21 en 23). In 2014 zouden de negatieve evoluties van de activiteitsgraden in de jongere- en middenleeftijdsklassen minder sterk beginnen doorwegen en stijgen – onder invloed van de beleidswijzigingen – de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen sterker, zodat, bij een slechts licht afnemende demografische impuls, de toename van de beroepsbevolking 22 500 personen zou bedragen, beduidend meer dan in 2013. In de periode 2015-2016 verzwakt de demografische bijdrage verder, maar dat wordt in 2015 – jaar waarin de hervorming van de inschakelingsuitkeringen sterk speelt – gedeeltelijk en in 2016 volledig gecompenseerd door een dynamischer aanbodgedrag, zodat de beroepsbevolking toeneemt met respectievelijk 19 100 en 27 600 personen.

Nadien brokkelt de demografische bijdrage verder af en vermindert ook het stuwend effect van de recente maatregelen op de groei van de activiteitsgraden in de klasse 55-64 jaar, zodat de toename van de beroepsbevolking drastisch terugvalt en in 2019 nog nauwelijks 5 300 personen bedraagt. De gecumuleerde toename over de gehele projectieperiode bedraagt (tabel 12) afgerond 104 000 personen, gevoelig minder dan de toename die tijdens de afgelopen zes jaar (188 000 personen) werd opgetekend. Het arbeidsaanbod neemt opnieuw sterker toe bij vrouwen dan bij mannen en blijft verder verouderen, onder de dubbele impuls van een vergrijzende bevolking op arbeidsleeftijd en toenemende activiteitsgraden in de hogere leeftijdsklassen. Het aandeel van vrouwen in de totale beroepsbevolking stijgt van 46,4 % in 2013 tot 47 % in 2019, dat van de klasse 50 jaar en meer van 28,2 % tot 30,9 %. De gemiddelde leeftijd van de beroepsbevolking was al geklommen van 38,4 jaar in 1997 tot 41,4 jaar in 2013 en stijgt verder tot 41,9 jaar in 2019.

De macro-economische activiteitsgraad zou nu klimmen, na een periode van eerst terugval en dan stagnering.

In figuur 23 wordt onmiddellijk de structuurbreuk duidelijk die is opgetreden in de evolutie van de macro-economische activiteitsgraad: forse stijging tot en met 2005, terugval in 2006-2007 en quasi-stagnering tot en met vorig jaar. De plotse negatieve evoluties van de activiteitsgraden beneden 50 jaar waren daarbij doorslaggevend, hoewel tijdens die periode veranderingen in de leeftijdsstructuur van de bevolking op arbeidsleeftijd de groei van de macro-economische activiteitsgraad ook nog eens extra drukten. Sinds 2011 viel die laatste factor echter weg, zodat de evolutie van de macro-economische activiteitsgraad de jongste jaren vrijwel volledig verklaard werd door veranderingen in het aanbodgedrag.

Onder invloed van die laatste zou de activiteitsgraad dit jaar 0,18 ppt winnen en klimmen van 72,7 % tot 72,9 %. De toename in 2015 (+0,12 ppt) wordt nog gedrukt door de hervorming van het stelsel van inschakelingsuitkeringen, maar in 2016 (+0,25 ppt) en 2017 (+0,19 ppt) stijgt de activiteitsgraad terug sterker. Naar het einde van de periode zwakt de toename af (nog +0,09 ppt in 2019), gedeeltelijk omdat de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen dan minder sterk stijgen, gedeeltelijk omdat veranderingen in de leeftijdsstructuur van de bevolking op arbeidsleeftijd terug negatief doorwegen. In 2019 zou de macro-economische activiteitsgraad 73,7 % bedragen.

TABEL 12 - Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) en beroepsbevolking FPB (15 jaar en meer)
jaargemiddelden; verschillen in duizenden

	Bevolking op arbeidsleeftijd			Beroepsbevolking FPB		
	07-01	13-07	19-13	07-01	13-07	19-13
15-24 jaar	42	41	-34	-40	-35	-32
25-49 jaar	-2	-1	-33	28	-27	-41
50 jaar en meer	227	211	113	264	249	176
Mannen	130	123	16	68	51	22
Vrouwen	138	128	30	185	137	81
Totaal	267	251	46	252	188	104

4.2. Loonvorming en productiviteit in de sector der ondernemingen

4.2.1. Arbeidskosten: samenstelling en macro-economische determinanten

Een gematigde groei van de nominale arbeidskosten op middellange termijn ...

De analyse in tabel 13 gebeurt in termen van arbeidskosten, i.e. de brutolonen vermeerderd met de werkgeversbijdragen waarvan de algemene en doelgroepgerichte bijdrageverminderingen en de loonsubsidies in mindering worden gebracht.

Vanaf 2015 zullen de arbeidskosten per uur in de sector van de ondernemingen (incl. dienstenchequebedrijven en PWA-agentschappen) groeien aan een tempo dat vergelijkbaar is met de periode van loonnormen (1997-2014), nl. gemiddeld 2,2 % per jaar. Dit is ongeveer even snel als in 2013 (het eerste jaar van de brutoloonblokkering vóór indexering), maar sneller dan in 2014 (het tweede jaar van de brutoloonblokkering vóór indexering) nl. 0,8 %.

TABEL 13 - Ontwikkeling van de arbeidskosten, hun samenstelling en hun macro-economische determinanten - sector der ondernemingen incl. dienstencheques
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent, tenzij anders vermeld

	1988-2019	1988-1996 Vóór loonnorm	1997-2014 Met loonnorm	2013 Loon- blokkering	2014 Loon- blokkering	2015-2019
Ex post samenstelling van de arbeidskosten						
1. Nominale arbeidskosten per uur (na aftrek van loonsubsidies)	2,84	4,56	2,17	2,22	0,76	2,16
Verhoging toe te schrijven aan ^a :						
- indexering	1,93	2,27	1,90	2,03	0,84	1,43
- brutolonen per uur vóór indexering	1,08	2,35	0,48	-0,05	0,06	0,93
- netto parafiscale voet	-0,14	-0,08	-0,15	0,27	-0,13	-0,18
* waarvan totaal werkgeversbijdragen sociale zekerheid ^b	0,00	-0,05	0,06	0,18	-0,11	-0,12
* waarvan loonsubsidies ^c	-0,14	-0,03	-0,21	0,09	-0,02	-0,06
Reële arbeidskosten per uur en macro-economische determinanten^d						
2. Arbeidsproductiviteit per uur in reële termen	1,25	2,21	0,84	0,42	0,70	1,02
3. Werkloosheidsgraad FPB - (niveau in %)	12,60	12,40	12,98	12,39	12,51	11,61
4. Loonwig ^e	-0,12	-0,45	-0,01	1,08	-0,30	0,09
5. Reële arbeidskosten per uur (na aftrek van loonsubsidies) ^f	1,05	2,17	0,57	0,89	-0,40	0,73

a. De som van de componenten is niet exact gelijk aan de totale evolutie vanwege de effecten van de tweede orde.

b. Wettelijke, extralegale, aanvullende pensioen- en fictieve bijdragen. De wettelijke bijdragen zijn na aftrek van de algemene en doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen. De doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen worden hier vooralsnog niet als loonsubsidies behandeld.

c. De loonsubsidies zijn van allerlei aard en worden door verschillende entiteiten van de overheid gefinancierd - zie de voetnoten in tabel 14.

d. Volgens modellen van collectieve loononderhandelingen tussen werkgevers en werknemers worden de reële arbeidskosten bepaald door de arbeidsproductiviteit en de loonwig (positieve correlatie) en de werkloosheidsgraad (negatieve correlatie).

e. Verhouding tussen arbeidskosten (na aftrek van loonsubsidies) tot nettolonen, gecorrigeerd voor de verschillende evolutie van de toegevoegde waarde deflator en de consumptieprijnsindex.

f. Gedefleerd met toegevoegdewaarde deflator.

... dankzij een matige inflatie en parafiscale lastendalingen...

De indexering van de brutolonen aan de gezondheidsindex, eerst 2 % in 2013 en 0,8 % in 2014, zou nadien in 2015-2019 gemiddeld 1,4 % per jaar bedragen, trager dan in 1988-1996 (2,3 % gemiddeld per jaar) en 1997-2014 (1,9 % gemiddeld per jaar).

De evolutie van de netto parafiscale voet (werkgeversbijdragen verminderd met loonsubsidies) zal vanaf 2015 de arbeidskostenstijging afremmen a rato van gemiddeld -0,18 % per jaar. Dit is meer dan in 1988-1996 (gemiddeld -0,08 % per jaar) en vergelijkbaar met 1997-2014 (toen gemiddeld -0,15 % per jaar).

De hoogte en de samenstelling van de netto parafiscale voet variëren in de tijd, zowel ten gevolge van endogene ontwikkelingen (conjunctuur, sectorale samenstelling van de werkgelegenheid) als door de intensiteit van de maatregelen (wisselende nadruk op de loonsubsidies via de federale fiscaliteit en werkgeversbijdrageverminderingen als bron van lastenverlagingen, het wegvallen van tijdelijke loonsubsidies zoals de win-win-activeringen, de instapregeling voor brugpensioenen).

... ondanks de versnelde groei van de brutolonen in 2015-2019.

De brutoloonblokkering vóór indexering in 2013-2014 liet ruimte voor baremieke verhogingen en voor de gelijkshakeling van de minimumbrutolonen van de werknemers jonger dan 21 jaar naar die van de 21-jarigen zodat de verschillen in 2015 helemaal verdwenen zouden zijn. Desondanks daalden de brutolonen vóór indexering in 2013 heel licht (-0,05 %). In 2014 zou de brutolooongroei licht positief zijn (0,06 %), o.a. als gevolg van de afschaffing van de carenzdag voor arbeiders vanaf 2014.

Bij gebrek aan vooruitzichten voor de buitenlandse arbeidskosten veronderstellen we dat de brutolonen vanaf 2015 door de sociale partners zullen onderhandeld worden in functie van de impliciete loonspanningen die zich tijdens de brutoloonblokkering ophoopten, de krapte op de arbeidsmarkt, de productiviteit en de loonw¹. Deze vorm van loononderhandelingen is verzoenbaar met de wet van 1996 op de promotie van werkgelegenheid en het preventief behoud van het concurrentievermogen. Immers, de gevoeligheid van de arbeidskosten voor de macro-economische omgevingsfactoren werd geschat over een periode (1987-2012) die de periode van tweejaarlijkse loonnormen (sinds 1997) omvat, en weerspiegelt bijgevolg deels de disciplinerende invloed van de wet van 1996. In die zin geldt ook voor de lonen in deze vooruitzichten de hypothese van “ongewijzigd beleid”. De brutolonen per uur vóór indexering zouden versneld stijgen naar ongeveer gemiddeld 0,9 % per jaar, een groeitime dat hoger ligt dan in 1997-2014 (toen gemiddeld 0,5 % per jaar) maar minder dan in 1988-1996 (toen gemiddeld 2,3 % per jaar).

De macro-economische omgeving stuwt nominale arbeidskostenverhogingen.

In vergelijking met 2013-2014 zijn de macro-economische omgevingsfactoren in 2015-2019 allemaal arbeidskostenverhogend. Zowel de herneming van de productiviteitsgroei (van 0,4 % in 2013 en 0,7 % in 2014 naar gemiddeld 1,0 % – tabel 13, punt 2), de dalende werkloosheidsgraad (van 12,4 en 12,5 % in 2013 en 2014 naar gemiddeld 11,6 % in 2015-2019 – tabel 13, punt 3) als de stijging van de belastingw¹ (tabel 13, punt 4) dragen bij tot de versnelling van de reële arbeidskostengroei in 2015-2019 (tabel 13, punt 5).

De stijging van de belastingw¹ gebeurt onder druk van de personenbelastingvoet en de ongunstige evolutie van de interne ruilvoet van de ondernemingen (tragere stijging van de toegevoegde waardedeflator in vergelijking met de consumptieprijnsindex). Per saldo zijn de parafiscale lastenverlagingen van het concurrentiepact aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt niet voldoende om de belastingw¹ te stabiliseren.

Noteer ook dat die parafiscale lastenverlagingen aan de zijde van de arbeidsvraag rechtstreeks de arbeidskosten drukken, maar dat daardoor ook ruimte vrijkomt voor hogere brutolonen. Dit laatste gebeurt rechtstreeks (omdat de verlaging van de fiscale druk op de vraag naar arbeid deels door de werknemers wordt gerecupe-

1. De macro-economische implicaties werden met een vroegere versie van het model HERMES ten behoeve van het Nationaal Hervormingsprogramma 2014 voor België gesimuleerd.

reerd) en onrechtstreeks onder druk van de daling van de werkloosheidsgraad die door de arbeidskostendaling mogelijk gemaakt wordt¹.

De werkgeversbijdragevoeten dalen gestaag gedurende de ganse periode van vooruitzichten.

In 2019 zal voor alle ondernemingen samen de werkgeversbijdragevoet met 0,92 ppt gedaald zijn in vergelijking met 2013 (tabel 14).

De verschuivingen in de werkgelegenheid naar lager belaste bedrijfstakken zorgen voor een milderend effect op alle categorieën van werkgeversbijdragen. In vergelijking met 2013 is dat effect in 2019 gelijk aan 0,21 ppt (tabel 15).

In vergelijking met 2013 daalt de fictieve (of aangerekende) component van de bijdragevoet (met de brugpensioenen en ontslagpremies als voornaamste bestanddelen) met 0,44 ppt omdat de ontslagpremies – initieel hoog in 2013-2014 als gevolg van de laagconjunctuur – zullen wegebben naarmate de economie heropleeft. Ook de daling van het aantal bruggepensioneerden 2011 heeft een milderende invloed op de fictieve bijdragevoet. De extrawettelijke en de aanvullende pensioenenbijdragevoet zullen allebei dalen met 0,09 ppt, voor een groot deel op conto van de sectorale verschuivingen van parafiscaal hoog- naar parafiscaal laagbelaste werkgelegenheid (tabel 14, vijfde lijn).

De wettelijke bijdragevoet daalt met 0,32 ppt in vergelijking met 2013, vooral dankzij een aantal maatregelen in 2014, het competitiviteitspact vanaf 2015 en ten gevolge van sectorale verschuivingen in de economische activiteit (0,06 ppt – tabel 15, tweede lijn).

In vergelijking met 2013 zal de loonsubsidievoet stijgen met 0,4 ppt (tabel 14), in hoofdzaak dankzij het competitiviteitspact. De subsidiedaling in 2014 met 0,5 euro per dienstencheque zal de stijging van de loonsubsidies voor de dienstencheques afremmen, zowel direct als indirect (via een minder sterke groei van de vraag naar dit soort prestaties).

In 2014 bijkomende wettelijke werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies.

Bijkomende loonsubsidies gaan in 2014 naar de overuren in de horeca en bouw (in ruil voor anti-zwartwerkmaatregelen), volcontinu arbeid (via de nacht- en ploegenarbeidmaatregel) en een verhoging van de forfaitaire sociale maribelsubsidie, en voor de kmo's (een verhoging van de algemene loonsubsidie: 1,12 % i.p.v. 1 % van de brutolonen).

Extra werkgeversbijdrageverminderingen worden toegekend in het kader van de doelgroepen eerste aanwervingen (vierde en vijfde werknemer), vaste contractuelen in de horeca (in ruil voor anti-zwartwerkmaatregelen), via de versterking van de forfaitaire component van de structurele vermindering (van 452,5 naar 462,4 euro per VTE per kwartaal) als compensatie voor de arbeidskostenverhogende impact van de afschaffing van de carenzdag, en via de indexering van de loongrenzen van de lageloonmaatregel aan het minimumloon.

1. De loonwieg is belangrijk omdat bij loononderhandelingen de werknemers stijgingen in consumptieprijzen, werknemersbijdragen en personenbelastingen deels afwentelen op de bedrijven via hogere brutoloonkosten, terwijl de werkgevers productieprijzdalingen en werkgeversbijdragestijgingen (na aftrek van de loonsubsidies) deels afwentelen op de werknemers via lagere brutolonen. In de arbeidskostenmodellering van het FPB hebben op lange termijn de nettobelastingen op de vraagzijde van de arbeidsmarkt (werkgeversbijdragen, eventueel een algemene sociale bijdrage of een heffing op de toegevoegde waarde, verminderd met loonsubsidies) dezelfde effecten op de arbeidskosten- en de nettoloonvorming als de nettobelastingen van dezelfde orde grootte op de aanbodzijde van de arbeidsmarkt (werknemersbijdragen en personenbelastingen, verminderd met jobgebonden transferten zoals de herintredepremie voor ouderen).

Het competitiviteitspact van eind 2013 verhoogt de wettelijke werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies vanaf 2015.

In drie trappen (1 januari 2015, 1 januari 2017, en 1 januari 2019) zou krachtens het competitiviteitspact dat eind 2013 werd goedgekeurd, telkens ex ante 450 miljoen euro (in euro's van 2015) bijkomende lastenverlagingen toegekend worden. Dat zal gebeuren via de versterking van de subsidies voor nacht- en ploegenarbeid (via de niet doorstorting van de bedrijfsvoorheffing¹), de sociale maribelsubsidie (werkgeversbijdragen die via de fondsen Sociale Maribel naar de ondernemingen terugvloeien²) en de structurele werkgeversbijdrageverminderingen (verhoging van de algemeen-forfaitaire component en via de versterking van de lagelooncomponent³).

TABEL 14 - Werkgeversbijdragevoeten en loonsubsidievoeten in de sector van de ondernemingen⁴
in procent, t.o.v. brutolonen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2013 t.o.v. 1997	2019 t.o.v. 2013
Impliciete werkgeversbijdragevoet ^a	34,64	34,50	34,14	34,09	33,83	33,88	33,72	0,97	-0,92
- Wettelijke bijdragevoet ^b	25,16	25,09	24,91	25,01	24,86	24,97	24,85	-0,38	-0,32
- Fictieve bijdragevoet ^c	3,48	3,43	3,28	3,16	3,09	3,06	3,04	0,17	-0,44
- Extrawettelijke bijdragevoet ^d	2,07	2,06	2,05	2,03	2,01	1,99	1,98	0,15	-0,09
- Aanvullende pensioenbijdragevoet ^e	3,66	3,65	3,63	3,61	3,60	3,58	3,57	0,78	-0,09
- p.m. Bijdrageverminderingvoet	4,48	4,68	4,74	4,62	4,66	4,56	4,60	2,65	0,12
Impliciete loonsubsidievoet	5,49	5,52	5,66	5,64	5,78	5,75	5,89	4,99	0,40
- Via sociale zekerheid ^f	2,72	2,69	1,08	1,07	1,09	1,07	1,09	2,52	-1,62
- Via federale fiscaliteit ^g	2,39	2,45	2,55	2,54	2,66	2,65	2,77	2,39	0,38
- Via gewesten en gemeenschappen ^h	0,38	0,38	2,03	2,03	2,03	2,03	2,02	0,09	1,64

- a. Niet noodzakelijk gelijk aan de som van de delen wegens afrondingen.
b. Na wettelijke bijdrageverminderingen.
c. Buiten steekproef zijn de sectorale voeten gebaseerd op de vooruitzichten over het aantal bruggepensioneerden.
d. Buiten steekproef zijn de sectorale voeten gebaseerd op de vooruitzichten voor de sectorale werkgelegenheid en de prijsindex van gezondheidszorgen gedragen door de gezinnen.
e. Tweede pijler.
f. Gefinancierd door de sociale zekerheid: Sociale Maribel, alternatieve financiering van de lastenverlagingen voor de non-profit, gesubsidieerde contractuelen in de ziekenhuizen, sociaal akkoord 2013. Tot en met 2014 ook de activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, en jongerenbonus non-profit.
g. Gefinancierd door de federale fiscaliteit via het niet-doorstorten van de bedrijfsvoorheffing: nacht- en ploegenarbeid, overuren, algemene subsidie, onderzoekers, koopvaardij, zeevisserij, zeesleepvaart, baggeraars, sportlui.
h. Gefinancierd door het Vlaams Gewest: oudere werklozen; gefinancierd door het Waals Gewest: Prime à l'emploi; gefinancierd door de gemeenschappen: beschutte werkplaatsen. Vanaf 2015 als gevolg van de Zesde Staatshervorming gefinancierd door de gewesten: de activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, en jongerenbonus non-profit.

TABEL 15 - Cumulatief effect op de werkgeversbijdragevoeten in de ondernemingen van intrasectorale en intersectorale verschuivingen in de werkgelegenheid
in procent, t.o.v. brutolonen, telkens in vergelijking met 2013

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet ^a	-0,05	-0,08	-0,12	-0,15	-0,18	-0,21
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	-0,02	-0,03	-0,04	-0,04	-0,05	-0,06
- Fictieve bijdragevoet	-0,01	-0,02	-0,03	-0,04	-0,05	-0,06
- Extrawettelijke bijdragevoet (excl. aanvullende pensioenen)	-0,00	-0,00	-0,01	-0,01	-0,02	-0,02
- Aanvullende pensioenbijdragevoet	-0,02	-0,03	-0,05	-0,07	-0,08	-0,09

- a. Niet noodzakelijk gelijk aan de som van de delen wegens afrondingen.

- Verhoging van het loonsubsidiepercentage (t.o.v. de brutolonen van de betrokken prestaties) van 15,6 % naar 18 % (januari 2015), 20,4 % (januari 2017) en 22,8 % (januari 2019).
- Cumulatieve verhogingen van het sociale maribelforfait met telkens 14 euro per kwartaal per VTE in januari 2015, 2017 en 2019.
- Cumulatieve verhogingen van het basisforfait met telkens 14 euro per kwartaal per VTE en cumulatieve verhogingen van de lagelooongrens (voor een VTE per kwartaal) met telkens 480 euro, geïndexeerd aan de lagelooongrens van de werkbonus, in januari 2015, 2017 en 2019 voor de werknemers die niet onder de sociale maribel of de beschutte werkplaatsen vallen.
- Zie ook tabel 6 in de bijlagen in hoofdstuk 7.

Gedifferentieerde evolutie van de werkgeversbijdragevoeten van de verschillende arbeidscategorieën (2019 in vergelijking met 2013).

Tabel 16 in de hoofdtekst en tabel 6 in hoofdstuk 7 suggereren dat de netto parafiscale last voor alle gewone werkgelegenheidscategorieën in de ondernemingen (niet inbegrepen landbouw, dienstencheque- en PWA-bedrijven) in 2019 substantieel zal gedaald zijn in vergelijking met 2013 (tussen 0,77 en 0,99 ppt). De verliezers zijn de speciale werkgelegenheidsprogramma's (tewerkstelling die valt onder de doelgroepen 'eerste aanwervingen', 'jongeren' en 'langdurig werklozen', al of niet rechtgebend op activeringsubsidies), waarvan de werkgeversbijdragevoet zou stijgen ondanks de uitbreiding van de maatregel 'eerste aanwervingen' van drie naar vijf werknemers.

De evolutie van de werkgeversbijdragevoeten toont een vrij gelijkaardig beeld voor de verwerkende nijverheid en de verhandelbare diensten. De versterking van de structurele vermindering voor de werknemers die niet onder de sociale maribel of de beschutte werkplaatsen vallen vanaf 2015, komt verhoudingsgewijs vooral de laag- en middelhoogverloonden ten goede¹. De verhoging van de algemeen-forfaitaire vermindering weegt zwaarder door voor de laagverloonden². De geleidelijke verhoging van de lageloongrens voor de lagelooncomponent is voordelig voor de tewerkstellingslijnen die ressorteren onder de laagverloonde categorieën³. Vooral de werkgeversbijdragevoeten van de jonge laagverloonden in de verwerkende nijverheid (min 0,62 ppt) en de verhandelbare diensten (min 0,58 ppt) en de oudere werknemers in de verhandelbare diensten (min 0,44 ppt of min 0,48 ppt) zullen in 2019 in vergelijking met 2013 gedaald zijn. Dit geldt ook, maar in mindere mate, voor de oudere werknemers in de verwerkende nijverheid (dalingen tussen 0,11 en 0,27 ppt).

De impact van het loonsubsidiebeleid verschilt echter grondig tussen de verwerkende nijverheid en de verhandelbare diensten omdat de versterking van de nacht- en ploegenarbeid relatief meer gebruikt wordt in de verwerkende nijverheid. De loonsubsidievoeten voor de gewone arbeidscategorieën in de verwerkende nijverheid stijgen met 1,07 ppt à 1,32 ppt, terwijl in de verhandelbare diensten de stijgingen beperkt blijven tot minimaal 0,2 en maximaal 0,3 ppt.

TABEL 16 - Nettoparafiscale last in de sector van de ondernemingen per werkgelegenheids categorie
Werkgeversbijdragevoet exclusief fictieve bijdragen, verminderd met loonsubsidievoet, exclusief PWA's en dienstenchequewerknemers, in procent, t.o.v. brutolonen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2013 t.o.v. 1997	2019 t.o.v. 2013
Lage lonen - min-vijftigers	24,06	23,81	23,44	23,62	23,23	23,43	23,07	-1,30	-0,99
Hoge lonen - min-vijftigers	28,82	28,73	28,41	28,48	28,16	28,25	27,95	-2,58	-0,87
Speciale banen	11,99	11,48	11,17	11,63	11,70	12,12	12,18	0,61	0,18
Lage lonen - ouderen	18,69	18,43	18,09	18,39	17,97	18,13	17,91	-6,87	-0,77
Hoge lonen - ouderen	28,40	28,28	27,95	27,97	27,66	27,73	27,48	-4,84	-0,92

1. Zie tabel 6 van hoofdstuk 7 voor de werkgeversbijdragevoeten en loonsubsidies per bedrijfstak en type werkgelegenheid.
2. Laagverloond betekent hier, in de modellering van het FPB, niet meer dan 5 870 euro bruto per kwartaal in 2005, daarna geïndexeerd aan de gemiddelde brutoloonevolutie in de ondernemingen (dit geeft 7 156 in 2013 en 7 254 in 2014).
3. De lageloongrens van het FPB komt niet noodzakelijk overeen met de lageloongrenzen gehanteerd voor de structurele werkgeversbijdrageverminderingen (voor de werknemers die niet onder de regeling voor de sociale maribel of de beschutte werkplaatsen vallen: 5 870 in 2005-2009 en in 2012; 6 030 in 2010-2011, 5 900 en 5 576 in 2013, 5 560 in 2014) en de werknemersbijdrageverminderingen via de werkbonus (7 460 sinds 2013). In 2013 en 2014 werden de verhogingen van de algemeen-forfaitaire bijdragevermindering gecombineerd met verlagingen van de lageloongrens, waardoor de bijdrageverminderingen in het algemeen stegen, uitgezonderd de bijdrageverminderingen voor de zeer laagverloonden, hetgeen de operatie minder duur maakte voor de sociale zekerheid. Het lageloonconcept van het FPB is op dit ogenblik dus ruimer dan dat van de structurele vermindering. De twee concepten zullen geleidelijk weer naar elkaar toegroeien als gevolg van de cumulatieve verhogingen van de lageloongrens van de structurele vermindering met 480 euro in 2015, 2017 en 2019.

Na de versterking van de werkbonus in 2012-2013 spontane afkalving.

Sinds de hervorming van de parafiscale werkbonus in het kader van de relancemaatregelen van 2012 (samen-smelting van de zeer lageloon- en de lageloon groepen die voor de maatregel in aanmerking komen en dus een grotere vermindering voor diegenen uit de hogere lageloon groep) en de lichte verhoging van het forfaitaire gedeelte van de maatregel in 2013 (van 175 naar 184 euro per maand per VTE), zijn de parameters van deze werknemersbijdrageverminderingen ongemoeid gelaten. Het gebruik van de maatregel daalt (zie tabel 5 in hoofdstuk 7) onder druk van reële brutoloonstijgingen aangezien de lageloon grens alleen geïndexeerd is aan de gezondheidsindex en niet aan de gemiddelde brutoloonstijgingen.

4.2.2. Nominale arbeidskosten per eenheid product en aandeel van arbeid in de toegevoegde waarde

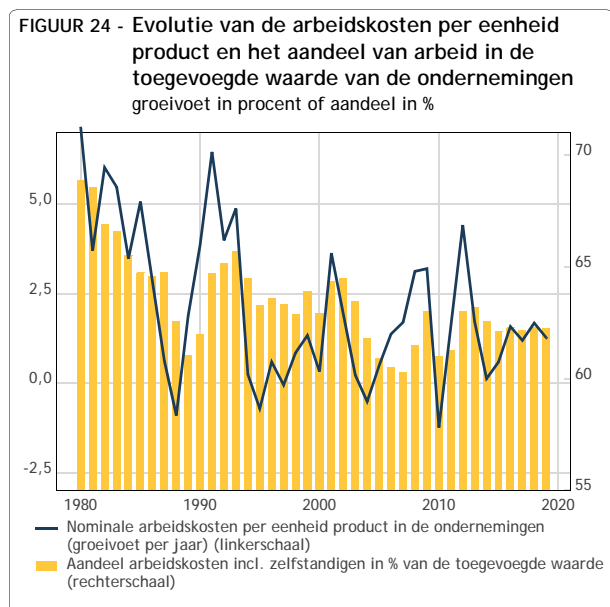
Versnelde maar toch matige groei van de arbeidsproductiviteit per uur na 2014.

Na de crisisjaren met negatieve (2009) of extreem zwakke groei (0,4 % en 0,7 % in 2013 en 2014), zou de arbeidsproductiviteit per uur versneld toenemen (gemiddeld met 1,0 % per jaar in 2015-2019 – zie tabel 13). Dat groeiritme is historisch laag in vergelijking met 1988-1996 (gemiddeld 2,2 % per jaar), maar helemaal in lijn met of zelfs iets sterker dan de gemiddelde productiviteitsgroei gedurende de periode waarin de wet van 1996 van toepassing was (gemiddeld 0,8 % per jaar in 1997-2014).

De nominale arbeidskosten per eenheid product drukken de inflatie.

In 2014-2019 (2015-2019) zouden de nominale arbeidskosten per eenheid product gemiddeld met 1,1 % (1,3 %) per jaar stijgen (figuur 24), beduidend trager dan de ECB-inflatie doelstelling van 'minder dan maar dicht in de buurt' van 2 %. In het begin zou de stijging nog lager zijn (0,1 % en 0,6 % in 2014 en 2015), maar achteraf versnellen en eindigen op 1,3 % tegen het einde van de projectiehorizon.

Verdere trendmatige daling van het loonaandeel gedurende de projectiehorizon.

Na een tijdelijke en – in historische perspectief – bescheiden opstoot naar 63,2 % in 2013 brokkelt het aandeel van de arbeidskosten in de toegevoegde waarde van de ondernemingen af en eindigt op gemiddeld 62,2 % gedurende dit decennium. Dit is een stabilisatie na een tendens van dalende loonaandelen van gemiddeld 65,4 % in de jaren tachtig over gemiddeld 63,9 % in de jaren negentig naar gemiddeld 62,3 % in de jaren 2000.

Op lange termijn weerspiegelt het loonaandeel de mate waarin arbeid en andere productiefactoren met elkaar vervangbaar zijn en – afhankelijk van de productietechnologie – de relatieve kosten van arbeid en kapitaal¹. De langetermijns substitutie tussen arbeid en kapitaal kan doorkruist worden door kortetermijnfenomenen zoals labour hoarding en

1. De productietechnologie, in het bijzonder de substitutie-elasticiteit, is cruciaal. Is de substitutie-elasticiteit gelijk aan één, dan zullen relatieve factorprijsveranderingen exact gecompenseerd worden door het relatieve factorgebruik en is het loonaandeel op lange termijn constant. Is de substitutie-elasticiteit kleiner dan één, dan domineren de relatieve factorprijzen en stijgt na een relatieve factorprijsverandering het gewicht van de relatief duurder geworden productiefactor in de toegevoegde waarde.

schokken in de verloning van arbeid¹. Zo zou labour hoarding (werknemers worden niet onmiddellijk ontslagen of de arbeidsduur per werknemer wordt niet onmiddellijk verlaagd in het begin van een economische terugval) een verklaring zijn waarom in 2009 het loonaandeel tijdelijk toenam. Loonlastenverlagingen daarentegen, via werkgeversbijdrageverminderingen of loonsubsidies, hebben door de band ook een onmiddellijke, tijdelijke, daling van het loonaandeel tot gevolg, een effect dat meespeelt in 2014-2019 in vergelijking met de jaren daarvoor. Overigens, in de mate dat lonen collectief onderhandeld worden en de arbeidsmarkt geen perfect-competitieve structuur heeft, is de relatieve onderhandelingsmacht van de werknemersorganisaties een andere determinerende factor voor het loonaandeel.

1. Als gevolg van ruilvoetverslechtingen die via loon-prijs-koppelingen - al of niet automatisch - de nominale arbeidskosten tijdelijk sneller doen stijgen dan de toegevoegde waardeprijsdeflator, kan het loonaandeel tijdelijk stijgen boven het langetermijnaandeel gedictieerd door de productietechnologie, de relatieve factorprijzen en de relatieve onderhandelingsmacht van werknemers en werkgevers.

4.3. Werkgelegenheid

De activiteit in de marktsector trekt aan op korte termijn, groeit matig op middellange termijn.

Tussen midden 2011 en begin 2013 daalde de toegevoegde waarde in de marktbedrijfstakken met 1,2 %. In de loop van vorig jaar hernam de activiteit, erg bescheiden nog in de eerste jaarhelft (0,1 % groei per kwartaal), forser tijdens de tweede jaarhelft (0,3 % groei per kwartaal). Die herneming zet zich dit jaar verder door, bij een gemiddelde groei van ruim 0,4 % per kwartaal. Na twee magere jaren (-0,4 % groei in 2012; 0,3 % groei in 2013), zou de activiteit in de marktsector dit jaar met 1,4 % groeien, groei die aantrekt tot gemiddeld 1,9 % tijdens de periode 2015-2017, maar nadien enigszins terugvalt en in 2019 nog 1,6 % bedraagt (tabel 17).

TABEL 17 - Arbeidsvolume en werkgelegenheid in de marktbedrijfstakken
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

	1981- 2008	2009- 2013	2014- 2019	2012	2013	2014	2015	2016- 2018	2019
Reële toegevoegde waarde	2,3	0,2	1,7	-0,4	0,3	1,4	2,0	1,8	1,6
Arbeidsproductiviteit per uur	1,9	-0,2	1,0	-0,6	0,4	0,7	1,1	1,0	1,0
Arbeidsvolume	0,4	0,4	0,7	0,2	-0,2	0,7	0,9	0,7	0,6
Gemiddelde arbeidsduur	-0,3	-0,1	0,0	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-0,1
Hoofdelijke werkgelegenheid	0,7	0,4	0,8	0,4	-0,2	0,4	0,9	0,9	0,7
p.m. Arbeidsproductiviteit per hoofd	1,6	-0,2	0,9	-0,8	0,4	0,9	1,0	0,9	0,9

Gemiddeld groeit de toegevoegde waarde in de marktsector op middellange termijn met 1,7 % per jaar, fors meer dan tijdens de afgelopen vijf jaar – die dan ook twee recessies bevatten – maar minder sterk dan tijdens de drie decennia die aan de financiële crisis voorafgingen (zie ook hoofdstuk 3, afdeling 2).

Erg zwakke productiviteitsgroei sinds de financiële crisis.

De voorbije vijf jaar werden gekenmerkt door een uiterst zwakke productiviteitsgroei per hoofd (-0,2 % per jaar). In 2009 werd de diepe inzinking van de marktactiviteit (-3,4 %) grotendeels goedge maakt door – via overheidsmaatregelen ondersteunde – verminderingen van de arbeidsduur (-1,3 %) en door een terugval in de productiviteit per gewerkt uur (-1,6 %), zodat de afname van de marktwerkgelegenheid beperkt bleef tot 0,6 %. Bovendien was de daaropvolgende herneming van de activiteit uitzonderlijk arbeidsintensief: in de periode 2010-2011 groeide de activiteit in de marktsector gemiddeld met 2,3 % per jaar, maar nam de productiviteit per hoofd slechts toe met 1,1 % per jaar, zodat de marktwerkgelegenheid fors groeide.

Wanneer de economie dan in een nieuwe – zij het deze keer mildere – recessie belandt (-0,4 % groei in 2012), zakken in eerste instantie opnieuw zowel de productiviteit per uur (-0,6 %) als de arbeidsduur (-0,2 %), zodat de marktwerkgelegenheid aanvankelijk nog goed standhoudt (+0,4 %). Vorig jaar trok de productiviteit per uur echter sterker aan (+0,4 %) dan de economische activiteit (+0,3 %), zodat het arbeidsvolume kromp en – bij een stabiele gemiddelde arbeidsduur – nu wel werkgelegenheid (-0,2 %) verloren ging. Dat duidt er op dat minstens in bepaalde segmenten van de marktsector het oppotten van overtollige arbeidskrachten op zijn limieten botste.

De herneming van de activiteit in de marktsector vertaalt zich slechts vanaf volgend jaar in een substantiële toename van de werkgelegenheid, die zich...

Hoewel de productiviteitsgroei per gewerkt uur ook dit en volgend jaar verder aantrekt (respectievelijk 0,7 % en 1,1 %), is de economische groei dan sterk genoeg om het arbeidsvolume terug te doen toenemen (respectievelijk met 0,7 % en 0,9 %). Dit jaar sijpelt een gedeelte van die toename nog weg in een verhoging van de gemiddelde arbeidsduur (+0,2 %), zodat de groei van de marktwerkgelegenheid iets lager uitvalt (0,4 %). De toename van de gemiddelde arbeidsduur is typisch voor de eerste fase van een conjunctuurherneming. Bo-

vendien (zie verder) is de toename van de dienstencheque (DC)-werkgelegenheid dit jaar ook veel minder groot dan voorheen, zodat die factor de groei van de gemiddelde arbeidsduur minder afremt dan vroeger. In 2015 blijft de arbeidsduur stabiel, zodat werkgelegenheid en arbeidsvolume even sterk groeien (+0,9 %).

..., bij een vrijwel stabiele arbeidsduur,...

Na 2015 wordt de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur bepaald door structurele factoren. Zo neemt bij loontrekkenden het aandeel van deeltijdse arbeid verder toe. Tegelijk blijft echter ook de relatieve duur van een deeltijdse t.o.v. een voltijdse job stijgen, zodat de gemiddelde arbeidsduur bij loontrekkenden vrijwel ongewijzigd blijft. Bij zelfstandigen daalt de gemiddelde arbeidsduur¹ geleidelijk, het gevolg van de veranderende samenstelling van de werkgelegenheid ten nadele van de bedrijfstakken met de hoogste arbeidsduur (met name de landbouw). Dat zorgt voor een licht negatieve ontwikkeling (bijna -0,1 % per jaar) van de totale gemiddelde arbeidsduur in de marktsector tijdens de periode 2016-2019.

...en een nog steeds matige productiviteitsgroei per uur, ook doorzet op middellange termijn.

De productiviteitsgroei per uur kalft licht af na 2015 (tot 1,0 % gemiddeld per jaar), zodat de groei in de marktbedrijfstakken eerder arbeidsintensief blijft en de marktwerkgelegenheid toeneemt met 0,8 % per jaar gemiddeld in de periode 2016-2019, zakkend weliswaar tot 0,7 % in 2019. Gedeeltelijk kan het arbeidsintensief karakter van de groei verklaard worden door de verschuiving van de werkgelegenheid van takken met een hoge productiviteitsgroei naar takken met een lage productiviteitsgroei (zie hoofdstuk 3, afdeling 2.4), hoewel de minder sterke expansie van de DC-werkgelegenheid (zie verder) de neerwaartse druk op de productiviteits-evolutie enigszins afzwakt. Macro-economisch en op lange termijn (zie hoofdstuk 3, afdeling 1) wordt de vertraging van de productiviteitsgroei echter verklaard door een structurele afname van zowel de groei van de kapitaalintensiteit als van de totale factorproductiviteit, wat het groeipotentieel van de Belgische economie ondermijnt.

De werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid blijft slinken...

De recente conjuncturele inzinking heeft opnieuw nadelige gevolgen gehad voor de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid. De jongste twee jaar verdwenen daar netto nog eens 18 300 banen (3,4 % van de werkgelegenheid; tabel 18). Een belangrijke aderlating, maar toch behoorlijk minder dan de 47 900 banen die verloren gingen in de periode 2009-2010. De conjuncturele inzinking van net na de financiële crisis was immers niet alleen dieper, maar vooral ook exclusiever toegespitst op exporten en investeringen, componenten van de finale vraag waaraan de verwerkende nijverheid sterk toelevert. De recente conjuncturele verzwakking is meer evenwichtig gespreid over alle componenten van de finale vraag, zodat de schade voor zowel de toegevoegde waarde als de werkgelegenheid relatief minder sterk dan toen geconcentreerd is in de verwerkende nijverheid.

...onverminderd in de consumptiegoederentakken...

Globaal zakte de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid sinds 2008 met 67 800 personen (-2,4 % per jaar). Specifiek in de productie van consumptiegoederen (goed voor zo'n 40 % van de totale werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid) nam de werkgelegenheid af met 20 000 personen (-1,9 % per jaar). Die dalende

1. Tot voor kort bevatten de Nationale Rekeningen enkel ramingen van de gemiddelde arbeidsduur en het arbeidsvolume voor loontrekkenden; voor zelfstandigen werden uitsluitend reeksen voor de hoofdelijke werkgelegenheid opgesteld. De jongste editie van de Nationale Rekeningen (September 2013; cijfers tot en met 2012) heeft daar verandering in gebracht. De arbeidsduur bij zelfstandigen wordt voortaan geraamd op basis van gegevens uit de Enquête naar de Arbeidskrachten, de enige statistiek waar dergelijke gegevens voorhanden zijn. In eerdere edities van deze Vooruitzichten werd - per bedrijfstak - een gelijke arbeidsduur per voltijdse equivalent (VTE) verondersteld voor loontrekkenden en niet-loontrekkenden. De nieuwe historische reeksen uit de Nationale Rekeningen impliceren een gemiddeld veel hogere arbeidsduur per VTE voor zelfstandigen, met bovendien ook nog eens behoorlijk grote verschillen in niveau naar gelang van de bedrijfstak.

trend houdt echter al langer aan en werd slechts in beperkte mate versterkt door de naweeën van de financiële crisis. Bovendien kunnen ook niet alle deeltakken over dezelfde kam worden geschoren. Zo houdt de werkgelegenheid in de voedingindustrie goed stand, maar daar staat tegenover dat er structureel veel arbeidsplaatsen verloren blijven gaan in de textiel- en kledingindustrie, de hout-, meubel- en papiernijverheid en bij de drukkerijen. Op middellange termijn zou de groei in de productie van consumptiegoederen licht aantrekken in vergelijking met de afgelopen jaren, maar dat kan niet beletten dat nog eens 16 200 banen verloren gaan (-1,4 % per jaar) op middellange termijn.

TABEL 18 - Binnenlandse werkgelegenheid per bedrijfstak en werkende bevolking
jaargemiddelden, in duizenden personen, tenzij anders vermeld

	Jaarlijkse groeivoeten					Verschillen		Niveau	
	2009-2013	2012	2013	2014	2014-2019	13-08	19-13	1980	2019
Landbouw	-3,3	-2,8	-2,0	-1,8	-2,7	-11	-9	113	50
Industrie	-1,3	-0,5	-1,9	-1,3	-0,7	-59	-34	1278	814
- Energie	0,7	0,7	0,8	-0,4	-0,7	2	-2	81	49
- Verwerkende nijverheid	-2,4	-1,2	-2,3	-1,9	-1,3	-68	-40	905	480
- Bouw	0,5	0,5	-1,8	-0,4	0,5	7	8	292	284
Verhandelbare diensten	1,1	0,7	0,4	1,0	1,3	144	220	1636	3016
- Vervoer en communicatie	-1,2	-1,5	-1,6	-0,1	0,6	-16	11	294	282
- Handel en horeca	-0,2	-0,3	-0,9	-0,2	0,2	-9	9	670	746
- Krediet en verzekeringen	-0,6	-0,5	-1,3	-0,6	-0,2	-4	-1	134	134
- Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening ^a	2,3	1,9	1,7	2,5	2,1	58	71	208	619
- Overige marktdiensten ^b	1,3	1,1	0,9	1,7	1,9	61	116	331	1102
- Dienstencheques	15,7	6,4	6,7	1,4	2,2	60	16	0	132
- PWA-jobs	-20,9	-21,1	-20,0	-20,0	-20,0	-4	-1	0	1
Niet-verhandelbare diensten	0,2	-0,4	-0,4	-0,3	0,0	10	-2	751	843
- Overheidsadm. en onderwijs	0,6	0,0	-0,1	-0,4	0,0	25	-1	682	808
- Huishoudelijke diensten ^c	-6,8	-8,4	-7,6	2,4	-0,2	-15	0	68	35
Binnenlandse werkgelegenheid	0,4	0,2	-0,2	0,3	0,6	85	176	3778	4722
Marktbedrijfstakken, waarvan:	0,4	0,4	-0,2	0,4	0,8	75	177	3027	3879
- Loontrekkenden	0,3	0,2	-0,4	0,5	1,0	41	175	2423	3130
- Zelfstandigen	0,9	1,2	0,9	0,3	0,1	34	2	604	749
Werkende bevolking	0,4	0,2	-0,2	0,3	0,6	88	176	3837	4802
Werkgelegenheidsgraad (% bev. 15-64 jaar)	-0,1	-0,1	-0,4	0,1	0,5	-0,5	2,0	59,5	65,7

a. Exclusief dienstenchequewerkgelegenheid.

b. Exclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs.

c. Voor eigen rekening bij gezinnen.

...relatief minder sterk dan de afgelopen vijf jaar in de meest cyclische industriële takken.

De werkgelegenheid in de productie van intermediaire goederen en van kapitaalgoederen – cyclische takken bij uitstek – werd dan weer wél extra getroffen door de dubbele recessie van de afgelopen vijf jaar. In die takken (goed voor respectievelijk 40 % en 20 % van de totale werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid) stabiliseert de werkgelegenheid in periodes van gunstige conjuncturele omstandigheden (1995-2000; 2004-2008), maar zorgt elke conjuncturele inzinking voor een daling naar een lager werkgelegenheidsniveau. In de twee jaar volgend op de financiële crisis daalde de werkgelegenheid er met maar liefst 20 600 eenheden (intermediaire goederen) en 16 200 eenheden (kapitaalgoederen), nadien volgden twee jaar van relatieve stabilisatie, maar afgelopen jaar zouden opnieuw respectievelijk 6 000 en 2 100 banen teloor zijn gegaan. De werkgelegenheidsverliezen bij de productie van intermediaire goederen zijn geconcentreerd in zowel de chemische- als de rubber- en kunststof- en de metaalindustrie, terwijl de farmaceutische nijverheid – als enige industriële tak –

voor een duurzame groei van het aantal banen tekende tijdens het afgelopen decennium. Bij de kapitaalgoederen spelen de bedrijfssluitingen in de autoassemblage een grote rol, maar stond ook de werkgelegenheid in de meeste andere deeltakken voortdurend onder druk.

Terwijl tijdens de afgelopen vijf jaar de groei van de toegevoegde waarde nog negatief was in beide takken, wordt op middellange termijn terug aangeknoopt met een toename van de activiteit. Die is echter lang niet voldoende om de – terug aanzienlijke – productiviteitswinsten te overtreffen, zodat de werkgelegenheid nog eens respectievelijk 15 200 eenheden (-1,2 % per jaar) en 8 800 eenheden (-1,4 % per jaar) inboet, gevoelig minder weliswaar dan tijdens de afgelopen vijf jaar (respectievelijk -2,5 % en -3,3 % per jaar). Voor het geheel van de verwerkende nijverheid zou het jobverlies op middellange termijn daarmee oplopen tot 40 200 banen (-1,3 % per jaar).

In de bouwnijverheid en de handel en horeca gingen vorig jaar nog een behoorlijk aantal jobs verloren, maar de werkgelegenheid herstelt er op middellange termijn.

De activiteit in de bouwnijverheid staat al een aantal jaren onder druk, onder meer omdat het moeilijke macro-economische klimaat woog op de investeringen van de gezinnen in woongebouwen (zie hoofdstuk 3, afdeling 2.3). De toegevoegde waarde daalde er vorig jaar, vergelijkbaar met de inzinking die de tak kende in 2009. Terwijl de werkgelegenheid echter in de periode 2009-2010 bleef groeien, werd vorig jaar – voor het eerst sinds 2004 – een daling van het aantal banen opgetekend (4 900 eenheden). De loontrekkende werkgelegenheid in de bouwnijverheid nam zelfs al sinds begin 2012 af, daling die zich blijft doorzetten in de loop van 2012 en 2013, zonder dat de jongste cijfers (vierde kwartaal van 2013) blijk geven van veel beterschap.

Dit jaar zou de activiteit in de bouwnijverheid terug aantrekken, maar blijft de werkgelegenheid nog dalen (met 1 200 eenheden). Slechts vanaf volgend jaar is het herstel van de activiteit (groei van de toegevoegde waarde van gemiddeld 1,9 % per jaar) robuust genoeg om terug bijkomende banen te creëren. Over de gehele periode zouden er 8 400 banen bijkomen in de bouwnijverheid, vergelijkbaar met de toename in de periode 2009-2013.

Ook de werkgelegenheid in de tak handel en horeca werd de afgelopen twee jaar zwaarder getroffen dan in de periode 2009-2010 (-9 100 banen versus -6 300 banen). Dat verschil is het opvallendst in de detailhandel en in de horeca, die te lijden hebben onder de zwakke groei van de particuliere bestedingen. In de horeca is in de loop van vorig jaar al een herneming van de werkgelegenheid ingezet, in de handel blijft die vooralsnog uit. Tijdens de projectieperiode sterkt de groei van de activiteit enigszins aan, getrokken door de groei van de private consumptie, zodat het aantal banen op middellange termijn toeneemt met 8 800 eenheden, net genoeg om het verlies uit de voorbije vijf jaar goed te maken.

In de tak 'krediet en verzekeringen' gaan minder jobs verloren dan tijdens de afgelopen vijf jaar,...

In de tak krediet en verzekeringen staat de werkgelegenheid dan weer meer onder druk om structurele dan om conjuncturele redenen; bij de banken ging sinds 2008 werkgelegenheid verloren, terwijl in de verzekeringen het aantal jobs stabiliseerde en bij de ondersteunende financiële dienstverlening de groei van de werkgelegenheid afvlakte. Op middellange termijn zou het jobverlies beperkt kunnen blijven tot 1 400 banen, bovenop de 4 300 arbeidsplaatsen die al verloren gingen sinds 2008.

...terwijl in de tak 'vervoer en communicatie' de werkgelegenheid opmerkelijk beter zou presteren dan in het recente verleden.

De tak vervoer en communicatie boette sinds 2008 16 300 banen in (-1,2 % per jaar), een samenspel van zowel structurele als conjuncturele invloeden. Enerzijds werd er drastisch gesnoeid in het personeelsbestand bij Bpost. In dat bedrijf werd tijdens het jongste decennium gebruik gemaakt van de uitzonderlijk sterke natuurlijke uitstroom van oudere werknemers om de werkgelegenheid versneld af te bouwen en productiviteitswinsten te boeken. Bovendien is sinds 2008 ook in de publieke vervoersondernemingen de groei in de werkgelegenheid stilgevallen, ongetwijfeld als gevolg van de toenemende druk tot besparingen op het (semi)-overheidsapparaat. Anderzijds werden ook de meer conjunctuurgevoelige subtakken (transport over de weg; opslag en vervoerondersteunende activiteiten) zwaar getroffen door de tweevoudige recessie van de jongste jaren. Net in die takken was de werkgelegenheid nog fors gestegen tijdens de jaren van hoogconjunctuur die de financiële crisis voorafgingen, maar die groei is sinds 2008 respectievelijk weggevallen (transport over de weg) of negatief geworden (opslag en vervoerondersteuning).

De jongste gegevens wijzen op een minder snelle afbouw van de werkgelegenheid in vervoer en communicatie. Bovendien zou de groei van de activiteit in deze tak dit jaar oppikken en fors versterken tijdens de daaropvolgende jaren (gemiddelde groei van 1,9 % op middellange termijn tegen slechts 0,1 % per jaar sinds 2008). Dit jaar wordt nog een licht werkgelegenheidsverlies geleden, maar vanaf volgend jaar groeit de werkgelegenheid aanzienlijk, wat 10 600 extra banen (+0,6 % per jaar) oplevert op middellange termijn. Op te merken nochtans dat ook de NMBS de komende jaren geconfronteerd wordt met een uitzonderlijk sterke natuurlijke uitstroom van oudere werknemers. Dat zal ofwel zorgen voor een sterke recrutering van jongere werknemers (impliciet in deze Vooruitzichten) ofwel – zoals bij Bpost in het jongste decennium – aanleiding kunnen geven tot een inkrimping van het personeelsbestand.

De sterkhouders bij uitstek qua jobcreatie blijven echter de 'overige marktdiensten'...

In de tak 'overige marktdiensten' nam de werkgelegenheid sinds 2008 met 60 600 personen toe (1,3 % groei per jaar). Deze omvangrijke en heterogene tak bevat een cyclische component, omdat de conjunctuurgevoelige interimarbeid bij conventie volledig tot deze tak gerekend wordt, maar er zijn ook sterke structurele factoren die de activiteit en de werkgelegenheid in deze tak opdrijven. Zo neemt – los van de conjunctuur – het aandeel van interimarbeid in de globale loontrekkende werkgelegenheid trendmatig toe. Bovendien produceert de tak diensten aan ondernemingen die geëxternaliseerd worden in overige bedrijfstakken (zowel uitgesproken hoog- als uitgesproken laaggeschoolde diensten: consultancy en advies, rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, schoonmaak) en persoonlijke diensten aan gezinnen die een groeiend aandeel innemen in het totale gezinsbudget. Ten slotte worden – opnieuw bij conventie – alle arbeidsdiensten die geleverd worden door beheerders van vennootschappen tot deze tak gerekend en niet tot de takken die deze diensten ontvangen, zodat een steeds groeiend aandeel van de zelfstandige werkgelegenheid tot de 'overige marktdiensten' is gaan behoren (oplopend tot 53,7 % van de totale zelfstandige werkgelegenheid in 2013).

De conjuncturele inzinking van 2009 heeft in deze tak de werkgelegenheid voornamelijk getroffen via de interimarbeid, die immers sterk toelevert aan de verwerkende nijverheid. De jongste recessie heeft sterker gewogen op de binnenlandse vraag, zodat het negatief effect op de interimarbeid relatief beperkter was, maar nu ook de werkgelegenheid werd getroffen in de dienstverlening aan gezinnen, die tot dan toe gevrijwaard was gebleven. In de tweede helft van 2013 begon de interimarbeid terug aan te trekken en op middellange termijn verdwijnt de remmende conjuncturele factor volledig, zodat enkel structurele tendenzen overblijven. Bij een groei van de activiteit van gemiddeld 1,9 % per jaar, neemt de werkgelegenheid toe met 116 300 personen (+1,9 % per jaar). De overige marktdiensten blijven daarmee de drijvende kracht bij uitstek achter de werkgelegenheidscreatie.

...en de gezondheidszorg, terwijl de DC-werkgelegenheid sterk aan dynamiek inboet.

In de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en via de DC-werkgelegenheid werden sinds 2008 vrijwel evenveel banen gecreëerd als in de overige marktdiensten (net onder 60 000 eenheden elk). Beide takken hadden niet of nauwelijks te lijden onder de zwakkere conjunctuur. Nochtans nam in beide takken de werkgelegenheidsgroei in de loop van 2013 af. In het geval van de DC-werkgelegenheid stokte de groei vrijwel volledig, wellicht onder impuls van de prijsverhoging die begin dit jaar van kracht werd maar ook omdat – na de snelle uitbouw sinds het midden van de jaren 2000 – het potentieel voor verdere groei in dat type werkgelegenheid aan het verminderen is. Binnen de gezondheidszorg in ruime zin vertraagde de werkgelegenheidstoename vooral bij de hospitalen en in de maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting.

Op middellange termijn zou de DC-werkgelegenheid nog kunnen toenemen met 16 100 personen, fors minder dus dan in het recente verleden. In de gezondheidszorg daarentegen zou de groei van de werkgelegenheid nauwelijks aan kracht inboeten (+ 70 900 banen; 2,1 % groei per jaar). De werkgelegenheidsgroei wordt er als vanouds gevoed door een sterke toename van de vraag naar de corresponderende diensten – zelf getrokken door de sterke groei van de uitgaven voor gezondheidszorg (zie hoofdstuk 5, afdeling 2.3) – en door een zwakke productiviteitsgroei. Daarmee blijft die tak – na de overige marktdiensten – dé sterkhouders qua job-creatie.

Bij productiviteitswinsten die in de verwerkende nijverheid systematisch hoger blijven dan in de marktdiensten (zie hoofdstuk 3, afdeling 2.4), komt de verderschrijdende tertiërisering van de economie nog meer tot uiting in de sectorale verdeling van de werkgelegenheid dan in die van de toegevoegde waarde. Het gewicht van de verwerkende nijverheid in de totale binnenlandse werkgelegenheid zou krimpen van 11,4 % in 2013 tot 10,2 % in 2019, dat van de marktdiensten zou toenemen van 61,5 % tot 63,9 %. De takken die hun aandeel het sterkst zien toenemen zijn de 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (van 12,0 % tot 13,1 %) en de 'overige marktdiensten' (van 21,7 % tot 23,3 %).

Daling van de werkgelegenheid in de overheidsadministratie en bij defensie, toename in het onderwijs.

In de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' nam de werkgelegenheid tussen 2000 en 2007 bijzonder sterk toe (+69 200 personen). Die stijging zette zich verder door in de periode 2007-2011 (+35 700 personen). In die 11 jaar steeg de werkgelegenheid vooral bij de lagere overheid (+52 000 personen) en bij de gemeenschappen en gewesten (+49 100 personen), terwijl het aantal jobs bij de federale overheid afnam (-5 100 personen), vooral door de inkrimping bij landsverdediging. In de periode 2012-2013 daalde de werkgelegenheid in de tak daarentegen (-900 personen). Bij de federale overheid was de afname substantieel (als gevolg van de budgettaire saneringsmaatregelen in de overheidsadministratie en als gevolg van het 'Transformatieplan van Defensie', dat de mogelijkheid bevat om vrijwillig prestaties op te schorten). Ook in de administratie bij de gemeenschappen en gewesten zakte de werkgelegenheid licht ten gevolge van de bezuinigingsmaatregelen die door een aantal overheden genomen werden, terwijl het aantal jobs in de administratie van de lagere overheid en bij het onderwijs nog bleef toenemen¹.

In 2014 zou de werkgelegenheid in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' gevoeliger dalen (-3 200 personen), omdat het aantal banen in de overheidsadministratie op alle beleidsniveaus slinkt (-4 600 personen), inclusief deze keer bij de lagere overheid. In 2015 zou de overheidswerkgelegenheid stabiliseren, vervolgens terug licht toenemen tijdens het vervolg van de projectieperiode (+2 200 personen). In afwezigheid van nieu-

1. In 2013 waren er 809 000 personen aan de slag in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs'. De federale overheid nam 16 % van de werkgelegenheid voor zijn rekening, de gemeenschappen en gewesten 43 %, de lagere overheid 35 %, de sociale zekerheid 4 % en het privé-onderwijs 2 %. Wat de indeling volgens functie betreft, vertegenwoordigde de administratie 48 % van de werkgelegenheid, het onderwijs 47 % en landsverdediging 4 %.

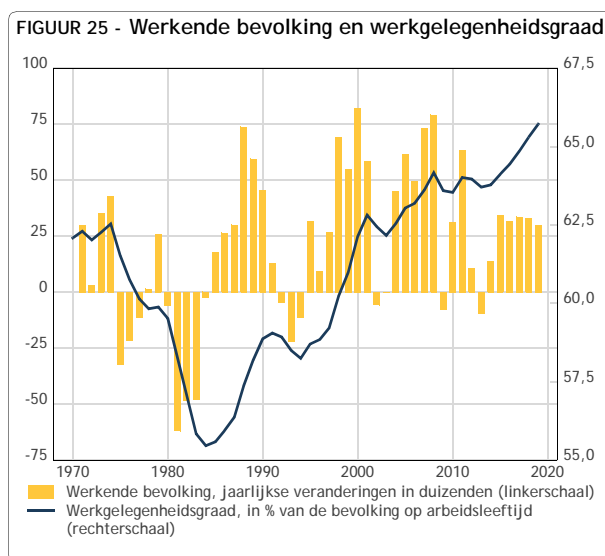
we maatregelen, veronderstellen we dat de werkgelegenheid in de administratie constant blijft. Die hypothese geldt – abstractie makend van de effecten van de Zesde Staatshervorming – vanaf 2015 zowel voor de federale overheid als voor de sociale zekerheid en de gemeenschappen en gewesten. Dat wil niet zeggen dat verdere maatregelen niet zouden kunnen volgen, alleen lopen we daar binnen een scenario van ongewijzigde wetgeving niet op vooruit. In de administratie bij de lagere overheid houden we daarentegen rekening met een afname van de werkgelegenheid met in totaal 6 800 personen¹ tegen 2018, jaar waarin de volgende gemeenteraadsverkiezingen gehouden worden. In het onderwijs zou de werkgelegenheid echter verder toenemen, rekening houdend met de evolutie van de schoolbevolking. Die toename zou nu wel minder sterk zijn, omdat verondersteld wordt dat de omkaderingsgraad constant blijft in projectie (15 %), terwijl hij tussen 2000 en 2013 nog was toegenomen (van 13,7 % tot 15 %).

Over de gehele projectieperiode zou de werkgelegenheid in de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ dus dalen met 1 000 eenheden. Terwijl tussen 2007 en 2010 het aandeel van de tak in de totale binnenlandse werkgelegenheid nog toenam (van 17,7 % tot 18 %), zakt het nu stelselmatig, tot 17,1 % in 2019, gelijk aan het niveau dat bereikt werd in het jaar 2000.

Op te merken nog dat de staatshervorming een overdracht van personeel met zich meebrengt van de federale overheid en de sociale zekerheid naar de gemeenschappen en gewesten. We houden rekening met een overdracht van 3 300 personen vanaf 2015. Het personeel dat instaat voor de gezinsbijslagen (ruim 1 200 personen) wordt eveneens overgedragen, maar blijft in deze Vooruitzichten behoren tot de sociale zekerheid, in overeenstemming met de ESR-boekhoudregels².

De werkgelegenheidsgraad neemt fors toe op middellange termijn, maar blijft ver verwijderd van het Europees afgesproken streefdoel.

De werkzame bevolking daalde vlak na het uitbreken van de financiële crisis (-7 700 personen in 2009), steeg fors in de periode 2010-2011 (+94 300 personen), maar die toename stakte de jongste twee jaar opnieuw onder invloed van een tweede conjunctuurvertraging (+10 500 personen in 2012; -9 400 personen in 2013). Al bij al waren er dus, ondanks twee recessies binnen 5 jaar, toch 87 700 personen méér aan de slag in 2013 dan in 2008. Omdat terzelfdertijd de bevolking op arbeidsleeftijd uitzonderlijk sterk toenam, zakte de macro-economische werkgelegenheidsgraad (verhouding van totale werkzame bevolking en bevolking van 15 tot 64 jaar; administratieve cijfers) tijdens die periode van 64,2 % tot 63,7 %.

De groei van de werkzame bevolking trekt dit jaar onder impuls van de aantrekkende conjunctuur terug aan (+13 600 personen) en komt vanaf 2015 op een hoger niveau te liggen (+32 500 personen per jaar tijdens de periode 2015-2019). Die toename komt volledig op het conto van de marktbedrijfstakken, want de werkgelegenheid bij de overheid stabiliseert vrijwel tijdens die periode. Op middellange termijn zou de werkzame bevolking stijgen met 175 900 personen, gemiddeld 29 300 personen per jaar.

De macro-economische werkgelegenheidsgraad wint dit jaar 0,1 ppt, maar klimt in het vervolg van de periode steeds fors (gemiddeld met 0,4 ppt per

1. Exclusief personeel voor het onderhoud van de vervoersinfrastructuur.
 2. Zie hoofdstuk 5 (Overheidsfinanciën), afdeling 2: staatshervorming.

jaar), naarmate ook de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd verder afkalft (zie afdeling 1). In 2019 zou hij uitkomen op 65,7 %. Ook de werkgelegenheidsgraad zoals gedefinieerd in het kader van de EU2020-strategie (enkel leeftijdscategorie 20-64 jaar; gemeten op basis van de EAK, de 'enquête naar de arbeidskrachten') zou op middellange termijn gevoelig toenemen: van 67,2 % in 2013 tot 69,2 % in 2019. Dat is weliswaar nog ruim verwijderd van de doelstelling van 73,2 % die België heeft onderschreven voor 2020.

De werkgelegenheidsprojectie naar leeftijd...

De projectie van de werkgelegenheid wordt in deze Vooruitzichten verder gedetailleerd naar leeftijd. Voor niet-loontrekkenden gebeurt dat globaal over alle bedrijfstakken, voor loontrekkenden per bedrijfstak en substatuut (ambtenaren; arbeiders plus bedienden). De projectie naar leeftijd geeft de mogelijkheid de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt te beschouwen vanuit een stroomgerichte invalshoek. Zo kan bekeken worden welke jobopportunities zich aandienen voor (of rekruteringsbehoeften zich richten naar) de generaties die zich op de arbeidsmarkt zullen begeven. Om die vraag te beantwoorden is het immers niet voldoende een beeld te hebben van de toekomstige evolutie van de werkgelegenheid per bedrijfstak (de 'uitbreidingsvraag'), maar moet ook geraamd worden hoe groot de 'vervangingsvraag' zal zijn die geopend wordt door de generaties die de arbeidsmarkt verlaten¹.

...geeft aan welke jobopportunities zich zullen aandienen voor nieuwkomers.

Tabel 19 geeft de jaarlijkse netto-instroom per leeftijdsklasse in de werkzame bevolking (globaal, per bedrijfstak en per statuut), de beroepsbevolking en de werkloze bevolking. Sommering over alle leeftijdsklassen (kolom 'totaal') geeft de jaarlijkse toename per variabele. Uit de tabel blijkt dat sinds het uitbreken van de financiële crisis (periode 2009-2013) de werkzame bevolking toenam met gemiddeld 17 500 personen per jaar, maar dat ook jaarlijks 85 300 personen van 50 jaar of meer netto uitstroomden uit de werkzame bevolking, wat opgevangen werd door een jaarlijkse netto-instroom van 102 800 personen van minder dan 50 jaar (waarvan het gros op leeftijden onder 30 jaar).

TABEL 19 - Netto-instroom op de arbeidsmarkt per leeftijdsklasse
duizenden; jaargemiddelden

	2009-2013					2014-2019				
	Totaal	49+	15-49	30-49	15-29	Totaal	49+	15-49	30-49	15-29
Loontrekkenden, waarvan:	9,7	-69,2	78,9	-5,9	84,8	28,5	-77,6	106,1	3,1	103,0
- Verwerkende nijverheid	-13,2	-12,8	-0,4	-6,5	6,1	-6,2	-12,4	6,2	-2,8	9,1
- Bouw	0,3	-3,6	3,8	-1,3	5,2	1,4	-4,1	5,5	-0,8	6,3
- Vervoer en communicatie	-3,1	-7,9	4,8	0,2	4,6	1,9	-7,9	9,7	1,6	8,2
- Handel en horeca	1,2	-8,1	9,3	-4,7	13,9	4,5	-9,2	13,7	-1,9	15,6
- Krediet en verzekeringen	-0,7	-3,2	2,5	-0,1	2,6	0,0	-3,7	3,7	-0,3	4,0
- Gezondheidszorg	10,9	-5,6	16,4	3,4	13,1	11,7	-8,2	19,9	3,6	16,4
- Overige marktdiensten ^a	12,1	-6,3	18,4	-1,3	19,7	16,4	-9,9	26,4	-0,5	26,9
- Overheidsadm. en onderwijs	4,5	-19,0	23,5	6,2	17,2	-0,6	-19,9	19,3	4,6	14,8
- Ambtenaren	-2,3	-20,9	18,6	10,8	7,8	-1,1	-19,2	18,0	10,9	7,1
- Arbeiders / bedienden	12,0	-48,3	60,3	-16,7	77,0	29,6	-58,5	88,1	-7,7	95,8
Niet-loontrekkenden	7,2	-14,7	21,9	9,3	12,6	0,8	-16,8	17,6	7,8	9,8
Werkzame bevolking	17,5	-85,3	102,8	4,6	98,2	29,3	-96,2	125,6	12,0	113,6
Beroepsbevolking	28,3	-96,6	124,9	6,5	118,4	17,3	-110,1	127,4	2,7	124,7
Werkloze bevolking	10,8	-11,3	22,1	1,9	20,2	-12,0	-13,9	1,9	-9,2	11,1

a. Inclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs.

1. Voor een meer gedetailleerde definitie van die begrippen verwijzen we naar de Economische Vooruitzichten 2012-2017 van mei 2012 (hoofdstuk 4, afdeling 5).

Met andere woorden, de jaarlijkse 'rekruteringsbehoeften' (RB) op leeftijden onder 50 jaar bedroegen 102 800 personen, waarvan 85 300 personen in de vervanging moesten voorzien van uittrekers ('vervangingsvraag' of vv) en 17 500 personen tegemoet moesten komen aan de globale toename van de werkzame bevolking ('uitbreidingsvraag' of uv). In tabel 20 worden voor de werkzame bevolking die stromen uitgedrukt in verhouding tot de corresponderende werkgelegenheid (totaal, per tak of per statuut). In relatieve termen moest dan jaarlijks ten belope van 2,2 % van de werkzame bevolking gerekruteerd worden onder 50 jaar om zowel de groei van de werkzame bevolking (0,4 % per jaar) als de vervangingsbehoefte (1,9 % van de werkzame bevolking per jaar) te dekken. In de praktijk concentreert de netto-instroom zich in de leeftijden onder 30 jaar, zodat – voor de totale werkzame bevolking – de RB geïnterpreteerd kunnen worden als een rekruteringsvraag naar jongeren.

TABEL 20 - Vervangingsvraag (vv), uitbreidingsvraag (uv) en rekruteringsbehoeften (RB) in procent van de werkgelegenheid per rubriek: jaarlijkse gemiddelden

	2009-2013					2014-2019				
	UV	VV	RB			UV	VV	RB		
			15-49	30-49	15-29			15-49	30-49	15-29
Loontrekkenden, waarvan:	0,3	1,8	2,1	-0,2	2,3	0,7	2,0	2,7	0,1	2,7
- Verwerkende nijverheid	-2,5	2,4	0,0	-1,2	1,2	-1,3	2,6	1,3	-0,6	1,9
- Bouw	0,1	1,6	1,8	-0,6	2,4	0,7	1,9	2,5	-0,4	2,9
- Vervoer en communicatie	-1,1	2,9	1,8	0,1	1,7	0,7	3,0	3,7	0,6	3,1
- Handel en horeca	0,2	1,3	1,5	-0,8	2,3	0,7	1,5	2,2	-0,3	2,5
- Krediet en verzekeringen	-0,5	2,5	1,9	-0,1	2,0	0,0	2,9	2,9	-0,2	3,1
- Gezondheidszorg	2,5	1,2	3,7	0,8	3,0	2,3	1,6	3,9	0,7	3,2
- Overige marktdiensten ^a	1,8	0,9	2,8	-0,2	3,0	2,2	1,3	3,6	-0,1	3,6
- Overheidsadm. en onderwijs	0,6	2,4	2,9	0,8	2,2	-0,1	2,5	2,4	0,6	1,8
- Ambtenaren	-0,4	3,7	3,3	1,9	1,4	-0,2	3,5	3,3	2,0	1,3
- Arbeiders / bedienden	0,4	1,5	1,9	-0,5	2,4	0,9	1,8	2,7	-0,2	2,9
Niet-loontrekkenden	1,0	2,0	3,0	1,3	1,7	0,1	2,2	2,3	1,0	1,3
Werkzame bevolking	0,4	1,9	2,2	0,1	2,1	0,6	2,0	2,7	0,3	2,4

a. Inclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs.

Intersectorale jobmobiliteit speelt tussen 30 en 50 jaar.

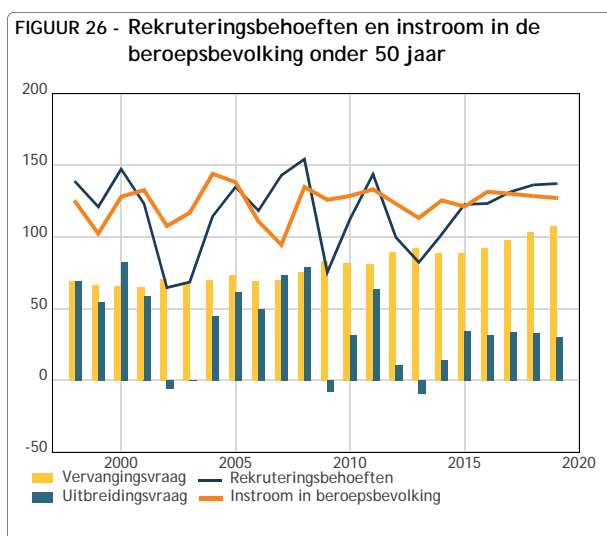
Op het niveau van individuele bedrijfstakken kunnen de globale RB (15-49 jaar) en de netto-aanwerving van jongeren (15-29 jaar) sterker van elkaar verschillen, omdat tussen 30 en 50 jaar intersectorale jobmobiliteit een belangrijke rol kan spelen. In de verwerkende nijverheid gingen er bijvoorbeeld evenveel banen verloren (-2,5 % per jaar) als er arbeidsplaatsen vrijkwamen door vertrekkende 49-plussers, zodat de RB voor het geheel van de klasse 15-49 jaar op nul terugvielen. Maar omdat een gedeelte van de afbouw van de werkgelegenheid gebeurde in de leeftijdsklasse 30-49 jaar, bleven er ook in die tak nog steeds positieve – zij het historisch eerder bescheiden – RB gericht naar jongeren onder 30 jaar (1,2 % van de loontrekkende werkgelegenheid). In de bouwnijverheid en in de handel en horeca is er traditioneel eveneens een netto-uitstroom uit de werkgelegenheid op de middenleeftijden, in de gezondheidszorg, bij de overheid en in de overige marktdiensten een netto-instroom.

Proportioneel deden de sterkste rekruteringsbehoeften zich de jongste jaren voor in de gezondheidszorg, de overige marktdiensten en - gelet op de sterke vervangingsvraag - bij de overheid.

In relatieve termen lagen de RB tijdens de afgelopen vijf jaar het hoogst in de gezondheidszorg, in de overige marktdiensten en bij de overheid. In de eerste twee takken was de uitbreidingsvraag veruit de bepalende fac-

tor (met een belangrijke rol voor de DC-arbeid bij de overige marktdiensten), terwijl de vervangingsvraag onder het gemiddelde voor alle loontrekkenden lag. Bij de overheid daarentegen was de vervangingsvraag de dominante factor. Het valt trouwens op hoe groot de uitstroom van oudere ambtenaren is geweest tijdens de jongste jaren (19 000 personen of 3,7 % van het totale ambtenarenbestand per jaar). Die uitstroom werd niet volledig gecompenseerd door nieuwe aanwervingen of door statuutverwervingen (overstap van een contractueel naar een ambtenarenstatuut), zodat het totale aantal ambtenaren met 0,4 % per jaar zakte. De vervangingsvraag lag verder ook relatief hoog (rond of boven 2,5 % van de werkgelegenheid per jaar) in de takken krediet en verzekeringen, verwerkende nijverheid en vervoer en communicatie (zie ook de verwijzing naar Bpost hierboven).

De demografische druk op de vervangingsvraag wordt enigszins ingetoomd door de eindloopbaanmaatregelen...

In figuur 26 worden de RB (klasse 15-49 jaar) opgesplitst naar determinanten (UV en VV) en vergeleken met de jaarlijkse netto-instroom in de beroepsbevolking van personen onder 50 jaar. De VV neemt sinds het midden van de jaren 2000 structureel toe (van 68 700 personen in 2006 tot 91 800 personen in 2013), omdat steeds sterker bevolkte cohorten de uitstapleeftijden bereiken. Van 2014 tot 2016 blijft hij rond datzelfde peil hangen, omdat de eindloopbaanmaatregelen de uitstroom van ouderen uit de beroepsbevolking en de werkgelegenheid uitstelt (zonder hervormingen zou hij tijdens de projectieperiode 7 500 personen per jaar hoger hebben gelegen). Vanaf 2017 begint de VV echter terug toe te nemen onder de demografische druk. Aange-

zien ook de werkgelegenheid jaarlijks met meer dan 30 000 personen blijft toenemen, zou het aantal benodigde rekruteringen dan licht hoger komen te liggen dan het aantal nieuwkomers en herintreders (de instroom in de beroepsbevolking).

...maar zorgt samen met de herneming van de werkgelegenheidsgroei voor een toename van de rekruteringsbehoeften en een afname van de werkloosheid.

Tijdens de projectieperiode liggen zowel UV (tabel 19: 29 300 personen per jaar) als VV (96 200 personen per jaar) gemiddeld hoger dan tijdens de afgelopen vijf jaar, zodat de RB nu oplopen tot 125 600 personen per jaar. Uiteraard zal het grootste gedeelte daarvan gericht zijn naar jongeren onder de 30 jaar (113 600 personen per jaar; 681 600 personen gecumuleerd over 6 jaar). De jaarlijkse netto-instroom in de beroepsbevolking op leeftijden onder 50 jaar blijft op vrijwel hetzelfde peil (127 400 personen per jaar), zodat de netto-instroom in de werkloosheid op die leeftijden nu slechts 1 900 personen per jaar bedraagt. Dat is ruim minder dan de 13 900 personen die jaarlijks in de oudere leeftijdsklassen uitstromen uit de werkloosheid, zodat op middellange termijn de werkloosheid gevoelig afneemt (met 12 000 personen per jaar; zie verder afdeling 4).

In alle markt takken stijgen de rekruteringsbehoeften...

Bij loontrekkenden zou de VV in alle marktbedrijfstakken proportioneel hoger komen te liggen (tabel 20) dan tijdens de afgelopen vijf jaar; de stijging is redelijk uniform over de takken. Voor de UV is het beeld veel heterogener. Zo zou de loontrekkende werkgelegenheid in vervoer en communicatie veel beter presteren, wat zorgt voor een opvallende toename van de nood aan nieuwe werknemers in die tak (3,7 % van het personeelsbestand per jaar). Dat veronderstelt wel (zie hierboven) dat de blijvend hoge uitstroom van oudere werkne-

mers in de publieke transportondernemingen (met name bij de NMBS) geen aanleiding zal geven tot een versnelde afbouw van het personeelsbestand. Ook in de verwerkende nijverheid krimpt de loontrekkende werkgelegenheid nu minder uitgesproken, zodat de RB er nu terug positief worden voor de gehele klasse onder 50 jaar en beduidend hoger komen te liggen voor de leeftijden onder 30 jaar. In de gezondheidszorg groeit de loontrekkende werkgelegenheid dan weer iets minder sterk dan in het recente verleden; de RB liggen er proportioneel nog altijd het hoogst van alle bedrijfstakken, maar winnen slechts 0,2 ppt vergeleken bij de jongste vijf jaar. In de overige marktakken verbeteren de werkgelegenheidsperspectieven ongeveer in dezelfde mate, zodat, na verrekening van de extra vervangingsnoden, de RB er om en bij de 0,7 ppt hoger komen te liggen dan tijdens de afgelopen vijf jaar.

...terwijl bij de overheid net sprake is van een gevoelige afname.

Zoals al vermeld, drukken op middellange termijn de eindeloopbaanhervormingen de vv in vergelijking met een situatie van ongewijzigd beleid. De impact van de hervormingen is veruit het grootst bij de overheidsadministratie en het onderwijs, omdat de TBS-hervorming specifiek op die tak is gericht, maar ook omdat de verstrenging van de loopbaanvoorwaarden voor vervroegd pensioen veel sterker speelt bij ambtenaren dan bij de overige werknemers. De uitstroom van ambtenaren in de hogere leeftijdsklassen blijft ongeveer op hetzelfde hoge peil als tijdens de afgelopen vijf jaar (19 200 personen of 3,5 % van het totale ambtenarenbestand per jaar), maar zou zonder maatregelen nog gevoelig hoger zijn uitgevallen (naar raming 4 200 personen extra per jaar). De vv in de tak overheidsadministratie en onderwijs blijft in die omstandigheden vrijwel gelijk aan die van de afgelopen vijf jaar. Omdat de overheidswerkgelegenheid licht krimpt, impliceert dat een vrij gevoelige afname van de RB in vergelijking met vroeger. Dat laat de marktakken dus meer ruimte om te putten uit de opeenvolgende lichtingen nieuwkomers. Het betekent wel dat de gemiddelde leeftijd in het overheidsapparaat – die al relatief hoog lag – nog vrij sterk zal toenemen op middellange termijn.

4.4. Werkloosheid en arbeidsreserve

De werkloosheid steeg minder dan verwacht in de nasleep van de financiële crisis...

De werkloosheid volgens de definitie van het FPB (werkzoekenden volgens administratieve cijfers plus 'oudere werklozen') steeg met 53 100 personen in de twee jaar na het uitbreken van de financiële crisis (2009-2010), slonk fors in 2011 (met 26 000 personen), maar loopt de jongste twee jaar terug op (met respectievelijk 8 500 en 18 200 personen) als gevolg van een nieuwe conjunctuurvertraging. In 2013 lag het aantal werklozen dus 53 800 personen hoger dan in 2008 (tabel 21). De werkloosheidsgraad (figuur 27) bedroeg 11,8 % in 2008 en liep na de eerste conjuncturele inzinking op tot 12,5 % (2010), na de recentere inzinking tot 12,4 % (2013). Die cijfers blijven ver onder het niveau dat bereikt werd tijdens de vorige conjuncturele dieptepunten tijdens het midden van de jaren negentig (14,5 % in 1996) of het midden van de jaren 2000 (14,2 % in 2004).

...gelet op de lage productiviteitsgroei en de negatieve schokken op de activiteitsgraden onder 50 jaar.

Ondanks de erg lage gemiddelde groei van de activiteit tijdens de afgelopen vijf jaar, steeg de werkloosheid(sgraad) dus slechts in beperkte mate. Dat heeft in de eerste plaats te maken met de bijzonder zwakke productiviteitsgroei (zie afdelingen 2 en 3), waardoor de werkgelegenheid toch fors bleef toenemen in die periode (met 87 700 personen). In de tweede plaats moeten ook de negatieve schokken op de activiteitsgraden in de jongere- en middenleeftijdsklassen (zie afdeling 1) vermeld worden. De beroepsbevolking steeg daarvoor minder sterk dan men had kunnen verwachten op basis van de sterke demografische impulsen en de forse toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen.

TABEL 21 - Arbeidsreserve en werkloosheid¹
jaargemiddelden, in duizenden; graden in procent

	Verschillen						Niveau	
	13-08	13-12	14-13	15-14	19-15	19-13	2013	2019
Potentieel arbeidsaanbod (1)	133	5	18	13	53	84	5415	5499
- Voltijdse loopbaanonderbreking (2)	-4	-1	-1	0	0	-1	23	22
- Bruggpensioenen / werkloosheid met bedrijfstoelag (3)	-4	-4	-4	-5	-9	-19	111	93
Beroepsbevolking definitie FPB (4)	142	9	22	19	62	104	5281	5385
- Werkende bevolking	88	-9	14	34	128	176	4626	4802
- Administratieve werkzoekenden (5)	84	24	20	-10	-63	-54	584	530
* waarvan: 15 tot 49 jaar	58	21	10	-13	-55	-58	451	393
* waarvan: 50 jaar en meer	26	4	9	3	-9	4	133	137
- 'Oudere werklozen' (6)	-30	-6	-11	-5	-3	-19	71	52
Werkloosheid definitie FPB (7)=(5)+(6)	54	18	9	-15	-66	-72	655	582
- waarvan: met werkloosheidsuitkering	3	10	2	-35	-49	-82	503	421
- waarvan: zonder werkloosheidsuitkering	51	9	7	19	-17	9	152	161
Arbeidsreserve (8)=(7)+(2)+(3)	46	14	5	-21	-75	-92	789	697
Graad van arbeidsreserve (8)/(1)	0,5	0,2	0,0	-0,4	-1,5	-1,9	14,6	12,7
Werkloosheidsgraad definitie FPB (7)/(4)	0,7	0,3	0,1	-0,3	-1,4	-1,6	12,4	10,8

1. Potentieel arbeidsaanbod, beroepsbevolking en werkende bevolking: inclusief personen van 65 jaar en meer.

Het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen bleef zelfs nagenoeg stabiel...

Frappant is bovendien dat in die periode het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen nauwelijks toenam (tabel 21: met 3 100 personen) en zelfs licht afnam (met 900 personen) indien de 'werklozen met bedrijfstoelag' (voorheen: 'bruggpensioneerden') meegerekend worden. Dat is gedeeltelijk het gevolg van de verlenging van de wachttijd (inschakelingstijd), die werkloze schoolverlaters gedurende langere tijd niet-uitke-

ringsgerechtigd houdt. Een tweede oorzaak ligt in de striktere opvolging van het zoekgedrag van uitkeringsgerechtigde werklozen. De prikkel om sneller een job te aanvaarden verhoogt daardoor, wat kan zorgen voor een relatief sterkere uitstroom van uitkeringsgerechtigde werkloosheid naar werk. Maar ook het aantal personen waarvan de werkloosheidsuitkering geschorst wordt neemt toe, wat zowel leidt tot een verschuiving naar niet-uitkeringsgerechtigde werkloosheid als tot een uitstroom uit de beroepsbevolking (zie de daling van de activiteitsgraden in de betrokken leeftijdsklassen) en een verhoogde instroom in het leefloon.

...en telt nu relatief minder niet-werkzoekenden.

Binnen de uitkeringsgerechtigde werkloosheid heeft ook een verschuiving plaats, dit keer van administratief niet-werkzoekenden naar administratief werkzoekenden. De stelselmatige verhoging van de instapleeftijd voor het verkrijgen van de maxi-vrijstelling (geen verplichting om in te gaan op jobaanbiedingen) heeft een snelle afbouw tot gevolg van het aantal personen met het statuut van 'oudere werkloze' (-30 000 personen sinds 2008). Dat wordt ten dele gecompenseerd door een toename van het aantal uitkeringsgerechtigde werkloze 50-plussers die wél administratief beschikbaar moeten blijven voor de arbeidsmarkt.

De werkloosheid(sgraad) stijgt dit jaar nog...

De conjuncturele herneming zorgt er voor dat de werkgelegenheid dit jaar terug begin te groeien (+13 600 personen), maar die toename is nog onvoldoende om de stijging van de beroepsbevolking (+ 22 500 personen) op te vangen, die zelf versnelt onder impuls van een dynamischer verloop van de activiteitsgraden (afdeling 1). Jaargemiddeld stijgt de werkloosheid dit jaar met 8 900 personen en neemt de werkloosheidsgraad licht toe (van 12,4 % tot 12,5 %). Dat is echter grotendeels nog het gevolg van de stijging die zich in de loop van vorig jaar voordeed. Kwartaal-op-kwartaal was de toename van de werkloosheid al sterk teruggevallen in het eerste kwartaal van dit jaar, zou de werkloosheid stabiliseren tijdens het tweede kwartaal en vervolgens beginnen afnemen tijdens de tweede jaarhelft.

Het aantal personen met een statuut van 'oudere werkloze' daalde vorig jaar al sterk (-6 200 personen), maar valt dit jaar nog forser terug (-10 900 personen). Dat is het gevolg van het optrekken van de instapleeftijd voor het verkrijgen van de maxi-vrijstelling van 58 naar 60 jaar, een maatregel die volgend jaar op kruissnelheid zal komen (nog eens een daling met 5 000 personen dat jaar).

...maar zakt nadien onafgebroken, relatief sterker in 2015 dan in 2016, onder invloed van de hervorming van de inschakelingsuitkeringen,...

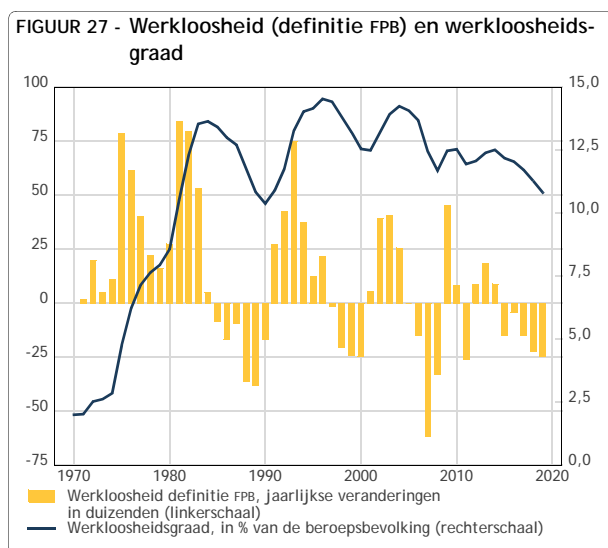
Volgend jaar schakelt de werkgelegenheidsgroei een versnelling hoger (+34 200 personen). Bovendien zal de beperking van de inschakelingsuitkeringen in de tijd er voor zorgen dat naar raming 27 000 personen niet langer beroep kunnen doen op een werkloosheidsuitkering. Bij hypothese zal een gedeelte van deze groep de arbeidsmarkt verlaten, zodat het stuwend effect op het arbeidsaanbod van de maatregelen op het vlak van vervroegde uittreding enigszins uitgehold wordt en de beroepsbevolking toeneemt met 19 100 personen. De werkloosheid daalt volgend jaar dan ook aanzienlijk (-15 100 personen), sterker nog uiteraard bij de uitkeringsgerechtigde werklozen (-34 600 personen), en de werkloosheidsgraad zakt tot 12,2 %.

In 2016 blijft de werkgelegenheidsgroei op peil, maar speelt het expansief effect van de eindeloopbaanhervormingen op het arbeidsaanbod volop, nu ongehinderd door de hervorming van de inschakelingsuitkeringen, die dan al op kruissnelheid is beland. De beroepsbevolking neemt nu toe met 27 500 personen, zodat de werkloosheid minder snel afneemt (-4 200 personen).

...en terug substantiëler vanaf 2017, bij een sterk terugvallende groei van de beroepsbevolking.

Vanaf 2017 valt de groei van het arbeidsaanbod terug, naarmate de hervormingen van de brugpensioenregeling en de TBS-hervorming op kruissnelheid komen en bovendien ook de demografische impulsen volledig wegfallen. De werkloosheid neemt dan in steeds sneller tempo af. Op die drie jaar (2017-2019) daalt hij met 61 800 personen. Die daling is nu meer evenredig gespreid over uitkeringsgerechtigde (45 900 personen) en niet-uitkeringsgerechtigde (15 800 personen) werklozen.

Dat de werkloosheidsgraad in 2019 een historisch laag niveau bereikt, kan genuanceerd worden in het licht van de evolutie naar leeftijdsklasse...

De werkloosheidsgraad zakt in 2016 naar 12,0 % en daalt vervolgens fors verder, zodat hij op het einde van de periode nog 10,8 % bedraagt. Dat zou het laagste niveau zijn sinds het begin van de jaren negentig, beduidend lager dus dan de waarden die bereikt werden op het einde van de vorige twee periodes van hoogconjunctuur (2001: 12,5 %; 2008: 11,7 %). De daling van de macro-economische werkloosheidsgraad signaleert oplopende kraptes op de arbeidsmarkt en draagt in onze modellering bij tot de versnelling van de reële arbeidskosten-groei (zie afdeling 2).

Twee kanttekeningen daarbij. In de eerste plaats is de werkloosheidsgraad het jongste decennium sterk afgenomen in de oudere leeftijdsklassen. Be-

schouwt men enkel de klasse 15-49 jaar – wellicht een betere administratieve indicator voor spanningen op de arbeidsmarkt – dan blijft de administratieve werkloosheidsgraad ook op het einde van de periode nog (licht) boven het niveau van 2008 (zie verder).

...en van de strengere opvolging van het zoekgedrag...

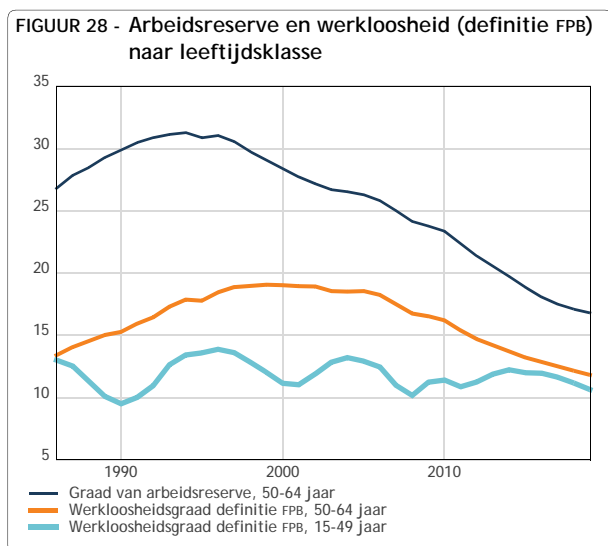
In de tweede plaats kan opgemerkt worden dat de administratieve werkloosheidsgraad anno 2013 niet langer dezelfde lading dekt als vroeger. De strengere opvolging van het zoekgedrag heeft er immers voor gezorgd dat een groep werklozen (die allicht het verst van de arbeidsmarkt stonden) uit de gemeten werkloosheid (en beroepsbevolking) verdwenen zijn, zodat nu lagere niveaus van de administratief gemeten werkloosheidsgraad nodig zijn om te kunnen spreken van oplopende spanningen op de arbeidsmarkt. Dat komt trouwens ook duidelijk tot uiting als de evolutie van de 'geharmoniseerde' werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt (gemeten aan de hand van EAK-cijfers) bekeken wordt. Die graad is in principe een betere indicator van het effectieve aanbodoverschot op de arbeidsmarkt, omdat hij enkel werklozen opneemt die daadwerkelijk aangeven actief op zoek te zijn naar werk. De geharmoniseerde graad stijgt dit jaar nog van 8,4 % tot 8,5 %, maar daalt vervolgens gedurende de gehele periode en zou uitkomen op 7,3 % in 2019. Dat cijfer is nog steeds hoger dan de niveaus die respectievelijk in 2001 (6,6 %) en 2008 (7,0 %) werden opgetekend. De vernauwing tussen administratieve graad en geharmoniseerde graad die sinds het midden van de jaren 2000 is opgetreden, kan geïnterpreteerd worden als het gevolg van het striktere beleid qua opvolging van werkloze uitkeringstrekkers, dat enerzijds personen kan aanzetten tot actiever zoekgedrag (ceteris paribus

verhoging van de EAK-graad) maar anderzijds ook aanleiding geeft tot schorsingen van uitkeringen (ceteris paribus daling van de administratieve graad)¹.

...maar doet zich zelfs voor bij een eerder bescheiden inschatting van het effect van de arbeidsmarkthervormingen op de werkgelegenheid.

Aan de andere kant is het zo dat het geheel van arbeidsmarkthervormingen van einde 2011 (eindeloopbaanmaatregelen; sterkere degressiviteit van de uitkeringen; hervorming wachttuitkeringen,...) in onze modellering op middellange termijn voornamelijk afgeleide effecten heeft via de koopkracht van de gezinnen en via de extra impuls die zij geven aan de groei van de beroepsbevolking, wat in eerste instantie de werkloosheidsgraad verhoogt. Daardoor ontstaat dan weer neerwaartse druk op de lonen, wat de werkgelegenheid stimuleert, maar dat effect is eerder bescheiden op middellange termijn. De historisch lage werkloosheidsgraad tegen 2019 zou zich dus zelfs voordoen ondanks een eerder bescheiden inschatting – op die termijn – van het effect van de recente arbeidsmarkthervormingen op de macro-economische werkgelegenheid.

De graad van arbeidsreserve bij 49-plussers bleef ook na 2008 structureel dalen...

In de leeftijdsklasse van 50 tot 64 jaar daalde de graad van arbeidsreserve² structureel sinds het midden van de jaren negentig: van 31,3 % in 1994 tot 24,2 % in 2008 (figuur 28). Nochtans werd tijdens die periode de pensioenleeftijd voor vrouwen geleidelijk verhoogd, wat zorgde voor een sterke toename van het aantal werkloze en bruggepensioneerde vrouwen van 60 jaar en meer. Ook in de jaren volgend op de financiële crisis bleef de graad van arbeidsreserve bij 49-plussers significant dalen, naar 20,5 % in 2013. Die daling geldt zowel voor de bruggepensioneerden³ (afname in verhouding tot het potentieel arbeidsaanbod van 8,5 % in 2008 tot 7,2 % in 2013) als voor de 'oudere werklozen' (afname van 7,4 % tot 4,6 %). Het is duidelijk dat de eindeloopbaanstelsels gevoelig aan belang hebben ingeboet in de oudere leeftijdsklassen.

Die evolutie is bovendien slechts gedeeltelijk ten koste gegaan van een verhoogd aandeel van de administratief werkzoekenden (toename van 7,9 % tot 8,6 % van het potentieel arbeidsaanbod). Dat betekent dat sinds 2008 de werkzame bevolking nog sterker is gegroeid dan het potentieel arbeidsaanbod in de oudere leeftijdsklassen. De (administratief gemeten) werkgelegenheidsgraad klom er van 50,9 % in 2008 tot 56,2 % in 2013. Die forse stijging wordt trouwens bevestigd door de EAK-cijfers, die een toename geven van 48,0 % tot 54,0 %.

1. In 2011 werd de vragenlijst van de Belgische EAK gewijzigd. Enquêterespondenten moeten nu voldoen aan striktere criteria om beschouwd te worden als actief op zoek naar werk (en dus werkloos volgens de definitie van het Internationaal Arbeidsbureau). Zonder die verandering zou het niveau van de geharmoniseerde werkloosheidsgraad sinds 2011 een stuk hoger hebben gelegen en zou de vernauwing tussen geharmoniseerde graad en administratieve graad nog duidelijker naar voor komen.
2. Verhouding tussen arbeidsreserve (werkloosheid definitie FPB plus voltijds brugpensioenen en voltijdse loopbaanonderbrekingen) en potentieel arbeidsaanbod (beroepsbevolking definitie FPB plus voltijds brugpensioenen en voltijdse loopbaanonderbrekingen).
3. We gebruiken in deze Vooruitzichten de termen 'brugpensioen' en 'werkloosheid met bedrijfstoelag' als synoniemen. Binnen dat stelsel maken we vooralsnog geen onderscheid tussen de - momenteel enkele duizenden - personen die beschikbaar moeten blijven voor de arbeidsmarkt (en in principe tot de werkzoekenden gerekend zouden moeten worden) en de overige personen (die nog altijd ruimschoots domineren).

...evolucie die zich op middellange termijn doorzet, bij een verdere afbouw van de eindeloopbaanstelsels.

Tijdens de projectieperiode zou de graad van arbeidsreserve in die leeftijdsklasse onafgebroken verder blijven dalen, en uitkomen op 16,8 % in 2019. Opnieuw daalt zowel het aandeel van de brugpensioenen (tot 5,5 % van het potentieel arbeidsaanbod in 2019) als dat van de oudere werklozen (tot 3,1 %). De verdere afbouw van de eindeloopbaanstelsels gebeurt vooral tijdens de jaren 2014-2017 (2014-2015: oudere werkloosheid; 2015-2017: brugpensioenen). Vanaf 2016 – wanneer de maatregel inzake oudere werkloosheid op kruissnelheid is – begint ook het aandeel van de administratief werkzoekenden in het potentieel arbeidsaanbod af te nemen (tot 8,1 % in 2019). We merken op dat de maatregelen die specifiek gericht zijn op het langer aan het werk houden van ambtenaren (TBS-hervorming in het onderwijs; effecten van de pensioenhervorming binnen het ambtenarenstelsel) in deze Vooruitzichten bij hypothese voor een vrijwel evenwaardige stimulans zorgen van arbeidsaanbod en werkgelegenheid in de leeftijdsklasse 55-64 jaar, en dus nauwelijks extra werkloosheid genereren binnen die klasse. De werkgelegenheidsgraad klimt bij 49-plussers ook op middellange termijn fors hoger, en bereikt 61,2 % in 2019.

De werkloosheidsgraad in de klasse onder 50 jaar ving de conjuncturele schokken op, maar neigt op middellange termijn naar zijn bodemniveau van de jongste decennia.

In de leeftijdsklasse onder 50 jaar kent de werkloosheid een veel cyclischer verloop (figuur 28). De werkloosheidsgraad was er na het uitbreken van de financiële crisis opgelopen tot 11,4 %, daalde in 2011 (10,9 %), maar was onder invloed van de nieuwe conjunctuurvertraging vorig jaar al terug gestegen tot 11,9 %, niet eens meer zo ver verwijderd van de werkloosheidsgraad in de klasse 50-64 jaar (14,2 %). Specifiek voor de jongerenwerkloosheid (15-29 jaar) is het cyclisch karakter nog meer uitgesproken, en golden stijgingen tot respectievelijk 17,6 % in 2010 en 18,7 % in 2013. De werkloosheidsgraad in de klasse onder 50 jaar zou dit jaar pieken op 12,2 % maar nadien aanhoudend afnemen, en uitkomen op 10,7 % in 2019, nog net boven het niveau dat bereikt werd op het einde van de vorige conjunctureel gunstige periode (10,2 % in 2008).

5. Overheidsfinanciën

Het tekort van de gezamenlijke overheid daalde aanzienlijk in 2013, tot 2,6 % van het bbp en dook daarmee voor het eerst sinds 2009 onder de grens van 3 % van het bbp¹. Dat gebeurde in economisch ongunstige omstandigheden en kan worden toegeschreven aan zowel structurele als eenmalige budgettaire maatregelen. België treedt zo uit de procedure bij buitensporige tekorten, die in 2009 werd opgelegd door de Europese autoriteiten.

De weerslag van de maatregelen in 2013 en 2014 weegt door op de evolutie van het overheidstekort in 2014 en 2015. Zonder bijkomende maatregelen en ondanks de aantrekkende economische groei en de verwachte daling van de rentelasten, stijgt het tekort licht (2,7 % in 2014 en 2,8 % in 2015).

Nadien krimpt het tekort langzaam van 2,5 % van het bbp in 2016 tot 2,2 % in 2019. De primaire uitgaven zijn vrij stabiel tijdens de projectieperiode (48,1 % à 48,2 % van het bbp, met een piek in 2015 tengevolge van prijseffecten van de relatieve prijzen), aangezien de stijging van de sociale uitgaven gecompenseerd wordt door de zeer gematigde groei van de overige overheidsuitgaven. De verplichte heffingen stijgen licht (van 45,4 % van het bbp in 2014 tot 45,7 % van het bbp in 2019) omwille van de evolutie van de belastingen op het gezinsinkomen en ondanks de reeds besliste bijkomende socialebijdrageverminderingen.

TABEL 22 - Vorderingsaldo en schuld van de overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vorderingsaldo (EDP)	-4,0	-2,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3	-2,2
Federale overheid (EDP)	-3,4	-2,5	-2,7	-2,4	-1,9	-1,9	-1,8	-1,9
Sociale zekerheid	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemeenschappen en gewesten	-0,0	-0,0	-0,0	-0,3	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1
Lagere overheid	-0,4	-0,2	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,1
Entiteit I (EDP)	-3,5	-2,4	-2,7	-2,4	-1,9	-1,9	-1,8	-1,9
Entiteit II	-0,5	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,5	-0,5	-0,3
Structureel vorderingsaldo	-2,7	-2,0	-2,1	-2,1	-2,1	-2,2	-2,2	-2,2
Geconsolideerde bruto schuld	101,1	101,1	101,6	101,1	100,5	99,7	98,9	98,0
Structurele doelstellingen in het Stabiliteitsprogramma van april 2014	-	-	-1,4	-0,7	0,0	0,75	-	-

Daarentegen verbetert het structureel vorderingsaldo niet op middellange termijn: als de groei van de overheidsuitgaven grosso modo gelijk is aan de groei van het effectieve bbp, blijft de groei van de overheidsuitgaven hoger dan de potentiële groei.

Het Belgische Stabiliteitsprogramma beoogt een structureel begrotingsoverschot van 0,75 % van het bbp tegen 2017 en vertaalt die doelstelling in een traject van effectieve saldi: -2,1 % van het bbp in 2014, -1,4 % in 2015, -0,4 % in 2016 en 0,6 % in 2017. Dat traject zou beantwoorden aan de aanbevelingen geformuleerd door de Europese autoriteiten om de budgettaire houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn te verzekeren. Het verschil tussen de doelstelling van het Stabiliteitsprogramma voor 2017 en het tekort in de projectie (2,4 %) bedraagt ongeveer 3 % van het bbp. Om die kloof te overbruggen zijn aanzienlijke budgettaire maatregelen nodig.

Zonder informatie over de beleidsmaatregelen die de gefedereerde entiteiten zullen nemen in het kader van hun nieuwverkregen bevoegdheden als gevolg van de zesde staats hervorming, gaan deze vooruitzichten ervan uit dat de entiteiten bij het uitoefenen van die bevoegdheden de huidige maatregelen en bepalingen handhaven. De hervorming heeft vooralsnog dus geen impact op het vorderingsaldo van de gezamenlijke overheid.

1. Volgens de definitie conform de procedure bij buitensporige tekorten. Vanaf september 2014 is het vorderingsaldo dat in overweging zal genomen worden bij het budgettaire toezicht, het vorderingsaldo volgens de ESR2010 zonder correctie voor rentelasten met betrekking tot swaps.

De hervorming gaat eventueel gepaard met een overdracht van lasten naar de gefedereerde entiteiten van 0,3 % van het bbp in 2015 en 0,6 % vanaf 2016. Deze projectie veronderstelt dat die overdracht niet gecompenseerd wordt en dus leidt tot een herverdeling van de tekorten tussen de beleidsniveaus. In 2015 zou Entiteit II (gefedereerde entiteiten en lagere overheid) een tekort van 0,3 % van het bbp laten opteken, tegenover 2,4 % van het bbp voor Entiteit I (federaal niveau, met inbegrip van de sociale zekerheid). De vermindering van het tekort op middellange termijn zou zich situeren in Entiteit I, waarvan het tekort zou afnemen tot 1,9 % van het bbp aan het einde van de projectieperiode. Het tekort van Entiteit II zou aanhouden (0,3 % van het bbp in 2019) en zelfs een piek van 0,6 % bereiken in 2016, en 0,5 % in 2017-2018 in lijn met de investeringscyclus van de lagere overheid in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2018.

De overheidsschuld die 101 % van het bbp bedraagt in 2013 en zou nog ietwat toenemen in 2014. Daarna zou de schuld zeer geleidelijk dalen en vanaf 2017 opnieuw onder de grens van 100 % uitkomen. De Europese wetgeving vereist evenwel dat België, na een overgangperiode van 3 jaar volgend op het verlaten van de procedure wegens een buitensporig tekort, zijn overheidsschuld jaarlijks terugschroeft met ongeveer 2 % van het bbp. Bij ongewijzigd beleid zou die doelstelling niet behaald worden in deze vooruitzichten.

5.1. Gezamenlijke overheid

5.1.1. Rekening van de gezamenlijke overheid

Na een aanzienlijke terugval in 2013 als gevolg van zowel de evolutie van de ontvangsten als van de uitgaven, neemt het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid (tabel 23) lichtjes toe in de periode 2014-2015 en daalt vervolgens ietwat aan het einde van de projectieperiode. De ontvangsten lopen nog terug tot in 2015 om daarna tegen het einde van de periode bescheiden te stijgen. De totale uitgaven verminderen licht over de projectieperiode. Deze evoluties op korte en middellange termijn zijn geen weerspiegeling van de structurele koers van de overheidsfinanciën, die in het volgende deel wordt besproken.

TABEL 23 - Rekening van de gezamenlijke overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	51,0	51,7	51,1	50,9	50,9	50,8	51,0	51,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	44,8	45,6	45,4	45,5	45,5	45,5	45,6	45,7
Niet-fiscale ontvangsten	3,7	3,6	3,2	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0
Toegerekende sociale premies	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4	2,4
Uitgaven	55,0	54,4	53,9	53,7	53,5	53,3	53,4	53,3
Primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	49,1	48,6	48,2	48,4	48,2	48,1	48,2	48,1
Werkingskosten en investeringen	15,9	15,7	15,5	15,5	15,3	15,1	15,1	14,8
Niet-sociale overdrachten	7,2	6,5	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4
Sociale uitkeringen (definitie scvv)	26,0	26,4	26,4	26,5	26,5	26,6	26,7	26,9
Rentelasten	3,5	3,3	3,2	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8
Toegerekende sociale premies	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4	2,4
Primair saldo	-0,6	0,6	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5
Vorderingensaldo	-4,1	-2,7	-2,8	-2,8	-2,6	-2,5	-2,4	-2,3
Vorderingensaldo (EDP)	-4,0	-2,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3	-2,2

5.1.2. Structurele evoluties

De structurele evolutie van de overheidsfinanciën kan worden geraamd met behulp van de methode van de Europese Commissie die de effectieve evolutie corrigeert voor het conjunctuureffect en voor eenmalige maatregelen en verschuivingen.

Tabel 24 geeft aan dat de vermindering van de output gap in 2014 en op middellange termijn bijdraagt tot de verbetering van het vorderingensaldo. De eenmalige maatregelen en verschuivingen, die in 2012 een negatieve bijdrage leverden, verbeteren het vorderingensaldo in 2013 en 2014 (tabel 26 geeft een overzicht van de in aanmerking genomen eenmalige maatregelen en verschuivingen). Gezuiverd voor de conjunctuur en de eenmalige maatregelen en verschuivingen, verbetert het vorderingensaldo in 2013 en gaat er vervolgens op middellange termijn heel licht op achteruit. Die verslechtering treft vooral het structureel primair saldo, gelet op de dalende rentelasten.

De structurele ontvangsten nemen toe in 2013 en dalen in 2014. De toename in 2013 is vooral het resultaat van de consolidatiemaatregelen. De daling in 2014 is onder meer het gevolg van nominale effecten: de binnenlandse prijzen, die de evolutie van de belastbare basis beïnvloeden van de sociale bijdragen, de personenbelasting of de btw, groeien trager dan de bbp-deflator. Ze is ook het resultaat van de ongunstige evolutie van de aanslagbasis van de roerende voorheffing op rente, van de daling van de btw-voet op elektriciteit en van de dalende niet-fiscale ontvangsten van de federale overheid, die voornamelijk afkomstig zijn van de financiële sector, en van de gewesten (geen KBC-dividend in 2014). Ondanks de bijkomende socialebijdrageverminderingen, nemen de structurele ontvangsten op middellange termijn toe in procent van het bbp, onder impuls van, vooral, de elasticiteit van de personenbelasting in een context van het opheffen van de loonbevriezing en

van een snelle stijging van de belastbare vervangingsinkomens, alsook van de groei van de aanslagbasis van de roerende voorheffing op rente volgens de hypothesen van deze projectie.

TABEL 24 - Koers van het begrotingsbeleid (methode EC)
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vorderingensaldo (EDP)	-4,0	-2,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3	-2,2
Cyclische component	-0,8	-1,2	-1,0	-0,6	-0,4	-0,2	-0,1	0,0
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	-3,1	-1,4	-1,7	-2,1	-2,1	-2,2	-2,2	-2,2
Eenmalige maatregelen en verschuivingen	-0,5	0,6	0,4	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Structureel vorderingensaldo	-2,7	-2,0	-2,1	-2,1	-2,1	-2,2	-2,2	-2,2
Rentelasten (EDP)	3,4	3,2	3,1	2,9	2,8	2,8	2,7	2,7
Structureel primair saldo	0,7	1,2	1,0	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5
Structurele ontvangsten	50,6	51,1	50,8	50,8	50,8	50,8	51,0	51,1
Structurele primaire uitgaven	49,9	49,9	49,8	50,0	50,1	50,3	50,5	50,6

De structurele evolutie van de primaire uitgaven (tabel 24) wordt opgesplitst in tabel 25, die ook de impact van de relatieve prijzen en de electorale investeringscyclus weergeeft. De weerslag van de relatieve prijzen vloeit voort uit het verschil tussen de bbp-deflator en de indexeringsfactor van de verschillende categorieën van overheidsuitgaven (bezoldigingen, sociale overdrachten, erelonen van de zorgverstrekkers, werkingskosten en andere). De investeringen worden vooral beïnvloed door de timing van de gemeenteraadsverkiezingen. Ze lopen terug in 2013 en 2014, en stijgen vervolgens opnieuw in de aanloop naar de verkiezingen van 2018.

De structurele primaire uitgaven die vrijwel stabiel zijn in 2013, nemen licht af in 2014. Die daling is beduidend geringer dan de terugval van de effectieve totale uitgaven in procent van het bbp die het gevolg is van de (uitsluitend) gunstige effecten van de rentelasten, de eenmalige maatregelen en verschuivingen en de conjunctuur. De structurele afname van de primaire uitgaven in 2014 is het resultaat van het effect van de relatieve prijzen en, in mindere mate, van de electorale investeringscyclus. De impact van de relatieve prijzen is bijzonder belangrijk in 2014. Sinds 2013 stijgt de bbp-deflator sneller dan de binnenlandse prijzen in een context van een ruilvoetverbetering die samenhangt met de daling van de olieprijs en rekening houdend met de maatregelen i.v.m. indexmatiging. Gezien de vertraging, die eigen is aan indexeringsmechanismen, heeft dat verschil-effect in 2014 zijn weerslag op de betrokken uitgaven: terwijl de spilindex tweemaal werd overschreden in 2012 (in januari en in november), wordt de volgende overschrijding pas verwacht in december 2014. Zonder de impact van de relatieve prijzen zouden de structurele uitgaven toenemen in 2014. We merken op dat de impact van de relatieve prijzen, zoals in 2014, opnieuw gunstig is in 2016.

Vanaf 2015 kan de daling van de effectieve uitgaven in procent van het bbp integraal verklaard worden door het conjunctuureffect. In structurele termen kennen de uitgaven een gestage stijging, doordat de toename van de sociale uitkeringen – vooral de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg – niet gecompenseerd wordt door de evolutie van de overige overheidsuitgaven die nochtans zeer bescheiden is in deze vooruitzichten. De hypothesen inzake de levensstandaard van de overheid zijn namelijk vrij conservatief en zetten de restrictieve koers van de afgelopen jaren in zekere mate voort.

TABEL 25 - Effectieve en structurele evolutie van de uitgaven
in procent van het bbp

	2013	2014	Verschil		
			2015	2016	2017-2019
Effectieve totale uitgaven	-0,6	-0,5	-0,2	-0,3	-0,1
Rentelasten	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1
Impact van de eenmalige maatregelen en verschuivingen	-0,8	-0,1	0,1	-0,0	0,0
Conjunctuureffect	0,4	-0,2	-0,4	-0,2	-0,4
Noemereffect	0,3	-0,2	-0,3	-0,2	-0,4
Nominaal effect	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1
Structurele primaire uitgaven (methode Ec)	-0,0	-0,1	0,2	0,1	0,4
Impact van de relatieve prijzen	0,1	-0,4	0,0	-0,2	-0,1
Impact van de electorale investeringscyclus	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0
Gecorrigeerde structurele uitgaven	0,1	0,4	0,2	0,2	0,5
Sociale uitkeringen (definitie scvv)	0,1	0,4	0,3	0,3	0,7
Overige primaire uitgaven	-0,0	0,1	-0,0	-0,0	-0,2

TABEL 26 - Totale impact van de eenmalige maatregelen en verschuivingen
in miljoen euro, tenzij anders vermeld; het teken wijst op de impact op het vorderingensaldo

	2012	2013	2014	2015
Ontvangsten	1302	2265	1052	0
Wijzigingen bedrijfsvoorheffingsschalen	37	59	14	
Ontvangsten tengevolge van gerechtelijke beslissingen			116	
Versnelde inning van successierechten (gefedereerde entiteiten)	37	107		
Inkohieringstempo van de personen- en vennootschapsbelasting		550		
Inkohieringstempo van de personenbelasting (lagere overheid)		-129		
Effectisering van fiscale achterstallen	-45			
Bijdrage van de energiesector	250			
Vervroegde inning van de belasting op levensverzekeringen en pensioensparen	183			
Terugbetaling van de staatsteun door bpost	301	123		
Tijdelijke bijdrage van de financiële sector	423			
"Professioneel krediet"	116			
Fiscale regularisatie in de diamantsector		149		
Fiscale regularisatie bis en ter (federale overheid)		432	766	
Fiscale regularisatie bis en ter (gefedereerde entiteiten)		248	156	
Tijdelijke maatregel "interne liquidaties"		600		
Terugbetaling van de inningskosten van de douanerechten		126		
Uitgaven	-3001	-101	332	-133
Uitgaven tengevolge van gerechtelijke beslissingen (federale overheid)	-57	-429		
Uitgaven tengevolge van gerechtelijke beslissingen (lagere overheid)		-32		
Verkoop van vaste activa (federale overheid)			20	
Verkoop van vaste activa (gefedereerde entiteiten)	58		173	6
Verkoop van licenties voor mobiele telefonie		360		
Kapitaaloverdracht aan de Dexia Holding	-2915			
Tijdelijk activeringsplan "win-win"	-87			
Uitstel van de inwerkingtreding van het BEM 2014-2020 (Europese begroting)			139	-139
Totaal		-1699	2163	1383
Totaal (in procent van het bbp)		-0,5	0,6	0,4

5.1.3. Schuld

De schuldgraad van de gezamenlijke overheid¹ stijgt in 2014 en krimpt daarna ononderbroken. De omvang van die vermindering volstaat evenwel niet om te voldoen aan het schuld criterium van de "six pack", dat een jaarlijkse daling van de schuldgraad met ongeveer twee procentpunten oplegt na de overgangperiode van drie jaar nadat de procedure bij buitensporige tekorten werd verlaten.

In 2013 en 2014 leidt de endogene dynamiek van de overheidsschuld tot een verhoging van de schuldgraad door de zwakke economische groei en ondanks een positief primair saldo. Vanaf 2015 ontstaat er een omgekeerd sneeuwbal effect tengevolge van een primair overschot en een nominale economische groei die hoger is dan de impliciete rentevoet.

TABEL 27 - Schuld van de gezamenlijke overheid
in procent van het bbp, tenzij anders vermeld

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Geconsolideerde brutoschuld ^a	101,1	101,1	101,6	101,1	100,5	99,7	98,9	98,0
Impliciete rente (in %)	3,5	3,2	3,1	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8
Nominale bbp-groei (in %)	1,8	1,8	2,6	3,4	3,3	3,3	3,3	3,2
Verandering in de schuldgraad	2,0	-0,0	0,5	-0,5	-0,7	-0,7	-0,9	-0,8
Endogene verandering	2,2	0,8	0,2	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9	-0,9
Primair saldo	-0,6	0,6	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5
Rente-groedynamiek ^b	1,6	1,4	0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,3
Rentelasten (EDP)	3,4	3,2	3,1	2,9	2,8	2,8	2,7	2,7
Bijdrage van de bbp-groei	-1,7	-1,8	-2,6	-3,3	-3,2	-3,2	-3,2	-3,0
Exogene verandering (tekort-schuldaanpassing)	-0,3	-0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

a. Bron tot 2013: NBB.

b. Stemt overeen met het primair saldo dat nodig is om de schuld te stabiliseren in procent van het bbp zonder exogene verandering.

De endogene factoren, die de schuldgraad negatief beïnvloeden in 2013, hebben een positieve impact in 2014 en worden neutraal vanaf 2015. In 2013 worden de verdere interventies door het Europees fonds voor financiële stabiliteit (EFFS), de participatie van België in het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) en de kapitaalverhoging van de Europese Investeringsbank (EIB) meer dan gecompenseerd door de verkoop van activa (BNP Paribas Fortis en Royal Park Investment), de terugbetaling door KBC van een deel van de door het Vlaams Gewest verleende steun en de toepassing van maatregelen tot consolidatie van financiële activa van de overheid te versterken. In 2014 zou de terugbetaling door KBC van een deel – kleiner dan in 2013 – van de door het Vlaams Gewest verleende steun niet volstaan om de bijdrage aan het ESM, de interventies van het EFFS en de overige kredietverleningen en deelnemingen van de federale en gewestelijke overheden te compenseren.

1. De schuld gedefinieerd volgens het Verdrag van Maastricht, is een brutoschuld gemeten volgens zijn nominale waarde. De tekort-schuldaanpassing in tabel 27 omvat meerdere elementen: (1) het verschil tussen het vorderingensaldo op kasbasis en dat op transactiebasis van de nationale rekeningen, waarvan de perimeter verschilt; (2) de netto-aankopen van financiële activa die niet verrekend worden in het vorderingensaldo; (3) de impact op de nominale waarde van de schuld ten gevolge van wisselkoersverschillen, emissie- en terugkooppremies.

5.2. Staatshervorming

Deze vooruitzichten integreren de zesde staatshervorming. De aan de gefedereerde entiteiten overgedragen bevoegdheden¹ houden een aanzienlijke verhoging van hun ontvangsten en uitgaven in. De nieuwe uitgaven van de gefedereerde entiteiten zijn voornamelijk finale primaire uitgaven, terwijl de nieuwe ontvangsten bestaan uit overdrachten afkomstig van Entiteit I en eigen fiscale ontvangsten. De budgettaire middelen voor de voornaamste aan de gemeenschappen en de gewesten overgedragen bevoegdheden komen vooral van de federale overheid. Dat geldt ook voor de bevoegdheden die vóór de hervorming toebehoorden aan de sociale zekerheid (op het domein van de gezinsbijslag, de werkgeversbijdrageverminderingen, de loonsubsidies en de gezondheidszorguitgaven). De weerslag op het budget van de sociale zekerheid gebeurt via de vermindering van de overdrachten van de federale overheid (dotaties en/of alternatieve financiering), zodat haar saldo, bij hypothese, nul bedraagt in de projectie.

Volgens de ESR-boekhoudregels zouden bepaalde overgedragen bevoegdheden geboekt blijven in de rekening van de sociale zekerheid. De hier gestelde hypothese bestaat erin dat de uitgaven m.b.t. de overgedragen bevoegdheden opgenomen worden als finale uitgaven van de gemeenschappen en de gewesten, met uitzondering van de gezinsbijslag, die verrekend wordt als finale uitgaven van de sociale zekerheid. De gefedereerde entiteiten worden dus verondersteld aan de sociale zekerheid een overdracht te maken voor de gezinsbijslag en voor de werkingskosten van dit regime. Hoe de overgedragen uitgaven uiteindelijk verrekend worden, zal worden beslist door het INR en afhankelijk zijn van de administratieve maatregelen die de verschillende betrokken entiteiten zullen nemen om de desbetreffende bevoegdheden uit te oefenen.

Daarnaast moesten er nog andere hypothesen worden gesteld. We hebben verondersteld dat het geheel van de op 1 januari 2013 geïsoleerde geriatriediensten en gespecialiseerde geïsoleerde diensten voor revalidatie en behandeling werden geregionaliseerd. Die integrale regionalisatie zou onmogelijk zijn geweest indien sommige van die diensten zich zouden verbinden aan andere structuren. Hierdoor zouden ook de dotaties van de BFW herberekend moeten worden. Daarna, zelfs als de overdracht van bevoegdheden hoofdzakelijk gebeurt op 1 juli 2014, wordt die pas in 2015 geboekt in de rekeningen. Het mechanisme voor klimaatresponsabilisering wordt verondersteld geen budgettaire impact te hebben.

Onderstaande tabellen tonen de impact van de hervorming op de ontvangsten, uitgaven en saldi van de vier deelsectoren. De herfinanciering van de Brusselse instellingen en de hervorming van de responsabiliseringsbijdrage voor pensioenen, die reeds van kracht waren vóór 2015, en de saneringsbijdrage van 250 miljoen in 2014 zijn niet in de tabellen opgenomen (maar wel in de rekeningen van de betrokken deelsectoren).

De tabellen houden wel rekening met de nieuwe effectieve sociale bijdrage van bepaalde eenheden van de publieke sector voor de gezinsbijslag van hun personeel. Vóór de hervorming betaalden die eenheden de gezinsbijslag rechtstreeks aan hun personeel, met verrekening, in ESR, van een toegerekende sociale premie. Die gezinsbijslag zal voortaan worden betaald door de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers.

In de projectie wordt het begrip "ongewijzigd beleid" als volgt geïnterpreteerd: de gefedereerde entiteiten worden verondersteld bij de uitoefening van hun nieuwe bevoegdheden de overeenkomstige beleidsmaatregelen en bepalingen voor hun rekening te nemen die weerhouden zouden worden in een scenario zonder staatshervorming.

1. Het Belgische stabiliteitsprogramma 2014-2017 (pp 51-56) geeft een overzicht van de in het kader van de zesde staatshervorming overgedragen bevoegdheden en hun financiering.

TABEL 28 - Hypothesen inzake de impact van de staatshervorming op de rekening van de federale overheid
in miljoen euro, tenzij anders vermeld

	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	-9139	-9536	-9909	-10338	-10762
Fiscale en parafiscale ontvangsten: geregionaliseerde personenbelasting, inclusief fiscale uitgaven	-8687	-9078	-9445	-9866	-10282
Niet-fiscale ontvangsten: verkeersboetes en overige	-208	-211	-214	-218	-221
Overdrachten binnen de overheid	0	0	0	0	0
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de federale overheid	-244	-247	-250	-254	-258
Uitgaven	-10419	-12011	-12485	-13041	-13568
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	-974	-995	-1017	-1077	-1108
Werkingskosten en investeringen	-150	-152	-154	-190	-193
Bezoldiging van het overgedragen personeel	-158	-159	-161	-164	-167
Effectieve sociale bijdrage m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de federale overheid	97	97	98	100	101
Werkingskosten verbonden aan het beheer van de overgedragen bevoegdheden, het wetenschapsbeleid en andere aankopen van goederen en diensten	-89	-90	-91	-126	-128
Niet-sociale overdrachten: rampenfonds (overdrachten aan de gezinnen)	-22	-23	-23	-23	-24
Sociale uitkeringen	-802	-820	-839	-864	-891
Gezinsbijslag voor het personeel van de federale overheid	-244	-247	-250	-254	-258
Bijstandsuitkering voor ouderen	-558	-574	-590	-610	-632
Overdrachten binnen de overheid	-9200	-10739	-11122	-11537	-11943
Aan de sociale zekerheid: evenwichtsdotatie en/of alternatieve financiering	-14408	-15017	-15455	-15980	-16483
Aan de gemeenschappen en de gewesten: dotaties van de BFW	5419	4494	4553	4669	4773
Aan de lagere overheid: herinschakeling van leefloners	-211	-216	-221	-227	-233
Rentelasten	0	-30	-96	-172	-258
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de federale overheid	-244	-247	-250	-254	-258
Primair saldo	1280	2445	2479	2531	2548
Vorderingensaldo	1280	2475	2575	2703	2807
Vorderingensaldo (in procent van het bbp)	0,3	0,6	0,6	0,6	0,6

TABEL 29 - Hypothesen inzake de impact van de staatshervorming op de rekening van de sociale zekerheid
in miljoen euro

	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	-5756	-6220	-6522	-6865	-7177
Fiscale en parafiscale ontvangsten:	2047	2086	2120	2165	2200
Socialebijdragevermindering voor de doelgroepen	1558	1589	1617	1650	1676
Effectieve sociale bijdragen m.b.t. de gezinsbijslag voor het overheidspersoneel	489	496	504	516	525
Niet-fiscale ontvangsten	0	0	0	0	0
Overdrachten binnen de overheid	-7778	-8280	-8616	-9002	-9349
Van de federale overheid: evenwichtsdotatie en/of alternatieve financiering	-14408	-15017	-15455	-15980	-16483
Van de gemeenschappen en de gewesten: financiering van de gezinsbijslag	6630	6737	6839	6977	7134
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de sociale zekerheid	-25	-26	-27	-27	-28
Uitgaven	-5756	-6220	-6522	-6865	-7177
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	-5705	-6168	-6469	-6811	-7121
Werkingskosten en investeringen	-41	-42	-42	-43	-44
Bezoldiging van het overgedragen personeel	-21	-21	-22	-22	-23
Effectieve sociale bijdrage m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de sociale zekerheid	24	25	25	26	26
Werkingskosten verbonden aan het beheer van de overgedragen bevoegdheden en andere aankopen van goederen en diensten	-44	-45	-46	-46	-47
Niet-sociale overdrachten	-2074	-2151	-2227	-2303	-2374
Dienstencheques en andere loonsubsidies	-1973	-2050	-2126	-2201	-2272
Doorstromingsprogramma's en andere overdrachten aan de bedrijven	-65	-66	-67	-67	-67
Aanvullend inkomen voor de oudere werklozen (overdrachten aan de gezinnen)	-36	-35	-34	-35	-35
Sociale uitkeringen	-3590	-3976	-4200	-4465	-4704
Rusthuizen, geestelijke gezondheidszorg en andere uitgaven voor gezondheidszorg	-3951	-4344	-4575	-4849	-5099
Loopbaanonderbreking in de openbare sector	-146	-148	-151	-154	-157
Gezinsbijslag voor het overheidspersoneel	613	623	634	649	665
Betaald educatief verlof	-106	-108	-109	-111	-113
Overdrachten binnen de overheid: controle op beschikbaarheid (overdrachten aan de gewesten)	-26	-26	-26	-27	-27
Rentelasten	0	0	0	0	0
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de sociale zekerheid	-25	-26	-27	-27	-28
Primair saldo	0	0	0	0	0
Vorderingensaldo	0	0	0	0	0

TABEL 30 - Hypothesen inzake de impact van de staatshervorming op de rekening van de gemeenschappen en de gewesten in miljoen euro, tenzij anders vermeld

	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	12361	11791	12183	12680	13164
Fiscale en parafiscale ontvangsten	7128	7488	7827	8216	8604
Geregionaliseerde personenbelasting, inclusief fiscale uitgaven	8687	9078	9444	9866	10280
Sociale bijdragen: vermindering voor de doelgroepen	-1558	-1589	-1617	-1650	-1676
Niet-fiscale ontvangsten: verkeersboetes en overige	208	211	214	217	221
Overdrachten van overheid	5393	4468	4527	4642	4745
Van de federale overheid: dotaties van de BFW	5419	4494	4553	4669	4773
Van de sociale zekerheid: controle op beschikbaarheid	-26	-26	-26	-27	-27
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de gemeenschappen en de gewesten	-369	-377	-385	-395	-406
Uitgaven	13643	14270	14766	15391	15980
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	7170	7661	7992	8406	8757
Werkingskosten en investeringen	681	692	703	751	766
Bezoldiging van het overgedragen personeel	180	182	185	190	193
Effectieve sociale bijdrage m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de gemeenschappen en de gewesten	368	374	380	390	398
Werkingskosten verbonden aan het beheer van de overgedragen bevoegdheden, het wetenschapsbeleid en andere aankopen van goederen en diensten	133	135	137	172	175
Niet-sociale overdrachten	2096	2173	2249	2326	2397
Dienstencheques en andere loonsubsidies	1973	2050	2126	2201	2272
Doorstromingsprogramma's en andere overdrachten aan de bedrijven	65	66	67	67	67
Overdrachten aan de gezinnen: rampenfonds en aanvullend inkomen voor de oudere werklozen	58	57	57	58	59
Sociale uitkeringen	4393	4796	5040	5329	5594
Rusthuizen, geestelijke gezondheidszorg en andere uitgaven voor gezondheidszorg	3951	4344	4575	4849	5098
Loopbaanonderbreking in de openbare sector	146	148	151	154	157
Gezinsbijslag voor het personeel van de gemeenschappen en de gewesten	-369	-377	-385	-395	-406
Bijstandsuitkering voor ouderen, betaald educatief verlof en andere sociale uitkeringen	664	681	699	721	745
Overdrachten binnen de overheid	6841	6953	7060	7205	7367
Aan de sociale zekerheid: financiering van de gezinsbijslag	6630	6737	6839	6977	7134
Aan de lagere overheid: herinschakeling van leefloners	211	216	221	227	233
Rentelasten	0	32	99	176	262
Toegerekende sociale premies: m.b.t. de gezinsbijslag voor het personeel van de gemeenschappen en de gewesten	-369	-377	-385	-395	-406
Primair saldo	-1281	-2447	-2484	-2535	-2553
Vorderingensaldo	-1281	-2479	-2583	-2711	-2816
Vorderingensaldo (in procent van het bbp)	-0,3	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6

TABEL 31 - Hypothesen inzake de impact van de staatshervorming op de rekening van de lagere overheid in miljoen euro

	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	0	0	0	0	0
Fiscale en parafiscale ontvangsten	0	0	0	0	0
Niet-fiscale ontvangsten	0	0	0	0	0
Overdrachten binnen de overheid	0	0	0	0	0
Van federale overheid: herinschakeling van leefloners	-211	-216	-221	-227	-233
Van de gemeenschappen en de gewesten: herinschakeling van leefloners	211	216	221	227	233
Toegerekende sociale premies	0	0	0	0	0
Uitgaven	0	0	0	0	0
Primair saldo	0	0	0	0	0
Vorderingensaldo	0	0	0	0	0

5.3. Federale overheid

Na een daling met bijna 1 % van het bbp in 2013, neemt het tekort van de federale overheid in 2014 licht toe, en slinkt vervolgens in de twee daaropvolgende jaren. Het tekort bedraagt 2 % van het bbp in 2016 en blijft daarna zo goed als stabiel tot in 2019. De rentelasten verminderen met 0,3 % van het bbp in 2013 en nemen vervolgens jaarlijks af met 0,1 % van het bbp tot in 2017. Nadien stabiliseren ze zich in procent van het bbp. Het primair saldo dat verbetert met 0,7 % van het bbp in 2013, daalt daarentegen in 2014 (met 0,3 % van het bbp, wat hoger is dan de daling van de rentelasten), alvorens zich te opnieuw te verbeteren tot in 2016. Op het einde van de periode blijft het primair saldo zo goed als ongewijzigd in procent van het bbp.

TABEL 32 - Rekening van de federale overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Verschil		
									2013- 2014	2015- 2016	2017- 2019
Ontvangsten	27,9	28,4	28,1	25,8	25,8	25,8	25,9	25,9	0,1	-2,3	0,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	25,6	26,1	26,1	24,1	24,1	24,1	24,2	24,2	0,5	-2,0	0,1
Niet-fiscale ontvangsten	1,7	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	-0,4	-0,2	0,0
Verkoop van goederen en diensten	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,0	-0,0	-0,0
Externe overdrachten	0,7	0,6	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,3	-0,2	0,0
Inkomen uit vermogen	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-0,1	-0,0	0,0
Overdrachten binnen de overheid	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,0
Toegerekende sociale premies	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,0	-0,1	-0,0
Uitgaven	31,5	31,0	30,8	28,3	27,8	27,8	27,8	27,9	-0,7	-3,0	0,1
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	9,1	8,4	8,3	8,0	7,9	7,9	7,8	7,8	-0,8	-0,3	-0,1
Overdrachten binnen de overheid	18,5	18,9	19,0	17,0	16,7	16,8	16,8	17,0	0,5	-2,3	0,3
Aan de sociale zekerheid	7,2	7,5	7,7	4,3	4,2	4,3	4,4	4,5	0,5	-3,4	0,3
Aan de gemeenschappen en gewesten	10,4	10,3	10,3	11,7	11,5	11,5	11,5	11,5	-0,0	1,2	0,0
Aan de lagere overheid	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,1	-0,0	-0,0
Rentelasten	3,3	3,0	2,9	2,8	2,7	2,6	2,6	2,6	-0,4	-0,2	-0,1
Toegerekende sociale premies	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,0	-0,1	-0,0
Primair saldo	-0,2	0,5	0,2	0,3	0,6	0,6	0,7	0,6	0,4	0,5	-0,1
Vorderingensaldo	-3,5	-2,6	-2,7	-2,5	-2,0	-2,0	-1,9	-2,0	0,8	0,7	0,0
Vorderingensaldo (EDP)	-3,4	-2,5	-2,7	-2,4	-1,9	-1,9	-1,8	-1,9	0,8	0,7	0,0

De rentelasten dalen, ondanks de stijgende rente op middellange termijn.

De rente die aanzienlijk daalt in 2013 (met respectievelijk 60 en 8 basispunten voor de lange- en de kortetermijnrente) en in 2014 (enkel de langetermijnrente en in minder mate), begint te stijgen in 2015. Die toename wordt nadien bestendig in het bijzonder voor de kortetermijnrente (+ 40 basispunten gemiddeld per jaar van 2017 tot 2019, zie hoofdstuk 2).

In projectie stemt de structuur van de federale overheidsschuld bij hypothese overeen met die van 2013, toen de kortetermijnschuld minder dan 10 % bedroeg van de schuld in euro. De stijging van de kortetermijnrente heeft bijgevolg maar een bescheiden impact op de evolutie van de impliciete rente van de schuld. Die daalt tot in 2017 en stabiliseert zich nadien aangezien de toename van de langetermijnrente zich slechts zeer geleidelijk laat voelen. Daarnaast daalt de schuld in procent van het bbp vanaf 2015 onder invloed van verschillende elementen: de veronderstelde afwezigheid van exogene factoren na 2014 (bijdrage tot de Europese steunplannen voor financiële stabiliteit EMS en EFFS), de vermindering van het vorderingstekort op middellange termijn en, vooral, het aantrekken van de economische groei. Die factoren leiden tot een verderzetting van de daling van de rentelasten in procent van het bbp.

Duidelijke verbetering van het primair saldo in 2013, voornamelijk door niet-recurrente maatregelen in 2012 en 2013.

In 2013 nemen de fiscale ontvangsten opnieuw aanzienlijk toe. Een deel van die toename is afkomstig van niet-recurrente ontvangsten, waarvan de totale impact geraamd wordt op 0,5 % van het bbp (wat meer is dan in 2012). Het gaat daarbij onder meer om het opbrengst van de fiscale regularisatie, de impact van de tijdelijke maatregel inzake "interne liquidaties" en de verandering van het inkohieringstempo voor de personenbelasting en vennootschapsbelasting (zie tabel 26). Daarenboven zijn er een aantal structurele maatregelen in werking getreden met betrekking tot de roerende voorheffing, de belasting op meerwaarden, de belasting op verzekeringspremies, de btw en de registratierechten.

TABEL 33 - Fiscale en parafiscale ontvangsten van de federale overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Fiscale en parafiscale ontvangsten	25,6	26,0	26,1	24,1	24,1	24,1	24,2	24,2
Belasting op het gezinsinkomen (zonder roer. voorheffing)	10,7	11,0	11,0	9,1	9,1	9,2	9,2	9,3
Sociale werkgeversbijdragen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Sociale bijdragen: overige	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Bevrijdende roerende voorheffing	0,9	1,1	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0
Vennootschapsbelasting	3,1	3,2	3,4	3,7	3,7	3,7	3,6	3,7
Btw	7,0	7,0	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9
Accijnzen	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9
Overige belastingen	1,1	1,1	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

Ondanks de toename van de inkomsten uit vermogen als gevolg van de forse stijging van het aandeel in de winst van de NBB die terugvloeit naar de staat (wat de daling van het Belgacom-dividend grotendeels compenseert), nemen de niet-fiscale ontvangsten globaal genomen af door de terugval van de ontvangen overdrachten (0,2 % van het bbp). Dat is het resultaat van, enerzijds, lagere inkomsten afkomstig van de financiële instellingen voor de toekenning van staatswaarborgen en, anderzijds, het feit dat de niet-recurrente ontvangsten in 2013 (terugbetaling door de EU van onrechtmatig geïnde douanerechten en bijkomende terugbetaling van staatssteun door bpost) de weerslag in 2013 van de niet-recurrente maatregelen van 2012 (terugbetaling door bpost en tijdelijke verhoging van de bijdrage aan het Bijzonder Beschermingsfonds) slechts deels goedmaken.

De lichte daling van de primaire uitgaven ten opzichte van 2012 is ook te danken aan de weerslag van de eenmalige maatregelen van 2012, in het bijzonder de herkapitalisatie van Dexia (0,8 % van het bbp) die de toename van de overdrachten aan de overige deelsectoren van de overheid (0,3 % van het bbp aan de sociale zekerheid en 0,1 % aan de lagere overheid, zie volgende delen) en de stijging van de overige finale primaire uitgaven (0,1 % van het bbp) compenseert.

De werkingskosten en de investeringen dalen met 0,1 % van het bbp dankzij het restrictief beleid en de opbrengst van de licenties voor mobiele telefonie¹. De overdrachten aan de bedrijven nemen toe door nieuwe niet-recurrente overdrachten ten belope van 0,1 % van het bbp (vooral terugbetalingen aan GDF SUEZ en Jetair door gerechtelijke beslissingen)². De overdrachten aan het buitenland vermeederen eveneens met 0,1 % van het bbp, hoofdzakelijk door de bni-bijdrage aan de EU. De sociale uitkeringen zijn daarentegen stabiel in pro-

1. Die ontvangsten worden voornamelijk verrekend als negatieve uitgaven in de ESR-rekeningen (netto-aankoop van immateriële vaste activa) en staat onder de rubriek 'investeringen' in tabel 34.

2. We vermelden tevens dat de raming van de kapitaaloverdrachten aan de bedrijven in 2013 rekening houdt met de impact van de perimeteruitbreiding van de federale overheid zoals geraamd in de nationale rekeningen 2013 van april 2014 (ongeveer 200 miljoen euro). Dat was niet het geval in 2012, aangezien de waarnemingen in deze vooruitzichten ongewijzigd blijven ten opzichte van de rekeningen 2012 van september 2013.

cent van het bbp, daar de lichte stijging van de pensioenen¹ wordt gecompenseerd door de vermindering van de overdrachten van de CREG aan de "beschermden klanten".

De daling van de niet-fiscale ontvangsten weegt op het primair saldo in 2014.

In 2014 blijven de fiscale ontvangsten zo goed als stabiel in procent van het bbp, hoewel de niet-recurrente fiscale ontvangsten – hoofdzakelijk ontvangsten uit fiscale regularisatie –, duidelijk lager zijn dan in 2013.

Verscheidene nieuwe en oudere maatregelen ondersteunen de fiscale ontvangsten. Het gaat met name om het wegvallen van de belastingvermindering voor energiebesparende investeringen (beslist eind 2011 en van toepassing sinds de oefening van 2013, met een des te grotere impact op de kohieren in 2014 aangezien die maatregel heeft geleid tot anticiperend gedrag), de verhoging van de abonnementstaks, de invoering van een "fairness tax" inzake de vennootschapsbelasting, de verhoging van de accijnzen op tabak en minerale olie (met inbegrip van biobrandstoffen), de verhoging van de erfpacht en, ten slotte, het onderwerpen van de erelonen van de advocaten aan de btw. In 2014 zijn er bovendien de fiscale ontvangsten uit de deelname van België aan de derde fase van de Europese handel in emissierechten (toegerekend aan de federale overheid aangezien er geen akkoord is over de verdeling met de gewesten). De btw op elektriciteit werd verlaagd vanaf april 2014 in het kader van het Pact voor competitiviteit en werkgelegenheid van november 2013.

De vennootschapsbelasting stijgt in procent van het bbp tegen de achtergrond van loonmatiging en ruilvoetverbetering. De ontvangsten uit roerende voorheffing dalen echter als gevolg van de lage tarieven en de aantrekkingskracht van fiscaal vrijgestelde spaarrekeningen. Gezien de daling van de energieprijzen en van het volume van de brandstoffen voor wegvervoer, valt ook de btw terug. De overige grote ontvangstencategorieën blijven nagenoeg stabiel in procent van het bbp, hoewel de aanslagbasis en de indexering m.b.t. de belasting op het gezinsinkomen eerder ongunstige effecten hebben.

De niet-fiscale ontvangsten dalen met 0,3 % van het bbp in 2014 onder invloed van de afname van de premies die de financiële instellingen hebben betaald voor de staatswaarborgen, de weerslag van de niet-recurrente ontvangsten van 2013 (ietwat afgezwakt door een niet-recurrente ontvangst in 2014: de recuperatie van de betaling onder bankwaarborg in 2013 in het kader van de Jetair-affaire), het wegvallen van het KBC-dividend als gevolg van de integrale terugbetaling van het kapitaal in 2012 en het feit dat de winst van de NBB die terugvloeit naar de staat opnieuw zijn gemiddeld niveau bereikt.

1. Ter herinnering: conform de presentatie van de ESR-rekeningen en in tegenstelling tot de vorige edities van de Vooruitzichten, vallen de pensioenen van de statutair personeel van de gemeenschappen en de gewesten en van het gesubsidieerd onderwijs van de lagere overheid onder de overdrachten aan de deelsectoren van de overheid en niet onder de finale primaire uitgaven van de federale overheid.

TABEL 34 - Finale primaire uitgaven van de federale overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Verschil		
									2013- 2014	2015- 2016	2017- 2019
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	9,1	8,4	8,3	8,0	7,9	7,9	7,8	7,8	-0,8	-0,3	-0,1
Werkingskosten en investeringen	2,8	2,7	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4	-0,1	-0,1	-0,2
Bezoldigingen	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,1	-0,1	-0,1
Aankopen van goederen en diensten, belastingen	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0	-0,1	-0,1
Investeringen	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0
Niet-sociale overdrachten	3,9	3,3	3,2	3,3	3,2	3,3	3,3	3,3	-0,7	0,0	0,1
Loonsubsidies	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,0	0,0	0,1
Overige overdrachten aan de ondernemingen	1,7	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	-0,7	0,1	0,0
Overdrachten aan de gezinnen en izw's	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0	-0,0	-0,0
Overdrachten aan het buitenland	1,2	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	0,0	-0,0	-0,0
Sociale uitkeringen	2,4	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	-0,0	-0,2	-0,0
Pensioenen	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	0,0	-0,0	-0,0
Gezinsbijslag	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Overige	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-0,1	-0,1	-0,0

De primaire uitgaven blijven zo goed als stabiel in procent van het bbp aangezien de daling van de finale primaire uitgaven zo goed als gecompenseerd wordt door de toename van de overdrachten binnen de overheid, in het bijzonder de overdrachten aan de sociale zekerheid (zie volgende delen).

Zoals gewoonlijk in de Vooruitzichten, steunen de hypothesen inzake de primaire uitgaven van de federale overheid, uitgezonderd bezoldigingen, hoofdzakelijk op de meest recent beschikbare begrotingen en op de meerjarenprojecties die werden ingediend bij het parlement. In dit geval betreft het de initiële begroting 2014 die in de mate van het mogelijke aangevuld werd door de beschikbare informatie over de aanpassingen van de lente 2014.

De evolutie van de relatieve prijzen draagt bij tot de daling van de ratio van de finale primaire uitgaven, daar de sociale uitkeringen en bezoldigingen in 2014 niet geïndexeerd worden. Omdat de overheidstewerkstelling bovendien verondersteld wordt te dalen in 2014 (-2,2 % bij de overheid en -4,0 % bij Landsverdediging) krimpen de bezoldigingen met 0,1 % van het bbp. We wijzen tevens op de herneming van de investeringen na de verkoop van de licenties voor mobiele telefonie in 2013. De niet-sociale overdrachten dalen met 0,2 % van het bbp onder invloed van de niet-recurrente overdrachten aan de bedrijven in 2013, gecombineerd met een lichte afname van de bni-bijdrage als gevolg van de verschuiving (die retroactief is) van de inwerkingtreding van het nieuw Besluit Eigen Middelen (BEM) voor de periode 2014-2020 (vooropgestelde hypothese voor 2015 in deze vooruitzichten).

Ondanks de positieve impact van de zesde staatshervorming verbetert het primair saldo bijna niet in 2015...

De inwerkingtreding van de zesde staatshervorming houdt een aanzienlijke verandering in van het niveau van de ontvangsten en uitgaven voor elke deelsector van de overheid, maar ook van het vorderingensaldo van de federale overheid en van de gemeenschappen en de gewesten. Volgens de hypothesen in deze projectie zou de impact op het primair saldo van de federale overheid positief zijn voor een totaalbedrag van 1 280 miljoen euro. Wanneer echter rekening wordt gehouden met de saneringsbijdrage van 250 miljoen euro die reeds in 2014 is verrekend in de aan de gewesten en gemeenschappen overgedragen middelen (zie deel 5.2), zou het gaan om een bedrag van 1 030 miljoen euro (0,2 % van het bbp). Uitgedrukt in procent van het bbp, verbetert het primair saldo in 2015 ten opzichte van 2014 slechts met 0,1 % van het bbp.

Ondanks de weerslag van de fiscale regularisatie is de terugval van de fiscale ontvangsten in vergelijking met 2014 iets kleiner dan de ex ante impact van de overdracht van de desbetreffende bevoegdheden. De belasting op het gezinsinkomen, zonder hervormingseffect, stijgt namelijk sneller dan het bbp door een gunstig indexeringseffect, aangezien de barema's aangepast worden op basis van een inflatie die minder hoog is dan in het voorgaande jaar, en door de impact van het uitdoven van de fiscale voordelen voor energiebesparende investeringen. De ontvangsten van de vennootschapsbelasting nemen eveneens toe gezien de gunstige rentabiliteitscontext: uitvoerherneming, bijkomende daling van de energieprijzen en verlaging van de sociale lasten. Daarentegen zijn de ontvangsten van de btw onderhevig aan het effect op jaarbasis van de daling van de btw op elektriciteit die in 2014 werd ingevoerd en dalen de ontvangsten uit accijnzen.

De niet-fiscale ontvangsten krimpen met 0,2 % van het bbp en verklaren grotendeels de teleurstellende groei van het primair saldo ondanks de impact van de zesde staatshervorming. Behalve de impact van de overdracht van de verkeersboetes aan de gewesten en de overdracht van de bevoegdheden inzake het wegverkeer, vloeit die daling ook voort uit verschillende andere elementen: een nieuwe terugval van de vergoedingen die door de financiële sector worden betaald ter compensatie van de staatswaarborgen, de weerslag van uitzonderlijke ontvangsten in 2014 en de vermindering van de inningskosten voor de douanerechten die betaald worden door de EU als gevolg van de in het nieuwe BEM voorziene tariefverhoging die in 2015 van toepassing zou worden.

Wat de finale primaire uitgaven betreft (zie tabel 34), is de daling van de sociale uitkeringen met 0,2 % van het bbp integraal afkomstig van de overdracht aan de gefedereerde entiteiten van de bevoegdheden inzake gezinsbijslag en bijstandsuitkering voor ouderen. De gezamenlijke werkingskosten vallen terug met 0,1 % van het bbp, terwijl de niet-sociale overdrachten met evenveel toenemen als gevolg van de stijging van de loonsubsidies, van de overige overdrachten aan de bedrijven (hoofdzakelijk aan de NMBS) en van de overdrachten aan het buitenland door de bni-bijdrage aan de EU (tengevolge van de inwerkingtreding van het nieuwe BEM, met veronderstelde toepassing in 2015).

De aanzienlijke daling van de overdrachten binnen de overheid (tabel 32) is vooral het resultaat van de vervanging van de dotaties door de regionale personenbelasting en de saneringsbijdrage die wordt afgehouden van de overdrachten aan de gemeenschappen en de gewesten. Niettemin stijgen de overdrachten aan gemeenschappen en gewesten omdat de nieuwe bevoegdheden, met inbegrip van de bevoegdheden inzake sociale zekerheid die daarvan het merendeel uitmaken, hoofdzakelijk gefinancierd worden door dotaties van de federale overheid. De terugval van overdrachten situeert zich in feite dus in de overdrachten aan de sociale zekerheid, die voor haar evenwicht een geringere financiering nodig heeft van de federale overheid (evenwichtsdotatie en/of alternatieve financiering) omdat sommige van haar uitgaven voortaan ten laste zijn van de gefedereerde entiteiten.

...maar wel in 2016, als gevolg van de impact van de zesde staatshervorming, alvorens zich quasi te stabiliseren aan het einde van de periode.

De fiscale ontvangsten zijn globaal genomen stabiel in de periode 2016-2017 en nemen licht toe aan het einde van de periode. Die stijging kan voornamelijk worden toegeschreven aan de belasting op het gezinsinkomen, maar wordt vertraagd door de minder gunstige evolutie van de productgebonden belastingen.

Eenzijds krijgen de ontvangsten uit roerende voorheffing een impuls aan het einde van de periode door de hogere rente en de daaruit voortvloeiende desinteresse voor de spaarboekjes. Anderzijds vertoont de gemiddelde aanslagvoet van de personenbelasting een opwaartse trend door de progressiviteit van de belasting in een context van positieve groei van de reële inkomens per hoofd die begunstigd wordt door de veronderstelde opheffing van de loonbevriezing in 2015. De aanslagbasis omvat ook de inkomsten van de zelfstandigen en de bezoldigingen van het overheids personeel, die beiden achteruitgaan ten opzichte van het bbp. De vervangingsinkomens, daarentegen, stijgen in procent van het bbp (maar worden relatief minder belast).

De terugval van de produktgebonden belastingen, vooral van de accijnzen, is te wijten aan de relatief zwakke groei van de gezinsconsumptie, die zoals de aankopen van goederen en diensten van de overheid dalen in procent van het bbp. Dat is trouwens nog meer het geval voor de consumptie van accijnsgebonden producten (brandstoffen, tabak). Omdat de accijnsrechten niet prijsgebonden zijn, evolueren de ontvangsten uit accijnzen bovendien in lijn met de aanslagbasis in volume en niet in lopende prijzen (met uitzondering van de ad valorem-accijnzen).

Zonder nieuwe maatregelen worden de niet-fiscale ontvangsten verondersteld stabiel te zijn na 2015.

De finale primaire uitgaven krimpen lichtjes in procent van het bbp, in het bijzonder de bezoldigingen en de aankopen van goederen en diensten. Daarnaast dalen ook de pensioenuitgaven van de federale overheid¹ zeer licht in procent van het bbp. Enerzijds is de evolutie van het aantal gepensioneerde statutaire ambtenaren van de federale overheid zeer gematigd (zelfs negatief bij Landsverdediging) omwille van de specifieke leeftijdsstructuur die wijst op een groot aantal overlijdens. Anderzijds wordt het groeitempo van die uitgaven afgeremd door de invoering van de pensioenbonus (ter vervanging van de leeftijdstoelage) in het kader van de pensioenhervorming.

In 2016 dalen de overdrachten aan gemeenschappen en gewesten met 0,2 % van het bbp omwille van de verdubbeling van de saneringsbijdrage ten laste van de gefedereerde entiteiten (zie deel 5.2). Dat is de voornaamste reden voor de verbetering van het primair saldo ten opzichte van 2015.

De overdrachten aan de sociale zekerheid, die zo goed als ongewijzigd zijn in procent van het bbp in 2016, nemen gevoelig toe in de periode 2017-2019 (zie volgend deel), en overcompenseren de impact op het primair saldo van de bescheiden toename van de fiscale ontvangsten en de lichte terugval van de finale primaire uitgaven.

1. De pensioenuitgaven van de federale overheid omvatten voornamelijk de pensioenen van het statutair personeel van de federale overheid en de overheidsbedrijven; de weduwen-en wezenpensioenen van het statutair personeel van de federale overheid, de overheidsbedrijven, het onderwijs en de administratie van de gemeenschappen en de gewesten en het gesubsidieerd onderwijs van de lagere overheid; de pensioenen van de instellingen van openbaar nut (ION) van de federale overheid, van de sociale zekerheid en van de gemeenschappen en de gewesten; de inkomensgarantie voor ouderen (IGO); en de vrijwillige opschorting van prestaties bij Landsverdediging.

5.4. Sociale zekerheid

Het recent gevoerde beleid inzake sociale zekerheid kan samengevat worden in de volgende grote lijnen.

- Maatregelen genomen in het kader van de welvaartsenveloppe 2013-2014 (op voorstel van de sociale partners) die bij wijze van uitzondering werd beperkt tot 60 % van zijn theoretische waarde. Voor de daaropvolgende jaren (2015 tot en met 2019) wordt in deze Vooruitzichten verondersteld dat de sociale-zekerheidsuitkeringen gebonden zijn aan de welvaart overeenkomstig de regels vermeld in de wet voor de 'berekening' van de enveloppe aan 10 %.
- In 2010 en 2011 werd een uitzonderlijke financiering voorzien voor de sociale zekerheid via een bijzondere dotatie vanwege de federale overheid. Zij wordt zodanig berekend dat de sociale zekerheid geen tekort noch een overschot heeft op haar ESR-rekening. Bij de begrotingsopmaak 2013 heeft de regering beslist die 'evenwichtsdotatie' te verlengen tot en met 2018. In deze Vooruitzichten werd verondersteld dat het evenwicht van de sociale zekerheid in ESR-termen verzekerd zal zijn tot 2019. Door de overdracht van bevoegdheden zal de zesde staatshervorming nochtans een daling van de financiering van de sociale zekerheid door de federale overheid met zich meebrengen. Tot op vandaag is de vorm die de vermindering van de financiering zal aannemen nog niet beslist. In deze Vooruitzichten zijn we ervan uitgegaan dat die vermindering eerst de evenwichtsdotatie verlaagt (tot zij volledig geannuleerd wordt) en vervolgens het bedrag van de alternatieve financiering (en zodanig dat het ESR-saldo van de sociale zekerheid in evenwicht komt).
- Het regeerakkoord van december 2011 voorziet in een verhoging van de minimumleeftijd voor vervroegde pensionering (60 jaar in 2012) vanaf 2013 met 6 maanden per jaar om in 2016 62 jaar te bereiken. De minimale loopbaanvoorwaarde voor vervroegde pensionering wordt opgetrokken van 35 jaar in 2012 tot 38 jaar in 2013, 39 jaar in 2014 en 40 jaar vanaf 2015.
- De pensioenbonussystemen in de werknemers- en zelfstandigenregeling¹ werden geherdefinieerd naar aanleiding van de herziene loopbaanvoorwaarden voor vervroegde pensionering. Vanaf 2014 wordt de pensioenbonus (hetzelfde forfaitair bedrag in elke regeling) toegekend voor de effectief gewerkte dagen gedurende een referentieperiode die aanvangt één jaar nadat de voorwaarden voor vervroegde pensionering worden vervuld.
- Vanaf 2015 wordt de gezinsbijslag overgedragen naar de deelstaten in het kader van de zesde staatshervorming. De volledige kinderbijslag, de geboortepremies en de adoptiepremies (inclusief die van de ambtenaren van alle beleidsniveaus) worden overgedragen naar de Vlaamse Gemeenschap, het Waals Gewest², de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie voor wat Brussel betreft. Die deelstaten financieren de gezinsbijslag ten belope van de uitkeringen, wat niet noodzakelijk overeenstemt met de jaarlijks vastgestelde financiële middelen van die deelstaten. De gezinsbijslagen van de ambtenaren die voorheen ten laste vielen van de andere overheidsniveaus, worden binnen de sociale zekerheid in de RKW samengebracht met de gezinsbijslagen van de regelingen voor werknemers, zelfstandigen en de RSZPPO. Ondanks de overdracht naar de deelstaten vanaf 2015 blijft de gezinsbijslag, per hypothese, in ESR-termen binnen het domein van de sociale zekerheid³. Anderzijds zal vanaf 2015 het bedrag van de welvaartsenveloppe berekend op de forfaitaire uitkeringen 'gezinsbijslagen',

1. En van het leeftijdscomplement in de overheidssector.

2. De staatshervorming voorziet in een overheveling van de gezinsbijslag naar de Franstalige Gemeenschap, maar intra-franstalige akkoorden dragen die bevoegdheid over naar het Waals Gewest.

3. Hoe de overgedragen uitgaven verrekend worden, zal uiteindelijk worden beslist door het INR en afhankelijk zijn van de administratieve maatregelen die de verschillende betrokken entiteiten zullen nemen om de desbetreffende bevoegdheden uit te oefenen. Conform de regel die het INR momenteel volgt bij de toepassing van de ESR-regelgeving, zal de toewijzing van die uitgaven aan de deelsector van de sociale zekerheid afhangen van het al dan niet bestaan van institutionele eenheden die belast zijn met die uitgaven. Indien die uitgaven rechtstreeks gemaakt worden door de administraties van de gefedereerde entiteiten, worden ze toegewezen aan die deelsector. Indien de gefedereerde entiteiten institutionele eenheden oprichten die belast zijn met die uitgaven, zullen die eenheden deel uitmaken van de deelsector van de sociale zekerheid.

zoals gedefinieerd in de wet van 23 december 2005 betreffende het Generatiepact, voortaan berekend worden op basis van 80 % van de toegekende financiële middelen en niet langer op basis van de uitkeringen die effectief door de deelstaten worden betaald. De bekomen welvaartsenveloppe wordt tussen het stelsel van loontrekkenden en het stelsel van zelfstandigen verdeeld volgens de verhouding 90/10.

- Vanaf 2015 worden in het kader van de zesde staatshervorming de bevoegdheden met betrekking tot gezondheidszorgbeleid overgeheveld naar de deelstaten (o.a. de normen voor ziekenhuizen, de erkenning van zorgberoepen, ouderenzorg en geestelijke gezondheidszorg).
- Eveneens in het kader van de zesde staatshervorming worden vanaf 2015 bepaalde loonsubsidies, momenteel ten laste van de sociale zekerheid, overgeheveld naar de deelstaten. Het gaat meer bepaald over loonsubsidies voor activering van werkloosheidsvergoedingen en voor dienstencheques en over de jongerenbonus non-profit. Ook bepaalde bijdrageverminderingen zullen vanaf 2015 van de sociale zekerheid overgeheveld worden naar de deelstaten. Het gaat hier zowel over verschillende bijdrageverminderingen voor werkgevers¹ als over werknemersbijdrageverminderingen voor baggeraars.

TABEL 35 - Rekening van de sociale zekerheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	22,1	22,5	22,4	21,1	21,1	21,1	21,2	21,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	14,7	14,8	14,6	15,0	15,0	15,0	15,1	15,0
Sociale bijdragen	13,9	14,0	13,8	14,2	14,3	14,2	14,3	14,3
Overige fiscale en parafiscale ontvangsten	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Niet-fiscale ontvangsten	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Overdrachten binnen de overheid	7,3	7,6	7,7	6,0	5,9	6,0	6,0	6,1
Toegerekende sociale premies	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Uitgaven	22,2	22,4	22,4	21,1	21,1	21,1	21,2	21,3
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	22,2	22,4	22,4	21,1	21,1	21,1	21,2	21,3
Werkingskosten en investeringen	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Niet-sociale overdrachten	1,0	0,9	0,9	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
waaronder loonsubsidies	0,9	0,9	0,8	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Sociale uitkeringen	20,4	20,7	20,8	19,9	19,9	20,0	20,1	20,2
Overdrachten binnen de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Primair saldo	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vorderingensaldo	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Stabiele uitgaven van de sociale zekerheid in 2014...

Met een evenwichtsdotatie van 5,34 miljard euro vertoonde de rekening van de sociale zekerheid in 2013 een overschot van 315 miljoen euro (0,1 % van het bbp). In 2014 is de rekening van de sociale zekerheid in evenwicht als gevolg van een evenwichtsdotatie van 6,19 miljard euro (1,6 % van het bbp, of een stijging van 0,2 % van het bbp). Die toename compenseert een daling van de ontvangsten van de sociale bijdragen (-0,2 % van het bbp) onder invloed van de afname van de werkgeversbijdragen en de weerslag van de daling van het inkomen van de zelfstandigen in 2011 op hun bijdragen².

In 2014 bedraagt de reële groeivoet van de sociale uitkeringen 2,7 %. De sectoren met de sterkste groei zijn de gezondheidszorg (4,0 %), de pensioenen (2,5 %) en de ziekte- en invaliditeitsuitkeringen (5,4 %). Onder invloed van de recente besparingsmaatregelen (verlaging van de leeftijdstoelag en van bepaalde verhogingen) blijven de gezinsbijslagen vrijwel op hetzelfde niveau (groei van 0,3 %), terwijl de werkloosheidsuitgaven

1. Werkgeversbijdrageverminderingen voor langdurig werklozen, baggeraars, huisbedienden, herstructureringen, onthaalouders, oudere werknemers, podiumkunstenaars, risicogroepen, jongeren en OCMW-gevallen die onder artikel 60 vallen.
2. De sociale bijdragen van de zelfstandige werknemers worden berekend op basis van hun inkomen van de drie voorgaande jaren. Dit systeem zal hervormd worden, maar de inwerkingtreding is pas voorzien in 2015.

licht dalen (-1,2 %) door de besparingsmaatregelen die genomen werden in het regeerakkoord van december 2011. In procent van het bbp blijven de uitgaven van de sociale zekerheid tussen 2013 en 2014 niettemin stabiel op 22,4 % van het bbp.

...vóór de schok van de staatshervorming...

De staatshervorming treedt in werking in 2015 en veroorzaakt grote verschuivingen in de rekening van de sociale zekerheid (zie deel 5.1). Een deel van de gezondheidszorg¹ en van de loonsubsidies wordt immers overgedragen van de sociale zekerheid naar de gemeenschappen en de gewesten en impliceert dat die uitgaven het domein van de sociale zekerheid verlaten. In 2015 bedraagt de vermindering van de uitgaven van de sociale zekerheid als gevolg van die overdracht 6,3 miljard euro (zie tabel 36). In tegenstelling tot de gezondheidszorg, blijven de kinderbijslagen, hoewel ook overdragen, volgens onze hypothese binnen de rekening van de sociale zekerheid (in de ESR-boekhouding). Aangezien de RKW instaat voor de betaling van de gezinsbijslagen van de werknemers, de zelfstandigen alsook van de ambtenaren van alle beleidsniveaus, stijgen de uitgaven van die rijksdienst met 594 miljoen euro in 2015. In totaal dalen de uitgaven van de sociale zekerheid in 2015 met 5,7 miljard euro².

...die leidt tot de verschuiving van een deel van de financiering van de sociale zekerheid van de federale overheid naar de gemeenschappen en de gewesten.

Wat de ontvangsten betreft, voorziet de hervorming de overdracht van bijdrageverminderingen naar de gemeenschappen en de gewesten. Bijgevolg stijgen de (netto) ontvangsten van sociale bijdragen met 2,1 miljard euro in 2015. Er wordt ook een financiering van de RKW door de gemeenschappen en de gewesten voorzien als compensatie voor de betaling door de rijksdienst van de kinderbijslag. Die nieuwe overdracht verhoogt de ontvangsten van de sociale zekerheid met 6,6 miljard euro. De toename van de ontvangsten, zonder overdrachten van de federale overheid, bereikt 8,8 miljard euro. Samen met de daling van de uitgaven met 5,7 miljard euro zou de hervorming leiden tot een verbetering van het saldo van de sociale zekerheid met ongeveer 14,5 miljard euro. Om de rekening van de sociale zekerheid in evenwicht te houden, moet de financiering van de federale overheid worden verlaagd met een equivalent bedrag. Bij gebrek aan meer gedetailleerde informatie, zijn we ervan uitgegaan dat die vermindering eerst de evenwichtsdotatie verlaagt (die dan daalt tot 0) en vervolgens de alternatieve financiering (en zodanig dat het ESR-saldo van de sociale zekerheid in evenwicht komt).

In totaal dalen de overdrachten van de federale overheid aan de sociale zekerheid met 14,5 miljard euro, terwijl de overdrachten van de gemeenschappen en de gewesten stijgen met 6,6 miljard euro (zie tabel 36).

TABEL 36 - Overdrachten van de overige beleidsniveaus aan de sociale zekerheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Overdrachten binnen de overheid (1+2)	7,3	7,6	7,7	6,0	5,9	6,0	6,0	6,1
1. Overdrachten van de federale overheid (a+b+c)	7,2	7,5	7,7	4,3	4,2	4,3	4,4	4,5
a. Overdrachten van fiscale ontvangsten (alternatieve financiering)	4,0	4,0	4,0	2,3	2,2	2,3	2,4	2,5
b. Evenwichtsdotatie	1,0	1,4	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
c. Overige overdrachten van de federale overheid (dotaties)	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
2. Overdrachten van de gemeenschappen en de gewesten	0,1	0,1	0,1	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6

1. Merk op dat er in 2016 eveneens een overdracht plaatsvindt met betrekking tot de gezondheidszorg: bouw- en renovatiewerken en herconditioneringswerken van ziekenhuisinfrastructuren.

2. Zie tabel 29: Hypothesen inzake de impact van de staatshervorming op de rekening van de sociale zekerheid

Na de hervorming drijft de vergrijzing de uitgaven omhoog...

Over de periode 2015-2019 stijgen de uitgaven van de sociale zekerheid sneller dan het bbp (van 21,1 % van het bbp in 2015 tot 21,3 % van het bbp in 2019). Die evolutie wordt integraal verklaard door de uitgaven voor sociale uitkeringen die over dezelfde periode toenemen van 19,9 % tot 20,2 % van het bbp. De vergrijzing van de bevolking en het feit dat steeds meer babyboomers met pensioen gaan leiden tot een gevoelige groei van die uitgaven: van 7,2 % van het bbp in 2015 tot 7,6 % van het bbp in 2019.

TABEL 37 - Sociale uitkeringen (in ESR-termen)
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Totale uitkeringen	20,4	20,7	20,8	19,9	19,9	20,0	20,1	20,2
Pensioenen	6,9	7,1	7,1	7,2	7,3	7,4	7,5	7,6
Gezondheidszorg	7,2	7,3	7,4	6,5	6,4	6,4	6,5	6,5
Werkloosheid en brugpensioen	2,5	2,5	2,4	2,3	2,2	2,1	2,1	2,0
Gezinsbijslagen	1,4	1,5	1,4	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5
Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen	1,7	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
Overige uitkeringen	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Nominale groei van de totale prestaties/bbp								
Prestaties met enveloppe (vanaf 2015)				-0,7%	3,2%	3,4%	3,7%	3,9%
Prestaties zonder enveloppe (vanaf 2015)				-1,1%	2,8%	3,0%	3,3%	3,5%
Bbp				3,4%	3,3%	3,3%	3,3%	3,2%

De ziekte- en invaliditeitsuitkeringen stijgen aanzienlijk (vooral door de vergrijzing van de bevolking) van 1,8 % in 2015 tot 2,0 % van het bbp in 2019. Anderzijds kennen de uitkeringen m.b.t. gezondheidszorg, verminderd met het deel dat overgedragen is aan de gemeenschappen en de gewesten, een stabilisatie rond 6,5 % van het bbp. Het resterende deel van de sociale uitkeringen daalt licht in % van het bbp, waaronder de uitkeringen voor werkloosheid (-0,3 %) en gezinsbijslagen (-0,1 %), of blijft stabiel in % van het bbp. In totaal stijgen de sociale uitkeringen met 0,3 % over de periode.

Aan de ontvangstenzijde stijgen de sociale bijdragen met 0,1 % van het bbp tussen 2015 en 2019. De overdrachten van de gemeenschappen en gewesten, grotendeels verbonden met de evolutie van de uitkeringen voor gezinsbijslag, dalen met 0,1 %. De alternatieve financiering neemt met 0,2 % van het bbp toe om de rekening van de sociale zekerheid in evenwicht te brengen.

De groei van de uitgaven voor gezondheidszorg blijft hoger dan de bbp-groei.

In 2013 bedroegen de globale uitgaven voor gezondheidszorg 28 256 miljoen euro, waarvan 25 763 miljoen aan uitkeringen van het algemeen stelsel van het RIZIV (cf. tabel 38). Het bedrag van de uitkeringen van het algemene stelsel is 913 miljoen lager dan de initiële begrotingsdoelstelling (26 676 miljoen).

Voor 2014 bedraagt de begrotingsdoelstelling 27 861 miljoen euro (rekening houdend met een wettelijke groeinorm van 3 % en een indexering van 1,4 %). In de initiële begroting voorzagen de ramingen van het RIZIV een besparing/niet-gebruik van 772 miljoen euro. De begrotingscontrole heeft daar 52 miljoen aan onderbenutting aan toegevoegd. De ramingen in onze Vooruitzichten voorzien een bijkomende correctie van 167 miljoen voor het niet in aanmerking nemen in de uitkeringen van een dubbeltelling op het niveau van de internationale overeenkomsten. De raming voorziet dus een bedrag van 26 870 miljoen euro (of een nominale groei van 4,3 % ten opzichte van het bedrag van de uitgaven in 2013).

TABEL 38 - Uitkeringen voor gezondheidszorg
in miljoen euro tegen lopende prijzen en in nominale groeivoeten

	2013	2014	2014/2013
Uitkeringen voor gezondheidszorg (1+2)	28256	29396	4,0%
1. Uitkeringen in geld: terugbetalingen aan buitenlandse sz	170	177	4,3%
2. Uitkeringen in natura (a+b+c+d+e)	28086	29219	4,0%
a. van leden van de DOSZ	25	25	1,3%
b. van het Vlaams Zorgfonds	330	338	2,3%
c. uitkeringen in natura zonder RIZIV ^a	80	80	0,2%
d. dagprijs hospitalisatie voor rekening van de FOD Volksgezondheid ^b	1888	1906	0,9%
e. uitkeringen van het algemeen stelsel RIZIV	25763	26870	4,3%

a. Kosten voor prothesen, verpleging, thuiszorg in de stelsels voor kinderbijslag, arbeidsongevallen en beroepsziekten.

b. Deel van de dagprijs hospitalisatie voor rekening van de FOD Volksgezondheid (22,77 %).

Vanaf 2015 wordt bij de projectie van de reële uitgaven voor gezondheidszorg rekening gehouden met de specifieke evolutie van de acute zorg en langdurige zorg aan de hand van een nieuwe econometrische modellering. In kader 3 wordt de nieuwe methodologie beschreven. De langdurige zorg bestaat voornamelijk uit zorg voor ouderen, waaronder de residentiële zorg (ROB/RVT) en de thuiszorg. Die nieuwe aanpak levert een preciezere weergave van de dynamiek van de reële uitgaven voor gezondheidszorg, die sinds enkele jaren lijkt af te wijken van de groeinorm (3 % minus 0,63 % structurele daling).

Tabel 39 illustreert de vooruitzichten inzake uitgaven voor geneeskundige zorgen overeenkomstig het nieuw gehanteerde model.

TABEL 39 - Toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	2015-2019
Uitgaven voor acute zorg, waarvan:	3,2	3,3	3,3	3,8	3,9	3,6
in volume	2,1	2,0	1,8	2,1	2,3	2,1
specifieke index	1,1	1,2	1,4	1,7	1,6	1,5
Uitgaven voor langdurige zorg, waarvan:	5,5	5,1	5,0	5,8	4,8	5,2
in volume	3,8	3,8	3,8	3,8	3,2	3,7
specifieke index	1,7	1,2	1,2	2,0	1,5	1,5
Uitgaven voor geneeskundige zorgen	3,6	3,6	3,5	4,1	4,1	3,8
Uitg. geneesk. zorgen gedefleerd met gezondheidsindex	2,3	2,1	2,0	2,5	2,4	2,3
pm toename van de gezondheidsindex	1,2	1,4	1,5	1,6	1,6	1,5
Reële toename van het bbp	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,6

Over de periode 2015-2019 wordt de jaarlijkse toename van de uitgaven voor acute zorg, als gevolg van de endogene dynamiek van die uitgaven, geraamd aan de hand van het econometrisch model. Gemiddeld geeft die raming een jaarlijkse groei van 2,1 % voor indexatie. Deze toename weerspiegelt de bijdrage van de structurele determinanten: het reële bbp per hoofd (0,3 %), de daling van de werkloosheidsgraad (-0,3 %), het aandeel van de ouderen in het totaal van de bevolking (0,4 %), de medische technologische vooruitgang (1,2 %), en de bevolkingstoename (0,5 %). De verwachte groei blijft laag in historisch perspectief, hoofdzakelijk als gevolg van de zwakke economische vooruitzichten en de matige bijdrage van de vergrijzing: het aandeel van de 75- tot 84-jarigen in het totaal van de bevolking neemt immers af tot 2018 en begint pas na 2020 substantieel te stijgen.

De reële toename van de uitgaven voor langdurige zorg wordt geraamd op gemiddeld 3,7 % per jaar over de periode 2015-2019. Deze groei is hoofdzakelijk het resultaat van de toename van het aantal zorggebruikers als gevolg van de vergrijzing (1,8 %), in het bijzonder bij de hoogbejaarden (85 jaar en ouder) in deze periode. In tweede instantie is er de evolutie van de reële zorgkost per zorggebruiker, die wordt weerspiegeld in het effect van het reële bbp (0,6 %). Verder spelen ook een inhaaleffect (0,8 %), waarbij de uitgaven terugkeren naar hun 'normale' groeiritme (na de vertraagde groei in 2013 als gevolg van de economische situatie) en de groei van de bevolking (0,5 %).

De globale uitgaven voor geneeskundige zorgen, gedefleerd met de gezondheidsindex die ook wordt gehanteerd bij de vaststelling van de begrotingsdoelstelling, stijgen met 2,3 % in 2015 en gemiddeld 2,3 % de daarop volgende periode 2015-2019, dus in lijn met de huidige effectieve groeinorm van 2,37 %.

KADER 3 - De modellering van de publieke uitgaven voor medische zorg

De projecties van de sociale uitkeringen in natura (hoofdzakelijk publieke uitgaven voor medische zorg) worden afzonderlijk gemaakt voor uitgaven geassocieerd met acute zorg en die voor langdurige zorg. Deze laatste bestaan hoofdzakelijk uit de verpleegzorg in de residentiële sector (hoofdzakelijk de rusthuizen), de thuisverpleging en uitgaven van gemeenschappen, gewesten en lagere overheden die verband houden met langdurige zorg. De afzonderlijke behandeling van acute en langdurige zorg volgt uit de vaststelling dat beide uitgavengroepen door verschillende determinanten worden gestuurd, waarbij de langdurige zorg vooral afhangt van de vergrijzing van de bevolking en de acute zorg wordt bepaald door de evolutie van het inkomen, de demografie en medische technologische vooruitgang.

Het model acute zorg

De acute publieke zorguitgaven worden geprojecteerd door middel van een nieuw econometrisch model, dat de reële acute uitgaven per hoofd verklaart in functie van vier structurele determinanten: het reëel bbp per capita, de leeftijdssamenstelling van de bevolking, de werkloosheidsgraad en proxies voor medische technologische vooruitgang. Het model werd geschat met gegevens over de periode 1981-2012. De reële uitgaven en het bbp worden gedeflateerd met de bbp-deflator. De leeftijdssamenstelling van de bevolking wordt gemeten als het aandeel van de leeftijdsgroepen 65-74, 75-84 en 85+ in het totaal van de bevolking. De medische technologische vooruitgang wordt benaderd door middel van het aantal goedkeuringen van nieuwe geneesmiddelen en andere (niet-farmaceutische) medische toepassingen. De goedkeuringen van geneesmiddelen worden gemeten aan de hand van Farmanet data. Voor de overige medische technologie zijn geen tijdreeksen van de goedkeuringen in België beschikbaar, en deze indicator is gebaseerd op de goedkeuringen van 'devices' door de Amerikaanse Food and Drug Administration.

Het model specificeert een log-lineaire relatie tussen de afhankelijke en verklarende variabelen. Op basis van de statistische analyse wordt een finaal model bekomen waarin de uitgaven voor acute zorg worden bepaald door de volgende variabelen: het bbp per hoofd, het aandeel van de leeftijdsgroepen 75-84 en 85+ in de bevolking, en de technologie-proxies. De geschatte effecten zijn positief voor het bbp, de werkloosheidsgraad, de demografie en de geneesmiddelen en negatief voor de niet-farmaceutische technologie. De indicatoren van medische technologie hebben globaal genomen een positief (kostenverhogend) effect.

Het model langdurige zorg

Het model, gebruikt voor de projectie van de langdurige zorguitgaven, is een nieuw econometrisch tijdreeksmodel, dat de reële langdurige zorguitgaven per hoofd verklaart in functie van het reëel bbp per capita, de leeftijdssamenstelling van de bevolking, en de levensverwachting. De leeftijdssamenstelling van de bevolking wordt, net als in het model acute zorg, gemeten als het aandeel van de leeftijdsgroepen 65-74, 75-84 en 85+ in het totaal van de bevolking. Het effect van de demografische variabelen op de zorguitgaven is variabel in de tijd, en wordt gemoduleerd door de levensverwachting van deze leeftijdsgroepen. Deze werkwijze laat toe rekening te houden met de mogelijkheid dat de zorgbehoefte van de ouderen verschuift naar latere leeftijd als gevolg van de toenemende levensverwachting.

Het model specificeert een lineaire relatie tussen de afhankelijke en verklarende variabelen. Op basis van de statistische analyse wordt een finaal model bekomen waarin de uitgaven voor langdurige zorg worden bepaald door de volgende variabelen: het bbp per hoofd, het aandeel van de leeftijdsgroepen 65-74, 75-84 en 85+ in de bevolking, en de levensverwachting van deze groepen. De geschatte effecten zijn positief voor het bbp, en de demografie, waarbij de toenemende levensverwachting het effect van de leeftijdsgroep 75-84 jaar enigszins doet afnemen, terwijl het effect van de 85+-jarigen toeneemt in de tijd. Dit lijkt de hypothese te bevestigen dat de stijgende levensverwachting de zorgbehoefte verschuift naar de oudste ouderen.

De uitgaven voor ziekte en invaliditeit stijgen aanzienlijk.

De forse groei van de uitgaven inzake ziekte en invaliditeit is grotendeels toe te schrijven aan de uitgaven voor invaliditeit. De reden voor de hoge groeivoet van die uitgaven ligt in de evolutie van het aantal begunstigden van een invaliditeitsuitkering, die sinds verschillende jaren sterk toeneemt¹.

TABEL 40 - Groei van de uitgaven voor ziekte- en invaliditeitverzekering en het aantal invaliden in procent en gedefleerd met de index voor sociale uitkeringen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal ziekte en invaliditeit	4,3	5,6	4,7	4,9	4,6	2,2	2,0
Moederschap	-1,9	0,6	1,4	2,2	1,9	1,2	0,7
Invaliditeit	6,9	6,9	6,4	6,1	5,7	2,4	2,4
Arbeidsongeschiktheid	0,3	4,3	1,7	2,6	2,5	2,0	1,6
Aantal invalide vrouwen	6,4	7,5	6,1	5,9	5,6	1,5	1,9
Aantal invalide mannen	2,8	3,3	4,1	4,0	3,2	0,9	0,6

Die evolutie wordt verklaard door zowel demografische factoren als evoluties op de arbeidsmarkt. De talrijke babyboomgeneraties hebben de leeftijd bereikt met een hoger risico op invaliditeit terwijl de beperkingen inzake vervroegde pensionering leiden tot langere periodes in het invaliditeitsstelsel. De evolutie op de arbeidsmarkt draagt tevens bij tot de toename van het aantal invaliden omdat meer vrouwen actiever zijn op de arbeidsmarkt en tot steeds hogere leeftijden. Ten slotte kennen bepaalde soorten van invaliditeit, vooral die gelinkt aan stress, een sterke toename. De uitkeringsgerechtigde bevolking die mogelijk in de arbeidsongeschiktheid terecht komt, groeit dus aanzienlijk, vooral in de hogere leeftijdscategorieën. De oorzaken van de omvangrijke groei van het aantal invaliden worden nochtans verondersteld te verdwijnen op middellange termijn, met als gevolg een zwakkere groei vanaf 2018.

Evolutie van de pensioenuitgaven na de hervorming.

De pensioenuitgaven stijgen in procent van het bbp, van 6,9 % in 2012 tot 7,6 % in 2019. Die groei omvat het effect van de welvaartaanpassingsenveloppes en de besparingen als gevolg van pensioenhervorming en van de hervorming van het bonusstelsel.

TABEL 41 - Groei van de pensioenuitgaven en van het aantal gepensioneerden in procent en gedefleerd met de index voor sociale uitkeringen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Uitgaven werknemers	2,6	2,4	3,2	3,0	3,2	3,1	3,2
Uitgaven werknemers (zonder theoretische env. 2015-2019)	2,6	2,6	2,4	2,6	2,5	2,7	2,7
Aantal gepensioneerde werknemers	1,9	1,8	1,6	1,6	1,8	1,8	1,9
Uitgaven zelfstandigen	1,1	2,0	2,5	2,4	2,5	2,8	3,0
Uitgaven zelfstandigen (zonder theoretische env. 2015-2019)	1,1	2,0	1,6	1,5	1,7	2,0	2,2
Aantal zelfstandige gepensioneerden	1,2	1,0	1,0	1,0	1,2	1,1	1,1

De pensioenhervorming van december 2011 verhoogt niet alleen de minimumleeftijd van het vervroegd pensioen van 60 tot 62 jaar, behalve voor enkele uitzonderingen, maar ook de minimale loopbaanvoorwaarde voor vervroegd pensioen wordt opgetrokken van 35 jaar in 2012 tot 40 jaar in 2015. De 62-jarige werknemer zal in de nieuwe regeling zijn pensionering dus met 1 jaar moeten uitstellen indien hij 39 loopbaanjaren heeft, met 2 jaar indien hij er 38 heeft, en hij zal zijn pensioen moeten uitstellen tot de wettelijke pensioenleeftijd van 65 jaar indien hij minder dan 38 loopbaanjaren kan voorleggen. Er zijn overgangsmaatregelen voorzien voor wie op 31 december 2012 tussen 57 en 61 jaar oud is en wegens de hervorming 3, 4 of 5 jaar langer zijn pensionering zou moeten uitstellen: dat aantal jaren wordt in dat geval beperkt tot 2. Bovendien behouden diegenen die in 2012 voldoen aan de leeftijds- en loopbaanvoorwaarden (60 jaar en 35 loopbaanjaren) voor een vervroegd rustpensioen dat recht ook voor de daaropvolgende jaren.

1. De projectie van het aantal invaliden die gebruikt wordt in deze Vooruitzichten werd gerealiseerd door het FPB in overeenstemming met de vooruitzichten van het RIZIV.

De pensioenbonus is aangepast aan de hervorming van 2011.

Vanaf januari 2014 wordt de pensioenbonus voor werknemers die aan het werk blijven gewijzigd om zodoende rekening te houden met de pensioenhervorming van eind 2011¹.

De hervorming van de pensioenbonus zou de uitgaven van de gezamenlijke pensioenregelingen (werknemers, zelfstandigen, openbaar ambt² en IGO) verminderen met 0,5 % in 2019. Die besparing wordt verklaard door de daling van het aantal begunstigden als gevolg van de invoering van een striktere loopbaanvoorwaarde om de pensioenbonus te verkrijgen en door de daling van het gemiddeld bedrag van de uitkering als gevolg van de vervanging van het huidige pensioenbonusstelsel door het nieuwe.

TABEL 42 - Effect van de pensioenbonushervorming in de werknemersregeling en de zelfstandigenregeling in procent van de uitgaven van de regeling

	2015	2016	2017	2018	2019
Werknemersregeling	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
Zelfstandigenregeling	-0,3	-0,6	-1,0	-1,4	-1,6

Afgezien van de overheidssector is de impact van de hervorming het grootst in de zelfstandigenregeling. Het gemiddelde pensioen zonder bonus is vrij laag in die regeling, waardoor het relatieve belang van de gerealiseerde besparing des te groter is. Daarnaast is het aandeel van de zelfstandigen die hun professionele activiteiten voortzetten tot de leeftijd van 65 jaar of zelfs later, zonder daarbij een loopbaan van meer dan 40 jaar te kunnen verantwoorden, zeer belangrijk. In de werknemersregeling is de vermindering van de uitgaven geringer. Vele werknemers verlaten de arbeidsmarkt via andere regelingen dan het pensioen en verkrijgen geen enkel recht op de bonus, zelfs in de huidige regeling.

Evolutie van de uitgaven in de regelingen voor werkloosheid, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.

Tussen 2013 en 2019 dalen de uitgaven voor werkloosheid (met inbegrip van de uitgaven voor werkloosheid met bedrijfstoelage), tijdskrediet en loopbaanonderbreking met 0,5 % van het bbp (van 2,5 % tot 2,0 % van het bbp). De vermindering van de uitgaven is meer uitgesproken in de periode 2013-2015 (-0,25 % in twee jaar) dan in de periode 2015-2019 (-0,25 % in 4 jaar) als gevolg van, enerzijds, de overdracht in 2015 van bepaalde lasten naar de gemeenschappen en gewesten krachtens de zesde staats-hervorming (bepaalde uitgaven voor loopbaanonderbreking, cf. tabel 42) en anderzijds de besparingsmaatregelen die genomen werden in het regeerakkoord van december 2011. Ter herinnering, deze maatregelen maken de toegankelijkheidsvoorwaarden strenger voor werkloosheid met bedrijfstoelage en voor uitkeringen voor tijdskrediet en loopbaanonderbreking. In de werkloosheidsregeling werd een verhoogde degressiviteit ingevoerd van de uitkeringen, alsook een nieuwe regeling voor de jongeren die hun studies beëindigen.

1. Zie aanvulling bij het rapport "Conséquences budgétaires et sociales d'une réforme du bonus de pension et du complément pour âge" - FPB januari 2013.

2. Zie deel 5.3 (federale overheid) en 5.5 (gemeenschappen en gewesten).

5.5. Gemeenschappen en gewesten

De rekening van de gemeenschappen en de gewesten, bijna in evenwicht in 2013 en 2014, verslechtert in 2015 en 2016 als gevolg van de staatshervorming.

Het vorderingensaldo van de gemeenschappen en gewesten¹ was bijna in evenwicht in 2013 en zou ook in 2014 zo goed als in evenwicht blijven in procent van het bbp (tabel 43). De lastenoverdracht in het kader van de zesde staatshervorming leidt tot een verslechtering van de financiën in 2015 en 2016. Bij ongewijzigd beleid zou het vorderingensaldo echter verbeteren aan het einde van de projectieperiode.

Stijging van de ontvangsten in procent van het bbp in 2013, gevolgd door een daling in 2014.

Voor 2013 kan de stijging van de ontvangsten toegeschreven worden aan eenmalige factoren inzake successierechten, namelijk de opbrengst van boetes als gevolg van de fiscale regularisatie van 2013 en de in 2012 besliste vermindering met 1 maand van de indieningstermijn voor de verklaring van nalatenschap. De niet-fiscale ontvangsten blijven ongewijzigd in procent van het bbp.

De overdrachten afkomstig van de federale overheid omvatten voornamelijk de in het kader van de BFW overgedragen middelen en de financiering van de pensioenen van het statutair personeel van de gemeenschappen en gewesten² (die in 2013 zijn gestegen). De vermindering van de middelen afkomstig van de BFW is het resultaat van de correctie in 2012 voor de onderschatting in 2011 en van een relatief ongunstig prijseffect, aangezien de groei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (de basis voor de indexering van de overgedragen middelen) lager was dan die van de bbp-deflator. Daarenboven heeft de federale overheid in 2013 een deel van de opbrengst van de veiling van licenties voor mobiele telefonie (72 miljoen euro) doorgevoerd naar de gemeenschappen.

In 2014 dalen de ontvangsten gevoelig. De middelen afkomstig van de BFW lijden onder de eenmalige bijdrage in de sanering van de openbare financiën van 250 miljoen euro en, net als in 2013, onder een negatief prijseffect. Die daling wordt evenwel afgezwakt door de toepassing van het tweede luik van de herfinanciering van de Brusselse instellingen (117 miljoen euro). Daarenboven draagt het eenmalige karakter van de veiling van licenties voor mobiele telefonie in 2013 ook bij tot de vermindering van de overdrachten afkomstig van de federale overheid. De terugval van de niet-fiscale ontvangsten is te wijten aan het niet uitbetalen van het KBC-dividend aan het Vlaams Gewest. Wat de fiscale ontvangsten betreft, dalen de successierechten, ondersteund door eenmalige factoren in 2013, hoewel ze nog steeds, maar minder dan in 2013, voordeel halen uit de opbrengst van de boetes als gevolg van de fiscale regularisatie van 2013. Die terugloop wordt versterkt door de verlaging van de successierechten op de gezinswoning voor de overlevende echtgenoot die beslist werd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest. De vermindering van de fiscale ontvangsten wordt echter beperkt door andere door het Waals Gewest besliste fiscale maatregelen (bv. wijzigingen van de voorwaarden voor verlaagde registratierechten, belasting op windmolens en gsm-masten, etc.).

1. In deze Vooruitzichten zijn de cijfers van de gemeenschappen en de gewesten voor 2012 coherent met de Nationale Rekeningen 2012 die gepubliceerd werden in september 2013. In april 2014 besliste het INR de perimeter van de gemeenschappen en de gewesten uit te breiden. In de rekeningen uit de impact van die uitbreiding zich niet via een aanpassing van de ontvangsten en uitgaven van desbetreffende instellingen maar in een aanpassing van de kapitaaloverdrachten aan de bedrijven (andere niet-sociale overdrachten aan de bedrijven) en aan de lagere overheid ten belope van het vorderingensaldo van de entiteiten die voortaan binnen die perimeter vallen. De beslissing van het INR heeft ook een weerslag gehad op het niveau van de schuld. Omdat die uitbreiding de berekening van de impliciete rentevoet van de regionale schuld niet zou aantasten, werden de rentelasten van de gemeenschappen en de gewesten vanaf 2013 aangepast. Zo wordt in deze vooruitzichten in 2013 een breuk waargenomen in de tijdsreeks van de rentelasten, de andere niet-sociale overdrachten aan de bedrijven en de overdrachten aan de lagere overheid.

2. In ESR worden de pensioenen van het statutair personeel van de gemeenschappen en gewesten (uitgezonderd de ION's) verrekend als uitgaven van de gefedereerde entiteiten. Aangezien die pensioenen volgens de Belgische wetgeving voor rekening van de federale overheid zijn (behalve voor de overheidsbedrijven), wordt een overdracht van de federale overheid aan de gemeenschappen en de gewesten beschouwd als financieringsbron voor die pensioenen.

TABEL 43 - Rekening van de gemeenschappen en de gewesten
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Verschil 2015 2016- 2019	
Ontvangsten	15,3	15,4	15,2	18,3	18,0	18,1	18,1	18,2	3,1	-0,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,4	2,5	2,5	4,2	4,2	4,2	4,2	4,3	1,7	0,1
Belasting op het gezinsinkomen	-0,0	-0,0	-0,0	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1	0,1
Sociale werkgeversbijdragen	0,0	0,0	0,0	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	0,0
Sociale bijdragen: overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Overige belastingen	2,4	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	-0,0	-0,0
Niet-fiscale ontvangsten	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,1	-0,1
Verkoop van goederen en diensten	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0	-0,0
Externe overdrachten	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,0
Inkomen uit vermogen	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	10,4	10,4	10,4	11,8	11,5	11,5	11,5	11,6	1,4	-0,2
Overdrachten van de federale overheid	10,4	10,3	10,3	11,7	11,5	11,5	11,5	11,5	1,4	-0,2
Overdrachten van de sociale zekerheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Overdrachten van de lagere overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Toegerekende sociale premies	1,4	1,4	1,5	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	-0,1	0,1
Uitgaven	15,3	15,4	15,3	18,6	18,5	18,3	18,3	18,3	3,3	-0,3
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	11,2	11,2	11,0	12,8	12,8	12,7	12,7	12,7	1,7	-0,1
Werkingskosten en investeringeneringskosten	6,9	7,0	6,9	7,0	6,9	6,8	6,7	6,6	0,1	-0,4
Bezoldigingen	4,6	4,7	4,6	4,7	4,6	4,6	4,5	4,5	0,1	-0,2
Aankopen van goederen en diensten, belastingen	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	-0,0	-0,1
Investeringen	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,0	-0,0
Niet-sociale overdrachten	1,9	1,8	1,8	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	0,5	0,0
Loonsubsidies	0,1	0,1	0,1	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,0
Overige overdrachten aan de ondernemingen	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,0	0,0
Niet-sociale overdrachten aan de gezinnen en izw's	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,0	-0,0
Overdrachten aan het buitenland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Sociale uitkeringen	2,4	2,4	2,4	3,5	3,6	3,6	3,7	3,7	1,1	0,2
Pensioenen	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5	0,0	0,1
Gezondheidszorg	0,8	0,8	0,8	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	1,0	0,2
Werkloosheid en brugpensioenen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0
Gezinsbijslag	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Overige	0,2	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	2,5	2,6	2,6	4,2	4,2	4,1	4,1	4,0	1,6	-0,2
Overdrachten aan de federale overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Overdrachten aan de sociale zekerheid	0,1	0,1	0,1	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,1
Overdrachten aan de lagere overheid	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	0,0	-0,1
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0	0,0
Toegerekende sociale premies	1,4	1,4	1,5	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	-0,1	0,1
Primair saldo	0,1	0,2	0,2	-0,1	-0,3	-0,1	-0,0	0,1	-0,2	0,1
Vorderingensaldo	-0,0	-0,0	-0,0	-0,3	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	-0,2	0,1

In 2015 worden de ontvangsten sterk beïnvloed door de staatshervorming.

De voornaamste wijzigingen van de ontvangsten in 2015 kunnen toegeschreven worden aan de zesde staats-hervorming (zie deel 5.2). Afgezien van die effecten merken we op dat de successierechten lijden onder de weerslag van de fiscale regularisatie, terwijl de niet-fiscale ontvangsten ondersteund worden door de weder-uitbetaling van het KBC-dividend.

De staatshervorming leidt tot een toename van de fiscale en parafiscale ontvangsten (regionalisering van een deel van de personenbelasting en bepaalde socialebijdrageverminderingen), een stijging van de overdrachten van de federale overheid en een groei van de niet-fiscale ontvangsten (geregionaliseerde verkeersboetes). Wat de fiscale ontvangsten betreft, wordt de personenbelasting (vóór het in aanmerking nemen van de aan de gewesten overgedragen bevoegdheden) verondersteld gelijk te zijn aan de vroegere PB-basisdotatie van de gewesten, een deel van de negatieve term van de huidige BFW en 40 % van de overgedragen fiscale uitgaven. We merken op dat de geregionaliseerde fiscale uitgaven, net als de socialebijdrageverminderingen, verrekend worden als negatieve ontvangsten. De stijging van de overdrachten van de federale overheid vloeit voort uit de financiering van het merendeel van de nieuwe bevoegdheden, ondanks het wegvallen van bepaalde overdrachten door de gedeeltelijke regionalisering van de personenbelasting en de vermindering van de overdrachten met 1,25 miljard euro als bijdrage in de sanering van de openbare financiën.

De ontvangsten dalen in 2016 en stijgen op middellange termijn.

In 2016 is de terugloop van de overdrachten van de federale overheid toe te schrijven aan een bijkomende vermindering van de dotaties van de BFW met 1,25 miljard euro als bijdrage in de sanering van de openbare financiën. Daarna zou de gedeeltelijke koppeling van die dotaties aan de economische groei een matigend effect hebben op de stijging van de overdrachten van de federale overheid die voortvloeit uit de toename van de financiering van de pensioenen van het statutair personeel van de gemeenschappen en de gewesten. We merken op dat de gedeeltelijke koppeling aan de economische groei vanaf 2017 wordt versterkt door de Staatshervorming via de bijdrage van de gefedereerde entiteiten in de vergrijzingskost. Bij ongewijzigd beleid neemt de regionale personenbelasting toe op middellange termijn; de geregionaliseerde fiscale bijdragen worden verondersteld minder snel te stijgen dan het bbp, terwijl de belastbare basis van de regionale personenbelasting (of de federale personenbelasting verminderd met de federale fiscale uitgaven) toeneemt in procent van het bbp (zie deel 5.3). Ten slotte leidt de geleidelijke terugbetaling door KBC van de door het Vlaams Gewest verleende steun tijdens de financiële crisis tot een vermindering van het inkomen uit vermogen op middellange termijn¹.

Lichte stijging van de uitgaven in 2013 in procent van het bbp, gevolgd door een daling in 2014.

De evolutie van de primaire uitgaven (met uitzondering van de bezoldigingen) in 2013 en 2014 is gebaseerd op een vergelijking van opeenvolgende begrotingen van de gemeenschappen en gewesten en hun voorlopige realisaties 2013². De projectie houdt ook rekening met de geobserveerde evoluties in de voorlopige raming van overheidsrekeningen 2013 van april 2014.

De stijging van de uitgaven in 2013 (zie tabel 43) is voornamelijk toe te schrijven aan een toename van de overdrachten aan de lagere overheid door de uitbreiding van de perimeter in 2013 waardoor de Waalse overheidsinstelling 'Centre Régional d'Aide aux Communes' (CRAC) volledig geconsolideerd wordt met het Waals Gewest. De finale primaire uitgaven daarentegen blijven zo goed als ongewijzigd in procent van het bbp, ondanks enkele schommelingen op het niveau van de bezoldigingen, pensioenen, de niet-sociale overdrachten aan gezinnen en izw's en de overige overdrachten aan bedrijven. De bezoldigingen nemen licht toe in procent van het bbp. Die evolutie is het gevolg van een prijseffect dat veroorzaakt wordt doordat de groei van de bbp-deflator lager is dan de gemiddelde prijsindex van de lonen. De overige overdrachten aan bedrijven lopen terug, voornamelijk door een vooruitschuiving door het Vlaams Gewest van de jaarlijkse betaling van de

1. De projectie veronderstelt dat er 2016 geen dividend zal worden uitgekeerd.

2. De cijfers voor 2013 zijn gebaseerd op de economische hergroepering van de voorlopige afsluiting 2013 van de Vlaamse Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest, de Franse Gemeenschap en de Vlaamse, Franse en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissies en de Duitstalige Gemeenschap. Voor het jaar 2014 vormt de vergelijking van de oorspronkelijke begrotingen 2013 en 2014 het uitgangspunt, behalve voor de Duitstalige Gemeenschap waar de aangepaste begrotingen 2013 en 2014 worden vergeleken.

subsidies aan de Vlaamse waterdistributiemaatschappijen naar 2012. Op het niveau van de niet-sociale overdrachten aan gezinnen en izw's is er een lichte inkrimping die ondermeer veroorzaakt door een iets restrictiever premiebeleid voor huisvesting, energie en renovatie in het Vlaams en Waals Gewest.

In 2014 zijn het vooral de bezoldigingen en de investeringen die bijdragen tot de daling van de uitgaven in procent van het bbp. Bij de evolutie van de bezoldigingen spelen naast het prijseffect (groei van de bbp-deflator die hoger is dan de gemiddelde prijsindex van de lonen) ook de besparingsmaatregelen van sommige deelstaten, zoals de versnelling van het efficiëntietraject (daling van het aantal personeelsleden in de administratie) van de Vlaamse overheid. De voorziene verkoop van vaste activa¹ door de drie gewesten en de Franse Gemeenschapscommissie ten belope van ongeveer 175 miljoen in 2014 leidt tot een terugloop van de investeringen.

Sterke uitgavengroei in 2015 door de staathervorming.

Voor de periode 2015-2019 berusten de vooruitzichten aangaande de primaire uitgaven (exclusief de bezoldigingen) vooreerst op een hypothese van ongewijzigd beleid waarbij de trend van de voorbije periode 2009-2014, gecorrigeerd voor éénmalige maatregelen, wordt doorgetrokken. Daarnaast worden de bijkomende uitgaven (ongeveer 13 miljard euro) die voortvloeien uit de overdracht van bevoegdheden van entiteit I naar de gemeenschappen en gewesten ingevolge de staathervorming, geïnjecteerd in projectie vanaf 2015.

De totale uitgaven groeien in 2015 met 3,3 % van het bbp (zie tabel 43), hoofdzakelijk door de integratie van de staathervorming. Zowel de primaire finale uitgaven (+1,7 % van het bbp) als de overdrachten binnen de overheid (+1,6 % van het bbp) nemen fors toe. De toegerekende sociale premies daarentegen nemen af (zie infra). Voor de impact in miljoen euro op de verschillende uitgavenrubrieken verwijzen we naar tabel 30. Op het niveau van de primaire finale uitgaven zijn het vooral de uitgaven voor loonsubsidies (+ 0,5 % van het bbp), de uitgaven voor gezondheidszorg (+1 % van het bbp) en de overige sociale overdrachten (+0,2 % van het bbp) die stijgen in procent van het bbp.

Vanaf 2015 worden de dienstencheques, de activering van de werkloosheidsuitkeringen en de jongerenbonus non-profit immers toegewezen aan de gewesten. Ze worden toegevoegd aan de reeds bestaande regionale loonsubsidies, met name de Vlaamse loonsubsidie voor oudere werklozen en de Waalse 'prime à l'emploi'.

De uitgaven voor gezondheidszorg, die tot 2014 voornamelijk de uitgaven voor gehandicaptenzorg door de instellingen 'Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes Handicapées' (AWIPH), het 'Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap' (VAPH) en 'Personne Handicapée Autonomie Recherche' (PHARE) en de uitgaven voor kind en gezin, omvatten, worden vanaf 2015 uitgebreid met de uitgaven voor residentieële gezondheidszorg, (o.a. rusthuizen, rust-en verzorgingstehuizen), voor geestelijke gezondheidszorg (psychiatrische verzorgingstehuizen), voor preventie en organisatie van de 1ste lijnszorg (o.a. vaccinatie, screening), en voor hulp aan personen (o.a. mobiliteitshulpmiddelen).

De omvang van de overige sociale overdrachten (voornamelijk sociale toelagen in geld) neemt toe (+0,2 % van het bbp) door de integratie van de toegewezen gewestmateries betaald educatief verlof en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB).

Zoals reeds aangehaald in deel 5.4 wordt vanaf 2015 de gezinsbijslag overgedragen naar de deelsector 'gemeenschappen en gewesten'. De deelstaten² staan in voor de financiering van de gezinsbijslag, maar de uitkering aan de gezinnen ressorteert in de projectie bij hypothese onder de sociale zekerheid. Enerzijds nemen

1. Het gaat hier voor het Vlaams Gewest om een verdere verkoop van gronden aan Aquafin (28 miljoen euro) en een eenmalige verkoop van een gebouw en gronden betreffende de Oostende Oosteroever (40 miljoen). In het Waals Gewest betreft het een punctuele verkoop door SOFICO van een glasvezelnetwerk (65 miljoen euro). Het Brussels Gewest verkoopt een gebouw van Actiris en gronden aan de Gewestelijke Brusselse Ontwikkelingsmaatschappij (30 miljoen euro). In de Franse Gemeenschapscommissie gaat het om verkoop een gebouw (6 miljoen in 2014 en 2015).

2. Vlaams Gemeenschap, Waals Gewest, Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

door de financiering de overdrachten van de deelstaten aan de sociale zekerheid toe (+1,6 % van het bbp). Anderzijds vallen de gezinsbijslagen van de ambtenaren die voorheen ten laste waren van de gemeenschappen, en in ESR opgenomen waren zowel onder de sociale overdrachten als onder de toegerekende sociale premies¹, nu ook binnen het domein van de sociale zekerheid. Hierdoor nemen in 2015 zowel de sociale overdrachten voor gezinsbijslag als de toegerekende sociale premies af. Er is vanaf 2015 echter wel een nieuwe effectieve sociale bijdrage voor de gezinsbijslag van de kinderen van het personeel van bepaalde overheidsinstellingen (zie ook deel 5.2).

De staatshervorming brengt tevens een overdracht van personeel teweeg van verschillende geregionaliseerde instellingen zoals de justitiehuisen, waardoor de bezoldigingen in 2015 licht toenemen ten opzichte van 2014.

Status-quo van de uitgaven in 2016, gevolgd door een daling in procent van het bbp.

In 2016 vindt er nog een laatste bevoegdheidsoverdracht plaats op het vlak van gezondheidszorg. De bouw-, renovatie- en herconditioneringswerken aan ziekenhuisinfrastructuren vallen dan ten laste van de deelstaten, waardoor de sociale overdrachten toenemen (+ 0,1 procent van het bbp). De totale uitgaven blijven echter zo goed als ongewijzigd in procent van het bbp.

De weerhouden hypothese van ongewijzigd beleid impliceert enerzijds voor de bestaande bevoegdheden het verderzetten van een vrij restrictief uitgavenbeleid, wat leidt tot een trendmatige daling van de meeste uitgaven in procent van het bbp op middellange termijn, met uitzondering van de pensioenuitgaven en de gezondheidsuitgaven die sneller toenemen dan het bbp. De evolutie van deze beide uitgaven is vooral te wijten aan de vergrijzing. Het verloop van de gezondheidsuitgaven wordt bovendien ook bepaald door de weerhouden groeihypothese met betrekking tot de uitgaven voor acute en langdurige zorg (zie deel 5.4). De pensioenen nemen vrij sterk toe tengevolge van de dynamiek van het aantal gepensioneerden, niettegenstaande de invoering van de pensioenbonus (ter vervanging van de leeftijdstoelag) die de toename van de pensioenuitgaven licht afzwakt.

Anderzijds veronderstelt de hypothese van ongewijzigd beleid voor de nieuwe bevoegdheden dat de deelstaten eenzelfde beleid met betrekking tot de overgedragen materies zullen voeren, dan in een scenario zonder staatshervorming.

De uitgaven voor bezoldigingen kennen een lichte daling in procent van het bbp op het einde van de projectieperiode. De werkgelegenheid in het onderwijs neemt ten eerste minder snel toe dan in het voorbije decennium (gemiddelde jaarlijkse groei van 0,4 % over de periode 2016-2019 tegenover 1,3 % over de periode 2003-2013) door de vooropgestelde hypothese van een stabiele omkaderingsgraad. Daarnaast anticipeert de gebruikte methodologie niet op eventuele loonherwaarderingen die voortvloeien uit toekomstige sectorale akkoorden.

1. De toegerekende sociale premies zijn in ESR95 zowel als uitgave als ontvangst opgenomen.

5.6. Lagere overheid

De rekening van de lagere overheid vertoont een tekort in 2013 maar is zo goed als in evenwicht in 2014. Vanaf 2015 zou ze echter opnieuw deficitair zijn.

De projectie van de primaire uitgaven is gebaseerd op een hypothese van ongewijzigd beleid. Behalve voor de uitgaven voor bezoldigingen en de sociale uitkeringen, vertaalt die laatste zich in een extrapolatie van de trends van de voorbije jaren die voortvloeien uit de voorlopige overheidsrekeningen van april 2014. Daarnaast weerspiegelt de projectie van de investeringen de cyclus van de voorbije 18 jaar. De uitgaven voor bezoldigingen (zonder toegerekende sociale premies) hangen vooral af van de ondertekende sectorale akkoorden, de loondrift en de werkgelegenheidsevolutie. De projectie van de sociale uitgaven ten laste van de OCMW's is afhankelijk van de welvaartsaanpassing in overeenstemming met de bepalingen uit het Generatiepact van 2005 voor de berekening van de beschikbare enveloppe, en van een hypothese over de evolutie van het aantal begunstigden die rekening houdt met zowel de demografie als de effecten van de nieuwe maatregelen inzake beroepsinschakelingsuitkeringen¹ op de uitgaven voor leeflonen.

De verbetering van het vorderingensaldo in 2013 (+0,3 % van het bbp) kan worden toegeschreven aan de toename van de ontvangsten: enerzijds de overdrachten van de federale overheid² en van de gemeenschappen en de gewesten³ aan de lagere overheid en anderzijds de fiscale ontvangsten, in het bijzonder de opcentiemen op de personenbelasting. Aan de uitgavenzijde nemen de bezoldigingen, ondanks een zwakke werkgelegenheidsgroei bij de lagere overheid, toe als gevolg van een noemereffect (zwakke economische groei) en de verhoging van de werkgeversbijdragen die worden betaald aan de RSZPPO voor de financiering van de pensioenen van het statutair personeel; de toename van de bezoldigingen wordt evenwel tenietgedaan door de terugval van de investeringen na de gemeenteraadsverkiezingen van 2012.

Over de periode 2014-2019 zijn de schommelingen in het primair saldo en in het vorderingensaldo vooral het gevolg van de investeringen die een electorale cyclus volgen: een aangroei van de investeringen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 (+0,2 % van het bbp in 2017-2018) en een duidelijke terugloop in 2019 na de verkiezingen (-0,2 % van het bbp).

Naast het cyclisch verloop van de investeringsuitgaven wordt de periode 2014-2019 gekenmerkt door een daling van de uitgaven (-0,3 % van het bbp) en van de ontvangsten (-0,2 % van het bbp).

De belangrijkste evoluties aan de uitgavenzijde doen zich voor op het niveau van de aankopen van goederen en diensten (-0,1 % van het bbp) en de bezoldigingen (-0,2 % van het bbp). Voor die laatste houdt de projectie rekening met de toename van de werkgeversbijdragen die worden betaald aan de RSZPPO voor de financiering van de pensioenen van het statutair personeel, de kosten van de nieuwe personeelsstatuten voor de brandweer (hulpverleningszones) en de daling van de werkgelegenheid bij de lagere overheid (de projectie gaat uit van een jaarlijkse afname van ongeveer 1 500 banen tussen 2014 en 2018, waarbij in totaal 7 400 banen verloren gaan). Bijgevolg dalen de bezoldigingen in procent van het bbp.

Aan de ontvangstenzijde blijft de groei van de opcentiemen op de personenbelasting sterk in 2014 maar verzwakt aanzienlijk in 2015, aangezien de aanslagbasis en de indexering een ongunstig effect hebben op de belasting op het inkomen van het voorgaande jaar. Op middellange termijn is de groei van de opcentiemen op de personenbelasting iets hoger dan die van het bbp, gelet op de evolutie van hun aanslagbasis die bestaat uit de federale en de regionale personenbelasting. De opcentiemen op de onroerende voorheffing, daarentegen, vallen licht terug door de zwakke reële stijging van het kadastraal inkomen en in de veronderstelling dat de

1. Deze hervormingen impliceren strengere toegangsvoorwaarden, strengere controle op actief zoekgedrag en beperkt de uitkering in de tijd. Jongeren die hun uitkering verliezen of er langer moeten op wachten, kunnen dan genoodzaakt zijn beroep te doen op OCMW-steun zoals het leefloon.
2. Voornamelijk omwille van de verkeersboetes die betaald moeten worden aan de plaatselijke politiezones, aangezien er in 2012 geen enkele storting werd gedaan.
3. Zie deel 5.5.

opcentiemen stabiel blijven. Bovendien dalen de overdrachten van de gemeenschappen en gewesten in procent van het bbp.

TABEL 44 - Rekening van de lagere overheid
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Verschil	
									2013	2014-2019
Ontvangsten	6,9	7,1	7,1	7,1	7,0	6,9	6,9	6,9	0,2	-0,2
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,2	2,2	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	0,1	-0,1
Belasting op het gezinsinkomen	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,0	0,1
Overige belastingen	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	0,0	-0,1
Niet-fiscale ontvangsten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	-0,0	0,0
Verkoop van goederen en diensten	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-0,0	0,0
Externe overdrachten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Inkomen uit vermogen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	3,4	3,6	3,5	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	0,1	-0,2
Overdrachten van de federale overheid	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,1	-0,0
Overdrachten van de sociale zekerheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Overdrachten van de gemeenschappen en gewesten	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	0,1	-0,1
Toegerekende sociale premies	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0
Uitgaven	7,3	7,3	7,2	7,2	7,1	7,1	7,2	7,0	-0,0	-0,3
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	6,7	6,7	6,5	6,5	6,5	6,5	6,6	6,4	-0,1	-0,3
Werkingskosten en investeringen	5,5	5,4	5,3	5,3	5,2	5,2	5,3	5,1	-0,1	-0,3
Bezoldigingen	3,6	3,7	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,4	0,1	-0,2
Aankopen van goederen en diensten, belastingen	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,0	-0,1
Investeringen	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,7	-0,2	0,0
Niet-sociale overdrachten	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,0	0,0
Overdrachten aan bedrijven	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
Niet-sociale overdrachten aan de gezinnen en izw's	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0
Sociale uitkeringen	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,0	0,0
Pensioenen	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0
Gezondheidszorg	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Gezinsbijslag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,0
Overige	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	0,0
Overdrachten binnen de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,0
Rentelasten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Toegerekende sociale premies	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0
Primair saldo	-0,3	-0,1	0,1	0,0	-0,0	-0,1	-0,2	-0,0	0,3	0,0
Vorderingensaldo	-0,4	-0,2	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,1	0,3	0,1

5.7. Rekeningen volgens entiteit

Tabel 45 toont de rekeningen volgens entiteit. Entiteit I en Entiteit II vertegenwoordigen de consolidatie van respectievelijk de federale overheid en de sociale zekerheid, de gemeenschappen en de gewesten en de lagere overheid. Ten opzichte van het ESR zijn er verschillende verschuivingen tussen de deelstaten doorgevoerd om politiek-institutionele redenen.

TABEL 45 - Rekening van de overheid volgens entiteit
in procent van het bbp

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ontvangsten	51,0	51,7	51,1	50,9	50,9	50,8	51,0	51,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	44,8	45,6	45,4	45,5	45,5	45,5	45,6	45,7
Entiteit I	40,2	40,8	40,6	39,0	39,1	39,1	39,2	39,2
Entiteit II	4,6	4,8	4,8	6,4	6,4	6,4	6,5	6,5
Niet-fiscale ontvangsten	3,7	3,6	3,2	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0
Entiteit I	1,8	1,7	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Entiteit II	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
Overdrachten binnen de overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Entiteit I	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Entiteit II	9,8	9,8	9,8	11,1	10,8	10,8	10,8	10,7
Toegerekende sociale premies	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4	2,4
Uitgaven	55,0	54,4	53,9	53,7	53,5	53,3	53,4	53,3
Finale primaire uitgaven zonder toegerekende sociale premies	49,1	48,6	48,2	48,4	48,2	48,1	48,2	48,1
Entiteit I	32,6	32,3	32,1	28,9	28,9	28,9	29,0	29,2
Entiteit II	16,5	16,3	16,1	19,4	19,3	19,2	19,2	18,9
Overdrachten binnen de overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Entiteit I	9,8	9,8	9,8	11,1	10,8	10,8	10,8	10,7
Entiteit II	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rentelasten	3,5	3,3	3,2	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8
Entiteit I	3,2	3,0	2,8	2,7	2,6	2,6	2,5	2,5
Entiteit II	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Toegerekende sociale premies	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4	2,4
Entiteit I	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Entiteit II	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9
Primair saldo	-0,6	0,6	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5
Entiteit I	-0,4	0,5	0,1	0,2	0,6	0,6	0,6	0,5
Entiteit II	-0,2	0,1	0,2	-0,1	-0,3	-0,2	-0,2	0,0
Vorderingensaldo	-4,1	-2,7	-2,8	-2,8	-2,6	-2,5	-2,4	-2,3
Entiteit I	-3,6	-2,5	-2,7	-2,5	-2,0	-2,0	-1,9	-2,0
Entiteit II	-0,5	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,5	-0,5	-0,3
Vorderingensaldo (EDP)	-4,0	-2,6	-2,7	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3	-2,2
Entiteit I	-3,5	-2,4	-2,7	-2,4	-1,9	-1,9	-1,8	-1,9
Entiteit II	-0,5	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,5	-0,5	-0,3

De pensioenen van Entiteit II die betaald worden door de federale overheid gaan, als finale primaire uitgaven, over van de gemeenschappen en de gewesten en de lagere overheid naar de federale overheid en de overdracht van de federale overheid aan de betrokken deelsectoren is geannuleerd. De rekening van het Vlaams Zorgfonds is niet langer geconsolideerd met de sociale zekerheid maar met de gemeenschappen en de gewesten. Dat geldt ook voor het stelsel van de gezinsbijslag na de staatshervorming, met inbegrip van de werkingskosten en de ontvangsten, die hier uitsluitend bestaan uit een overdracht van de gemeenschappen en de gewesten die de rekening in evenwicht brengt (die overdracht wordt dus geannuleerd door consolidatie).

Die herklasseringen zijn neutraal voor de begrotingsaldi (behalve, voor relatief bescheiden bedragen, de verschuiving van het Vlaams Zorgfonds) maar wijzigen het niveau en de structuur van de ontvangsten en uitga-

ven van de betrokken deelsectoren. In de toekomst, en afhankelijk van de organisatie en de financiering van de gezinsbijslag die de bevoegde instanties zullen hanteren, zal de verschuiving van de gezinsbijslag mogelijk niet neutraal zijn voor de begrotingssaldi van de deelsectoren.

Het relatief aandeel van Entiteit I en Entiteit II in de finale primaire uitgaven zou gaan van 67/33 in 2014 naar 60/40 in 2015 onder invloed van de inwerkingtreding van de staats hervorming en rekening houdend met de herklasseringen. We merken nog op dat de fiscale uitgaven en de socialebijdrageverminderingen verrekend worden als negatieve ontvangsten.

6. Energieverbruik en broeikasgasemissies

Ondanks de lichte toename van het bruto binnenlands energieverbruik zouden de energiegebonden CO₂-emissies met gemiddeld 0,3 % per jaar afnemen gedurende de projectieperiode dankzij de structurele wijziging in het energieverbruik ten gunste van minder vervuilende en/of hernieuwbare energie. De CH₄-emissies en de gefluoreerde gassen zouden jaarlijks gemiddeld afnemen tijdens de periode 2014-2019. De uitstoot van de niet-energiegebonden CO₂-emissies en de N₂O-emissies daarentegen zouden blijven toenemen gedurende de periode. Globaal genomen zouden de totale broeikasgasemissies gedurende de projectieperiode licht afnemen (met gemiddeld 0,2 % per jaar). In 2019 zouden ze meer dan 20 % onder het niveau van het basisjaar (1990, 1995 voor de gefluoreerde gassen) dalen en 112 Mt CO₂-equivalenten bedragen (tegen 145,7 Mt in het basisjaar).

De energiegebonden CO₂-emissies van de energiesector zouden licht toenemen. De uitstoot van de andere sectoren (industrie, transport, diensten en gezinnen) zou afnemen gedurende de projectieperiode. De meeste uitstoot van energiegebonden CO₂ zou in 2019 afkomstig zijn van de diensten en gezinnen en transport en niet meer van de industrie zoals in 1990 nog het geval was. Het aandeel van de elektriciteitsproductie zou in 2019 sterk gedaald zijn t.o.v. 1990 vooral door de afbouw van elektriciteitsproductie op basis van steenkool ten voordele van de productie op basis van aardgas en hernieuwbare energie.

Tegen 2020 moet België voldoen aan een aantal doelstellingen in het kader van het Europees Klimaat- en Energiepakket. Zo moet de uitstoot van de ETS-sectoren op Europees vlak met 21 % afnemen t.o.v. 2005. De non-ETS-sectoren moeten eveneens hun emissies terugdringen tegen 2020 (-10 % t.o.v. 2005 op Europees vlak, -15 % op Belgisch niveau). De Effort Sharing Decision bepaalt dat de doelstelling van -15 % voor de non-ETS-sectoren moet gehaald worden via een lineair reductiepad met jaarlijkse doelstellingen. Volgens de huidige vooruitzichten, zou het verloop van de emissies van de non-ETS-sectoren over de periode 2013-2019 onder het lineair reductiepad voor het behalen van de doelstelling blijven.

Omtrent hernieuwbare energie heeft België tegen 2020 een doelstelling van 13 % van het bruto energie-eindverbruik en een minimumstreefcijfer van 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het verbruik van de vervoerssector. Volgens de huidige vooruitzichten zouden we in 2019, bij ongewijzigd beleid, ongeveer 9 % bereiken van het bruto energie-eindverbruik en, zonder het gebruik van hernieuwbare elektriciteit voor transport mee in rekening te brengen, een percentage van ongeveer 6 % voor het verbruik van de vervoerssector. Er zullen dus nog inspanningen geleverd moeten worden om tegen 2020 aan de doelstellingen te voldoen.

6.1. Evolutie van de vraag naar energie

Hierna wordt de evolutie van de vraag naar energie uiteengezet. In punt 1 wordt de globale evolutie van het energieverbruik en de energie-intensiteit van het bbp besproken. Daarna wordt in punt 2 het energieverbruik per sector, de structuur van het elektriciteitsproductiepark en de bijdrage van hernieuwbare energie toege-licht.

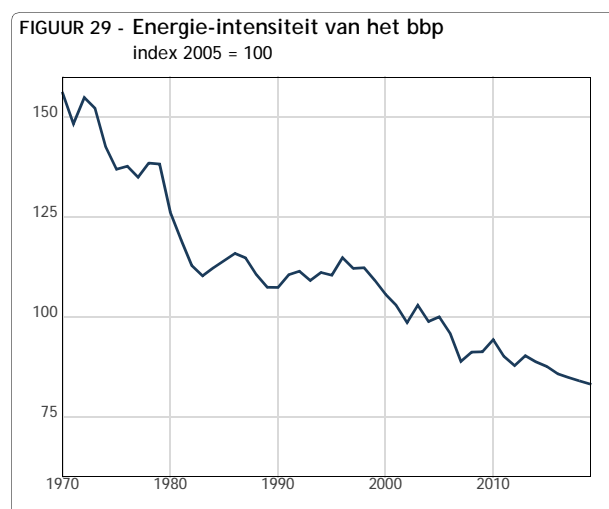
6.1.1. Evolutie van het energieverbruik en de energie-intensiteit van het bbp

Lichte toename van het energie-eindverbruik en daling van de energie-intensiteit van het bbp gedurende de projectieperiode.

Door verdere toepassing van energiebesparende technologieën onder impuls van specifieke maatregelen, zou het energie-eindverbruik¹ licht toenemen met gemiddeld 0,3 % per jaar en het bruto binnenlands energieverbruik² met gemiddeld 0,2 % per jaar gedurende de projectieperiode. Het bruto binnenlands energieverbruik zou in 2019 ongeveer 60 Mtoe³ bedragen. Het energie-eindverbruik zou in 2019 ongeveer 38 Mtoe bedragen.

TABEL 46 - Evolutie van het bbp, het energieverbruik, de energie-intensiteit van het bbp
gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

	1973-2013	1973-1979	1980-1990	1991-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Bbp	2,1	3,2	2,3	2,1	2,1	0,4	1,6
Bruto binnenlands energieverbruik	0,8	1,6	0,0	1,7	-0,2	0,5	0,2
Energie-eindverbruik	0,5	1,5	-0,7	1,8	-1,3	1,2	0,3
Energie-intensiteit van het bbp	-1,3	-1,6	-2,3	-0,4	-2,3	0,1	-1,4
Reële energieprijis	1,4	4,2	-0,1	0,7	1,6	2,4	-1,2

De energie-intensiteit⁴ van het bbp zou verder afnemen gedurende de projectieperiode. De historisch dalende trend van de energie-intensiteit zou hiermee bevestigd worden. Periodes met een sterke stijging van de reële energieprijis⁵ (1973-1979 en het begin van de jaren 2000) hadden een sterke daling van de energie-intensiteit van het bbp tot gevolg (zie tabel 46 en figuur 29). Andere factoren hebben ook een rol gespeeld in de daling van de energie-intensiteit zoals de technologische evolutie. De herstructurering van de energie-intensieve sectoren heeft eveneens een relatief sterke daling van de energie-intensiteit teweeg gebracht. Over de periode 1970-2019 zou de energie-intensiteit ongeveer gehal-

veerd zijn. We merken op dat ondanks de sterke dalingen die in het verleden geobserveerd werden, de energie-intensiteit van België hoger is dan die van onze buurlanden. Inderdaad voor België bedroeg de energie-intensiteit in 2012 172,2 (uitgedrukt in kg olie equivalent per 1 000 EUR van het bbp)⁶ tegen 129,2 voor Duitsland,

1. Energie-eindverbruik: energie geleverd aan de consumenten (industrie, transport, diensten, gezinnen en landbouw) voor allerlei soorten energieverbruik.
2. Bruto binnenlands energieverbruik: de hoeveelheid energie die nodig is om aan de binnenlandse vraag te voldoen. Dat wordt berekend door de primaire productie, de invoer en de voorraadschommelingen op te tellen en de uitvoer en bunkers af te trekken.
3. Mtoe = miljoen ton olie-equivalenten = 41 868 terajoules.
4. Dat is het bruto binnenlands energieverbruik uitgedrukt in Mtoe gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume. Verschillende studies onderscheiden de bijdrage van verschillende componenten van een efficiënter energieverbruik zie o.a. *Indicators of Energy Use and Efficiency*, IEA, 1997.
5. De reële energieprijis wordt hier gedefinieerd als de gemiddelde prijs van alle energiedragers geconsumeerd door energie-eindverbruikers op de binnenlandse markt gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.
6. Bron: Eurostat databank

142,9 voor Frankrijk en 149,4 voor Nederland. In 2019 zou de energie-intensiteit voor België dalen tot 162.

6.1.2. Sectorale analyse van het energieverbruik, structuur van het elektriciteitsproductiepark, bijdrage van hernieuwbare energie

a. Sectorale analyse van het energieverbruik

Het energieverbruik van de energiesector en de diensten en de gezinnen zou zich stabiliseren terwijl het verbruik door de industrie matig zou toenemen gedurende de projectieperiode. Ten slotte zou het verbruik van transport licht afnemen gedurende de periode 2014-2019.

TABEL 47 - Evolutie van het energieverbruik per sector
in procent tenzij anders vermeld

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten				Niveau (Mtoe) 2019	Structuur		
	1991-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019		1990	2012	2019
Elektriciteitsproductie	0,5	1,4	-2,3	0,1	17,3			
Energiesector (zonder elektriciteit)	0,1	-0,4	0,0	0,0	2,3			
Energie-eindverbruik	1,8	-1,3	1,2	0,3	38,1	100,0	100,0	100,0
- Industrie	1,6	-1,8	0,3	1,0	13,4	37,5	34,4	35,1
- Transport ^a	1,9	-0,1	1,7	-0,1	10,4	24,8	28,2	27,2
- Diensten en gezinnen ^b	1,8	-1,7	1,8	0,0	14,3	37,7	37,5	37,6

a. Inclusief luchtvaart.

b. Inclusief landbouw.

Matige toename van het industrieel energieverbruik gedurende de periode 2014-2019.

In 2009 was er een spectaculaire daling van het verbruik door de zware economische crisis. In 2010 en 2011 volgde een relatief herstel van het verbruik om daarna weer af te nemen in 2012 en 2013. In de periode 2014-2019 zou het verbruik matig toenemen en 13,4 Mtoe bedragen in 2019 door de geleidelijke heropleving van industriële activiteit. Het aandeel van de industrie in het energie-eindverbruik zou in 2019 35,1 % bedragen tegen 34,4 % in 2012 en 37,5 % in 1990.

Lichte daling van het energieverbruik voor transport gedurende de projectieperiode.

Sinds 2008 nam het verbruik voor transport jaarlijks af. Het verbruik zou verder licht afnemen van 2014 tot 2019. Een geleidelijke toename van het gebruik van zuinigere voertuigen en de maatregelen ter bevordering van het gebruik van het openbaar vervoer zouden bijdragen tot het inperken van de energiebehoeften. Het aandeel van transport in het energie-eindverbruik zou in 2019 27,2 % bedragen (28,2 % in 2012) en het verbruik 10,4 Mtoe.

Stabilisering van het energieverbruik van diensten en gezinnen gedurende de projectieperiode.

Meteorologische factoren gemeten aan de hand van het aantal graaddagen¹ hebben een belangrijke invloed² op het energieverbruik van diensten en gezinnen: zo was in 2010 het energieverbruik sterk toegenomen door de koudere temperaturen. Het verbruik nam opnieuw af in 2011 omwille van warmere temperaturen. In 2012 en 2013 was het opnieuw kouder en nam het verbruik opnieuw toe. Gedurende de projectieperiode zou het

1. Graaddagen van een bepaalde dag is het verschil tussen een conventionele binnentemperatuur en de gemiddelde buitentemperatuur van die dag (vermenigvuldigd met de duur hiervan uitgedrukt in dagen, dus maal 1). Graaddagen van een bepaalde periode (bijvoorbeeld week, maand of stookseizoen) verkrijgt men door de som van de graaddagen van alle dagen van die periode te nemen. De gekozen conventionele binnentemperatuur bedraagt 16,5° C.
2. Gedurende de projectieperiode wordt het aantal graaddagen gelijkgesteld aan het gemiddelde van de laatste 15 jaren en oefent het dus geen invloed meer uit op de evolutie van het energieverbruik en de bijbehorende emissies op middellange termijn.

verbruik zich stabiliseren mede dankzij de renovatie van het gebouwenpark in België met een betere isolatie van de woningen en gebouwen, de toepassing van strengere normen voor nieuwbouw, de aanschaf van meer rendabele verwarmingsinstallaties en van energiezuinige elektrische toestellen...

Het aandeel van de diensten en gezinnen in het energie-eindverbruik zou 37,6 % bedragen in 2019 en het verbruik 14,3 Mtoe.

Stabilisering van het energieverbruik door de energiesector gedurende de projectieperiode.

Het verbruik van de energiesector zou zich in de periode 2014-2019 stabiliseren. Wat de elektriciteitsproductie betreft zou het verbruik van vaste brandstoffen sterk afnemen gedurende de projectieperiode ten gunste van een sterke toename van het verbruik van aardgas en hernieuwbare energie.

Tegen 2019 zou het energieverbruik 19,6 Mtoe bedragen voor de energiesector en 17,3 Mtoe alleen voor de elektriciteitsproductie.

KADER 4 - Beleid en maatregelen

Voorliggende projectievoorzichten houden rekening met alle besliste en reeds uitgevoerde maatregelen zowel op federaal als op regionaal niveau. Deze vooruitzichten houden nog geen rekening met alle implicaties voor België van het wetgevend Klimaat- en Energiepakket tegen 2020 behalve voor de sectoren die deelnemen aan het Europees systeem voor handel in emissierechten. Voor deze sectoren geldt er een Europees systeem van plafonnering en uitwisseling. *Het Nationaal Hervormingsprogramma 2014*, de *Zesde Nationale Mededeling over Klimaatverandering onder het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering* en *Evaluation of the impact of policy instruments and measures implemented in the context of the Federal climate policy*¹ geven een beschrijving van het binnenlands klimaatbeleid en een overzicht van de binnenlandse maatregelen. De voorbereiding van een Nationaal Klimaatplan 2013-2020, is theoretisch al opgestart maar de effectieve lancering van de werken is bepaald door de resultaten van de discussies omtrent de "burdensharing" tussen de regio's.

De belangrijkste maatregelen voor de industriële sector en de bouw zijn economische en vrijwillige maatregelen aangevuld met een programmeringsmaatregel². De belangrijkste economische maatregel is de bovenvermelde oprichting van het Europees systeem voor emissiehandel op Europees niveau. Andere economische maatregelen zijn het systeem van de groenestroomcertificaten (momenteel ter discussie door de massale overschotten van groenestroomcertificaten) en nieuwe accijnsrechten voor de vaste fossiele brandstoffen gebruikt voor de productie van elektriciteit. Er werden vrijwillige overeenkomsten voor het verhogen van de energie-efficiëntie en het verminderen van de CO₂-uitstoot afgesloten met verschillende industriële sectoren in het Vlaamse en Waalse Gewest. Voor Wallonië werden nieuwe sectorakkoorden gesloten die van kracht worden in 2014. Er is ook de uitbreiding van het Smart Park-project dat als doel heeft de ondernemingen te helpen bij het beheersen van hun elektriciteitsverbruik. Ten slotte is er nog een programmeringsmaatregel, namelijk het Nationaal Actieplan ter bevordering van hernieuwbare energie³.

Voor de transportsector combineren de belangrijkste toegepaste maatregelen in België, economische instrumenten en communicatie ter bevordering van alternatieve vervoermodi voor de individuele auto en vrachtwagen. Zowel investeringen als sensibiliserings- en informatiecampagnes trachten, voor de passagiers, het gebruik van het openbaar vervoer, de fiets en car-pooling en car-sharing te bevorderen en voor de goederen het multimodaal transport. In Vlaanderen is er een verbetering van de milieukeurmerken van transportmiddelen en hun brandstof via de ontwikkeling van alternatieve motoraandrijvingen (elektriciteit, waterstof, LNG voor schepen enz.). Economische maatregelen en communicatie werden eveneens gebruikt om de uitstoot van de individuele auto's te verminderen, met name ecodriving, de uitbreiding van het ecomalus in het Waals Gewest, de herzieningen in 2012 van de federale fiscaliteit voor bedrijfswagens en de belasting op inverkeerstelling in het Vlaams Gewest, die omgevingsfactoren in rekening brengen. Een beter beheer van het wegverkeer via een systeem van wegenbelasting voor zware vrachtwagens zou operationeel moeten zijn in de drie gewesten in 2016. De vermindering van accijnzen op agrobrandstoffen zal tegen 30 september 2014 volledig uitgedoofd zijn. Andere communicatiemaatregelen betreffen het stimuleren van alternatieve vervoermiddelen voor de auto en het telewerk in de overheidsdiensten.

De belangrijkste instrumenten voor de diensten en gezinnen zijn economische maatregelen zoals premies, fiscale aftrek, mechanismen van derde investeerder, ecocheques en leningen met lage rentevoet voor de verbetering van de energie-efficiëntie. Reguleringsinstrumenten worden ook gebruikt, vooral isolatienormen en energieperformantienormen voor gebouwen die vastgelegd werden door de gewesten. Vrijwillige instrumenten werden ook gebruikt door de overheidssector, met name de EMAS-certificaten voor de federale overheidsdiensten. Ten slotte is er nog de vermindering van de btw-voet op elektriciteit van 21% tot 6% vanaf april 2014 in het kader van het competitiviteitspact.

-
1. *Nationaal Hervormingsprogramma*, gemeenschappelijke publicatie, april 2014, *Zesde Nationale Mededeling over Klimaatverandering onder het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering*, april 2014 en *Evaluation of the impact of policy instruments and measures implemented in the context of the Federal climate policy*, intermediary report 1, augustus 2013. Deze documenten zijn terug te vinden op de website www.klimaat.be en zie ook sectie 1 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, Nationale Klimaatcommissie, maart 2013.
 2. Binnen de gebruikte typologie werden de maatregelen over volgende categorieën verdeeld: regulering, economische maatregelen, communicatie, vrijwillige akkoorden, opvolging, programmering en onderzoek (zie 5de Federaal Rapport voor Duurzame Ontwikkeling, p.60).
 3. zie *BELGIUM National renewable energy action plan*, overeenkomstig Richtlijn 2009/28/EC, november 2010.

b. Structuur van het elektriciteitsproductiepark

In 2012 daalde de elektriciteitsproductie sterk (-7,6 %) door het stilleggen van de productie van enkele kerncentrales¹ die niet werd gecompenseerd door de productie van de andere centrales (nucleaire en fossiele) en ook zonder dat de hernieuwbare elektriciteitsproductie er in slaagde om het productieverlies te compenseren. Hierdoor werd er een belangrijke hoeveelheid elektriciteit geïmporteerd (netto 9,9 TWh). In 2013, ondanks de toename van de productie van een aantal kerncentrales die opnieuw in werking traden, hernam de globale elektriciteitsproductie slechts zeer licht (0,4 %) omwille van de dalende productie door de klassieke thermische centrales (door de dalende rendabiliteit). Er werd opnieuw een belangrijke hoeveelheid elektriciteit ingevoerd (netto 9,7 TWh). Gedurende de projectieperiode zou de productie² met gemiddeld 1,8 % per jaar toenemen en in 2019 91,7 TWh bedragen. De productie op basis van fossiele brandstoffen (uitgezonderd steenkool) zou opnieuw toenemen omwille van de geleidelijke kernuitstap vanaf 2015. Er zou ook een sterk toenemende elektriciteitsproductie zijn op basis van hernieuwbare energie. De netto-import wordt verondersteld gemiddeld 6,6 TWh te bedragen gedurende de periode 2014-2019.

TABEL 48 - Structuur van het elektriciteitsproductiepark
in procent

	2000	2005	2010	2015	2019	Gemiddelde 2008-2013	Gemiddelde 2014-2019
Kernenergie	58,3	55,5	51,1	52,2	44,7	52,6	48,2
Hernieuwbare energie	1,7	3,1	7,3	15,5	19,6	9,3	17,5
- Hydro- en windenergie	0,6	0,6	1,7	5,9	9,1	2,6	7,5
- Biomassa	1,2	2,5	5,0	6,0	6,8	5,4	6,5
- Zonne-energie	0,0	0,0	0,6	3,5	3,7	1,2	3,5
Fossiele brandstoffen	39,7	40,9	40,3	31,3	34,8	36,7	33,3
- Steenkool, lignite	15,6	9,6	4,5	1,3	0,6	4,9	1,0
- Aardolieproducten	1,0	2,0	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
- Aardgas	19,3	26,7	33,5	28,0	32,3	29,5	30,3
- Afgeleide gassen	3,8	2,7	1,9	1,7	1,6	1,9	1,6
Andere brandstoffen	0,3	0,5	1,3	1,0	0,9	1,3	0,9

Daling van de elektriciteitsproductie op basis van kernenergie vanaf 2015.

Overeenkomstig de aanpassing van de wet van 2003 betreffende de kernuitstap, zouden de kerncentrales, te beginnen met de oudste installaties, geleidelijk gesloten worden. Deze procedure zou vanaf 2015 beginnen met de sluiting van twee reactoren (Doel 1 en 2) en eindigen in 2025. Het aandeel van de productie van elektriciteit door kerncentrales in de totale elektriciteitsproductie zou dus dalen gedurende de projectieperiode: het aandeel zou evolueren van 54,2 % in 2013 naar 52,2 % in 2015 (het jaar van de eerste sluitingen). Het aandeel zou afnemen tot 44,7 % in 2019.

Sterke toename van de elektriciteitsproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen gedurende de projectieperiode.

Het aantal geproduceerde GWh met hernieuwbare energiebronnen (waterkracht, windkracht, zonne-energie en biomassa) zou sterk toenemen tijdens de projectieperiode en zou in 2019 17 900 GWh (tegen 11 500 GWh in

1. In reactorvaten van de kerncentrales van Doel 3 en Tihange 2 werden scheurtjes ontdekt. De twee reactoren lagen sinds de zomer 2012 stil. Onderzoek wees uit dat het ging om waterstofvlokken. Bij de heropstart in juni 2013 was overeengekomen om testen uit te voeren om het gedrag van de reactorvaten op lange termijn te evalueren. Deze testen leverden niet de verwachte resultaten op. Er zijn nu nieuwe bijkomende testen nodig. Daarom besliste Electrabel uit voorzorg een geplande onderhoudsstop van Doel 3 en Tihange 2 al te vervroegen naar woensdag 26 maart 2014. Momenteel worden dus de reactoren stilgelegd. De resultaten van de testen worden verwacht vanaf 15 juli. De reactoren zullen niet heropgestart worden vooraleer de uitslag bekend is en geanalyseerd is in overleg met nucleaire veiligheidsautoriteiten.
2. De evolutie van de structuur van het elektriciteitsproductiepark is gebaseerd op het Baseline Scenario EC-DG Clima, juli 2013, niet gepubliceerd.

2013) bedragen, d.i. ongeveer 19,6 % van de totale elektriciteitsproductie tegen 1,7 % in 2000. Meer bepaald zou het aandeel van elektriciteit geproduceerd via zonnepanelen sterk stijgen van bijna nul in 2008 tot 3,7 % van het totaal in 2019. Het gebruik van hernieuwbare energie werd aangemoedigd door het systeem van groenestroomcertificaten dat in het begin van de jaren 2000 in de verschillende gewesten in werking trad. Dat systeem houdt in dat de elektriciteitsleveranciers moeten kunnen aantonen, op straffe van boete, dat een bepaald percentage van hun geleverde elektriciteit geproduceerd werd op basis van hernieuwbare energiebronnen. Het systeem staat nu ter discussie wegens de kostprijs ervan voor de eindverbruikers.

Toename van de elektriciteitsproductie op basis van fossiele brandstoffen (uitgezonderd steenkool) in de periode 2014 tot 2019.

De elektriciteitsproductie op basis van fossiele brandstoffen zou toenemen door de geleidelijke kernuitstap gedurende de projectieperiode. Het aandeel zou toenemen van 30,8 % in 2013 tot 34,8 % in 2019. Daarbij zou de elektriciteitsproductie op basis van aardgas sterk toenemen gedurende de projectieperiode en de productie op basis van steenkool zou quasi verdwijnen.

c. Bijdrage van hernieuwbare energie

Bijkomende investeringen nodig voor het behalen van de doelstelling hernieuwbare energie tegen 2020...

Volgens de Europese Richtlijn Hernieuwbare Energie moet België een bijdrage van 13 % hernieuwbare energie in het totaal van het bruto energie-eindverbruik bereiken tegen 2020.

Volgens de huidige vooruitzichten zouden we in 2019 ongeveer 9 % of 3,5 Mtoe hernieuwbare energie bereiken in het totaal van het bruto energie-eindverbruik¹.

Vergeleken met de doelstelling voor 2020 en het verwachte verloop zoals beschreven in het *BELGIUM National renewable energy action plan*², zullen er dus nog bijkomende investeringen moeten gedaan worden om de doelstelling te behalen.

...en bijkomende inspanningen nodig voor het behalen van de doelstelling omtrent hernieuwbare brandstoffen tegen 2020.

Omtrent hernieuwbare energie heeft Europa en ook België tegen 2020 een doelstelling van minimum 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het verbruik van de vervoerssector (zie kader 5). Volgens de huidige vooruitzichten zouden we in 2019, bij ongewijzigd beleid, en, zonder het gebruik van hernieuwbare elektriciteit voor transport mee in rekening te brengen, een percentage van 6,4 % of 538 ktoe voor het verbruik van de vervoerssector bereiken.

Vergeleken met het verwachte verloop van het hernieuwbaar energieverbruik voor transport zoals beschreven in het *BELGIUM National renewable energy action plan*³, zullen er dus nog inspanningen geleverd moeten worden om tegen 2020 aan de doelstelling te voldoen.

1. Voor de berekening van het aandeel van hernieuwbare energie in het bruto energie-eindverbruik baseren we ons op de definitie die gehanteerd wordt in de Richtlijn 2009/28/EC.

Voor de hernieuwbare energie nemen we de som van de productie van 'groene' elektriciteit (d.i. elektriciteitsproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen), de productie van 'groene' warmte (d.i. het biomassagebruik voor warmteproductie in de industrie en de diensten en gezinnen en voor warmteproductie van zelfproducenten (voor eigen gebruik)) en de bio-brandstoffen voor transport uitgedrukt in Mtoe.

Voor het bruto energie-eindverbruik nemen we het energie-eindverbruik vermeerderd met de verliezen van elektriciteit op het netwerk en de consumptie van elektriciteit door de productie-eenheden van elektriciteit uitgedrukt in Mtoe.

2. zie *BELGIUM National renewable energy action plan*, overeenkomstig Richtlijn 2009/28/EC, op.cit., p. 10 en p. 11.

3. zie *BELGIUM National renewable energy action plan*, overeenkomstig Richtlijn 2009/28/EC, op. cit., p. 12.

KADER 5 - Minimumstreefcijfer van 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het totale verbruik van de EU-vervoerssector

Wat de biobrandstoffen betreft stelt Europa een apart minimumstreefcijfer van 10 % voor het aandeel van hernieuwbare brandstoffen in het totale verbruik van de EU-vervoerssector voorop tegen 2020. Dat streefdoel geldt voor elke lidstaat.

Het Europees Parlement heeft ingestemd met een nieuwe koers voor het ondersteunen van biobrandstoffen in Europa en wil het aandeel van biobrandstoffen van de eerste generatie beperken omwille van hun omstreden milieupact evenals hun invloed op de voedselprijzen. Biobrandstoffen van de eerste generatie worden gemaakt van landbouwgewassen en bezetten dus landbouwgrond die dan niet meer voor voedsel- of voederproductie kan gebruikt worden. De nieuwe generatie biobrandstoffen zou duurzamer zijn en zouden gemaakt worden op basis van algen of bepaalde soorten afval en dus minder belastend zijn voor het milieu en minder nadelig voor wereldwijde voedselvoorraden- en prijzen. De energieministers zijn er nog niet in geslaagd een akkoord te bereiken over een nieuw beleidskader voor biobrandstoffen. In 2014 komen de biobrandstoffen opnieuw op de agenda.

België heeft een quotasysteem, accijnsverlaging en een verplichte bijmenging van biobrandstof gecombineerd om het gebruik van biobrandstoffen te lanceren. In 2009 werden petroleumbedrijven verplicht om vier procent biobrandstof bij te mengen. Intussen werd dat percentage opgetrokken tot zes procent. De investeringen gebeurden echter met het oog op tien procent bijmenging. De producenten die in aanmerking kwamen voor accijnsverlaging werden in 2006 via een aanbestedingsprocedure geselecteerd. De Commissie keurde de maatregel goed tot 30 september 2013. België heeft toestemming gekregen van de Commissie om de accijnsverlaging met twaalf maanden te verlengen. Gedurende die periode zou de steun uitgefaseerd worden, zodat de maatregel op 30 september 2014 helemaal uitgedoofd is en in overeenstemming is met de Europese staatssteunregels.

6.2. Evolutie van de energiegebonden CO₂-emissies

Hierna wordt de evolutie van de energiegebonden CO₂-emissies uiteengezet. In punt 1 wordt de globale evolutie van de totale energiegebonden CO₂-emissies en de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp besproken. Daarna worden in punt 2 de energiegebonden CO₂-emissies per sector toegelicht.

6.2.1. Evolutie van de totale energiegebonden CO₂-emissies en de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp

Lichte daling van de energiegebonden CO₂-emissies en sterke daling van de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp gedurende de projectieperiode.

Een dalende trend van de energiegebonden CO₂-emissies tekent zich duidelijk af vanaf 2003. Vóór 2003 waren er fluctuerende evoluties (figuur 30). De tendens van de energie-intensiteit en de energiegebonden CO₂-intensiteit¹ is daarentegen al dalend sinds 1970 (zie figuur 31).

De uitstoot zou gedurende de projectieperiode met gemiddeld 0,3 % per jaar afnemen. Dat resultaat is vooral te danken aan de beperkte toename en de gunstige energiemix (minder steenkool, meer hernieuwbare energie) van het bruto binnenlands energieverbruik. In 2019 zou de uitstoot 88,4 Mt bedragen. Dit zou een daling van ongeveer 20 % betekenen t.o.v. 1990.

TABEL 49 - Evolutie van de energiegebonden CO₂-uitstoot en de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent

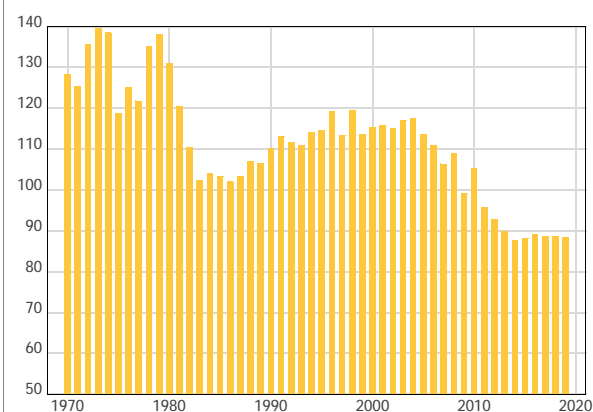
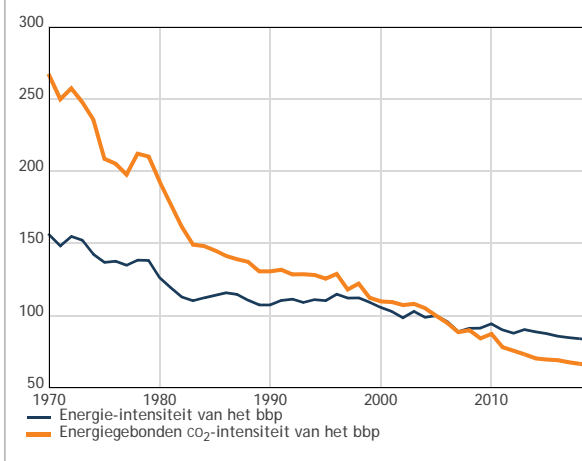
	1973-2013	1973-1979	1980-1990	1991-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019
Energiegebonden CO ₂ -emissies	-1,0	0,3	-2,0	0,4	-1,4	-2,8	-0,3
Energiegebonden CO ₂ -intensiteit van het bbp	-3,0	-2,9	-4,2	-1,6	-3,5	-3,1	-1,8

De dalende trend van de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp tijdens de periode 1973-2013 (gemiddeld -3 % per jaar) zou bevestigd worden gedurende de projectieperiode (gemiddeld -1,8 % per jaar) ondanks de voorziene sluiting van twee kerncentrales in 2015.

De energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp daalt sterker (vooral in de jaren 70 en 80) dan de energie-intensiteit van het bbp door de herstructurering van de industrie (staalsector), de ingebruikname van kerncentrales in het begin van de jaren 80 en de verschuiving binnen het energieverbruik van vaste en vloeibare brandstoffen naar aardgas en hernieuwbare energie (zie figuur 31). In vergelijking met onze buurlanden bedroeg de CO₂-intensiteit per capita² 10,9 ton in 2011 voor België tegen 11,7 voor Nederland, 11,2 voor Duitsland en 7,5 voor Frankrijk. Gemiddeld bedroeg de intensiteit voor de Europese Unie (28 landen) 9 ton per capita. In 2019 zou deze voor België 9,8 ton per capita bedragen.

1. Dat is de energiegebonden CO₂-uitstoot uitgedrukt in miljoen ton gedeeld door het bbp uitgedrukt in volume.

2. bron: Eurostat databank

FIGUUR 30 - Evolutie van de energiegebonden CO₂-emissies in miljoen tonFIGUUR 31 - Energie-intensiteit en energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp index 2005 = 100

6.2.2. Sectorale analyse van de energiegebonden CO₂-emissies

De emissies van de energiesector zouden licht toenemen. De uitstoot van de andere sectoren zou afnemen gedurende de projectieperiode. De meeste uitstoot van energiegebonden CO₂ zou in 2019 afkomstig zijn van de diensten en gezinnen en transport en niet meer van de industrie zoals in 1990 nog het geval was. Het aandeel van de elektriciteitsproductie zou in 2019 sterk gedaald zijn t.o.v. 1990 vooral door een verschuiving van elektriciteitsproductie op basis van steenkool naar de productie op basis van aardgas en hernieuwbare energie (zie tabel 50).

TABEL 50 - Evolutie van de energiegebonden CO₂-emissies per sector in procent tenzij anders vermeld

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten				Niveau (Mt)		Groeivoet 2019-1990 ^a	Structuur	
	1991-2001	2002-2007	2008-2013	2014-2019	1990 ^a	2019		1990	2019
Elektriciteitssector	-0,4	0,6	-7,8	0,8	23,4	14,9	-36,3	21,3	16,9
Energiesector ^b	-1,4	-2,2	0,6	0,5	6,4	5,2	-19,4	5,9	5,9
Industrie	0,2	-2,9	-5,4	-0,7	32,9	19,3	-41,2	29,8	21,8
Transport ^c	2,0	-0,1	0,0	-0,4	19,9	24,1	20,6	18,1	27,2
Diensten en gezinnen ^d	0,7	-2,4	0,1	-0,6	27,2	24,8	-8,9	24,7	28,0
Totaal ^e	0,5	-1,4	-2,8	-0,3	110,1	88,4	-19,7	100,0	100,0

a. Cijfers van het basisjaar zijn vastgelegd in het *Report of the Review of the Initial Report of Belgium*, december 2007.

b. Exclusief de elektriciteitssector.

c. Exclusief luchtvaart.

d. Inclusief landbouw.

e. Inclusief overige en vluchtige CO₂-emissies.

Lichte toename van de uitstoot afkomstig van de elektriciteitsproductie gedurende de projectieperiode.

In 2012 nam de uitstoot met ongeveer 6 % af ondanks het stilleggen van enkele kerncentrales. Deze daling kwam door een daling van de productie op basis van fossiele brandstoffen, een sterke ontwikkeling van de productie op basis van hernieuwbare energiebronnen en door een hoge netto-import van elektriciteit. De kerncentrales werden opnieuw opgestart in 2013 en de uitstoot nam nog sterker af (-17 %). Dit zou zich verder zetten in 2014 met een daling van de uitstoot met ongeveer 9 %. In 2015 zou de uitstoot echter met ongeveer 5 % toenemen door de sluiting van twee kerncentrales en een herneming van de productie op basis van fossiele brandstoffen (vooral aardgas). De uitstoot zou gemiddeld over de periode 2014-2019 slechts licht toenemen.

De uitstoot zou 14,9 Mt bedragen in 2019. Dat zou een daling betekenen met meer dan 35 % tegenover 1990. Het aandeel van de uitstoot zou in 2019 16,9 % van het totaal van de energiegebonden CO₂-emissies bedragen tegenover 21,3 % in 1990.

Lichte afname van de energiegebonden uitstoot afkomstig van de industrie gedurende de projectieperiode.

De uitstoot van de industrie was sinds het begin van de jaren 2000 gedaald. Deze daling was mede te verklaren door de herstructureringen die zijn doorgevoerd (die met name het aandeel van de vaste brandstoffen in de industriële processen sterk deden afnemen, voornamelijk in de staalsector) maar ook door de toepassing van energiebesparende technologieën die minder uitstoot veroorzaken. De sectorakkoorden en de Nationale Toewijzingsplannen hebben hierbij een cruciale rol gespeeld. De daling van de uitstoot afkomstig van de industrie was bijzonder sterk de voorbije jaren en was met name te wijten aan de terugval van de industriële productie in 2009 (daling van de uitstoot met meer dan 20 %). Tijdens de projectieperiode zou de uitstoot licht afnemen mede dankzij het toenemend gebruik van hernieuwbare energiebronnen. De emissieplafonds tegen 2020 voor de installaties die vallen onder het Europees CO₂-emissiehandelssysteem zouden bijdragen tot een beperking van de uitstoot door de industrie (zie kader 6).

De uitstoot zou 19,3 Mt bedragen in 2019. Dat zou een daling van ongeveer 40 % betekenen t.o.v. het niveau in 1990. Het aandeel zou dan ongeveer 22 % bedragen in 2019 tegen ongeveer 30 % in 1990.

Transportemissies: lichte daling gedurende de projectieperiode.

De dalende trend van de evolutie van de emissies afkomstig van transport die reeds geobserveerd werd vanaf het begin van de jaren 2000 zou zich verder zetten gedurende de projectieperiode. Deze daling zou, net zoals in de voorbije jaren, te danken zijn aan de vernieuwing van het wagenpark door minder vervuilende wagens, door de CO₂-normen¹ en het gebruik (hoewel beperkt) van biobrandstoffen.

In 2019 zou de uitstoot 24,1 Mt bedragen d.i. ongeveer 27 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot tegenover 18,1 % in 1990. De uitstoot zou in 2019 nog uitkomen op een niveau dat ongeveer 20 % hoger ligt dan de emissies in 1990.

Lichte afname van de uitstoot afkomstig van de diensten en gezinnen in de periode 2014-2019.

De emissies zouden licht afnemen gedurende de projectieperiode. Deze gunstige evolutie kan verklaard worden door een stabilisering en gunstige energiemix van het energiegebruik. De maatregelen genomen in het kader van het klimaatbeleid zouden deze evolutie versterken.

In 2019 zou de uitstoot van deze sector 24,8 Mt bedragen d.i. ongeveer 28 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot. De uitstoot zou in 2019 uitkomen op een niveau dat ongeveer 9 % lager ligt dan de emissies in 1990.

1. Er geldt een Europese doelstelling om tegen 2015 de uitstoot van voertuigen te beperken tot 130 gram CO₂ per kilometer. Tegen 2020 moet de uitstoot van het nieuwe wagenpark van een constructeur beantwoorden aan een CO₂-norm van 95 gram per kilometer, pas in 2021 moet het volledige wagenpark voldoen aan de regel.

KADER 6 - Europees Emissiehandelssysteem

Huidige vooruitzichten houden rekening met de invoering van het Europees systeem voor handel in emissierechten. Terwijl de toekenning van quotas voor de periode 2008-2012 aan ondernemingen in België geregeld werd door het Nationaal Toewijzingsplan van 2008 - dat valt binnen het kader van het Nationaal Klimaatplan 2009-2012 - gebeurt de toewijzing van quotas vanaf 2013 via een ingewikkeld mechanisme dat het gratis verdelen en het veilen van quotas combineert, waarvan de laatste een nieuwe bron van inkomsten vormen voor de overheden.

Met de nieuwe periode (2013-2020) wijzigt de gratis toekenning van emissierechten aan de bedrijven. Installaties die nog gratis rechten krijgen, krijgen deze in functie van hun kwetsbaarheid voor internationale concurrentie of in functie van hun energie-efficiëntie t.o.v. de best presterende bedrijven. Elektriciteitsproducenten krijgen in de regel geen gratis rechten meer.

De Europese Richtlijn Emissiehandel legt de lidstaten op om de inkomsten van deze veilingen voor minstens 50 % te gebruiken voor klimaatmaatregelen, inclusief internationale klimaatsteun. De veilinginkomsten zijn natuurlijk sterk afhankelijk van de koolstofprijs op de ETS-markt.

De zwakke economische groei is een zware slag geweest voor de handel in emissierechten. Door de zwakke economische activiteit zijn de broeikasgasemissies lager dan verwacht werd op het moment dat de plafonds voor de uitstoot werden vastgelegd. De vraag naar uitstootrechten is sedertdien heel zwak en de prijs voor een CO₂-uitstootrecht heel laag. Vandaar het "backloading"-voorstel van de Europese commissie, dat bedoeld is om de koolstofprijs te ondersteunen. Met dit voorstel wil de Commissie in afwachting van meer structurele maatregelen tijdelijk een deel van de te veilen emissierechten van de markt houden. Het voorstel werd in december 2013 goedgekeurd door het Europees Parlement. De Belgische inkomsten zullen geblokkeerd blijven tot er een akkoord is over de verdeling ervan tussen de drie gewesten en de federale overheid, in het kader van de onderhandelingen over een breder samenwerkingssakkoord over de verdeling van de lasten en baten van het Europees Klimaat- en Energiepakket.

6.3. Evolutie van de niet-energiegebonden CO₂-emissies en overige broeikasgasemissies

Hierna wordt de evolutie van de niet-energiegebonden CO₂-emissies en de overige broeikasgasemissies voor België uiteengezet. De niet-energiegebonden CO₂-emissies worden eerst besproken. Vervolgens worden de CH₄- en N₂O-emissies toegelicht. Ten slotte worden de emissies van gefluoreerde gassen besproken.

Lichte toename van de niet-energiegebonden CO₂-emissies in de periode 2014-2019.

Naast CO₂-emissies door verbranding van brandstoffen, komen er ook emissies vrij bij bepaalde industriële processen (o.a. bij de cement- en staalproductie en de petrochemie) en bij de verbranding van afval.

De globale niet-energiegebonden CO₂emissies zouden licht toenemen gedurende de projectieperiode en 8,1 Mt bedragen in 2019 (zie tabel 51). De CO₂-emissies afkomstig van de industriële processen, die sterk proces- en technologiegebonden zijn, zouden eveneens licht toenemen met gemiddeld 1,1 % per jaar en 7,5 Mt bedragen in 2019 (-8,4 % t.o.v. 1990). De CO₂-emissies afkomstig van afvalverbranding zouden eveneens licht toenemen (1,2 %) gedurende de projectieperiode (560 kt in 2019).

Lichte daling van de CH₄-emissies gedurende de projectieperiode.

De CH₄-emissies kunnen in drie grote groepen worden ingedeeld: emissies door energietransformatie en -consumptie¹, emissies van de landbouw en emissies uit het storten en verwerken van afval. De landbouw neemt het grootste deel van de CH₄-emissies voor zijn rekening. Die emissies worden veroorzaakt bij verteringsprocessen, de mestproductie en de bemesting van landbouwgrond.

De totale CH₄-emissies zouden met gemiddeld 0,7 % per jaar afnemen gedurende de projectieperiode en 6,1 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2019 (zie tabel 51). Dat zou dan meer dan 45 % onder het niveau van 1990 zijn. De CH₄-emissies van de landbouw zouden zich stabiliseren gedurende de projectieperiode en 5 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2019. De uitstoot afkomstig van de afvalverwerking zou verder dalen tot 0,4 Mt CO₂-equivalenten in 2019. De CH₄-emissies afkomstig van energietransformatie en -consumptie zouden licht afnemen gedurende de projectieperiode en 0,7 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2019.

Lichte toename van de N₂O-emissies gedurende de projectieperiode.

N₂O komt vrij bij de transformatie en de verbranding van fossiele brandstoffen, waarbij het aandeel van de emissies door transport toeneemt. In de industrie is de productie van adipine- en salpeterzuur de enige bron van N₂O. De N₂O-emissies van de landbouw komen tot stand bij de bemesting van landbouwgrond en bedragen ongeveer de helft van de totale N₂O-emissies. Ten slotte komt ook N₂O vrij bij de verbranding van afval en het gebruik van oplosmiddelen.

De totale N₂O-emissies zouden met gemiddeld 0,6 % per jaar toenemen gedurende de projectieperiode en 7,3 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2019 (zie tabel 51). De emissies afkomstig van industriële processen² zouden zich stabiliseren en 1,5 Mt CO₂-equivalenten bedragen in 2019. De emissies afkomstig van de landbouw zouden licht toenemen gedurende de projectieperiode en 4,6 Mt bedragen in 2019.

1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.

De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen en door verdamping bij de aardgasverdeling.

2. De productie van salpeterzuur afkomstig van één producent vormt de hoofdbron voor N₂O-emissies afkomstig van industriële processen in Vlaanderen. Op 18 november 2005 werd een vrijwillige overeenkomst gesloten waarbij het bedrijf zich engageert om de best beschikbare technologieën te gebruiken om die uitstoot te verminderen.

Bij de evaluatie van de resultaten moet er rekening worden gehouden met een grote onzekerheidsmarge. Die grote foutenmarge is te wijten aan onzekerheden over de emissiefactoren en aan moeilijkheden bij de bepaling van de bronnen. De cijfers in de projectieperiode zijn dan ook louter indicatief ¹.

Daling van de uitstoot van gefluoreerde gassen gedurende de projectieperiode.

De HFK's en PFK's worden als alternatief voor ozonafbrekende stoffen gebruikt. HFK's worden aangewend als koelmiddel voor koel- en airconditioninginstallaties, als drijfgas in spuitbussen, als blaasmiddel bij de aanmaak van kunststofschuimen en als blusmiddel in brandbestrijdingssystemen. PFK's worden als koelmiddel en als reinigingsmiddel in de productie van elektronica en fijnmechanica gebruikt. SF₆ wordt gebruikt als elektrische isolatie in installaties met hoge en gemiddelde spanning, hoofdzakelijk in beveiligingsschakelaars, transformatoren en stroomrails. SF₆ wordt ook gebruikt voor geluidsisolatie in dubbele beglazing.

Het scenario² waarop de vooruitzichten voor de gefluoreerde gassen gebaseerd zijn, houdt rekening met de impact van de Europese regelgeving die het gebruik van CFK's en HCFK's verbiedt voor verschillende toepassingen. Er wordt ook rekening gehouden met de impact van de regionale regelgeving die reeds ingevoerd, beslist of gepland (op langere termijn) werd.

Die emissies zouden jaarlijks met gemiddeld 2,3 % afnemen gedurende de projectieperiode en in 2019 2,1 Mt CO₂-equivalenten bedragen (zie tabel 51). Dat zou een daling betekenen van meer dan 50 % t.o.v. het basisjaar.

TABEL 51 - Evolutie van de niet-energiegebonden CO₂-emissies en overige broeikasgasemissies in procent tenzij anders vermeld

	Niveau (Mt CO ₂ -equivalenten)			Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten			Groeivoet 2019-1990
	Basisjaar ^a	2012 ^b	2019	2002-2007	2008-2013	2014-2019	
Totaal niet-energiegebonden CO ₂ -emissies	8,6	7,7	8,1	2,4	-5,6	1,1	-5,5
Totaal CH ₄ emissies	11,2	6,4	6,1	-2,4	-1,1	-0,7	-45,7
Totaal N ₂ O emissies	10,8	7,0	7,3	-5,7	-1,3	0,6	-32,8
Totaal gefluoreerde emissies	5,0	2,5	2,1	5,8	3,2	-2,3	-57,7
Totaal niet-energiegebonden CO ₂ -emissies en overige broeikasgasemissies	35,6	23,6	23,6	-1,3	-2,4	0,1	-33,8

a. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995. Cijfers van het basisjaar zijn vastgelegd in het *Report of the Review of the Initial Report of Belgium*, december 2007.

b. Deze inventariswaarden werden in maart 2014 ingediend bij de Europese Commissie overeenkomstig het artikel 3.1 van het besluit 280/2004/CE omtrent de monitoring van broeikasgasemissies.

1. De evoluties voor de CH₄- en N₂O-emissies zijn gebaseerd op de verwachtingen in sectie 2 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op. cit., p. 44 en p. 45.

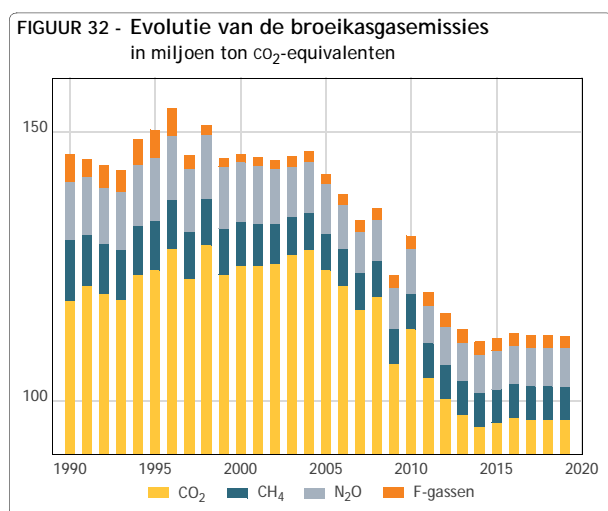
2. Zie sectie 2 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op. cit., p. 44 en p. 45.

6.4. Totale broeikasgasemissies

Hierna wordt in punt 1 de evolutie van de broeikasgasemissies gedurende de projectieperiode toegelicht. Verder wordt in punt 2 de broeikasgasuitstoot getoetst aan de Belgische doelstelling binnen het Europees Klimaat- en Energiepakket wat betreft de reductie van broeikasgasemissies.

6.4.1. Evolutie van de broeikasgasemissies gedurende de projectieperiode

Lichte afname van de broeikasgasemissies in de periode 2014-2019.

Gedurende de projectieperiode zouden de totale broeikasgasemissies licht afnemen. In 2019 zouden ze meer dan 20 % onder het niveau van het basisjaar dalen en 112 Mt CO₂-equivalenten bedragen (zie tabel 52 en figuur 32). Dat gunstig resultaat is vooral te danken aan de jaarlijkse afname van de energiegebonden CO₂-emissies dankzij de structurele wijziging in het energieverbruik ten gunste van minder vervuilende en/of hernieuwbare energie. Ook de daling van de CH₄-emissies en de gefluoreerde gassen dragen bij tot dit resultaat. De uitstoot van de niet-energiegebonden CO₂-emissies en de N₂O-emissies zou jaarlijks blijven toenemen tijdens de projectieperiode.

TABEL 52 - Totale evolutie van de broeikasgasemissies
in procent tenzij anders vermeld

	Niveau (Mt CO ₂ -equivalenten)				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2014-2019	Groeivoet		
	Basisjaar ^a	2005 ^b	2012 ^b	2019		2012-basisjaar	2019-basisjaar	2019-2005
Energiegebonden CO ₂ -emissies	110,1	113,6	92,7	88,4	-0,3	-15,8	-19,7	-22,2
Overige broeikasgasemissies	35,6	28,4	23,6	23,6	0,1	-33,6	-33,8	-17,1
Totaal broeikasgasemissies ^c	145,7	142,1	116,3	112,0	-0,2	-20,2	-23,2	-21,2
ETS (scope 2013-2020) ^d		66,7	46,3	44,0	0,2			-34,1
non-ETS		75,4	70,0	68,0	-0,4			-9,8
Internationale bunkers	16,4	28,5	23,7	27,2	2,3	44,2	65,9	-4,5
waarvan luchtvaart	3,1	3,5	4,1	3,5	-2,1	30,9	14,5	0,2

a. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995. Cijfers van het basisjaar zijn vastgelegd in het *Report of the Review of the Initial Report of Belgium*, december 2007.

b. Deze inventariswaarden werden in maart 2014 ingediend bij de Europese Commissie overeenkomstig het artikel 3.1 van het besluit 280/2004/CE omtrent de monitoring van broeikasgasemissies. De energiegebonden CO₂-emissies werden endogeen door het model HERMES berekend.

c. LUCF (land-use change and forestry) niet inbegrepen.

d. ETS scope 2013-2020: omvat ETS scope 2008-2012 waaronder alle installaties die opgenomen zijn in het Nationaal Toewijzingsplan voor 2008-2012 vallen, uitgebreid met bepaalde industriële procesemissies.

KADER 7 - Belgische doelstelling binnen het Kyoto-protocol

België heeft zich ertoe verbonden in het kader van het Protocol van Kyoto zijn broeikasgasemissies met 7,5 % te verminderen in de periode 2008-2012 tegenover het basisjaar¹ en dus een niveau van jaarlijks gemiddeld 134,8 miljoen ton (mt) CO₂-equivalenten niet te overschrijden gedurende deze periode. België kreeg een gelijk aantal emissierechten toebedeeld voor de periode 2008-2012. De industriële installaties die onderworpen zijn aan het Europees CO₂-emissiehandelssysteem (ETS-sectoren) kregen sindsdien ook een plafond toegewezen in het Nationaal Toewijzingsplan voor 2008-2012², namelijk 58,5 mt CO₂-equivalenten. Deze emissierechten die aan de ETS-sectoren zijn toegekend kunnen niet gebruikt worden voor overschrijdingen in de andere sectoren (non-ETS-sectoren). Met andere woorden als de ETS-sectoren minder uitstoten en dus over een overschot aan emissierechten beschikken kunnen ze die rechten opsparen of via de emissiehandel verkopen. Als ze daarentegen meer uitstoten dan de toegekende hoeveelheden zijn ze verplicht emissierechten aan te kopen. De sectoren die niet onder deze regeling vallen (non-ETS-sectoren) kregen dus per saldo 76,3 mt CO₂-equivalenten toegewezen.

Het niveau van de totale broeikasgasemissies zou gemiddeld 125,2 mt CO₂-equivalenten geweest zijn in de periode 2008-2012 en dus ruim onder de vooropgestelde doelstelling. De uitstoot van de ETS-sectoren zou gemiddeld 49,2 mt CO₂-equivalenten geweest zijn en dus ruim onder het toegewezen plafond. Voor de non-ETS-sectoren zou de uitstoot iets minder dan het per saldo vooropgestelde objectief geweest zijn, namelijk gemiddeld 76,1 mt CO₂-equivalenten³. De nationale doelstelling werd echter regionaal opgesplitst. Er moet dus verder onderzocht worden of de regionale doelstellingen behaald werden. De eindafrekening door het afboeken van alle rechten zal vermoedelijk begin 2015 gebeuren⁴.

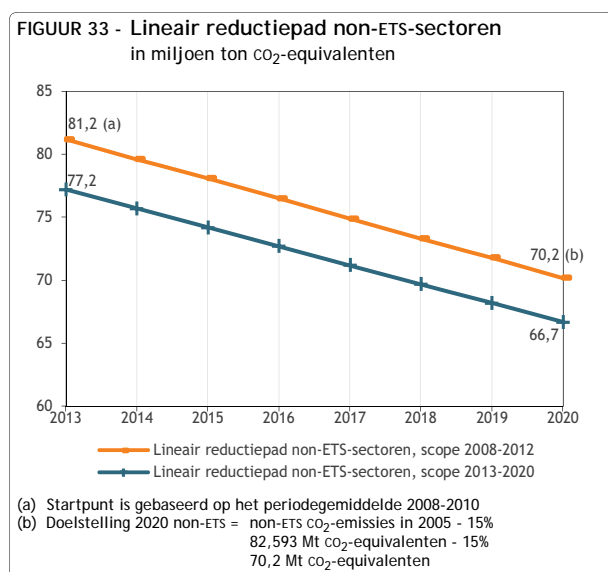
-
1. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995. Cijfers van het basisjaar zijn vastgelegd in het *Report of the Review of the Initial Report of Belgium*, december 2007.
 2. Zie ook kader 16 in *Economische Vooruitzichten 2010-2015*.
 3. Dit resultaat kan vergeleken worden met andere schattingen die een bottom-up benadering hanteren, zie sectie 2 van *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op. cit., p. 54.
 4. *Kyoto Protocol, Reference Manual, On Accounting of Emissions and Assigned Amount*, UNFCCC, november 2008, p. 36 en volgende.

6.4.2. Belgische vooruitgang met betrekking tot de doelstellingen omtrent broeikasgasemissies van het Klimaat- en Energiepakket

De klimaatdoelstellingen van de EU tegen 2020 vormen één van de kerndoelen van de nieuwe Europese strategie voor banen en groei (Strategie Europa 2020). Tegen 2020 wil de Europese Unie haar broeikasgasemissies en het energieverbruik met 20 % verminderen t.o.v. 1990 en het aandeel hernieuwbare energie in het bruto energie-eindverbruik verhogen tot 20 %. De emissiereductie tegen 2020 zal oplopen tot 30 % als er een nieuwe internationale overeenkomst tot stand komt.

Bovenstaande Europese doelstelling van een daling met 20 % over de periode 1990-2020 van de broeikasgasemissies is omgezet naar aparte doelstellingen voor de sectoren die deelnemen aan het Europees systeem voor handel in emissierechten (ETS-sectoren)¹ en de sectoren die niet onder het systeem vallen (non-ETS-sectoren)². Zo moet op Europees niveau over de periode 2005-2020 de uitstoot dalen met 21 % voor de ETS-sectoren en met 10 % voor de non-ETS sectoren. Meer dan de helft van alle broeikasgasemissies valt niet onder de ETS en dus onder de non-ETS-sectoren. De Europese Unie heeft voor elke lidstaat specifieke doelstellingen gedefiniëerd (Effort Sharing Decision ESD). Voor België is een reductiedoelstelling tegen 2020 voor de non-ETS-sectoren van -15 % overeengekomen.

De ESD bepaalt dat de doelstelling van -15 % voor de non-ETS-sectoren moet gehaald worden via een lineair non-ETS reductiepad met jaarlijkse doelstellingen. Dat pad vertrekt in 2013. Het startpunt in 2013 is gelijk aan de gemiddelde emissies van de periode 2008-2010 (ETS scope 2008-2012) aangepast met correctiefactor van 2013 voor scopewijziging van 2008-2012 naar 2013-2020³. Het eindpunt in 2020 is gelijk aan de emissies van 2005 (scope 2008-2012) verminderd met 15 % en gecorrigeerd voor scopewijziging van 2008-2012 naar 2013-2020. In volgende figuur wordt de berekening van het lineair reductiepad door de regio's in het *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*⁴ weergegeven.

Volgens de berekeningen van de regio's in het *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*⁵ zou de doelstelling tegen 2019 voor de non-ETS-sectoren 68,2 Mt CO₂-equivalenten bedragen.

Volgens de huidige vooruitzichten zou de uitstoot van de Belgische ETS-sectoren in 2019 met meer dan 30 % afnemen tegenover 2005. Tegen 2019 zou de uitstoot van de non-ETS-sectoren met bijna 10 % afnemen tegenover 2005 en 68 Mt CO₂-equivalenten bedragen.

In de huidige vooruitzichten zou het verloop van de emissies van de non-ETS-sectoren gedurende de periode 2013-2019 onder het lineair reductiepad voor het behalen van de doelstelling blijven.

1. De sectoren die zouden deelnemen aan het Europees systeem voor handel in emissierechten na 2012 zijn de luchtvaartsector, de elektriciteitssector, de warmteproductie, de ijzer- en staalsector, de metaalsector, de chemiesector, de vervaardiging van niet-metaalhoudende minerale producten, de papier- en pulpsector en de niet-energiegebonden CO₂- en N₂O-procesemissies.
2. Hieronder vallen woningen en niet-residentiële gebouwen, vervoer, bouw, diensten, landbouw, afval en industriële installaties die onder de ETS-minimumdrempel van 25 000 ton CO₂ vallen.
3. ETS scope 2013-2020: omvat ETS scope 2008-2012 waaronder alle installaties die opgenomen zijn in het Nationaal Toewijzingsplan voor 2008-2012 vallen, uitgebreid met bepaalde industriële procesemissies.
4. Voor de berekening van het emissie reductiepad zie *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op. cit., p.55.
5. Zie *Report by Belgium for the Assessment of Projected Progress*, op. cit., p.55.

KADER 8 - Wat na 2020?

De Commissie neemt verder stappen op het gebied van de strategie en het beleid omtrent klimaat en energie voor 2030. Op 22 januari 2014 legde de Europese Commissie haar plannen op tafel voor een reeks doelstellingen voor 2030. Het pakket voorziet een reductie van de uitstoot van broeikasgassen met 40 % tegenover 1990, een op EU-vlak bindende doelstelling van minstens 27 % hernieuwbare energie en enkele maatregelen die een veilig en competitief energiesysteem moeten verzekeren. Het voorstel werd in maart besproken in de Europese Raad en moet nog naar het Parlement.

In maart 2011 publiceerde de Commissie een routekaart om de EU tegen 2050 om te vormen tot een concurrerende koolstofarme economie: 'Roadmap 2050'. De mededeling bevat een routekaart met mogelijke maatregelen tot het jaar 2050, die de EU in staat moeten stellen de uitstoot van broeikasgassen te verminderen met 80 % ten opzichte van 1990, waarbij de beoogde reductie binnen de EU zelf zal moeten worden gezocht, dus zonder compensatie op de koolstofmarkt. De mededeling stelt tussenliggende mijlpalen voor om tot het 2050-doel te komen en lijst enkele scenario's op.

Internationale onderhandelingen

Tijdens de klimaatop in Doha eind 2012 werd op de valreep een akkoord bereikt over een tweede verbintenisperiode van 8 jaar (2013-2020) onder het Kyoto-protocol. Hierbij gaan 37 industrielanden waaronder de 27 EU-lidstaten kwantitatieve reductiedoelstellingen aan om hun gezamenlijke emissies met minstens 18 % te verminderen. Momenteel zijn enkel de geïndustrialiseerde landen onder het Kyoto-Protocol geëngageerd. In 2014 is een herziening van de reductiedoelstellingen voorzien in het licht van de aanbevelingen van het IPCC dat reductiedoelstellingen voor de ontwikkelde landen van -25 % tot -40 % tegen 2020 noodzakelijk acht om de opwarming van de aarde te beperken tot 2°C.

Op 11 november 2013 ging in Warschau de negentiende internationale klimaatop van start. De top van de Verenigde Naties, die tot 22 november 2013 duurde, moest een belangrijke stap zijn in de richting van een nieuw klimaatakkoord in Parijs 2015. Het akkoord van 2015 moet alle landen engageren om hun uitstoot te verminderen, waaronder China en de Verenigde Staten, de twee grootste CO₂-uitstoters ter wereld.

7. Bijlagen

TABEL 1 -	Hypothesen omtrent de binnenlandse en de internationale omgeving	137
TABEL 2 -	Voornaamste hypothesen over de overheidsuitgaven	138
TABEL 3 -	Hypothesen inzake socialezekerheidsprestaties	139
TABEL 4 -	Verklaring van de sociale premies	140
TABEL 5 -	Hypothesen m.b.t. sociale zekerheidsbijdragen en loonsubsidies voor de sector van de ondernemingen: ex ante bedragen	141
TABEL 6 -	Hypothesen m.b.t. sociale zekerheidsbijdragevoeten en loonsubsidievoeten	142
TABEL 7 -	Besteding van het binnenlands product in volume	143
TABEL 8 -	Opbouw van het binnenlands product in volume	143
TABEL 9 -	Besteding van het binnenlands product tegen lopende prijzen	143
TABEL 10 -	Besteding van het binnenlands product tegen lopende prijzen	144
TABEL 11 -	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorïeen	144
TABEL 12 -	Opbouw van de prijsontwikkeling van de finale bestedingen	144
TABEL 13 -	Beschikbaar inkomen, besparingen en vorderingensaldo: ramingen tegen lopende prijzen	145
TABEL 14 -	Verdeling van het nationaal inkomen	145
TABEL 15 -	Verdeling van het nationaal inkomen	145
TABEL 16 -	Productiefactoren en productiekosten	146
TABEL 17 -	Beroepsbevolking, werkgelegenheid en werkloosheid	147
TABEL 18 -	Uitvoer en invoer tegen lopende prijzen	147
TABEL 19 -	Evenwicht tussen besparingen en investeringen	148
TABEL 20 -	Evenwicht tussen besparingen en investeringen	148
TABEL 21 -	Rentevoeten	148
TABEL 22 -	Synthese van de transacties van de grote sectoren	149
TABEL 23 -	Rekening van de huishoudens	150
TABEL 24 -	Beschikbaar inkomen van de huishoudens	151
TABEL 25 -	Beschikbaar inkomen van de huishoudens in volume	151
TABEL 26 -	Rekening van de izw's ten behoeve van de huishoudens	152
TABEL 27 -	Rekening van de ondernemingen	152
TABEL 28 -	Rekening van het buitenland	153
TABEL 29 -	Rekening van de overheid	154
TABEL 30 -	Rekening van de overheid	155
TABEL 31 -	Rekening van de federale overheid	156
TABEL 32 -	Rekening van de gemeenschappen en gewesten	157
TABEL 33 -	Rekening van de lagere overheid	158
TABEL 34 -	Rekening van de sociale-verzekeringsinstellingen	159
TABEL 35 -	Detail van de socialezekerheidsprestaties	160
TABEL 36 -	Sociale zekerheid van de werknemers, volgens begrotingsdefinities	161
TABEL 37 -	Sociale zekerheid van de zelfstandigen, volgens begrotingsdefinities	162
TABEL 38 -	Regeling geneeskundige zorgen volgens begrotingsdefinities	163
TABEL 39 -	Gezinsbijslagregeling, volgens begrotingsdefinities	163
TABEL 40 -	Bruto toegevoegde waarde in volume	164
TABEL 41 -	Structuur van de bruto toegevoegde waarde tegen lopende prijzen	164
TABEL 42 -	Investeringsquote	165
TABEL 43 -	Investeringsquote	165
TABEL 44 -	Vraag en aanbod van arbeidsplaatsen	166
TABEL 45 -	Vraag en aanbod van arbeidsplaatsen	167
TABEL 46 -	Situatie op de arbeidsmarkt: detail	168
TABEL 47 -	Netto-uitvoer van goederen en diensten	168
TABEL 48 -	Arbeidsproductiviteit per uur in de marktbedrijfstacken	169
TABEL 49 -	Nominaal bruto uurloon in de marktbedrijfstacken	169
TABEL 50 -	Nominale loonkost per hoofd in de marktbedrijfstacken	169
TABEL 51 -	Reële loonkost per hoofd in de marktbedrijfstacken	170
TABEL 52 -	Consumptie van de gezinnen per product in volume	170
TABEL 53 -	Structuur van de consumptie van de gezinnen in lopende prijzen	171
TABEL 54 -	Prijsevolutie van de consumptie van de gezinnen per product	171
TABEL 55 -	Energiebalans, alle producten	172

7.1. Belangrijkste hypothesen van de projectie

TABEL 1 - Hypothesen omtrent de binnenlandse en de internationale omgeving

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Buitenlandse afzetmarkt van goederen en diensten (volumegroei)	1.9	4.8	1.2	3.9	5.4	4.7	5.0	5.1	5.0
2. Wereldhandelsprijzen in euro (groei)									
Uitvoer van goederen excl. energie	0.6	1.5	-1.3	-0.3	1.2	2.0	2.0	2.0	2.0
Invoer van goederen excl. energie	-0.3	1.6	-1.1	-0.2	1.7	2.0	2.0	2.0	2.0
Invoer van energie	10.0	0.3	-4.0	-3.9	-4.6	2.6	2.6	2.6	2.6
3. Wisselkoers (peil)									
Dollar per euro (x 100)	136.6	137.4	132.8	137.3	137.4	137.4	137.4	137.4	137.4
4. Rentevoeten (peil)									
Korte rente (3m.)									
Eurozone	1.5	0.8	0.2	0.3	0.2	0.4	0.8	1.2	1.6
Verenigde Staten	0.8	1.9	0.3	0.2	0.5	1.5	2.4	3.1	3.5
Lange rente (10j.)									
Eurozone	3.5	2.8	2.7	2.3	2.4	2.7	2.9	3.1	3.3
Verenigde Staten	2.8	3.4	2.3	2.7	3.0	3.3	3.6	3.8	3.9
5. Beroepsbevolking									
Mutatie in duizend personen	31.3	17.3	8.8	22.5	19.1	27.5	18.6	10.7	5.3
6. Activiteitsgraad (in %)	72.7	73.3	72.7	72.9	73.0	73.3	73.5	73.6	73.7
7. Gemiddelde arbeidsduur (werknemers en zelfstandigen) (groei)									
Marktbedrijfstakingen	-0.1	-0.0	-0.0	0.2	-0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Industrie	-0.2	0.2	-0.1	0.8	0.3	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
Verhandelbare diensten	-0.0	-0.1	0.1	0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

([^]) Gemiddelden van periodes

TABEL 2 - Voornaamste hypothesen over de overheidsuitgaven

(groeivoeten in volume voor rubrieken 3 tot 9)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Werkgelegenheid bij de overheid	0.7	-0.1	-0.5	-0.1	-0.0	-0.1	-0.0	0.1
1. Federale overheid	-1.5	-1.2	-2.7	-3.1	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
2. Gemeenschappen en gewesten	1.2	0.5	0.3	1.3	0.3	0.3	0.3	0.3
3. Lagere overheid	1.1	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4	-0.4	0.1
4. Sociale zekerheid	0.2	-0.4	-1.1	-1.4	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Sociale programmatie en 'wage drift'								
1. Federale overheid (incl. defensie)	0.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
2. Gemeenschappen en gewesten	0.0	0.2	0.5	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
3a. Lagere overheid - onderwijssubs.	0.0	0.2	0.5	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3b. Lagere overheid - overige	0.1	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
4. Sociale zekerheid	0.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
3. Bruto-aankoop van goederen en diensten	1.0	0.5	1.5	-0.0	0.6	-0.0	0.3	0.4
1. Federale overheid	0.6	-0.7	2.2	-4.7	1.4	-1.8	-1.1	-0.0
2. Gemeenschappen en gewesten	0.8	0.6	1.5	2.0	-0.0	-0.0	0.4	-0.0
3. Lagere overheid	2.0	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
4. Sociale zekerheid	1.0	1.3	1.9	-2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
<i>Deflator: aankoop van goederen en diensten</i>	2.1	1.3	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
4. Bruto-kapitaalvorming	1.9	0.7	-5.9	3.9	3.2	6.0	5.4	-8.2
1. Federale overheid en sociale zekerheid	4.1	-2.0	-7.8	-11.7	18.6	-11.8	0.4	0.5
2. Gemeenschappen en gewesten	2.9	0.2	-3.1	3.5	0.3	0.1	0.1	0.1
3. Lagere overheid	1.3	2.4	-7.9	9.0	2.1	16.7	10.7	-16.1
<i>Deflator: overheidsinvesteringen</i>	1.4	1.6	1.8	2.0	1.4	1.4	1.6	1.5
5. Sociale verstrekkingen in natura	2.2	2.4	3.0	2.3	2.3	2.1	2.3	2.4
1. Federale overheid	48.3	-2.7	-10.9	-1.1	-1.1	-1.1	-1.1	-1.1
2. Gemeenschappen en gewesten	2.8	24.0	1.8	126.5	5.8	3.2	3.5	3.1
3. Lagere overheid	4.5	2.1	2.5	2.0	2.1	1.9	2.0	2.3
4. Sociale zekerheid	2.0	-0.1	3.3	-11.0	1.3	1.8	2.0	2.3
<i>Deflator: sociale verstrekkingen in natura</i>	3.3	1.3	0.7	1.2	1.2	1.4	1.7	1.6
6. Overige lopende overdrachten aan de gezinnen en izw's	2.7	2.0	1.5	2.5	1.9	1.8	2.1	2.2
1. Federale overheid	1.8	0.0	1.5	-6.0	0.9	0.8	1.4	1.6
2. Gemeenschappen en gewesten	2.8	3.2	2.2	7.6	2.2	1.9	2.7	2.7
3. Lagere overheid	3.0	2.3	2.5	3.5	1.8	1.6	2.3	2.4
4. Sociale zekerheid	2.9	2.1	1.4	3.0	2.1	2.0	2.0	2.2
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijsen</i>	2.4	1.3	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
7. Lopende overdrachten aan de ondernemingen	5.3	2.5	0.8	3.9	1.8	3.6	1.6	3.3
1. Federale overheid	6.1	2.6	0.9	4.7	1.0	4.2	0.9	3.9
2. Gemeenschappen en gewesten	0.1	23.7	1.4	129.9	2.9	2.8	2.7	2.4
3. Lagere overheid	1.4	3.4	3.3	3.4	3.4	3.5	3.5	3.6
4. Sociale zekerheid	8.9	-8.3	-0.1	-58.1	1.1	3.7	0.5	3.2
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijsen</i>	2.4	1.3	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
8. Lopende overdrachten aan het buitenland	3.7	0.1	-4.3	4.8	-2.7	2.2	0.2	0.2
1. Federale overheid	4.0	0.1	-4.2	4.9	-2.8	2.2	0.2	0.2
2. Gemeenschappen en gewesten	-0.3	-0.0	0.0	0.0	-0.0	-0.0	0.0	-0.0
3. Sociale zekerheid	1.8	-1.7	-26.2	4.0	2.7	2.8	3.2	3.4
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijsen</i>	2.4	1.3	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
9. Kapitaaloverdrachten	5.1	1.7	-2.2	4.0	2.0	2.3	2.0	2.1
1. Federale overheid	14.8	2.8	-5.7	7.6	3.6	4.2	3.6	3.6
2. Gemeenschappen en gewesten	0.5	0.5	3.0	-0.3	-0.0	-0.0	0.0	-0.0
3. Lagere overheid	5.1	-0.9	-0.3	-0.7	-1.0	-1.1	-1.2	-1.2
4. Sociale zekerheid	47.0	-1.3	-0.7	-1.1	-1.4	-1.5	-1.6	-1.6
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijsen</i>	2.4	1.3	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6

(^) Gemiddelden van periodes

TABEL 3 - Hypothesen inzake socialezekerheidsprestaties

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>I. Groeivoeten in volume</i>									
1. Pensioenen	3.5	3.0	2.6	2.5	3.0	2.9	3.1	3.1	3.1
a. Werknemers (a)	3.0	3.0	2.5	2.4	3.1	3.0	3.2	3.1	3.2
(RP: begrotingscijfer)	3.2	3.0	2.5	2.4	3.1	3.0	3.2	3.1	3.2
b. Zelfstandigen (a)	3.3	2.5	1.1	2.0	2.4	2.4	2.5	2.8	3.0
c. Vastbenoemd personeel bij RSZ-PPO	12.4	3.9	7.3	5.0	3.8	3.6	3.6	3.6	3.6
d. Aangesloten bij de Dosz	-0.4	0.4	-3.8	-0.3	0.2	0.3	0.6	0.6	0.8
2. ZIV-uitkeringen	5.8	4.0	4.1	5.4	4.7	4.9	4.6	2.2	2.1
a. Werknemers	5.9	4.0	4.2	5.6	4.6	4.8	4.5	2.1	2.0
- Primaire ongeschiktheid	5.4	2.4	0.3	4.3	1.6	2.5	2.5	1.9	1.5
- Invaliditeit (b)	6.5	4.9	6.8	6.9	6.3	6.1	5.6	2.3	2.3
- Moederschapsrust (b)	3.6	1.3	-1.9	0.6	1.3	2.1	1.9	1.2	0.7
- Mijnerkers en zeelieden	-3.8	-7.0	10.8	-1.0	-8.1	-8.1	-8.1	-8.1	-8.1
b. Zelfstandigen	5.0	3.8	2.3	2.6	4.9	5.1	4.8	2.7	2.9
3. Gezinsbijslag (b)	1.4	152.6	1.2	0.3	910.4	1.3	1.2	1.2	1.3
4. Arbeidsongevallen van het FAO	0.7	2.6	4.4	2.1	1.2	3.0	3.1	3.1	3.1
5. Beroepsziekten	-4.3	-3.0	-1.7	-2.0	-3.2	-3.2	-3.2	-3.2	-3.2
<i>II. Groeivoeten alvorens toepassing van indexeringsregels</i>									
Geneeskundige zorgen	3.0	-0.0	0.9	3.2	-10.8	1.3	1.8	2.1	2.3
a. Werknemers, zelfst. ambtenaren (c)	3.2	-0.0	1.3	3.2	-10.7	1.3	1.8	2.1	2.3
(ziv-gv: begrotingscijfer)	3.2	2.4	1.8	2.8	2.4	2.3	2.1	2.4	2.5
b. Aangesloten bij de Dosz	-5.2	0.9	-1.1	0.6	0.9	1.2	1.0	0.9	0.8
c. Aan buitenlandse sz-instellingen	-8.8	2.3	-34.1	3.6	2.1	1.8	1.7	2.2	2.3
d. In geval van arbeidsongeval, kinderopvang, ...	3.3	-4.5	3.8	0.2	-39.1	2.5	2.6	3.1	3.4
e. Vlaamse zorgverzekering	4.8	0.9	2.5	2.3	0.1	0.4	0.4	0.8	1.3
<i>III. In duizendtallen (jaargemiddelden)</i>									
1. Niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	86.0	55.0	70.8	60.0	55.0	54.9	54.3	53.5	52.3
2. Vrijwillig deeltijdse werklozen	28.1	30.9	28.8	30.3	30.8	31.0	31.1	31.2	31.2
3. Deeltijdse werklozen met behoud van rechten en IGU	51.2	55.2	51.7	53.2	53.5	54.5	55.6	56.7	57.6
4. Van inschrijving vrijgestelde werklozen wegens beroepsopleiding, familiale en sociale redenen of studies	49.3	54.4	50.3	53.2	54.1	54.6	54.8	54.9	54.9
5. Activeringsprogramma's: PWA's, Eerste werkervaring	3.9	1.0	2.0	1.6	1.3	1.0	0.8	0.7	0.5
6. Tewerkstelling met loonsubsidie	189.1	217.8	200.5	207.2	212.6	216.0	220.4	223.5	227.2
a. Doorstromingsprogramma's	5.2	4.6	4.9	4.7	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6
b. Activering zonder dienstencheques	60.6	39.9	42.2	44.3	38.3	38.5	38.8	39.5	40.1
- Dienstenbanen oude stijl	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Activaplanbanen met RVA-vergoeding, incl. SINE's	55.6	37.1	39.4	41.5	35.5	35.7	36.0	36.7	37.3
- Activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	5.0	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8
c. Sociale Maribel (incl. bedrijfsvoorheffing en sociaal akkoord 2013)(d)	28.7	34.9	32.8	33.0	34.5	34.5	35.7	35.5	36.6
d. Dienstenchequewerknemers	90.9	124.9	115.4	117.1	120.5	123.9	126.9	129.4	131.5
- Activaplanbanen met RVA-vergoeding	5.0	5.1	4.7	4.8	4.9	5.1	5.2	5.3	5.4
- Activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	9.1	9.3	8.6	8.7	8.9	9.2	9.4	9.6	9.7
- Gewone jobs	76.8	110.5	102.2	103.6	106.7	109.6	112.3	114.6	116.4
e. Jongerenbonus non-profit	0.6	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
f. Gepreactiveerde stageplaatsen	0.1	8.9	0.6	3.4	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
g. Gesubsidieerde contractuelen ziekenhuizen + sociaal akkoord 2013	3.0	3.6	3.7	3.7	3.7	3.6	3.6	3.5	3.5
7. Loopbaanonderbrekingen	261.1	268.5	269.5	271.5	269.7	266.9	266.2	267.6	269.0
8. Brugpensioenen	117.1	97.1	111.9	108.0	102.4	95.4	92.1	91.9	92.8
<i>IV. Loonsubsidies via sociale zekerheid (e)</i>									

(a) Berekend met het model PENSION (werknemersregeling) respectievelijk het model MOSES (regeling der zelfstandigen).

(b) Aantal kinderen en aantal invaliden overeenkomstig het langetermijnmodel MALTESE.

(c) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voordien ten laste was van Volksgezondheid, en met integratie van de 'kleine risico's' in de regeling voor zelfstandigen.

(d) 'Via bedrijfsvoorheffing': een deel van de bedrijfsvoorheffing wordt vanaf 2009 via de Sociale Maribel fondsen aan de non-profit-ondernemingen als loonsubsidie toegekend.

(e) Zie tabel 5.

([^]) Gemiddelden van periodes

TABEL 4 - Verklaring van de sociale premies

(groeivoeten)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Werknemersregeling									
a. Sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven									
1. Reëel uurloon per werknemer	0.3	0.8	-0.0	0.1	0.9	1.1	1.0	0.9	0.8
2. Effectieve arbeidsduur per werknemer	-0.3	0.1	-0.1	0.3	0.1	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
3. Tewerkstelling	0.6	1.0	-0.4	0.5	1.1	1.1	1.1	1.1	0.9
- Verwerkende nijverheid, energie en bouw	-1.2	-0.7	-2.1	-1.4	-0.6	-0.7	-0.4	-0.4	-0.6
- Verhandelbare diensten	1.3	1.5	0.2	1.1	1.8	1.7	1.6	1.6	1.4
4. Bruto-loonsom, voor indexatie	0.6	1.8	-0.6	0.8	2.1	2.2	2.1	2.0	1.7
5. Loonindexering	2.2	1.3	2.0	0.8	1.0	1.4	1.5	1.6	1.6
p.m. deflator consumptieprijzen	1.9	1.4	1.2	0.8	1.2	1.4	1.5	1.6	1.6
6. Bruto-loonsom	2.8	3.2	1.5	1.7	3.2	3.7	3.6	3.6	3.3
- Aanslagbasis van bijdragen	2.8	3.2	1.4	1.7	3.2	3.7	3.6	3.6	3.3
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)									
1. Bezoldiging per hoofd	2.4	1.4	2.5	0.4	1.7	1.2	1.2	2.1	1.6
2. Tewerkstelling	0.7	-0.0	0.2	-0.1	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	0.0
3. Bruto-loonsom	3.2	1.7	3.1	0.8	2.1	1.6	1.6	2.4	1.9
c. Overheidssector excl. overheidsbedrijven									
1. Bezoldiging per hoofd	2.7	1.6	2.9	0.5	2.0	1.4	1.4	2.2	1.7
2. Tewerkstelling	0.7	-0.1	-0.1	-0.5	-0.1	-0.0	-0.1	-0.0	0.2
3. Bruto-loonsom	3.4	1.5	2.8	0.1	1.9	1.4	1.4	2.2	1.9
d. Bijdragen, nominaal									
1. Werkgeversbijdragen	3.7	3.2	2.5	1.5	4.1	4.1	2.8	4.0	2.9
a. Privé-sector (a)	3.1	3.0	1.4	1.5	2.5	4.2	3.0	4.1	2.8
b. Overheidsbedrijven (e)	2.2	1.6	-0.5	0.7	1.6	2.2	0.8	2.7	1.7
c. Overheid excl. overheidsbedrijven	8.2	4.5	8.5	1.5	13.1	4.0	1.8	3.4	3.2
2. Werknemersbijdragen	3.3	3.1	2.7	1.8	3.3	3.4	3.4	3.6	3.3
a. Privé-sector	3.4	3.5	3.3	2.3	3.6	3.9	3.8	4.0	3.7
b. Overheidssector	2.9	1.5	-0.0	0.1	1.9	1.4	1.4	2.2	1.9
e. Impliciete bijdragevoeten (b)									
1. Werkgeversbijdragen									
a. Privé-sector (a)	24.7	24.6	24.8	24.7	24.5	24.7	24.5	24.6	24.5
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)	28.5	27.4	27.5	27.5	27.4	27.6	27.4	27.4	27.4
c. Overheid excl. overheidsbedrijven	13.7	18.0	15.8	16.1	17.8	18.3	18.4	18.6	18.8
2. Werknemersbijdragen									
a. Privé-sector incl. overheidsbedrijven (e)	10.4	10.8	10.6	10.7	10.7	10.7	10.8	10.8	10.8
b. Overheidssector	9.2	9.0	9.0	9.0	9.0	9.0	9.0	9.0	9.0
2. Regeling der zelfstandigen									
a. Inkomen per hoofd (c)	0.7	0.8	0.6	-2.0	-0.0	0.9	1.8	2.0	2.2
b. Aantal zelfstandigen (c)	0.8	0.7	0.9	1.3	1.2	0.9	0.3	0.2	0.1
c. Inkomen van de zelfstandigen (c)	1.6	1.5	1.5	-0.7	1.2	1.8	2.1	2.2	2.2
d. Herwaarderingscoëfficiënt	0.2	-0.7	-0.3	-4.0	-1.7	0.3	0.8	0.5	0.2
e. Aanslagbasis van de bijdragen	1.8	0.8	1.1	-4.7	-0.5	2.1	2.9	2.7	2.4
f. Bijdragen	5.5	0.8	4.6	-4.7	-0.5	2.1	2.9	2.7	2.4
g. Impliciete bijdragevoet (b)	15.0	15.8	15.8	15.8	15.8	15.8	15.8	15.8	15.8
3. Regeling der uitkeringstrekkers									
a. Bijdragen	2.1	4.0	-4.0	2.4	4.4	3.3	3.9	4.7	5.0
b. Impliciete bijdragevoet (b)	2.8	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5

(a) De bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' worden door de sociale zekerheid geïnd en vervolgens via daartoe opgerichte fondsen als een loonsubsidie teruggestort aan de bedrijven die voldoen aan de gestelde voorwaarden.

(b) Bijdragen uitgedrukt in % van de aanslagbasis. Voor meer detail zie tabel 6.

(c) van het jaar t-3.

(d) Zie tabel 5. De zogenaamde bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' niet inbegrepen, zie voetnoot (a).

(e) VRT, RTBF en BRF vanaf 2002, Aquafin (tot 2004), De Lijn, TEC, STIB, transportinfrastructuur.

([^]) Gemiddelden van periodes

TABEL 5 - Hypothesen m.b.t. sociale zekerheidsbijdragen en loonsubsidies voor de sector van de ondernemingen: ex ante bedragen

(miljoenen euro)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2013
1. Patronale bijdrageverminderingen	5107	5422	5664	5729	5989	6062	6321	1214
- Lage en hogeloonwerkgelegenheid (a)	4401	4693	4907	4963	5205	5268	5509	1108
- Speciale banenplannen (b)	706	729	757	765	784	794	812	106
p.m. Overgedragen aan de gewesten	0	0	771	791	808	824	837	837
2. Loonsubsidies	6256	6397	6771	6990	7426	7653	8093	1836
<i>a. via sociale zekerheid</i>								
- Sociale maribel	951	967	1031	1057	1123	1145	1210	259
- Jongerenbonus non-profit	27	28	-0	-0	0	0	0	-27
- Sociale maribel - alternatieve financiering	93	96	101	106	111	117	122	29
- Activering van werkloosheidsuitkeringen	218	236	-0	-0	-0	0	-0	-218
- Dienstencheques (c)	1650	1635	-0	-0	0	0	0	-1650
- Gesubsidieerde contractuelen ziekenhuizen	119	119	121	122	124	126	128	10
- Sociaal Akkoord 2013	40	40	41	41	42	42	43	3
<i>b. via federale fiscaliteit</i>								
- Nacht- en ploegenwerksubsidie	1032	1065	1228	1260	1467	1508	1728	695
- Overuren	130	146	149	154	158	163	168	38
- Onderzoek en ontwikkeling (ondernemingen) (d)	467	489	503	520	537	554	571	104
- Algemene subsidie	983	1020	1050	1086	1123	1162	1198	215
- Sectorspecifieke subsidies (e)	113	116	122	127	133	139	144	31
<i>c. via gewesten</i>								
- Indienstneming oudere werklozen (Vlaams Gewest)	24	25	26	28	29	30	31	7
- Prime à l'emploi (Waals Gewest)	13	13	13	13	13	13	13	1
- Beschutte werkplaatsen	396	403	413	426	439	453	465	69
- Jongerenbonus non-profit	0	0	28	29	30	30	31	31
- Activering van werkloosheidsuitkeringen	0	0	244	249	254	262	270	270
- Dienstencheques (c)	0	0	1700	1772	1843	1909	1971	1971
Totaal ten gunste van werkgevers	11363	11820	12435	12719	13415	13714	14413	3050
p.m. Overgedragen aan de gewesten	0	0	2743	2841	2933	3025	3109	3109
3. Persoonlijke bijdrageverminderingen	848	790	767	771	771	744	722	-126
p.m. Overgedragen aan de gewesten	0	0	0	0	0	0	0	0

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor 'oudere werknemers' en 'arbeidsherverdeling'.

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorïeën:

(1) zowel 'jonge werknemers' als startbanen oude stijl,

(2) zowel 'eerste aanwervingen' als plan-plus 1/2/3 oude stijl,

(3) zowel 'langdurig werklozen' als voordeel-, diensten- en activaplanbanen oude stijl.

(c) Theoretisch vanaf 2015 een subsidie aan de consumptie krachtens de zesde staats hervorming.

(d) 'Partnerships met universiteiten' en 'jonge innoverende ondernemingen'.

(e) Maatregelen 'Koopvaardij, baggeraars, zeesleepvaart, zeevisserij, sportlui'.

TABEL 6 - Hypothesen m.b.t. sociale zekerheidsbijdragevoeten en loonsubsidievoeten

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2013
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet (ondernemingen)	34.64	34.50	34.14	34.09	33.83	33.88	33.72	-0.92
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	25.16	25.09	24.91	25.01	24.86	24.97	24.85	-0.32
- Fictieve bijdragevoet	3.48	3.43	3.28	3.16	3.09	3.06	3.04	-0.44
- Extrawettelijke bijdragevoet	2.07	2.06	2.05	2.03	2.01	1.99	1.98	-0.09
- Aanvullende pensioenbijdragevoet	3.66	3.65	3.63	3.61	3.60	3.58	3.57	-0.09
- p.m. Bijdrageverminderingvoet (ex ante)	4.48	4.68	4.74	4.62	4.66	4.56	4.60	0.12
Gemiddelde loonsubsidievoet (ondernemingen)	5.49	5.52	5.66	5.64	5.78	5.75	5.89	0.40
- Via sociale zekerheid	2.72	2.69	1.08	1.07	1.09	1.07	1.09	-1.62
- Via bedrijfsvoorheffing	2.39	2.45	2.55	2.54	2.66	2.65	2.77	0.38
- Via gewesten en gemeenschappen	0.38	0.38	2.03	2.03	2.03	2.03	2.02	1.64
Netto parafiscale voet volgens arbeidscategorie (ondernemingen) (*)								
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	24.06	23.81	23.44	23.62	23.23	23.43	23.07	-0.99
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	28.82	28.73	28.41	28.48	28.16	28.25	27.95	-0.87
- Speciale banen	11.99	11.48	11.17	11.63	11.70	12.12	12.18	0.18
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	18.69	18.43	18.09	18.39	17.97	18.13	17.91	-0.77
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	28.40	28.28	27.95	27.97	27.66	27.73	27.48	-0.92
Werkgeversbijdragevoeten in verwerkende nijverheid (*)	34.27	34.29	34.12	34.21	34.04	34.16	34.03	-0.25
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	32.12	31.95	31.72	31.89	31.61	31.78	31.50	-0.62
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	34.88	34.94	34.80	34.90	34.75	34.84	34.71	-0.17
- Speciale banen	22.63	22.60	22.39	22.68	22.60	22.89	22.85	0.22
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	28.17	28.05	27.88	28.13	27.91	28.19	28.06	-0.11
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	34.99	35.01	34.83	34.85	34.69	34.81	34.72	-0.27
Werkgeversbijdragevoeten in verhandelbare dienstensector (*)	29.49	29.40	29.22	29.31	29.15	29.25	29.12	-0.37
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	28.30	28.09	27.86	28.00	27.76	27.93	27.72	-0.58
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	30.83	30.82	30.68	30.75	30.62	30.70	30.58	-0.25
- Speciale banen	17.91	17.83	17.56	17.97	18.01	18.41	18.47	0.56
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	23.53	23.29	23.10	23.35	23.07	23.12	23.05	-0.48
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	30.59	30.51	30.33	30.33	30.19	30.23	30.15	-0.44
Loonsubsidievoeten in verwerkende nijverheid	5.50	5.61	5.97	5.96	6.37	6.36	6.77	1.27
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	7.83	7.90	8.23	8.19	8.56	8.52	8.90	1.07
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	5.03	5.14	5.51	5.51	5.93	5.93	6.34	1.31
- Speciale banen	8.80	9.10	9.08	8.96	8.87	8.79	8.73	-0.07
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	8.56	8.64	8.98	8.93	9.30	9.26	9.63	1.07
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	5.15	5.27	5.64	5.64	6.05	6.05	6.47	1.32
Loonsubsidievoeten in verhandelbare dienstensector	3.98	4.04	4.14	4.11	4.20	4.17	4.27	0.29
- Lageloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	4.82	4.86	4.97	4.94	5.05	5.01	5.12	0.30
- Hogeloonwerkgelegenheid - min-vijftigers	3.48	3.53	3.63	3.60	3.70	3.68	3.78	0.30
- Speciale banen	8.05	8.46	8.47	8.38	8.29	8.24	8.20	0.16
- Lageloonwerkgelegenheid - ouderen	5.34	5.36	5.47	5.41	5.51	5.44	5.53	0.20
- Hogeloonwerkgelegenheid - ouderen	3.41	3.45	3.54	3.52	3.61	3.59	3.68	0.27

(*) Werkgeversbijdragen zonder fictieve bijdragen, verminderd met loonsubsidies.

7.2. Macro-economische resultaten

TABEL 7 - Besteding van het binnenlands product in volume

(groeivoeten)

	2013// 2007	2019// 2013	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.0	1.5	0.8	1.3	1.7	1.6	1.5	1.5	1.5
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	1.3	1.0	0.6	1.1	0.8	1.0	0.8	1.0	1.2
3. Brutovorming van vast kapitaal	-1.2	2.4	-1.5	1.6	3.2	3.0	2.9	2.6	1.4
a. Bedrijfsinvesteringen	-0.9	2.9	-0.4	2.6	3.4	3.2	2.9	2.5	2.6
b. Overheidsinvesteringen	1.8	0.6	-6.1	-5.9	3.9	3.2	6.0	5.4	-8.2
c. Investeringen in woongebouwen	-2.8	2.0	-2.6	1.4	2.4	2.6	2.2	2.0	1.4
4. Binnenlandse bestedingen	0.4	1.5	-0.3	1.2	1.7	1.7	1.5	1.5	1.3
5. Uitvoer van goederen en diensten	1.5	3.5	1.9	2.3	3.6	3.6	3.8	3.8	3.6
a. Goederen	0.8	3.7	1.9	2.7	4.1	4.0	4.1	3.9	3.7
b. Diensten	4.6	2.7	1.9	1.2	2.0	2.4	3.1	3.5	3.8
6. Finale bestedingen	0.9	2.4	0.7	1.7	2.6	2.6	2.6	2.6	2.4
7. Invoer van goederen en diensten	1.7	3.4	1.3	2.1	3.6	3.7	3.7	3.8	3.5
a. Goederen	0.9	3.5	1.3	2.3	3.9	3.9	3.8	3.7	3.3
b. Diensten	5.4	3.3	1.6	1.6	2.5	3.2	3.9	4.3	4.4
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	0.4	1.6	0.2	1.4	1.8	1.7	1.7	1.6	1.5

(/) Groeivoeten
(//) Gemiddelde groei voeten

TABEL 8 - Opbouw van het binnenlands product in volume

(aanbreng in procent)

	2013^ 2008	2019^ 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.5	0.8	0.4	0.7	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	0.3	0.2	0.1	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3
3. Brutovorming van vast kapitaal	-0.3	0.5	-0.3	0.3	0.6	0.6	0.6	0.5	0.3
a. Bedrijfsinvesteringen	-0.1	0.4	-0.1	0.3	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4
b. Overheidsinvesteringen	0.0	0.0	-0.1	-0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	-0.1
c. Investeringen in woongebouwen	-0.2	0.1	-0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4. Veranderingen in voorraden	-0.2	-0.0	-0.6	-0.1	0.0	0.0	-0.0	-0.0	-0.0
5. Binnenlandse bestedingen	0.4	1.5	-0.3	1.1	1.7	1.7	1.5	1.5	1.3
6. Uitvoer van goederen en diensten	1.2	3.1	1.6	2.0	3.1	3.1	3.4	3.4	3.4
a. Goederen	0.4	2.5	1.3	1.7	2.7	2.6	2.7	2.7	2.6
b. Diensten	0.8	0.5	0.4	0.2	0.4	0.5	0.6	0.7	0.7
7. Finale bestedingen	1.7	4.5	1.3	3.1	4.8	4.8	4.9	4.9	4.7
8. Invoer van goederen en diensten	-1.3	-2.9	-1.1	-1.8	-3.0	-3.1	-3.2	-3.3	-3.2
a. Goederen	-0.5	-2.4	-0.9	-1.5	-2.6	-2.6	-2.6	-2.5	-2.4
b. Diensten	-0.7	-0.5	-0.2	-0.2	-0.4	-0.5	-0.6	-0.7	-0.7
9. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	0.4	1.6	0.2	1.4	1.8	1.7	1.7	1.6	1.5

(^) Gemiddelden van periodes

TABEL 9 - Besteding van het binnenlands product tegen lopende prijzen

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	198898	202867	207214	213149	219694	226264	233261	240479
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	93788	96484	98234	100758	103264	105571	108769	111959
3. Brutovorming van vast kapitaal	76535	76089	78322	82286	86191	90234	94282	97246
a. Bedrijfsinvesteringen	48751	48939	50647	53260	55974	58686	61391	64182
b. Overheidsinvesteringen	6756	6295	6032	6393	6693	7197	7702	7174
c. Investeringen in woongebouwen	21029	20855	21643	22633	23523	24352	25189	25891
4. Binnenlandse bestedingen	371734	376214	383909	396216	409290	422463	436580	450030
5. Uitvoer van goederen en diensten	323734	328354	337997	353283	371337	392093	414796	438470
6. Finale bestedingen	695468	704567	721906	749499	780628	814556	851376	888500
7. Invoer van goederen en diensten	319587	321751	329188	343509	361357	381635	404203	427128
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	375881	382816	392719	405990	419270	432921	447174	461372
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	1022	-493	-505	-522	-540	-557	-575	-594
10. Bruto nationaal inkomen	376904	382323	392213	405468	418731	432364	446598	460778

TABEL 10 - Besteding van het binnenlands product tegen lopende prijzen

(in procent van het bbp)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	52.7	52.4	53.0	52.8	52.5	52.4	52.3	52.2	52.1
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	24.4	24.6	25.2	25.0	24.8	24.6	24.4	24.3	24.3
3. Brutovorming van vast kapitaal	20.7	20.6	19.9	19.9	20.3	20.6	20.8	21.1	21.1
a. Bedrijfsinvesteringen	13.2	13.4	12.8	12.9	13.1	13.4	13.6	13.7	13.9
b. Overheidsinvesteringen	1.7	1.6	1.6	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7	1.6
c. Investeren in woongebouwen	5.8	5.6	5.4	5.5	5.6	5.6	5.6	5.6	5.6
4. Binnenlandse bestedingen	98.4	97.6	98.3	97.8	97.6	97.6	97.6	97.6	97.5
5. Uitvoer van goederen en diensten	82.5	90.0	85.8	86.1	87.0	88.6	90.6	92.8	95.0
6. Finale bestedingen	180.9	187.6	184.0	183.8	184.6	186.2	188.2	190.4	192.6
7. Invoer van goederen en diensten	80.9	87.6	84.0	83.8	84.6	86.2	88.2	90.4	92.6
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	0.6	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
10. Bruto nationaal inkomen	100.6	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9

(^(^)) Gemiddelden van periodes

TABEL 11 - Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorien

(groeivoeten)

	2013// 2007	2019// 2013	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018
1. Consumptieve bestedingen particulieren									
a. Deflator	1.8	1.4	1.2	0.8	1.2	1.4	1.5	1.6	1.6
1. Exclusief energie	1.6	1.5	1.7	1.4	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6
. Voeding, drank en tabak	2.7	1.8	3.1	2.1	1.9	1.7	1.6	1.7	1.8
. Andere goederen	1.2	1.6	1.3	1.4	1.6	1.6	1.7	1.8	1.8
. Diensten	1.4	1.4	1.6	1.3	1.2	1.4	1.5	1.6	1.6
. Huurprijzen	1.4	1.4	1.1	0.8	1.3	1.5	1.5	1.5	1.5
2. Energie	5.0	-0.4	-4.5	-5.5	-1.9	0.9	1.3	1.4	1.4
. Verwarming, elektriciteit	5.5	-0.7	-4.8	-6.6	-2.1	0.7	1.2	1.4	1.4
. Transport	4.3	0.0	-3.8	-3.8	-1.4	1.3	1.4	1.4	1.4
b. Inflatie exclusief voeding, drank, tabak en energie	1.4	1.4	1.4	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.6
c. Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.3	1.3	1.1	0.7	1.1	1.4	1.5	1.6	1.6
d. Gezondheidsindex	2.2	1.3	1.2	0.7	1.2	1.4	1.5	1.6	1.6
2. Consumptieve bestedingen overheid	3.0	1.5	2.3	0.7	1.8	1.5	1.4	2.0	1.7
3. Brutovorming van vast kapitaal	2.0	1.7	1.0	1.4	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
a. Bedrijfsinvesteringen	1.7	1.7	0.8	0.9	1.7	1.8	1.9	2.1	1.9
b. Overheidsinvesteringen	1.3	1.6	-0.8	1.8	2.0	1.4	1.4	1.6	1.5
c. Investeren in woongebouwen	2.8	1.6	1.8	2.3	2.1	1.3	1.3	1.4	1.4
4. Binnenlandse bestedingen	2.1	1.5	1.5	0.9	1.4	1.6	1.6	1.8	1.7
5. Uitvoer van goederen en diensten	1.3	1.4	-0.5	0.6	0.9	1.5	1.7	1.9	2.0
6. Finale bestedingen	1.8	1.5	0.6	0.7	1.2	1.5	1.7	1.9	1.9
7. Invoer van goederen en diensten	1.6	1.4	-0.6	0.2	0.7	1.5	1.8	2.1	2.1
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.8	1.5	1.6	1.2	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7

(/) Groeivoeten

(//) Gemiddelde groei voeten

TABEL 12 - Opbouw van de prijsontwikkeling van de finale bestedingen

(aanbreng in procent)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Binnenlandse kosten per eenheid product (a+b+c)	1.0	0.8	0.9	0.7	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9
a. Loonkosten	0.8	0.3	0.5	0.0	0.3	0.4	0.4	0.5	0.4
b. Netto indirecte belastingen	0.0	0.0	0.1	0.1	-0.0	0.1	0.0	0.1	0.0
c. Bruto-exploitatatieoverschot	0.2	0.5	0.3	0.6	0.6	0.4	0.4	0.3	0.4
2. Invoerprijzen	0.8	0.6	-0.3	0.1	0.3	0.6	0.8	0.9	1.0
3. Deflator van finale bestedingen (1+2)	1.8	1.4	0.6	0.7	1.1	1.5	1.6	1.8	1.8

(^(^)) Gemiddelden van periodes

TABEL 13 - Beschikbaar inkomen, besparingen en vorderingensaldo: ramingen tegen lopende prijzen

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	375881	382816	392719	405990	419270	432921	447174	461372
Saldo van de primaire inkomens van/naar het buitenland	1022	-493	-505	-522	-540	-557	-575	-594
2. Bruto nationaal inkomen	376904	382323	392213	405468	418731	432364	446598	460778
Verbruik van vaste activa	67624	69264	70641	72469	74404	76545	78946	81413
3. Netto nationaal inkomen	309279	313059	321572	332999	344327	355819	367652	379365
Saldo van de inkomensoverdrachten van/naar het buitenland	-6049	-6791	-6859	-7246	-7313	-7602	-7811	-8022
4. Netto nationaal beschikbaar inkomen	303230	306269	314712	325753	337014	348216	359841	371343
Nationale consumptie	292686	299351	305448	313907	322958	331834	342030	352438
5. Netto nationale besparingen	10544	6917	9264	11847	14056	16382	17812	18905
Investeringen in vaste activa	76535	76089	78322	82286	86191	90234	94282	97246
Veranderingen in voorraden	2513	773	139	23	142	394	268	346
Saldo van de kapitaaltransacties met het buitenland	-176	-202	-381	-356	-368	-383	-400	-418
6. Vorderingensaldo van de totale economie	-1056	-883	1064	1649	1760	1915	1807	2308

TABEL 14 - Verdeling van het nationaal inkomen

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	279108	285041	289725	298156	307812	317635	328694	339007
. Lonen en salarissen	203133	207042	209906	215601	222611	229323	237115	244339
. Bruto-exploitatatieoverschot	46364	47253	48454	49985	51436	52930	54396	55888
. Inkomens uit vermogen	29611	30746	31365	32570	33765	35382	37183	38779
2. Netto lopende overdrachten	-47329	-49316	-48949	-50503	-52477	-54102	-56529	-58325
. Sociale uitkeringen min sociale premies	-2030	-1061	-446	598	585	1010	1081	1799
. Belastingen op inkomen	-49450	-52313	-52780	-55367	-57469	-59669	-62327	-65012
. Overige overdrachten	4151	4057	4277	4266	4408	4557	4718	4888
3. Beschikbaar inkomen	231779	235714	240765	247641	255324	263522	272153	280671
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	62129	59458	64514	68243	70823	73584	75672	78924
2. Netto lopende overdrachten	-11732	-12006	-13207	-14586	-15126	-15733	-16267	-16982
3. Beschikbaar inkomen	50398	47453	51307	53657	55697	57850	59405	61942
Overheid								
1. Primair inkomen	35671	37829	37980	39074	40101	41150	42237	42851
2. Netto lopende overdrachten	53014	54533	55299	57846	60292	62235	64988	67286
3. Beschikbaar inkomen	88685	92362	93278	96919	100393	103385	107225	110137
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	6049	6791	6859	7246	7313	7602	7811	8022
Bruto nationaal inkomen	376904	382323	392213	405468	418731	432364	446598	460778

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

TABEL 15 - Verdeling van het nationaal inkomen

(in procent van het bruto nationaal inkomen)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	74.1	74.6	73.9	73.5	73.5	73.5	73.6	73.6
. Lonen en salarissen	53.9	54.2	53.5	53.2	53.2	53.0	53.1	53.0
. Bruto-exploitatatieoverschot	12.3	12.4	12.4	12.3	12.3	12.2	12.2	12.1
. Inkomens uit vermogen	7.9	8.0	8.0	8.0	8.1	8.2	8.3	8.4
2. Netto lopende overdrachten	-12.6	-12.9	-12.5	-12.5	-12.5	-12.5	-12.7	-12.7
. Sociale uitkeringen min sociale premies	-0.5	-0.3	-0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.4
. Belastingen op inkomen	-13.1	-13.7	-13.5	-13.7	-13.7	-13.8	-14.0	-14.1
. Overige overdrachten	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1
3. Beschikbaar inkomen	61.5	61.7	61.4	61.1	61.0	60.9	60.9	60.9
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	16.5	15.6	16.4	16.8	16.9	17.0	16.9	17.1
2. Netto lopende overdrachten	-3.1	-3.1	-3.4	-3.6	-3.6	-3.6	-3.6	-3.7
3. Beschikbaar inkomen	13.4	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	13.3	13.4
Overheid								
1. Primair inkomen	9.5	9.9	9.7	9.6	9.6	9.5	9.5	9.3
2. Netto lopende overdrachten	14.1	14.3	14.1	14.3	14.4	14.4	14.6	14.6
3. Beschikbaar inkomen	23.5	24.2	23.8	23.9	24.0	23.9	24.0	23.9
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	1.6	1.8	1.7	1.8	1.7	1.8	1.7	1.7
Bruto nationaal inkomen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

TABEL 16 - Productiefactoren en productiekosten

(groeivoeten)	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Productie van de marktbedrijfstakken	-0.4	2.1	-0.5	1.1	2.5	2.4	2.5	2.3	2.0
2. Arbeidsproductiviteit per hoofd									
a. Marktbedrijfstakken	-0.2	0.9	0.4	0.9	1.0	1.0	0.9	0.8	0.9
b. Verwerkende nijverheid	-0.2	3.0	1.6	2.9	3.8	3.3	3.1	2.4	2.5
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	-0.4	0.5	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6
3. Nominaal brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakken	2.2	2.2	1.9	1.2	2.0	2.6	2.5	2.5	2.4
b. Verwerkende nijverheid	2.6	2.5	2.5	1.9	2.3	2.8	2.6	2.6	2.5
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.2	2.2	1.7	1.1	2.1	2.6	2.5	2.5	2.4
4. Reëel brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakken	0.3	0.8	0.7	0.4	0.8	1.1	0.9	0.9	0.8
b. Verwerkende nijverheid	0.8	1.1	1.3	1.1	1.1	1.3	1.1	1.0	0.9
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.4	0.8	0.5	0.3	0.9	1.2	1.0	0.9	0.8
5. Arbeidsproductiviteit per uur									
a. Marktbedrijfstakken	-0.1	1.0	0.4	0.7	1.0	1.1	1.1	1.0	1.0
b. Verwerkende nijverheid	0.1	2.8	1.5	2.2	3.5	3.3	3.0	2.4	2.5
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	-0.4	0.6	0.2	0.4	0.5	0.6	0.6	0.6	0.7
6. Nominale loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakken	2.5	2.0	2.0	0.8	1.6	2.6	2.3	2.5	2.3
b. Verwerkende nijverheid	2.8	2.2	2.5	1.2	1.7	2.8	2.5	2.7	2.4
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.5	2.0	1.6	0.8	1.7	2.6	2.3	2.5	2.3
7. Reële loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakken	0.6	0.6	0.8	-0.0	0.5	1.1	0.7	0.9	0.7
b. Verwerkende nijverheid	1.0	0.9	1.3	0.4	0.6	1.3	0.9	1.1	0.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.6	0.7	0.5	0.0	0.5	1.1	0.8	0.9	0.7
8. Reële loonkosten per eenheid product in de marktbedrijfstakken	0.6	-0.4	-0.2	-1.0	-0.8	-0.0	-0.2	-0.1	-0.3
9. Lange rente	3.5	2.7	2.4	2.1	2.3	2.6	2.8	3.0	3.2
10. Bruto winstvoet (*) (in %)	30.2	31.5	29.9	30.7	31.3	31.4	31.7	31.7	32.0
11. Bruto winstvoet op het kapitaal (*) (in %)	16.2	17.9	16.2	17.0	17.6	17.8	18.1	18.2	18.4
12. Werkelijke arbeidstijd in de verwerkende nijverheid en de energie	-0.3	0.2	0.1	0.7	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0

(*) Exploitatieoverschot gedeeld door de toegevoegde waarde tegen basisprijzen (voor de winstvoet) en door de kapitaalvoorraad gewaardeerd aan vervangingskost (voor de winstvoet op het kapitaal) voor de marktsector exclusief landbouw.

([^]) Gemiddelden van periodes

TABEL 17 - Beroepsbevolking, werkgelegenheid en werkloosheid

(jaargemiddelden)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Totale bevolking								
. In duizendtallen	11067.8	11129.6	11190.1	11250.9	11309.1	11363.4	11415.0	11464.9
. Verschil in duizendtallen	74.1	61.8	60.6	60.8	58.2	54.3	51.6	49.9
2. Bevolking op arbeidsleeftijd								
. In duizendtallen	7246.9	7261.7	7274.9	7289.5	7302.3	7308.3	7308.7	7307.4
. Verschil in duizendtallen	21.9	14.8	13.2	14.6	12.8	6.0	0.3	-1.3
3. Beroepsbevolking, definitie FPB								
. In duizendtallen	5272.2	5281.0	5303.5	5322.6	5350.1	5368.7	5379.4	5384.7
. Verschil in duizendtallen	19.1	8.8	22.5	19.1	27.5	18.6	10.7	5.3
4. Activiteitsgraad	72.8	72.7	72.9	73.0	73.3	73.5	73.6	73.7
5. Binnenlandse werkgelegenheid								
Totaal								
. In duizendtallen	4555.4	4545.8	4559.4	4593.6	4625.3	4658.9	4691.9	4721.7
. Verschil in duizendtallen	9.4	-9.7	13.6	34.2	31.7	33.6	33.0	29.8
Loon- en weddetrekkenden								
. In duizendtallen	2966.9	2951.6	2966.4	2999.9	3031.5	3065.4	3098.5	3126.8
. Verschil in duizendtallen	1.2	-15.3	14.8	33.5	31.6	33.9	33.1	28.3
Zelfstandigen								
. In duizendtallen	745.0	751.7	754.2	755.5	756.0	756.2	756.4	756.6
. Verschil in duizendtallen	8.9	6.7	2.6	1.3	0.5	0.2	0.2	0.2
Overheid								
. In duizendtallen	843.5	842.5	838.7	838.2	837.8	837.4	837.0	838.2
. Verschil in duizendtallen	-0.7	-1.0	-3.8	-0.5	-0.4	-0.5	-0.4	1.2
6. Werkgelegenheidsgraad	64.0	63.7	63.8	64.1	64.4	64.9	65.3	65.7
7. Werkloosheid (administratief)								
Definitie FPB								
. In duizendtallen	636.3	654.5	663.4	648.3	644.1	629.1	606.8	582.4
. Verschil in duizendtallen	8.5	18.2	8.9	-15.1	-4.2	-15.0	-22.3	-24.4
. Werkloosheidsgraad	12.1	12.4	12.5	12.2	12.0	11.7	11.3	10.8
Werkzoekenden								
. In duizendtallen	559.2	583.7	603.4	593.3	589.3	574.8	553.3	530.1
. Verschil in duizendtallen	14.6	24.5	19.8	-10.2	-4.0	-14.5	-21.4	-23.3
8. Werkelijk arbeidsvolume (groeivoet)	0.1	-0.2	0.5	0.8	0.6	0.6	0.6	0.5

TABEL 18 - Uitvoer en invoer tegen lopende prijzen

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Uitvoer	323734	328354	337997	353283	371337	392093	414796	438470
a. Goederen excl. energie	206123	213278	222395	235537	249006	264612	281405	298656
b. Diensten	70355	72162	74086	76970	80448	84536	89208	94330
c. Energie	39440	34897	33222	32156	32996	33766	34687	35657
d. Verbruik door niet-ingezetenen in het economisch gebied	7816	8017	8294	8620	8886	9179	9495	9827
2. Invoer	319587	321751	329188	343509	361357	381635	404203	427128
a. Goederen excl. energie	194850	200855	209395	222650	235964	251004	267289	283481
b. Diensten	57329	58712	60110	62211	65050	68592	72667	77061
c. Energie	56384	51015	48274	47004	48465	49837	51409	53019
d. Verbruik door ingezetenen in het buitenland	11024	11169	11408	11643	11879	12202	12838	13566
3. Netto uitvoer van goederen en diensten	4147	6602	8810	9774	9980	10458	10593	11341
a. Goederen excl. energie	11272	12423	13000	12887	13043	13608	14117	15175
b. Diensten	13026	13449	13976	14759	15398	15944	16541	17269
c. Energie	-16943	-16118	-15052	-14848	-15468	-16071	-16722	-17362
d. Overige	-3208	-3152	-3114	-3023	-2992	-3023	-3343	-3740
4. Factorinkomens								
a. Ontvangen van het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	7740	7967	8132	8295	8523	8729	8957	9167
2. Andere inkomens	36826	34536	34815	35221	35729	36265	36841	37437
b. Betaald aan het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	2334	2343	2410	2468	2543	2610	2682	2749
2. Andere inkomens	40078	39572	39912	40343	40922	41508	42142	42787
5. Netto uitvoer (3+4)	6300	7190	9435	10479	10767	11335	11567	12410
6. Overige inkomensoverdrachten	-7180	-7871	-7990	-8473	-8639	-9036	-9360	-9684
7. Saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans	-880	-681	1445	2006	2128	2298	2207	2726

TABEL 19 - Evenwicht tussen besparingen en investeringen

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Middelen	77992	75970	79513	83948	88081	92532	96346	99887
a. Bruto besparingen	78168	76172	79895	84305	88449	92915	96746	100305
1. Vennootschappen	47503	44673	48616	50975	53014	55168	56733	59299
2. Gezinnen	34106	34025	34582	35466	36550	38114	39668	40870
3. Overheid	-5103	-4120	-4956	-3838	-2871	-2185	-1544	-1822
4. Izw's	1662	1594	1653	1702	1756	1819	1889	1958
b. Nettokapitaaloverdrachten	-176	-202	-381	-356	-368	-383	-400	-418
2. Bestedingen	79048	76862	78461	82309	86333	90629	94551	97592
a. Bruto kapitaalvorming	79048	76862	78461	82309	86333	90629	94551	97592
1. Vennootschappen	49650	48112	49124	51544	54307	57206	59720	62533
2. Gezinnen	22149	21966	22797	23841	24781	25655	26538	27279
3. Overheid	6758	6297	6034	6395	6695	7199	7704	7176
4. Izw's	492	487	506	529	550	569	589	605
3. Vorderingenoverschot	-1056	-892	1053	1639	1749	1903	1795	2295

TABEL 20 - Evenwicht tussen besparingen en investeringen

(in procent van het bbp)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Middelen	21.8	21.1	19.8	20.2	20.7	21.0	21.4	21.5	21.7
a. Bruto besparingen	22.0	21.2	19.9	20.3	20.8	21.1	21.5	21.6	21.7
1. Vennootschappen	13.5	12.6	11.7	12.4	12.6	12.6	12.7	12.7	12.9
2. Gezinnen	9.4	8.8	8.9	8.8	8.7	8.7	8.8	8.9	8.9
3. Overheid	-1.3	-0.7	-1.1	-1.3	-0.9	-0.7	-0.5	-0.3	-0.4
4. Izw's	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
b. Nettokapitaaloverdrachten	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
2. Bestedingen	21.3	20.7	20.1	20.0	20.3	20.6	20.9	21.1	21.2
a. Bruto kapitaalvorming	21.3	20.7	20.1	20.0	20.3	20.6	20.9	21.1	21.2
1. Vennootschappen	13.3	13.0	12.6	12.5	12.7	13.0	13.2	13.4	13.6
2. Gezinnen	6.2	5.9	5.7	5.8	5.9	5.9	5.9	5.9	5.9
3. Overheid	1.7	1.6	1.6	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7	1.6
4. Izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3. Vorderingenoverschot	0.5	0.4	-0.2	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5

(^) Gemiddelden van periodes

TABEL 21 - Rentevoeten

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Korte rente (3m.)									
Nominaal	1.0	0.6	0.1	0.1	0.1	0.3	0.6	1.1	1.5
Reëel	-0.9	-0.7	-1.1	-0.7	-1.1	-1.2	-0.9	-0.5	-0.1
2. Lange rente (10j.)									
Nominaal	3.6	2.7	2.4	2.2	2.3	2.6	2.8	3.0	3.2
Reëel	1.7	1.3	1.2	1.4	1.2	1.2	1.3	1.4	1.6
Pro memorie:									
Korte rente eurozone (3m.)	1.5	0.8	0.2	0.3	0.2	0.4	0.8	1.2	1.6
Lange rente eurozone (10j.)	3.5	2.8	2.7	2.3	2.4	2.7	2.9	3.1	3.3

(^) Gemiddelden van periodes

7.3. Sectorrekeningen

TABEL 22 - Synthese van de transacties van de grote sectoren

(in procent van het bbp)

	2013 [^] 2008	2019 [^] 2014	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Particulieren (*)									
a. Beschikbaar inkomen	61.8	61.0	61.6	61.3	61.0	60.9	60.9	60.9	60.8
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.8	0.6	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6
c. Consumptie	52.7	52.4	53.0	52.8	52.5	52.4	52.3	52.2	52.1
d. Brutobesparingen	9.8	9.2	9.3	9.2	9.2	9.1	9.2	9.3	9.3
e. Kapitaaloverdrachten	-0.5	-0.6	-0.8	-0.8	-0.6	-0.6	-0.6	-0.6	-0.6
f. Brutokapitaalvorming	6.3	6.0	5.9	5.9	6.0	6.0	6.1	6.1	6.0
g. Vorderingenoverschot	3.1	2.6	2.7	2.5	2.6	2.5	2.6	2.6	2.6
2. Vennootschappen									
a. Beschikbaar inkomen	14.3	13.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	13.3	13.4
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.8	0.6	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6
c. Brutobesparingen	13.5	12.6	11.7	12.4	12.6	12.6	12.7	12.7	12.9
d. Kapitaaloverdrachten	0.8	0.8	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
e. Brutokapitaalvorming	13.3	13.0	12.6	12.5	12.7	13.0	13.2	13.4	13.6
f. Vorderingenoverschot	1.0	0.4	-0.2	0.6	0.7	0.5	0.3	0.2	0.1
3. Overheid									
a. Beschikbaar inkomen	23.1	23.9	24.1	23.7	23.8	23.9	23.9	23.9	23.8
b. Consumptie	24.4	24.6	25.2	25.0	24.8	24.6	24.4	24.3	24.3
c. Brutobesparingen	-1.3	-0.7	-1.1	-1.3	-0.9	-0.7	-0.5	-0.3	-0.4
d. Kapitaaloverdrachten	-0.5	-0.3	0.0	-0.0	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
e. Brutokapitaalvorming	1.7	1.6	1.6	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7	1.6
f. Vorderingenoverschot	-3.5	-2.6	-2.7	-2.8	-2.8	-2.6	-2.5	-2.4	-2.3
4. Totale economie									
a. Brutobesparingen	22.0	21.2	19.9	20.3	20.8	21.1	21.5	21.6	21.7
b. Brutokapitaalvorming	21.3	20.7	20.1	20.0	20.3	20.6	20.9	21.1	21.2
c. Kapitaaloverdrachten	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
d. Vorderingenoverschot	0.5	0.4	-0.2	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

([^]) Gemiddelden van periodes

TABEL 23 - Rekening van de huishoudens

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Lopende transacties								
a. Middelen	342238	350263	355826	366238	377785	389575	402967	415868
1. Netto exploitatieoverschot	9424	9460	9463	9689	9784	9901	9954	10005
2. Gemengd inkomen	22351	22748	23230	23737	24264	24781	25297	25808
3. Beloning van werknemers	203133	207042	209906	215601	222611	229323	237115	244339
. Lonen	149748	152425	154472	158892	163901	168989	174476	179700
. Werkelijke sociale premies tlv werkgevers	40273	41126	41712	43444	45141	46424	48193	49596
. Toegerekende sociale premies tlv werkgevers	13112	13491	13722	13265	13569	13911	14446	15044
4. Netto inkomen uit vermogen	29502	30636	31256	32455	33644	35250	37040	38627
. Rente	6675	6915	6840	7139	7203	7744	8297	8683
. Winstuitkeringen	14080	14658	14971	15579	16290	16919	17696	18433
. Overige	8747	9064	9445	9737	10151	10587	11047	11511
5. Sociale uitkeringen	75952	78781	80398	83355	86106	88973	92256	95842
6. Overige netto inkomensoverdrachten	-1010	-1177	-1111	-1273	-1300	-1328	-1359	-1390
7. Overige (*)	2887	2772	2684	2675	2676	2675	2665	2636
b. Bestedingen	322143	330692	336387	346684	357944	368998	381699	394295
1. Belastingen op inkomen en vermogen	49414	52274	52741	55326	57427	59626	62283	64966
2. Sociale premies	77982	79842	80845	82758	85521	87963	91175	94043
. Werkelijke sociale premies	64870	66351	67123	69493	71953	74052	76729	78999
. Toegerekende sociale premies	13112	13491	13722	13265	13569	13911	14446	15044
3. Nationale consumptieve bestedingen	194747	198576	202802	208600	214996	221410	228242	235287
c. Netto besparingen	20095	19570	19439	19554	19840	20576	21267	21572
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	615	511	534	542	546	554	560	567
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	615	511	534	542	546	554	560	567
b. Bestedingen	10916	11101	11442	10915	11180	11355	11507	11485
1. Investeringen in vaste activa	22185	22001	22833	23877	24816	25690	26573	27314
2. Verbruik van vaste activa (-)	14012	14455	15143	15912	16710	17537	18401	19297
3. Vermogensheffingen	3139	3966	4158	3355	3479	3606	3739	3871
4. Veranderingen in voorraden	-36	-36	-36	-36	-36	-36	-36	-36
5. Saldo aan-en verkopen van kostbaarheden	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2
6. Saldo aan-en verkopen van grond en overige materiële niet-geproduceerde activa	-436	-437	-437	-437	-437	-437	-437	-437
7. Overige kapitaaloverdrachten, betaald	76	63	69	69	69	70	70	71
III. Vorderingenoverschot	9794	8980	8531	9181	9207	9775	10320	10655
p.m. Netto beschikbaar inkomen	211955	215374	219557	225479	232160	239312	246845	254223

(*) waarvan correcties voor mutaties in voorzieningen pensioenverzekeringen.

TABEL 24 - Beschikbaar inkomen van de huishoudens

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	23435	23914	24606	25600	26493	27438	28354	29302
2. Bruto gemengd inkomen	22351	22748	23230	23737	24264	24781	25297	25808
3. Lonen	203133	207042	209906	215601	222611	229323	237115	244339
. Privé-sector	149345	151413	153819	158304	164085	169716	175854	181496
. Ondernemingen	144007	145977	148229	152477	157976	163329	169161	174516
. Huishoudens	2210	2228	2286	2379	2495	2614	2748	2871
. Izw's	3127	3208	3305	3448	3614	3773	3944	4110
. Overheid	48382	50005	50365	51470	52545	53487	54987	56425
. Grensarbeiders	5406	5624	5722	5827	5980	6119	6275	6419
4. Netto inkomen uit vermogen	29502	30636	31256	32455	33644	35250	37040	38627
. Rente	6675	6915	6840	7139	7203	7744	8297	8683
. Winstuitkeringen	14080	14658	14971	15579	16290	16919	17696	18433
. Overige	8747	9064	9445	9737	10151	10587	11047	11511
Totaal (1 tot 4)	278420	284340	288998	297393	307012	316793	327807	338077
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	53232	54446	55264	56537	58535	60157	62458	64455
2. Werknemersbijdragen	18363	18815	19128	19706	20312	20935	21640	22308
3. Bijdragen van zelfstandigen	3681	3851	3669	3650	3726	3835	3937	4031
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	1178	1131	1158	1210	1250	1299	1359	1427
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	1528	1599	1626	1655	1698	1737	1781	1822
Totaal (1 tot 5)	77982	79842	80845	82758	85521	87963	91175	94043
6. Belastingen op inkomen en vermogen	49414	52274	52741	55326	57427	59626	62283	64966
Totaal (1 tot 6)	127396	132116	133585	138084	142949	147588	153457	159009
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	75952	78781	80398	83355	86106	88973	92256	95842
2. Overige netto overdrachten	-1010	-1177	-1111	-1273	-1300	-1328	-1359	-1390
Totaal (1+2)	74942	77605	79287	82082	84806	87644	90897	94452
IV. Beschikbaar inkomen	225966	229829	234700	241391	248870	256849	265246	273520

TABEL 25 - Beschikbaar inkomen van de huishoudens in volume

(groeivoeten)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	-1.3	0.9	2.1	2.8	2.0	2.0	1.7	1.7
2. Bruto gemengd inkomen	-1.2	0.6	1.3	1.0	0.8	0.6	0.5	0.4
3. Lonen	1.2	0.7	0.6	1.5	1.8	1.5	1.8	1.4
. Privé-sector	1.2	0.2	0.8	1.7	2.2	1.9	2.0	1.6
. Ondernemingen	1.3	0.2	0.7	1.7	2.1	1.9	2.0	1.5
. Huishoudens	-2.4	-0.4	1.8	2.9	3.4	3.2	3.5	2.8
. Izw's	0.7	1.4	2.2	3.1	3.3	2.8	2.9	2.5
. Overheid	1.5	2.1	-0.1	1.0	0.6	0.3	1.2	1.0
. Grensarbeiders	-1.9	2.8	0.9	0.7	1.2	0.8	0.9	0.7
4. Netto inkomen uit vermogen	1.3	2.6	1.2	2.6	2.2	3.2	3.4	2.6
. Rente	-3.1	2.4	-1.9	3.2	-0.5	5.9	5.5	3.0
. Winstuitkeringen	5.6	2.9	1.3	2.9	3.1	2.3	3.0	2.5
. Overige	-1.6	2.4	3.4	1.9	2.8	2.8	2.7	2.5
Totaal (1 tot 4)	0.8	0.9	0.8	1.7	1.8	1.7	1.9	1.5
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	1.5	1.1	0.7	1.1	2.1	1.3	2.2	1.6
2. Werknemersbijdragen	-0.3	1.3	0.8	1.8	1.6	1.5	1.8	1.4
3. Bijdragen van zelfstandigen	1.6	3.4	-5.5	-1.7	0.7	1.4	1.0	0.8
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	1.8	-5.1	1.6	3.2	1.9	2.3	3.0	3.3
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	-0.8	3.4	0.8	0.6	1.1	0.8	0.9	0.7
Totaal (1 tot 5)	1.0	1.2	0.4	1.2	1.9	1.3	2.0	1.5
6. Belastingen op inkomen en vermogen	0.4	4.6	0.1	3.7	2.3	2.3	2.8	2.6
Totaal (1 tot 6)	0.8	2.5	0.3	2.2	2.1	1.7	2.4	2.0
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	2.3	2.5	1.2	2.5	1.8	1.8	2.1	2.2
2. Overige netto overdrachten	-9.2	15.2	-6.3	13.3	0.6	0.7	0.7	0.6
Totaal (1+2)	2.5	2.3	1.4	2.3	1.9	1.8	2.1	2.3
IV. Beschikbaar inkomen	1.3	0.5	1.3	1.7	1.6	1.7	1.7	1.5

TABEL 26 - Rekening van de izw's ten behoeve van de huishoudens

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Lopende transacties								
a. Middelen	5348	5422	5576	5735	5910	6099	6304	6517
1. Netto exploitatieoverschot	0	0	0	-0	-0	0	0	0
2. Sociale premies	89	90	90	92	92	93	95	98
3. Netto inkomen uit vermogen	109	110	109	115	121	132	143	152
. Rente	97	97	97	103	109	119	130	140
. Overige	1	1	1	1	1	1	2	2
4. Overige netto inkomensoverdrachten	5161	5234	5388	5539	5708	5885	6076	6277
b. Bestedingen	4275	4419	4541	4681	4832	4990	5159	5336
1. Belastingen op inkomen en vermogen	36	38	39	41	42	43	45	46
2. Sociale uitkeringen	89	90	90	92	92	93	95	98
3. Nationale consumptieve bestedingen	4151	4291	4412	4549	4698	4854	5019	5192
c. Netto besparingen	1083	1003	1035	1054	1078	1109	1145	1180
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	120	135	142	147	157	167	168	170
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	120	135	142	147	157	167	168	170
b. Bestedingen	-87	-104	-112	-119	-129	-141	-155	-173
1. Investerings in vaste activa	492	487	506	529	550	569	589	605
2. Verbruik van vaste activa (-)	579	591	618	648	678	710	744	778
III. Vorderingenoverschot	1290	1242	1289	1319	1364	1416	1468	1523

TABEL 27 - Rekening van de ondernemingen

(geconsolideerd, in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Lopende transacties								
a. Middelen	26029	23028	27758	30843	32651	34431	35383	37474
1. Netto exploitatieoverschot	39241	39582	43837	48303	51044	54383	56769	59998
2. Sociale premies	12255	12404	12527	12681	12914	13204	13553	13910
. Werkelijke premies ten laste v.d. werkgevers	6686	6751	6841	7018	7218	7430	7653	7865
. Premies ten laste v.d. werknemers	1972	2008	2044	2081	2119	2159	2203	2247
. Toegerekende sociale premies	3597	3645	3642	3582	3577	3615	3697	3798
3. Netto inkomen uit vermogen	-23521	-27387	-27193	-28877	-30042	-31794	-33479	-34873
. Rente	15066	17542	17418	18497	19243	20365	21444	22337
. Winstuitkeringen en overige	-38586	-44929	-44611	-47374	-49285	-52159	-54924	-57210
4. Overige netto inkomensoverdrachten	-1946	-1571	-1413	-1264	-1265	-1361	-1459	-1561
b. Bestedingen	24935	25618	27012	28685	29458	30259	31032	31975
1. Belastingen op inkomen en vermogen	12678	13235	14504	15962	16502	17011	17432	18013
2. Sociale uitkeringen	9362	9604	9817	10041	10273	10566	10929	11319
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	2894	2780	2691	2682	2683	2682	2672	2643
c. Netto besparingen	1094	-2590	746	2158	3193	4173	4351	5500
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	6418	3924	3775	4027	4167	4329	4494	4668
1. Ontvangen kapitaaloverdrachten	6418	3924	3775	4027	4167	4329	4494	4668
b. Bestedingen	4376	2146	2243	3531	5295	7022	8150	9549
1. Investerings in vaste activa	47104	47306	48952	51487	54131	56778	59418	62154
2. Verbruik van vaste activa (-)	46409	47264	47870	48817	49821	50995	52383	53799
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-fin. activa	443	797	508	437	440	440	440	440
4. Veranderingen in voorraden	2546	807	172	57	175	428	302	380
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	2	2	2	2	2	2	2	2
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	691	498	481	366	368	370	372	374
III. Vorderingenoverschot	3136	-812	2277	2654	2066	1480	695	619

TABEL 28 - Rekening van het buitenland

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Lopende transacties								
a. Middelen	334497	339132	346852	361785	379996	400835	423910	447329
1. Invoer van goederen en diensten	319587	321751	329188	343509	361357	381635	404203	427128
2. Beloning van werknemers	2334	2343	2410	2468	2543	2610	2682	2749
3. Belastingen op productie en invoer	1773	1723	1773	1870	1969	2077	2192	2305
4. Netto inkomen uit vermogen	3253	5036	5097	5122	5194	5243	5301	5351
5. Overige netto inkomensoverdrachten	4490	5123	5164	5517	5538	5785	5945	6111
6. Sociale premies	2246	2312	2359	2407	2473	2533	2599	2660
7. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	814	844	861	893	922	953	988	1027
b. Bestedingen	333618	338451	348297	363791	382123	403133	426117	450055
1. Uitvoer van goederen en diensten	323734	328354	337997	353283	371337	392093	414796	438470
2. Beloning van werknemers	7740	7967	8132	8295	8523	8729	8957	9167
3. Subsidies (productgebonden en op invoer)	643	643	643	643	643	643	643	643
4. Belastingen op inkomen en vermogen	84	45	46	47	49	51	52	54
5. Sociale premies	779	782	804	824	849	871	895	917
6. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	637	661	675	700	723	747	774	804
c. Saldo van de lopende transacties	880	681	-1445	-2006	-2128	-2298	-2207	-2726
1. Goederen en diensten	-4147	-6602	-8810	-9774	-9980	-10458	-10593	-11341
2. Beloning van werknemers (netto)	-5406	-5624	-5722	-5827	-5980	-6119	-6275	-6419
3. Netto inkomen uit vermogen	3253	5036	5097	5122	5194	5243	5301	5351
4. Belastingen minus subsidies	1047	1036	1085	1180	1277	1383	1497	1608
5. Overige lopende overdrachten (netto)	6133	6835	6905	7293	7362	7653	7863	8076
II. Kapitaalverrichtingen	176	202	381	356	368	383	400	418
1. Netto kapitaaloverdrachten	282	166	345	320	332	347	364	382
2. Saldo aan- en verkopen van activa	-105	36	36	36	36	36	36	36
III. Vorderingenoverschot	1056	883	-1064	-1649	-1760	-1915	-1807	-2308

7.4. Openbare Financiën

TABEL 29 - Rekening van de overheid

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Ontvangsten	191576	198047	200622	206567	213235	220095	228002	235579
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	168250	174500	178158	184599	190907	196966	204052	210752
1. Fiscale ontvangsten	113504	118438	121476	125788	129916	134165	138882	143607
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	61899	65270	67001	71039	73672	76370	79439	82693
- Huishoudens	49083	51935	52394	54971	57061	59247	61892	64563
- Vennootschappen	12678	13235	14504	15962	16502	17011	17432	18013
- Overige	138	100	103	106	109	112	115	118
b. Belastingen op productie en invoer	48465	49202	50317	51394	52765	54189	55704	57042
c. Vermogensheffingen	3139	3966	4158	3355	3479	3606	3739	3871
2. Werkelijke sociale premies	54746	56062	56682	58811	60991	62801	65170	67145
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	13932	13823	12506	12410	12460	12958	13332	13716
1. Inkomen uit vermogen	3732	4167	3119	3352	3269	3514	3616	3720
2. Inkomensoverdrachten	3468	2907	2601	2400	2356	2419	2488	2558
3. Kapitaaloverdrachten	572	500	358	244	247	250	253	256
4. Verkoop van goederen en diensten	6160	6249	6428	6413	6589	6776	6975	7182
D. Toegerekende sociale premies	9394	9724	9958	9559	9868	10170	10618	11111
2. Uitgaven	206852	208349	211666	218083	224122	230863	238690	246082
A. Primaire uitgaven	193782	195792	199284	205921	211941	218524	226074	233109
a. Lopende uitgaven	179897	185145	188680	194645	200200	206085	212939	220301
1. Beloning van werknemers	48382	50005	50365	51470	52545	53487	54987	56425
2. Intermediair verbruik en belastingen	13961	13998	14308	14465	14765	14982	15273	15574
3. Subsidies aan vennootschappen	10128	9987	10134	10652	10997	11566	11935	12526
4. Sociale uitkeringen	97596	100982	103593	107496	111225	115030	119445	124186
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	66645	69238	70646	73384	75909	78488	81411	84612
- Uitkeringen in natura	30951	31744	32947	34112	35317	36542	38035	39574
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	5376	5287	5559	5570	5733	5904	6090	6287
6. Overdrachten aan vennootschappen	216	219	223	227	231	236	240	245
7. Bni-bijdrage	3167	3442	3227	3450	3370	3431	3496	3563
8. Andere overdrachten aan het buitenland	1072	1225	1271	1315	1334	1448	1472	1497
b. Kapitaaluitgaven	13884	10647	10604	11276	11741	12439	13135	12808
1. Investerings in vaste activa (bruto)	6756	6295	6032	6393	6693	7197	7702	7174
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-111	-322	-32	38	36	36	36	36
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	532	432	468	477	494	510	518	527
4. Overdrachten aan vennootschappen	6239	3754	3601	3855	3994	4157	4321	4495
5. Overdrachten aan het buitenland	468	488	536	513	524	540	558	576
B. Rentelasten	13070	12557	12382	12162	12181	12339	12616	12972
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	12753	12263	12061	11852	11781	11939	12216	12572
3. Vorderingsaldo	-15276	-10302	-11045	-11515	-10887	-10768	-10689	-10502
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	-14959	-10007	-10723	-11206	-10487	-10368	-10289	-10102
Brutobesparingen	-5103	-4120	-4956	-3838	-2871	-2185	-1544	-1822
4. Primair saldo	-2206	2255	1338	647	1294	1571	1928	2471
p.m. Consumptieve bestedingen	93788	96484	98234	100758	103264	105571	108769	111959

TABEL 30 - Rekening van de overheid

(in procent van het bbp)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Ontvangsten	51.0	51.7	51.1	50.9	50.9	50.8	51.0	51.1
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	44.8	45.6	45.4	45.5	45.5	45.5	45.6	45.7
1. Fiscale ontvangsten	30.2	30.9	30.9	31.0	31.0	31.0	31.1	31.1
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	16.5	17.1	17.1	17.5	17.6	17.6	17.8	17.9
- Huishoudens	13.1	13.6	13.3	13.5	13.6	13.7	13.8	14.0
- Vennootschappen	3.4	3.5	3.7	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9
- Overige	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
b. Belastingen op productie en invoer	12.9	12.9	12.8	12.7	12.6	12.5	12.5	12.4
c. Vermogensheffingen	0.8	1.0	1.1	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
2. Werkelijke sociale premies	14.6	14.6	14.4	14.5	14.5	14.5	14.6	14.6
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	3.7	3.6	3.2	3.1	3.0	3.0	3.0	3.0
1. Inkomen uit vermogen	1.0	1.1	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
2. Inkomensoverdrachten	0.9	0.8	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
3. Kapitaaloverdrachten	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4. Verkoop van goederen en diensten	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6
D. Toegerekende sociale premies	2.5	2.5	2.5	2.4	2.4	2.3	2.4	2.4
2. Uitgaven	55.0	54.4	53.9	53.7	53.5	53.3	53.4	53.3
A. Primaire uitgaven	51.6	51.1	50.7	50.7	50.6	50.5	50.6	50.5
a. Lopende uitgaven	47.9	48.4	48.0	47.9	47.7	47.6	47.6	47.7
1. Beloning van werknemers	12.9	13.1	12.8	12.7	12.5	12.4	12.3	12.2
2. Intermediair verbruik en belastingen	3.7	3.7	3.6	3.6	3.5	3.5	3.4	3.4
3. Subsidies aan vennootschappen	2.7	2.6	2.6	2.6	2.6	2.7	2.7	2.7
4. Sociale uitkeringen	26.0	26.4	26.4	26.5	26.5	26.6	26.7	26.9
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	17.7	18.1	18.0	18.1	18.1	18.1	18.2	18.3
- Uitkeringen in natura	8.2	8.3	8.4	8.4	8.4	8.4	8.5	8.6
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4
6. Overdrachten aan vennootschappen	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
7. Bni-bijdrage	0.8	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
8. Andere overdrachten aan het buitenland	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
b. Kapitaaluitgaven	3.7	2.8	2.7	2.8	2.8	2.9	2.9	2.8
1. Investerings in vaste activa (bruto)	1.8	1.6	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7	1.6
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-0.0	-0.1	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4. Overdrachten aan vennootschappen	1.7	1.0	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0
5. Overdrachten aan het buitenland	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
B. Rentelasten	3.5	3.3	3.2	3.0	2.9	2.9	2.8	2.8
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	3.4	3.2	3.1	2.9	2.8	2.8	2.7	2.7
3. Vorderingsaldo	-4.1	-2.7	-2.8	-2.8	-2.6	-2.5	-2.4	-2.3
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	-4.0	-2.6	-2.7	-2.8	-2.5	-2.4	-2.3	-2.2
Brutobesparingen	-1.4	-1.1	-1.3	-0.9	-0.7	-0.5	-0.3	-0.4
4. Primair saldo	-0.6	0.6	0.3	0.2	0.3	0.4	0.4	0.5
p.m. Consumptieve bestedingen	25.0	25.2	25.0	24.8	24.6	24.4	24.3	24.3
Geconsolideerde brutoschuld	101.1	101.1	101.6	101.1	100.5	99.7	98.9	98.0

TABEL 31 - Rekening van de federale overheid

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Ontvangsten	105034	108656	110233	104898	108178	111701	115663	119649
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	96041	99686	102317	97779	100976	104285	107993	111701
1. Fiscale ontvangsten	93688	97347	99969	95235	98366	101607	105227	108852
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	56167	59307	60698	55865	57875	59951	62341	64905
- Huishoudens	43668	46287	46419	40129	41600	43170	45141	47127
- Vennootschappen	12361	12920	14177	15631	16166	16670	17085	17661
- Overige	138	100	103	106	109	112	115	118
b. Belastingen op productie en invoer	37121	37402	38282	39125	40224	41366	42572	43609
c. Vermogensheffingen	400	638	989	245	267	290	314	337
2. Werkelijke sociale premies	2353	2339	2348	2544	2610	2678	2765	2849
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	6507	6306	5186	4562	4613	4790	4982	5179
1. Inkomen uit vermogen	2249	2590	1857	1866	1932	2014	2104	2196
2. Inkomensoverdrachten	2422	1937	1629	1222	1163	1213	1265	1320
3. Kapitaaloverdrachten	358	306	175	59	59	59	59	59
4. Verkoop van goederen en diensten	1478	1474	1526	1416	1458	1504	1554	1604
C. Toegerekende sociale premies	2318	2471	2517	2326	2350	2380	2436	2511
D. Overdrachten binnen de overheid	169	193	213	231	239	245	252	259
1. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	111	131	140	157	164	169	175	181
2. Van de gemeenschappen en gewesten	7	17	27	27	28	28	29	29
3. Van de lagere overheid	51	45	46	47	47	48	49	50
waarvan kapitaaloverdrachten	0	0	0	0	0	0	0	0
2. Uitgaven	118298	118542	120983	114998	116738	120442	124178	128949
A. Primaire uitgaven	105947	106908	109516	103711	105467	109060	112557	117020
a. Lopende uitgaven	30748	31520	31615	31394	31865	32669	33398	34370
1. Beloning van werknemers	9149	9335	9236	9068	9174	9284	9480	9662
2. Intermediair verbruik en belastingen	3003	2911	2997	2888	2970	2959	2972	3019
3. Subsidies aan vennootschappen	4693	4740	4816	5099	5222	5525	5664	5981
4. Sociale uitkeringen	9016	9217	9373	8896	9111	9331	9619	9948
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	8618	9004	9182	8704	8919	9139	9426	9754
- Uitkeringen in natura	398	213	191	191	192	192	193	194
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	782	778	816	802	811	819	827	835
6. Overdrachten aan vennootschappen	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Bni-bijdrage	3167	3442	3227	3450	3370	3431	3496	3563
8. Andere overdrachten aan het buitenland	937	1097	1150	1191	1208	1320	1341	1362
b. Kapitaaluitgaven	5654	3151	3312	3450	3736	3808	3984	4169
1. Investerings in vaste activa (bruto)	726	816	762	681	829	735	751	766
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-67	-340	9	5	2	2	2	2
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	108	40	43	26	37	47	49	52
4. Overdrachten aan vennootschappen	4420	2148	1963	2227	2345	2485	2625	2774
5. Overdrachten aan het buitenland	467	487	535	512	523	539	557	575
c. Overdrachten binnen de overheid	69546	72237	74589	68867	69865	72583	75175	78481
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	48369	48907	50017	39392	39439	41261	42822	45064
2. Overige inkomensoverdrachten	21059	23162	24482	29349	30317	31222	32252	33314
3. Kapitaaloverdrachten	118	169	90	126	109	100	101	103
B. Rentelasten	12351	11633	11467	11287	11271	11382	11621	11930
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	12034	11339	11145	10977	10871	10982	11221	11530
3. Vorderingsaldo	-13264	-9886	-10749	-10100	-8560	-8741	-8514	-9299
p.m. Volgens de procedure bij buitensporige tekorten (EDP)	-12947	-9591	-10428	-9790	-8160	-8341	-8114	-8899
Brutobesparingen	-8250	-7510	-8512	-6828	-5041	-5182	-4802	-5424
4. Primair saldo	-913	1748	717	1187	2711	2641	3106	2630
p.m. Consumptieve bestedingen	11843	11794	11715	11557	11713	11779	11951	12145

TABEL 32 - Rekening van de gemeenschappen en gewesten

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Ontvangsten	57433	59053	59860	74279	75592	78206	80983	83792
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	8926	9649	9671	16924	17591	18237	18961	19671
1. Fiscale ontvangsten	8886	9608	9629	18440	19138	19812	20567	21302
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ... (huishoudens)	1193	1197	1219	9934	10360	10764	11224	11678
b. Belastingen op productie en invoer	4954	5083	5241	5396	5567	5731	5918	6090
c. Vermogensheffingen	2739	3327	3169	3110	3212	3316	3425	3534
2. Werkelijke sociale premies	41	41	41	-1517	-1547	-1574	-1606	-1632
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	3901	3997	3702	4118	3992	4177	4213	4250
1. Inkomen uit vermogen	585	619	279	479	301	434	412	391
2. Inkomensoverdrachten	559	462	462	665	673	681	689	698
3. Kapitaaloverdrachten	91	121	110	111	112	114	116	118
4. Verkoop van goederen en diensten	2666	2796	2851	2864	2905	2949	2996	3044
C. Toegerekende sociale premies	5420	5535	5700	5453	5680	5896	6206	6537
D. Overdrachten binnen de overheid	39186	39872	40788	47784	48330	49896	51603	53334
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	33052	33310	34066	30145	29890	30791	31734	32683
2. Overige overdrachten	6133	6562	6722	17640	18439	19105	19869	20651
a. Van de federale overheid	5889	6282	6440	17380	18176	18838	19598	20375
b. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	53	64	65	40	41	41	42	43
c. Van de lagere overheid	191	216	217	219	223	226	229	233
waarvan kapitaaloverdrachten	96	139	57	57	58	59	59	60
2. Uitgaven	57610	59099	60014	75313	77417	79384	81930	84405
A. Primaire uitgaven	56913	58285	59257	74580	76677	78603	81117	83559
a. Lopende uitgaven	42987	43906	44760	52824	54539	56088	58127	60086
1. Beloning van werknemers	22574	23415	23746	24577	25138	25686	26500	27257
2. Intermediair verbruik en belastingen	6178	6209	6346	6549	6641	6738	6875	6984
3. Subsidies aan vennootschappen	1774	1557	1590	3695	3858	4025	4198	4369
4. Sociale uitkeringen	8992	9217	9477	14266	15054	15676	16466	17256
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	6046	6148	6328	7049	7324	7590	7957	8346
- Uitkeringen in natura	2946	3069	3149	7217	7731	8086	8509	8910
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	3250	3287	3379	3515	3622	3736	3860	3991
6. Overdrachten aan vennootschappen	124	124	124	124	124	124	124	124
7. Overdrachten aan het buitenland	95	98	98	99	101	102	104	106
b. Kapitaaluitgaven	4413	4355	4323	4561	4636	4707	4785	4863
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2597	2648	2611	2759	2807	2851	2900	2947
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-56	-14	-73	2	2	2	2	2
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	353	321	355	381	386	392	398	405
4. Overdrachten aan vennootschappen	1518	1399	1430	1419	1439	1461	1484	1508
5. Overdrachten aan het buitenland	1	1	1	1	1	1	1	1
c. Overdrachten binnen de overheid	9513	10024	10173	17194	17503	17808	18205	18610
1. Inkomensoverdrachten	8859	9320	9426	16438	16736	17029	17414	17807
2. Kapitaaloverdrachten	654	704	748	756	767	778	791	804
B. Rentelasten	698	815	757	733	740	781	813	846
3. Vorderingsaldo	-178	-46	-153	-1033	-1825	-1177	-947	-614
Brutobesparingen	1964	1426	1583	1006	195	819	1028	1340
Primair saldo	520	768	604	-300	-1085	-397	-134	232
p.m. Consumptieve bestedingen	32516	33555	34078	39209	40388	41402	42791	44071

TABEL 33 - Rekening van de lagere overheid

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Ontvangsten	25933	27237	27951	28713	29335	30068	30917	31796
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	8132	8604	8944	9091	9296	9534	9769	10024
1. Fiscale ontvangsten	8110	8582	8921	9068	9273	9511	9746	10000
a. Belastingen op inkomsten, vermogen,...	3143	3337	3610	3705	3838	3986	4127	4282
- Huishoudens	3143	3337	3610	3705	3838	3986	4127	4282
- Vennootschappen	0	0	0	0	0	0	0	0
- Anderen	0	0	0	0	0	0	0	0
b. Belastingen op productie en invoer	4967	5245	5311	5364	5436	5525	5619	5718
2. Werkelijke sociale premies	22	23	23	23	23	23	23	23
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	3309	3270	3364	3477	3601	3731	3869	4014
1. Inkomensoverdrachten	895	928	951	981	1012	1043	1075	1108
2. Inkomensoverdrachten	376	396	395	395	397	399	402	405
3. Kapitaaloverdrachten	92	37	38	38	40	41	42	43
4. Verkoop van goederen en diensten	1946	1909	1980	2062	2152	2248	2350	2458
C. Toegerekende sociale premies	1632	1694	1716	1780	1838	1893	1976	2064
D. Overdrachten binnen de overheid	12860	13669	13928	14365	14601	14910	15302	15695
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	151	164	166	168	170	173	176	178
2. Overige overdrachten	12709	13505	13762	14197	14430	14737	15127	15516
a. Van de federale overheid	3384	3695	3814	3862	3898	4004	4139	4283
b. Van de gemeenschappen en gewesten	9301	9786	9924	10312	10509	10709	10964	11208
c. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	24	24	23	24	24	24	24	25
waarvan kapitaaloverdrachten	686	744	791	834	828	829	843	856
2. Uitgaven	27569	27919	28093	29095	29837	30918	32143	32383
A. Primaire uitgaven	27107	27452	27621	28635	29382	30458	31665	31870
a. Lopende uitgaven	23215	24115	24454	25170	25809	26328	27088	27880
1. Beloning van werknemers	15158	15707	15836	16264	16645	16900	17348	17811
2. Intermediair verbruik en belastingen	3732	3803	3862	3935	4022	4114	4211	4312
3. Subsidies aan vennootschappen	337	430	448	468	491	516	542	571
4. Sociale uitkeringen	3010	3116	3214	3367	3466	3563	3696	3838
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	2653	2740	2826	2966	3052	3136	3252	3377
- Uitkeringen in natura	358	376	388	401	414	428	444	461
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	886	963	996	1034	1077	1124	1174	1228
6. Overdrachten aan vennootschappen	92	95	99	103	107	112	116	121
b. Kapitaaluitgaven	3651	3076	2904	3199	3303	3856	4298	3707
1. Investerings in vaste activa (bruto)	3380	2781	2607	2901	3005	3557	3998	3406
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	12	32	32	32	32	32	32	32
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	56	57	57	57	57	57	57	57
4. Overdrachten aan vennootschappen	202	207	208	209	210	211	212	213
c. Overdrachten binnen de overheid	242	261	263	266	270	274	278	282
1. Inkomensoverdrachten	232	251	253	256	260	264	268	272
2. Kapitaaloverdrachten	10	10	10	10	10	10	10	10
B. Rentelasten	462	467	472	459	455	460	478	513
3. Vorderingsaldo	-1636	-682	-142	-382	-502	-850	-1226	-587
Brutobesparingen	1246	1624	1944	1954	1944	2147	2198	2231
4. Primair saldo	-1174	-215	330	77	-46	-390	-748	-74
p.m. Consumptieve bestedingen	19648	20441	20589	21051	21479	21781	22282	22798

TABEL 35 - Detail van de socialezekerheidsprestaties

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Pensioenen	26034	27248	27933	29360	30576	31886	33408	35092
- Werknemers	20742	21695	22216	23367	24349	25410	26630	27976
- Zelfstandigen	3127	3224	3289	3436	3559	3690	3855	4043
- Vastbenoemd personeel bij de RSZ-RPO	1813	1984	2083	2205	2311	2422	2551	2692
- Aangesloten bij de dosz	352	345	344	352	357	363	372	381
2. Geneeskundige verzorging	27499	28256	29396	26486	27169	28032	29091	30219
- Werknemers, zelfstandigen en ambtenaren	26827	27651	28776	25928	26599	27450	28492	29599
- Aangeslotenen bij de dosz	24	24	25	25	26	27	27	28
- Aan buitenlandse sz-instellingen	255	170	177	183	189	195	203	211
- Bij arbeidsongevallen, kinderbewaarplaatsen, ...	77	80	80	4	5	5	5	5
- Vlaamse Zorgverzekering	316	330	338	345	350	356	365	376
3. Arbeidsongeschiktheid en invaliditeit	6304	6692	7056	7532	7990	8451	8778	9122
- Werknemers	5931	6302	6656	7104	7536	7970	8275	8595
- Zelfstandigen	373	390	400	427	454	482	503	527
4. Gezinsbijslag	5428	5601	5618	6405	6564	6721	6917	7136
- waarvan welvaartsenveloppe	0	0	0	53	109	169	232	300
5. Werkloosheid	9269	9608	9467	9183	9233	9249	9281	9325
- Werkloosheidsvergoedingen, waarvan	6811	7165	7080	6963	7080	7103	7077	7037
. Tijdelijke werklozen	767	824	662	690	683	664	643	620
. Anderen	6044	6340	6417	6273	6397	6439	6435	6417
- Loopbaanonderbreking	832	833	832	704	711	726	750	778
- Werkloosheid met bedrijfstoeslag (deel RVA)	1626	1610	1555	1516	1442	1420	1453	1510
6. Arbeidsongevallen (FAO)	202	215	220	227	236	247	258	271
7. Beroepsziekten	282	283	278	274	268	263	259	255
8. Bestaanszekerheid	1468	1433	1456	1502	1557	1613	1671	1726
9. Educatief verlof	87	93	102	-3	-3	-3	-3	-3
10. dosz	3	3	3	3	3	3	3	4
Totaal	76577	79432	81528	80968	83594	86460	89664	93145
waarvan uitkeringen in geld	49328	51346	52309	54665	56614	58624	60775	63137
waarvan uitkeringen in natura	27249	28086	29219	26303	26980	27837	28888	30008
p.m. Groeivoet van de prijsindex der sz-prestaties	2.7	2.0	0.0	2.0	1.2	1.2	1.7	1.8

TABEL 36 - Sociale zekerheid van de werknemers, volgens begrotingsdefinities

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
A. Ontvangsten	66016	68081	70123	61815	63801	66303	68828	71777
1. Bijdragen, waarvan:	42583	43451	43929	47139	48778	50334	52175	53807
Werkgeversbijdragen, incl.	28078	28514	28707	31449	32570	33583	34815	35857
werkgeversbijdr.vermindering	5682	5860	6183	4880	4924	5166	5223	5469
Werknemersbijdragen, incl.	14348	14777	15062	15529	16050	16590	17191	17770
werknemersbijdr.vermindering	720	848	790	767	771	771	744	722
Van genietters van prestaties	157	160	160	160	158	161	169	179
2. Alternatieve financiering	11280	11263	11985	5891	6096	6872	7360	8470
3. Bijzondere bijdrage	1195	1215	1243	1304	1370	1439	1518	1600
4. Rijkstoelagen	9859	11087	11960	6471	6564	6663	6769	6878
waarvan bijzondere rijkstoelage	3637	4805	5574	0	0	0	0	0
5. Andere fiscale overdrachten	131	134	134	137	139	142	145	147
6. Te ontvangen intresten	357	236	212	198	175	173	183	197
7. Overige overdrachten aan de sz	610	696	661	676	679	679	678	677
- Sociale bijdrage FSO	229	274	240	250	247	241	233	225
- Van verzekeraars aan FAO	316	314	328	331	336	341	346	352
- Overige (int.verdragen,...)	65	107	93	94	96	97	99	100
8. Recuperatie Maribel-bis, -ter	0	0	0	0	0	0	0	0
B. Uitgaven	66726	69104	71007	63636	66217	68779	71434	74318
1. Sociale prestaties, waarvan:	41337	42895	43640	40087	41600	43166	44787	46567
- RVP-Pensioenen	20751	21693	22216	23370	24356	25420	26644	27995
- ziv-Uitkeringen	5809	6234	6541	6982	7406	7832	8132	8447
- NPM-inv., HVKZ-ziv, Pool	11	13	12	12	11	10	9	9
- RKW-Gezinsbijslag; vanaf 2015 enkel welvaarts-enveloppe	4539	4655	4651	48	98	152	209	270
- FAO-Arbeidsongevallen	200	206	211	218	227	237	248	261
- FBZ-Beroepsziekten	271	274	269	265	260	254	250	247
- RVA-Werkloosheidsvergoeding	7296	7377	7352	6973	7090	7115	7090	7051
waarvan jeugdvakantiegeld	8	8	8	8	8	8	8	8
waarvan activering vergoeding	544	297	309	71	70	70	71	72
. met activaplan	463	218	236	244	249	254	262	270
. met werkhervattingstoelage	44	43	37	35	34	34	34	34
- RVA-Werkloosheid met bedrijfstoelage	1626	1610	1555	1516	1442	1420	1453	1510
- RVA-Loopbaanonderbreking	832	833	832	704	711	726	750	778
(incl. welvaartsenvolpen vanaf 2015)(*)	0	0	0	307	606	911	1224	1548
2. Werkingskosten	1212	1256	1272	1077	1104	1132	1166	1200
3. Diverse overdrachten aan gezinnen	1897	2042	2041	294	306	313	319	325
waarvan dienstencheques	1595	1650	1635	1700	1772	1843	1909	1971
vakantiegeld tijdelijke werklozen	36	43	50	36	37	37	36	35
jongerenbonus non-profit	16	27	28	28	29	30	30	31
andere	250	321	328	-1470	-1533	-1596	-1656	-1711
4. Overdrachten aan bedrijven: Soc. Maribel	648	667	694	731	758	798	824	862
5. Overdrachten aan gewesten: Soc. Maribel,...	53	64	65	40	41	41	42	43
6. Overdrachten aan buitenland: wet 10.02.2003	39	30	23	24	25	26	27	29
7. Rentelasten	6	18	21	0	0	0	0	0
8. Overdrachten aan ziv-geneesk. zorgen	21534	22131	23252	21383	22384	23303	24268	25294
C. Financieringsvermogen	130	-1023	-884	-1821	-2416	-2476	-2606	-2542
Aflossing van schulden	0	1	0	0	0	0	0	0
Bijdrage begrotingsdoelstelling	0	0	0	0	0	0	0	0
Kredietverlening van fed. overheid	-62	-62	-62	-62	-62	-62	-62	-62
D. Overschot of tekort	130	-1086	-946	-1883	-2478	-2538	-2668	-2604

(*) Welvaartsenveloppe voor gezinsbijslag inbegrepen

TABEL 37 - Sociale zekerheid van de zelfstandigen, volgens begrotingsdefinities

(in miljoen euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
A. Ontvangsten	6493	6709	6689	5845	5888	6066	6229	6409
1. Bijdragen	3539	3644	3525	3483	3542	3641	3739	3830
2. Alternatieve financiering	937	927	912	704	669	726	767	830
3. Rijkstoelagen	1757	1900	2008	1405	1426	1447	1470	1494
waarvan bijzondere rijkstoelage	404	534	619	0	0	0	0	0
4. Andere fiscale overdrachten	226	230	228	237	238	238	239	239
5. Te ontvangen intresten	31	5	15	14	12	12	13	14
6. Overige overdrachten aan de sz	2	3	2	2	2	2	2	2
B. Uitgaven	6286	6480	6644	6084	6154	6366	6641	6931
1. Sociale prestaties, waarvan	3944	4045	4129	3868	4024	4188	4381	4599
- rsvz-Pensioenen	3127	3224	3289	3436	3559	3690	3855	4043
- ziv-Uitkeringen en faillis. verz.	373	390	400	427	454	482	503	527
- RSVZ-Gezinsbijslag; vanaf 2015 enkel welvaarts-enveloppe	443	432	440	5	11	17	23	30
(inclusief welvaartsenveloppes vanaf 2015)(*)	0	0	0	39	80	123	169	219
2. Werkingskosten	85	106	103	85	87	89	92	94
3. Diverse overdrachten aan gezinnen	7	8	12	12	12	12	13	13
4. Rentelasten	0	0	0	0	0	0	0	0
5. Overdrachten aan ziv-geneesk. zorgen	2251	2322	2400	2119	2032	2077	2155	2224
C. Financieringsvermogen	247	229	45	-239	-266	-301	-411	-522
Aflossing van vervallen schuld	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage begrotingsdoelstelling	0	0	0	0	0	0	0	0
D. Overschot of tekort	247	229	45	-239	-266	-301	-411	-522

(*) Welvaartsenveloppe voor gezinsbijslag inbegrepen

TABEL 38 - Regeling geneeskundige zorgen volgens begrotingsdefinities

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
A. Ontvangsten	28917	29745	31032	29025	30092	31211	32425	33690
1. Eigen bijdragen	963	982	1018	1069	1113	1159	1213	1272
2. Alternatieve financiering	2720	2792	2811	2874	2951	3028	3112	3190
a. Btw-ontvangsten	1825	1888	1906	1959	2025	2093	2164	2222
b. Accijnzen tabak	895	904	905	915	926	935	948	968
c. Overige	0	0	0	0	0	-0	-0	-0
3. Andere fiscale overdrachten	1046	1099	1112	1136	1162	1187	1212	1239
a. Belasting op verzekeringspremies	804	845	852	869	886	902	920	937
b. Belasting van farmac. industrie	231	245	251	258	267	276	284	293
c. Terugvorderingen	5	9	9	9	9	9	9	9
4. Te ontvangen intresten	4	4	3	3	2	2	3	3
5. Overige overdrachten (intern. conventie)	398	414	436	441	447	454	461	469
Totaal: eigen ontvangsten	5131	5292	5380	5523	5676	5831	6001	6172
6. Overdrachten globaal beheer	23785	24453	25652	23503	24416	25380	26423	27518
Basisbedrag	22202	23226	24314	24487	26099	26970	27822	28819
Bijkomend bedrag	1456	1096	1203	-1123	-1823	-1732	-1542	-1447
a. Overdracht van rsz-GFB	21534	22131	23252	21383	22384	23303	24268	25294
Basisbedrag	20209	21133	22159	22403	24040	24876	25669	26608
Bijkomend bedrag	1326	998	1093	-1020	-1656	-1573	-1401	-1315
Regularisatie van de voorgaande jaren	0	0	0	0	-0	-0	-0	0
b. Overdracht van rsvz-GFB	2124	2191	2265	1981	1893	1936	2012	2078
Basisbedrag	1994	2093	2155	2084	2060	2094	2153	2211
Bijkomend bedrag	131	99	110	-103	-167	-159	-141	-133
Regularisatie van voorgaande jaren	-0	0	0	-0	-0	-0	0	-0
c. Overdracht van rsvz Gemengde loopbanen	127	130	135	138	139	141	143	146
B. Uitgaven	28983	29631	30887	28052	28765	29658	30750	31906
1. Prestaties	26899	27871	28844	25997	26669	27520	28562	29670
a. Uitkeringen gezondheidszorg	25074	25983	26939	24019	24627	25417	26372	27392
waarvan kleine risico's zelfst.	571	591	612	634	657	680	708	737
b. Ligdagprijzen ziekenhuizen	1825	1888	1906	1977	2041	2103	2190	2278
2. Werkingskosten	990	992	1000	1002	1027	1053	1085	1116
3. Diverse overdrachten	1094	767	1042	1054	1069	1085	1102	1120
4. Rentelasten	0	0	0	0	0	0	0	0
C. Financieringscapaciteit	-66	114	145	973	1327	1553	1675	1783
Overdrachten toekomstfonds gezondheidszorg	6	8	4	0	0	0	0	0
Bijdrage begrotingsdoelstelling	0	0	0	0	0	0	0	0
D. Overschot (+) of tekort (-)	-72	106	141	973	1327	1553	1675	1783
Gecumuleerde saldi	0	106	247	1220	2547	4101	5776	7559
Reserve	188	188	188	188	188	188	188	188
p.m. Budgetaire doelstelling	25627	26677	27862	24992	25954	26970	28047	29175

TABEL 39 - Gezinsbijslagregeling (1), volgens begrotingsdefinities

(in miljoen euro)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
A. Ontvangsten	0	0	0	6630	6738	6840	6979	7136
B. Uitgaven	0	0	0	6630	6738	6840	6979	7136
1. Sociale prestaties, waarvan:	0	0	0	6361	6409	6448	6520	6605
2. Werkingskosten	0	0	0	216	219	223	227	231
C. Financieringsvermogen	0	0	0	0	0	0	0	0

(1) Rekening van de RKW na de zesde staatshervorming, belast met de betaling van alle gezinsbijslagen

7.5. Resultaten per bedrijfstak

TABEL 40 - Bruto toegevoegde waarde in volume

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	3.8	0.3	4.4	0.2	1.7	1.1
2. Energie	-4.7	5.3	0.3	2.3	1.3	0.8
3. Verwerkende nijverheid	3.4	3.5	0.0	1.9	-2.4	1.6
a. Intermediaire goederen	5.7	4.1	1.4	2.2	-2.7	2.2
b. Uitrustingsgoederen	4.0	1.0	-2.2	2.3	-5.6	1.7
c. Verbruiksgoederen	-0.1	4.5	-0.1	1.1	0.4	0.6
4. Bouw	-6.4	5.9	0.4	2.6	1.1	1.8
5. Verhandelbare diensten	1.5	3.9	2.3	2.6	0.9	1.8
a. Vervoer en communicatie	1.1	6.7	2.1	2.0	0.5	1.9
. Vervoer te land	-0.7	4.2	1.6	-0.1	0.1	1.2
. Vervoer over water en luchtvaart	4.0	0.9	2.5	4.3	0.5	1.8
. Vervoersonderst. activ. en communic.	2.3	2.7	1.0	3.0	0.6	2.2
b. Handel en horeca	-1.0	0.9	0.5	1.0	-0.0	1.2
c. Krediet en verzekeringen	4.5	3.1	5.1	3.9	1.2	2.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	1.0	5.2	1.3	2.7	2.0	2.1
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	2.7	5.1	3.0	3.3	1.2	1.9
6. Niet-verhandelbare diensten	0.8	-0.7	1.1	1.1	0.8	0.8
Totaal	1.0	3.3	1.5	2.2	0.5	1.6

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 41 - Structuur van de bruto toegevoegde waarde tegen lopende prijzen

(in procent van het totaal)

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2012	2019
1. Landbouw	2.3	2.3	2.1	1.5	1.3	0.8	0.7	0.8
2. Energie	5.9	5.7	4.0	3.6	3.5	3.3	3.3	3.0
3. Verwerkende nijverheid	22.1	21.8	22.0	19.5	18.4	16.0	12.6	12.3
a. Intermediaire goederen	9.5	9.9	9.7	8.9	8.4	7.7	5.8	6.2
b. Uitrustingsgoederen	5.5	5.1	5.5	4.6	4.4	3.5	2.8	2.3
c. Verbruiksgoederen	7.1	6.7	6.8	6.1	5.6	4.9	4.0	3.7
4. Bouw	7.9	5.5	5.8	5.4	5.2	5.1	5.9	5.5
5. Verhandelbare diensten	44.9	48.4	52.9	56.2	57.9	60.8	62.4	63.6
a. Vervoer en communicatie	6.7	6.6	7.7	8.0	7.8	8.2	7.4	7.2
. Vervoer te land	2.7	2.4	2.7	2.7	2.7	2.1	2.0	1.8
. Vervoer over water en luchtvaart	0.5	0.5	0.4	0.5	0.3	0.5	0.3	0.2
. Vervoersonderst. activ. en communic.	3.5	3.6	4.6	4.8	4.8	5.6	5.1	5.2
b. Handel en horeca	13.0	12.8	14.4	13.7	13.1	14.6	14.1	14.0
c. Krediet en verzekeringen	5.4	6.5	5.8	6.5	6.1	6.0	6.5	6.0
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	5.0	5.4	5.6	6.0	6.4	6.8	7.9	8.2
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	14.8	17.2	19.4	21.8	24.4	25.1	26.5	28.2
6. Niet-verhandelbare diensten	16.9	16.3	13.3	13.9	13.6	14.1	15.1	14.8
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

TABEL 42 - Investerings in volume

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	-0.4	5.8	-11.7	4.0	5.5	2.2
2. Energie	-1.9	4.1	1.8	2.1	1.3	1.7
3. Verwerkende nijverheid	4.6	16.6	-5.4	1.2	-4.9	3.1
a. Intermediaire goederen	4.4	21.3	-5.6	2.3	-5.1	2.4
b. Uitrustingsgoederen	6.7	10.3	-5.9	-0.1	-5.9	2.3
c. Verbruiksgoederen	3.4	15.5	-4.8	0.2	-4.1	4.4
4. Bouw	-2.3	16.3	-2.9	7.0	-2.1	3.5
5. Verhandelbare diensten	-2.0	7.7	0.4	4.5	-0.1	2.8
a. Vervoer en communicatie	-5.6	1.2	5.0	2.3	-2.2	2.1
. Vervoer te land	-6.3	1.4	21.8	-1.2	-4.9	5.5
. Vervoer over water en luchtvaart	-5.6	6.6	-23.0	3.2	-31.8	33.7
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.3	-3.1	12.8	3.5	0.5	-0.7
b. Handel en horeca	3.4	14.8	-2.4	3.9	-2.4	5.3
c. Krediet en verzekeringen	4.2	6.8	-10.6	4.4	-0.9	3.4
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-7.3	15.3	2.1	1.4	2.0	1.7
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	-2.3	7.8	4.2	7.7	2.2	2.0
6. Woongebouwen	-9.8	11.6	5.0	1.7	-2.8	2.0
7. Niet-verhandelbare diensten	-7.1	-6.8	3.1	2.1	1.8	0.5
Totaal	-3.7	8.9	0.4	3.1	-1.2	2.4

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 43 - Investeringsquote

(investerings in procent van de toegevoegde waarde)

	1987^1983	1992^1988	1997^1993	2007^1998	2013^2008	2019^2014
1. Landbouw	19.2	21.0	16.1	20.3	47.5	43.0
2. Energie	19.1	27.5	31.2	28.0	39.1	38.8
3. Verwerkende nijverheid	12.9	20.4	18.5	18.7	16.9	18.5
a. Intermediaire goederen	10.5	20.0	19.4	18.9	18.0	18.2
b. Uitrustingsgoederen	13.5	17.5	14.8	15.8	12.5	14.5
c. Verbruiksgoederen	15.8	23.3	20.0	20.4	18.2	21.4
4. Bouw	9.4	13.9	13.1	16.0	17.8	18.1
5. Verhandelbare diensten	17.1	17.9	16.4	18.0	16.9	17.3
a. Vervoer en communicatie	44.7	32.3	34.0	36.2	31.5	31.2
. Vervoer te land	21.4	17.5	36.7	36.5	23.6	26.8
. Vervoer over water en luchtvaart	131.7	197.9	43.7	62.9	32.3	61.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	48.3	22.4	31.4	34.0	34.2	31.4
b. Handel en horeca	11.7	17.0	15.2	15.9	14.5	15.9
c. Krediet en verzekeringen	24.4	28.6	16.4	19.8	15.9	16.4
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	9.3	15.4	15.3	13.5	12.5	12.2
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	10.6	10.6	11.1	14.2	15.6	16.1
Totaal van de marktbedrijfstukken	15.7	18.7	17.3	18.5	18.1	18.6
6. Niet-verhandelbare diensten	12.2	9.0	8.9	8.1	8.1	7.8
Totaal (exclusief woongebouwen)	15.1	17.4	16.1	17.0	16.6	16.9

(^) Gemiddelden van periodes

TABEL 45 - Vraag en aanbod van arbeidsplaatsen

(jaargemiddelden, wijziging in duizenden personen)	1985-1980	1990-1985	1995-1990	2007-1995	2013-2007	2019-2013
1. Loontrekkers	-166.9	188.6	-19.7	502.2	117.2	170.9
a. Landbouw	0.1	1.3	1.6	2.4	2.9	-0.8
b. Energie	-7.3	-22.6	-7.0	4.3	3.2	-2.1
c. Verwerkende nijverheid	-111.1	-20.2	-91.0	-79.8	-67.0	-37.8
. Intermediaire goederen	-54.6	-7.7	-29.8	-10.0	-26.4	-14.6
. Uitrustingsgoederen	-26.7	-2.7	-23.2	-26.8	-20.3	-8.7
. Verbruiksgoederen	-29.8	-9.8	-38.1	-43.0	-20.3	-14.5
d. Bouw	-85.2	25.3	0.2	19.9	6.5	9.1
e. Vervoer en communicatie	-15.0	-3.0	-3.7	17.1	-12.6	11.3
. Vervoer te land	-8.3	0.2	-5.2	-1.3	0.3	1.4
. Vervoer over water en luchtvaart	-0.8	-2.1	0.5	-9.1	-0.0	0.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.9	-1.1	0.9	27.6	-12.8	9.3
f. Handel en horeca	-11.9	57.4	9.9	103.8	14.6	26.8
g. Krediet en verzekeringen	7.1	8.5	-2.8	3.7	-6.7	-0.2
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	26.2	45.5	30.0	131.6	81.3	72.5
i. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	29.2	93.3	51.7	220.4	80.0	96.1
j. Niet-verhandelbare diensten	0.8	3.0	-8.6	78.7	15.0	-4.1
. Overheid en onderwijs	5.3	10.7	-9.7	83.1	32.4	-3.6
. Huispersoneel	-4.5	-7.7	1.2	-4.4	-17.4	-0.5
2. Zelfstandigen	26.7	40.3	26.4	7.4	46.0	5.0
a. Landbouw	-6.1	-9.1	-11.1	-21.1	-15.2	-8.0
b. Energie	-0.0	-0.0	-0.0	-0.1	0.0	-0.0
c. Verwerkende nijverheid	-2.7	-2.2	-3.1	-6.5	-1.7	-2.3
. Intermediaire goederen	-0.5	-0.2	-0.4	-0.9	0.1	-0.6
. Uitrustingsgoederen	0.1	0.0	-0.1	-0.2	0.1	-0.1
. Verbruiksgoederen	-2.3	-2.0	-2.6	-5.5	-1.9	-1.7
d. Bouw	-0.0	3.7	4.6	1.8	7.6	-0.8
e. Vervoer en communicatie	-2.1	-1.7	-0.4	-0.9	-0.4	-0.7
. Vervoer te land	-0.7	-0.1	-0.2	-2.1	-0.7	-0.2
. Vervoer over water en luchtvaart	-1.4	-1.6	-0.5	-1.4	-0.3	-0.3
. Vervoersonderst. activ. en communic.	0.1	0.1	0.2	2.6	0.7	-0.1
f. Handel en horeca	3.9	1.2	-20.1	-73.1	-18.4	-17.9
g. Krediet en verzekeringen	2.2	0.1	-3.0	-6.1	-1.1	-1.0
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	9.8	12.1	10.2	8.2	4.2	1.1
i. Overige marktdiensten	21.6	36.0	49.0	103.5	68.6	32.0
j. Niet-verhandelbare diensten (onderwijs)	0.1	0.3	0.3	1.7	2.4	2.6
3. Binnenlandse werkgelegenheid (1+2)	-140.2	228.9	6.7	509.7	163.2	175.9
a. Landbouw	-5.9	-7.8	-9.5	-18.6	-12.3	-8.7
b. Energie	-7.4	-22.6	-7.0	4.2	3.3	-2.1
c. Verwerkende nijverheid	-113.8	-22.4	-94.1	-86.4	-68.7	-40.2
. Intermediaire goederen	-55.1	-7.9	-30.1	-10.9	-26.3	-15.2
. Uitrustingsgoederen	-26.5	-2.7	-23.3	-27.0	-20.2	-8.8
. Verbruiksgoederen	-32.1	-11.8	-40.7	-48.4	-22.2	-16.2
d. Bouw	-85.2	29.0	4.8	21.6	14.1	8.4
e. Vervoer en communicatie	-17.0	-4.6	-4.2	16.2	-13.0	10.6
. Vervoer te land	-9.0	0.0	-5.3	-3.4	-0.5	1.1
. Vervoer over water en luchtvaart	-2.2	-3.7	0.0	-10.5	-0.4	0.3
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.8	-1.0	1.1	30.1	-12.1	9.2
f. Handel en horeca	-8.0	58.6	-10.2	30.7	-3.8	8.8
g. Krediet en verzekeringen	9.3	8.6	-5.9	-2.4	-7.8	-1.3
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	36.1	57.6	40.2	139.9	85.5	73.7
i. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	50.8	129.3	100.7	324.0	148.7	128.1
j. Niet-verhandelbare diensten	0.9	3.3	-8.2	80.4	17.4	-1.5
. Overheid en onderwijs	5.5	10.9	-9.4	84.8	34.8	-1.0
. Huispersoneel	-4.5	-7.7	1.2	-4.4	-17.4	-0.5
4. Grensarbeid (saldo)	-3.0	6.3	-0.1	14.5	3.7	-0.0
5. Werkloosheid, definitie FPB	213.0	-117.3	194.0	-15.6	21.0	-72.1
6. Beroepsbevolking, definitie FPB	69.7	117.8	200.5	508.6	187.8	103.7

TABEL 46 - Situatie op de arbeidsmarkt: detail

(jaargemiddelden, duizendtallen)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I. Totale bevolking (II+III)	11129.6	11190.1	11250.9	11309.1	11363.4	11415.0	11464.9
I.bis Bevolking op arbeidleeftijd	7261.7	7274.9	7289.5	7302.3	7308.3	7308.7	7307.4
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5848.6	5886.7	5928.3	5959.0	5994.7	6035.6	6080.2
waarvan met RVA-uitkering (1):	184.4	183.0	178.2	171.8	168.8	168.7	169.7
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	7.6	7.1	6.7	6.5	6.4	6.3	6.3
- Vrijgestelden om reden van studies	23.4	25.2	25.9	26.3	26.4	26.5	26.6
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	22.8	22.1	21.8	21.8	21.9	21.9	22.0
- Werkloosheid met bedrijfstoeslag / voltijds brugpensioen	111.3	107.6	102.2	95.4	92.1	91.9	92.8
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	19.3	20.9	21.5	21.8	22.0	22.1	22.1
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5281.0	5303.5	5322.6	5350.1	5368.7	5379.4	5384.7
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4545.8	4559.4	4593.6	4625.3	4658.9	4691.9	4721.7
waarvan met RVA-uitkering (1):	374.5	380.5	378.3	375.8	375.9	378.8	381.7
- Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	51.7	53.2	53.5	54.5	55.6	56.7	57.6
- Activering	75.3	77.2	76.3	75.7	75.6	76.0	76.5
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	2.0	1.6	1.3	1.0	0.8	0.7	0.5
** Herinschakelingsprogramma	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
** Plan 'activa' (5)	47.7	52.7	53.4	53.8	54.2	55.0	55.7
** Herintegratie oudere werklozen	19.4	16.8	15.6	14.9	14.6	14.5	14.4
** Doorstromingsprogramma	4.9	4.7	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6
** Eerste werkervaring	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	246.8	249.3	247.9	245.1	244.3	245.6	247.1
- Deelt. bruggepensioneerden	0.5	0.3	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
- Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0.3	0.4	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5
V. Grensarbeid (saldo)	80.7	80.7	80.7	80.7	80.7	80.7	80.7
VI. Werkloosheid (concept FPB)	654.5	663.4	648.3	644.1	629.1	606.8	582.4
(a) Niet-werkende werkzoekenden (6)	583.7	603.4	593.3	589.3	574.8	553.3	530.1
(b) Oudere niet-werkzoekende uvw's (1)	70.8	60.0	55.0	54.9	54.3	53.5	52.3
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	28.8	30.3	30.8	31.0	31.1	31.2	31.2
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1)(7) (budgettaire eenheden)	42.9	34.5	34.8	33.6	32.0	30.1	28.3
p.m. uvw-wz (1)(8) - jaarlijkse verandering	15.3	12.4	-30.0	-3.2	-10.8	-15.9	-17.1

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet en crisistijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

(5) Inclusief SINE, startbonus en stagebonus

(6) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(7) Inclusief crisisschorsing bedienden

(8) Inclusief PWA-vrijgestelden

TABEL 47 - Netto-uitvoer van goederen en diensten

(in miljoen euro)	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2012	2019
1. Landbouw	-1264	-2339	-1891	-1936	-1527	-1726	-4281	-4997
2. Energie	-2241	-4418	-2401	-3404	-9074	-11826	-16943	-17362
3. Verwerkende nijverheid	1287	7885	6341	13223	15889	19964	15553	20171
a. Intermediaire goederen	2339	4460	4940	9156	12255	15164	21503	32432
b. Uitrustingsgoederen	-759	566	-1535	551	-2560	-2036	-9266	-14394
c. Verbruiksgoederen	-293	2859	2936	3517	6194	6835	3315	2134
4. Bouw	-357	-565	-762	-822	-1487	-1801	-3611	-4259
5. Verhandelbare diensten	305	641	2145	2513	5055	9510	16637	21527
a. Vervoer en communicatie	544	873	1782	2346	3524	4955	6329	7544
. Vervoer te land	-279	-473	-516	-402	-663	-682	-1328	-2011
. Vervoer over water en luchtvaart	239	391	648	760	1162	1593	2232	2850
. Vervoersonderst. activ. en communic.	585	955	1650	1988	3026	4043	5425	6705
b. Handel en horeca	-4	57	843	866	2016	3616	7274	9824
c. Krediet en verzekeringen	-131	-199	-121	-147	-217	-193	-264	-350
d. Overige marktdiensten	-104	-91	-359	-552	-268	1132	3298	4508
Totaal	-2271	1204	3432	9574	8857	14121	7355	15081

TABEL 48 - Arbeidsproductiviteit per uur in de marktbedrijfstakken

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	5.6	2.1	7.2	0.3	5.8	4.2
2. Energie	-1.9	13.2	3.1	1.6	0.3	1.4
3. Verwerkende nijverheid	6.7	4.1	3.4	3.1	0.0	2.8
a. Intermediaire goederen	9.8	4.5	4.8	2.6	-0.4	3.3
b. Uitrustingsgoederen	6.8	1.4	1.1	4.1	-2.2	2.7
c. Verbruiksgoederen	2.7	5.2	3.2	2.8	2.2	2.0
4. Bouw	1.9	1.0	1.8	1.8	0.3	1.1
5. Verhandelbare diensten	1.3	1.7	1.2	0.8	-0.4	0.6
a. Vervoer en communicatie	2.9	7.1	2.3	1.8	1.5	1.3
. Vervoer te land	1.2	3.7	2.3	0.6	0.8	1.0
. Vervoer over water en luchtvaart	6.1	5.6	3.5	12.0	1.2	1.7
. Vervoersonderst. activ. en communic.	3.9	3.0	0.7	1.2	1.9	1.3
b. Handel en horeca	0.0	-0.0	1.2	1.2	-0.1	1.2
c. Krediet en verzekeringen	3.6	2.0	6.0	4.3	2.2	2.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	-1.7	1.7	-1.1	0.2	-0.5	0.1
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	0.3	-0.4	-0.9	-0.8	-1.3	0.1
Totaal	2.6	2.6	1.9	1.4	-0.1	1.0

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 49 - Nominaal bruto uurloon in de marktbedrijfstakken

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	6.9	4.6	5.5	0.2	3.5	2.1
2. Energie	5.4	1.4	4.1	2.6	2.1	2.6
3. Verwerkende nijverheid	7.9	5.3	5.2	2.7	3.0	2.3
a. Intermediaire goederen	9.9	4.4	5.9	2.6	3.3	2.3
b. Uitrustingsgoederen	6.2	6.6	3.6	2.7	2.5	2.3
c. Verbruiksgoederen	6.8	5.2	5.6	2.6	3.0	2.2
4. Bouw	6.7	0.3	5.4	3.0	2.3	2.0
5. Verhandelbare diensten	6.6	3.9	5.2	2.3	2.4	2.1
a. Vervoer en communicatie	5.9	4.2	8.0	2.7	2.2	2.3
. Vervoer te land	4.2	3.5	7.3	2.3	2.9	2.2
. Vervoer over water en luchtvaart	7.6	-1.1	12.0	4.6	4.2	2.4
. Vervoersonderst. activ. en communic.	7.5	5.9	8.2	3.1	1.5	2.4
b. Handel en horeca	6.4	5.6	3.8	2.6	2.8	2.1
c. Krediet en verzekeringen	7.6	3.9	3.1	2.7	2.0	2.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	5.1	2.2	5.7	2.4	2.5	2.2
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	6.8	1.8	6.4	1.9	2.4	2.2
Totaal	7.0	3.9	5.1	2.4	2.5	2.1

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 50 - Nominale loonkost per hoofd in de marktbedrijfstakken

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	6.8	3.9	3.2	3.0	3.4	2.2
2. Energie	5.3	4.9	5.6	2.4	1.5	2.5
3. Verwerkende nijverheid	8.1	5.9	5.1	2.9	2.4	2.4
a. Intermediaire goederen	10.1	5.3	5.4	2.8	2.9	2.3
b. Uitrustingsgoederen	7.2	6.8	4.1	3.1	0.9	2.7
c. Verbruiksgoederen	6.6	5.9	5.7	2.7	3.0	2.2
4. Bouw	7.0	3.0	3.7	2.5	2.8	2.2
5. Verhandelbare diensten	6.1	3.6	4.6	2.5	2.3	2.1
a. Vervoer en communicatie	6.2	5.2	7.0	2.8	2.9	2.2
. Vervoer te land	4.4	4.7	6.6	2.2	1.9	2.2
. Vervoer over water en luchtvaart	8.8	-1.0	10.0	4.2	4.1	2.2
. Vervoersonderst. activ. en communic.	7.7	6.8	6.9	3.2	3.5	2.1
b. Handel en horeca	5.9	4.9	3.6	2.6	2.9	2.1
c. Krediet en verzekeringen	6.9	4.3	3.5	2.3	2.3	2.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	4.5	1.6	4.6	2.3	2.3	2.2
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	6.0	1.5	5.5	2.9	1.9	2.2
Totaal	6.8	4.2	4.5	2.5	2.2	2.1

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 51 - Reële loonkost per hoofd in de marktbedrijfstacken

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Landbouw	0.4	2.0	0.9	1.2	1.6	0.8
2. Energie	-1.0	2.8	3.3	0.6	-0.3	1.1
3. Verwerkende nijverheid	1.6	3.9	2.9	1.0	0.6	1.0
a. Intermediaire goederen	3.5	3.3	3.1	0.9	1.1	1.0
b. Uitrustingsgoederen	0.8	4.7	1.8	1.2	-0.9	1.3
c. Verbruiksgoederen	0.2	3.9	3.4	0.8	1.2	0.9
4. Bouw	0.6	1.0	1.5	0.6	0.9	0.8
5. Verhandelbare diensten	-0.3	1.6	2.3	0.6	0.4	0.7
a. Vervoer en communicatie	-0.1	3.2	4.7	0.9	1.0	0.9
. Vervoer te land	-1.8	2.7	4.3	0.4	0.1	0.9
. Vervoer over water en luchtvaart	2.3	-2.9	7.7	2.3	2.2	0.8
. Vervoersonderst. activ. en communic.	1.3	4.8	4.6	1.3	1.6	0.8
b. Handel en horeca	-0.4	2.9	1.4	0.8	1.1	0.7
c. Krediet en verzekeringen	0.5	2.3	1.3	0.4	0.4	0.8
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening (inclusief dienstencheques)	-1.8	-0.3	2.3	0.4	0.5	0.8
e. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	-0.3	-0.4	3.2	1.0	0.1	0.9
Totaal	0.4	2.2	2.3	0.6	0.4	0.7

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 52 - Consumptie van de gezinnen per product in volume

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	1.0	0.9	0.4	0.2	1.0	0.7
a. Voedingsmiddelen	1.5	1.1	0.5	-0.1	1.4	0.8
b. Alcoholvrije dranken	-0.2	9.6	2.3	1.9	0.8	0.9
c. Alcoholhoudende dranken	-0.9	-1.2	-0.2	2.1	2.0	1.3
d. Tabak	0.0	-3.8	-1.5	0.2	-1.9	-0.0
2. Kleding en schoeisel	-0.3	2.0	-0.8	0.6	2.5	2.4
3. Huur	3.1	2.3	1.3	1.4	1.4	1.2
4. Verwarming	-2.5	-2.8	2.6	3.0	2.2	-0.8
5. Elektriciteit	3.5	3.5	3.3	2.3	-0.1	1.2
6. Huishoudelijke hulp	-1.0	-1.7	0.4	2.7	4.3	1.4
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	0.6	2.1	0.9	1.0	-0.1	1.4
8. Aankoop van voertuigen	0.1	6.1	-3.5	3.4	0.6	1.0
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	-0.8	3.4	2.4	-0.7	-1.3	-0.3
a. Benzine	-2.8	-0.3	1.5	-4.4	-3.5	0.1
b. Diesel	7.3	9.8	6.7	3.5	0.0	-0.6
10. Vervoersdiensten	-1.3	-0.3	0.7	5.3	-0.7	2.3
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	-1.1	-0.1	0.6	3.5	1.2	3.0
b. Reizigersvervoer over de weg	-2.5	-2.9	-0.5	3.3	0.3	1.7
c. Overige vervoersdiensten	-0.2	3.7	2.0	9.4	-3.8	1.9
11. Communicatie	3.1	5.1	3.7	8.1	0.8	2.4
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	-0.3	2.9	-0.3	2.7	1.5	1.3
13. Ontspanning en ontwikkeling	2.3	4.0	3.0	2.9	0.4	2.0
14. Overige goederen en diensten	3.1	5.3	3.2	1.6	0.9	2.3
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	-1.6	3.9	6.0	1.9	2.3	1.8
Totaal	1.3	2.8	1.6	1.7	1.0	1.5

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 53 - Structuur van de consumptie van de gezinnen in lopende prijzen

(in procent van het totaal)

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2012	2019
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	23.2	22.9	20.6	17.7	15.7	16.3	16.2	16.1
a. Voedingsmiddelen	18.0	18.0	15.9	13.3	11.2	11.5	11.8	11.8
b. Alcoholvrije dranken	0.9	0.9	1.2	1.2	1.1	1.2	1.1	1.1
c. Alcoholhoudende dranken	2.3	2.0	1.8	1.5	1.5	1.5	1.6	1.6
d. Tabak	1.9	2.0	1.7	1.7	1.9	2.1	1.8	1.7
2. Kleding en schoeisel	7.8	6.8	7.2	6.1	4.9	4.7	4.9	5.3
3. Huur	13.0	14.3	14.9	15.8	15.3	15.7	15.3	15.2
4. Verwarming	3.3	3.5	1.6	1.5	2.4	2.6	3.3	2.4
5. Elektriciteit	2.1	2.5	2.2	2.3	2.1	1.9	2.2	1.8
6. Huishoudelijke hulp	0.9	0.8	0.7	0.6	0.7	0.7	0.9	1.0
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	6.8	6.2	6.1	5.7	5.5	4.8	4.4	4.6
8. Aankoop van voertuigen	3.1	3.0	3.9	3.0	3.4	3.1	3.0	2.9
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	3.5	3.4	2.8	2.9	3.3	3.3	3.3	2.6
a. Benzine	2.8	2.5	1.7	1.6	1.7	1.3	0.9	0.7
b. Diesel	0.4	0.7	0.8	0.9	1.3	1.7	2.1	1.6
10. Vervoersdiensten	1.6	1.3	1.1	0.9	1.0	1.0	1.0	1.1
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	0.8	0.7	0.5	0.3	0.3	0.4	0.4	0.4
b. Reizigersvervoer over de weg	0.5	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
c. Overige vervoersdiensten	0.3	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
11. Communicatie	1.3	1.3	1.4	1.5	2.2	2.7	2.1	2.2
12. Genees-, heerk. en aanverwante zorgen	3.8	4.0	3.9	4.7	4.9	5.0	5.5	5.4
13. Ontspanning en ontwikkeling	7.3	7.4	8.3	9.2	9.4	9.3	8.9	9.4
14. Overige goederen en diensten	18.6	19.2	21.5	23.5	23.9	23.4	23.6	24.6
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	3.8	3.3	3.8	4.6	5.3	5.3	5.4	5.5
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

TABEL 54 - Prijsevolutie van de consumptie van de gezinnen per product

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	6.4	1.8	0.5	2.3	2.7	1.8
a. Voedingsmiddelen	6.2	1.3	-0.2	2.1	2.8	1.8
b. Alcoholvrije dranken	6.5	2.1	1.6	0.7	2.4	1.7
c. Alcoholhoudende dranken	6.0	3.0	0.4	1.6	2.0	1.7
d. Tabak	8.7	5.1	6.2	4.7	3.3	1.6
2. Kleding en schoeisel	5.2	4.1	1.4	0.7	1.1	1.7
3. Huur	6.6	3.4	3.8	1.9	1.4	1.4
4. Verwarming	12.0	-7.7	-0.7	4.1	6.2	-0.3
5. Elektriciteit	7.7	-0.4	1.4	-0.3	4.7	-1.3
6. Huishoudelijke hulp	5.0	2.8	2.7	2.1	2.9	1.8
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.3	2.3	1.7	1.0	1.9	1.7
8. Aankoop van voertuigen	7.6	3.9	1.8	1.2	0.5	1.3
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	8.4	-2.8	2.1	5.0	4.3	0.0
a. Benzine	7.8	-2.1	0.9	4.8	2.8	-0.0
b. Diesel	11.1	-2.7	1.8	5.0	5.1	0.2
10. Vervoersdiensten	5.7	0.8	-0.5	-0.2	3.2	1.0
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	4.0	-0.6	-5.6	1.8	2.2	0.7
b. Reizigersvervoer over de weg	8.3	2.2	3.9	0.2	2.4	0.8
c. Overige vervoersdiensten	6.6	1.7	2.5	-2.6	5.1	1.5
11. Communicatie	5.4	1.2	1.9	-0.6	-0.3	1.4
12. Genees-, heerk. en aanverwante zorgen	9.5	1.2	8.2	2.0	1.8	1.6
13. Ontspanning en ontwikkeling	5.8	3.2	2.8	0.9	1.5	1.7
14. Overige goederen en diensten	5.2	1.9	2.5	2.3	1.1	1.3
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	6.4	3.9	1.7	2.3	2.2	1.4
Totaal	6.4	2.0	2.2	1.9	1.9	1.4

(//) Gemiddelde groeivoeten

TABEL 55 - Energiebalans, alle producten

(in miljoen ton olie-equivalent)

	1985//1980	1990//1985	1995//1990	2007//1995	2013//2007	2019//2013
Primaire productie en recuperatie	10.8	-0.7	-1.9	1.7	3.7	0.4
Import	-5.1	5.3	1.9	1.6	-0.8	0.4
Totale export	-5.3	7.1	-1.1	3.2	0.1	0.3
Bunkers	-0.6	11.9	-0.9	7.5	-7.9	3.1
Bruto binnenlandse consumptie	-1.1	2.2	2.2	0.5	0.5	0.2
Transformatie input	-5.1	5.7	-0.8	1.6	-2.3	0.2
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	4.8	2.0	0.5	-4.2	2.8
Kerncentrales	22.8	4.8	-0.6	1.3	-1.2	-1.4
Cokesovens	-0.6	-1.6	-8.0	-2.6	-5.6	-5.8
Hoogovens	-4.1	0.2	-1.9	-2.5	-6.1	-0.9
Raffinaderijen	-9.3	8.1	-0.5	2.4	-2.0	0.6
Stadsverwarming	-.-	-.-	-.-	-.-	11.8	3.0
Transformatie output	-6.7	5.6	-0.8	1.8	-1.9	0.6
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	4.6	2.9	2.5	-1.5	4.8
Centrales op basis van kernenergie	22.5	4.3	-0.6	1.3	-1.2	-1.4
Cokesovens	-0.2	-2.0	-7.3	-2.7	-5.9	-5.9
Hoogovens	-4.1	0.2	-1.9	-2.5	-6.1	-0.9
Raffinaderijen	-9.3	7.7	-0.3	2.3	-1.7	0.6
Uitwisselingen en transfers	-.-	-.-	2.7	5.6	-.-	0.0
Consumptie van de energiesector	-5.9	1.1	-0.4	0.1	-0.0	-0.0
Verlies door distributie	2.1	2.9	1.9	0.9	0.1	0.3
Beschikbaar voor eindverbruik	-1.5	1.5	3.2	0.4	1.4	0.4
Niet-energie-eindverbruik	1.0	2.5	13.2	1.8	1.0	0.8
Energie-eindverbruik	-1.7	1.6	2.1	0.1	1.2	0.3
Industrie	-3.4	2.2	0.4	0.4	0.3	1.0
Transport	0.9	4.9	2.0	0.9	1.7	-0.1
Gezinnen	-0.9	-1.3	2.6	-1.0	1.5	-0.4
Handel, diensten en landbouw	-2.4	-0.0	5.7	-0.2	2.3	0.5

(//) Gemiddelde groeivoeten

Het Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op economisch, sociaaleconomisch vlak en op het vlak van leefmilieu. Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen. Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van zijn werkzaamheden. De resultaten van zijn onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

url: <http://www.plan.be>

e-mail: contact@plan.be

De publicaties van het Federaal Planbureau

Met het oog op informatieverstrekking en transparantie publiceert het Federaal Planbureau (FPB) regelmatig de methoden en resultaten van zijn werkzaamheden. De publicaties van het FPB zijn georganiseerd in 3 reeksen: de Vooruitzichten, de Working Papers en de Planning Papers. Het FPB publiceert eveneens rapporten, een Engelstalig kwartaalverslag en occasioneel ook boeken. Bepaalde publicaties zijn het resultaat van een samenwerking met andere instellingen.

Alle publicaties van het Federaal Planbureau zijn beschikbaar op www.plan.be

Reeksen

Vooruitzichten

Een van de belangrijkste opdrachten van het Federaal Planbureau (FPB) bestaat erin de beleidsmakers te helpen anticiperen op de toekomstige evolutie van de Belgische economie.

Onder de verantwoordelijkheid van het INR maakt het FPB aldus twee keer per jaar, in februari en september, kortetermijnvooruitzichten voor de Belgische economie – de Economische begroting – met het oog op, zoals de naam aangeeft, de opmaak en de controle van de Rijksbegroting. Op verzoek van de sociale partners publiceert het FPB in mei de Economische middellangetermijnvooruitzichten in een internationale context. In het verlengde daarvan worden, in samenwerking met regionale instellingen, de Regionale economische vooruitzichten opgesteld. De Nime Outlook beschrijft één keer per jaar middellangetermijnvooruitzichten voor de wereldeconomie. Het FPB publiceert om de drie jaar Langetermijnenergievooruitzichten voor België. Ook om de drie jaar stelt het, in samenwerking met de FOD Mobiliteit en Vervoer, Langetermijnvooruitzichten voor transport in België op. Tot slot maakt het FPB jaarlijks in samenwerking met de ADSEI Bevolkingsvooruitzichten op lange termijn.

Working Papers

De Working Papers presenteren de resultaten van lopend onderzoek in de studiedomeinen van het FPB. Ze worden gepubliceerd om bij te dragen aan de verspreiding van kennis over hoofdzakelijk economische fenomenen en om het inhoudelijk debat te stimuleren. Bovendien leveren ze een conceptuele en empirische basis voor de besluitvorming. Ze zijn vaak technisch van aard en gericht op een publiek van specialisten.

Planning Papers

De Planning Papers presenteren afgeronde studies over thema's van algemene strekking. Ze zijn niet specifiek gericht op een gespecialiseerd publiek en beschikbaar in het Nederlands en het Frans.

Overige publicaties

Rapporten

De rapporten beschrijven de resultaten van werkzaamheden die voortvloeien uit wettelijke opdrachten of als antwoord op specifieke vragen van de overheid, de regering of de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

Boeken

Het FPB publiceert occasioneel studies in boekvorm.

Short Term Update

De Short Term Update (STU) is een Engelstalig kwartaalverslag dat een actueel overzicht biedt van de Belgische economie. Op basis van tientallen indicatoren levert de STU ofwel een follow-up van de conjunctuur, of een analyse van de structurele evolutie van de economie. Bovendien gaat elke STU dieper in op een bepaalde studie van het FPB die verband houdt met de economische actualiteit. Ten slotte geeft dit verslag een overzicht van het lopend onderzoek binnen het FPB en van de belangrijkste beslissingen van de Belgische regeringen die de economische situatie kunnen beïnvloeden.

Federaal Planbureau
instelling van openbaar nut

Kunstlaan 47-49
B-1000 Brussel
tel.: +32-2-5077311
fax: +32-2-5077373
e-mail: contact@plan.be
<http://www.plan.be>

Drukker: Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie

Verantwoordelijke uitgever: FPB, Philippe Dommay - Wettelijk depot: D/2014/7433/13